

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03843

OYSGEVEYLTE VERK

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם

אויסגעוויילטע ווערק

א

גאָנץ טביה דער מילכיגער
מנחם מענדעל

„טאַג-מאַרגען זשורנאַל“ אויסגאַבע
לכבוד דער 100-יאָריגער פּייערונג
ניו-יאָרק • 1859-1959

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

שלום עליכם

גאָנץ טביה דער מילכיגער

צִיּוּן הַאֲלֵט

9	קמנתי
15	דאָס גרויסע געווינס
43	אַ בוידעם
67	היונטיגע קינדער
95	האָדעל
121	חזה
143	שפּרינצע
167	מביה פאָהרט קיין ארץ־ישראל
199	לך־לך
228	וחלסקות

קטנתי

• בריוועל פון שבית דעם מילכיגען צום מחבר.

יע שריבען אין יאָהר 1895.

קטנה

(א בריוועל פון טביה דעם מילכיגען צום מחבר).

ל כ ב ו ד צו מיין געליעבטען טהייערע פרוינד רב שלום-עליכם, גאט זאל אייך געבען געזונט און פרנסה מיט אייער ווייב און קינדער, איהר זאלט האבען גרויס נחת וואו איהר וועט זיך קעהרען און ווענדען, אמן סלה!

קטנה י! — באדארף איך אייך זאגען מיט'ן לשון, וואס יעקב אבינו האט געזאגט אין דער סדרה „וישלח“, בשעת ער האט זיך געלאזט געהן קעגען עשו'ן, להבדיל... נאר טאמער איז דאס אפשר ניט אזוי גלייך, בעט איך אייך, פאני שלום-עליכם, איהר זאלט אויף מיר קיין פאראיבעל נישט האבען, איד בין א פראסטער חירוקיים. איהר ווייסט אוראי מעהר פון מיר — וואס איז דא וואס צו רעדען? אין א דארף, משטיינס געזאגט, מע ווערד פארגרעכט, ווער האט צייט אריינקוקען אין א ספר, צי אפלערנען א פרשן חומש מיט רש"י, צי וואס? א שטיקעל גליק, עם קומט דער זומער. פאהרען זיך צענויף די יעהופעצער נגידים קיין בויעריק אויף די דאטשעס, קאן מען זיך באגעגענען א מאל מיט איין איידעלען מענטשען, הארכען א גוט ווארט. איהר מעגט מיר גלויבען, אז אין דערמאן מיך אז יענע טעג, ווען איהר זענט געזעסען געבען מיר אין וואלד, אויסגעהערט מיינע נארישע מעשיות, איז ביי מיר גלייך, ווי איך זאל פארדיענען מי יודע וויפיעל! איד ווייס ניט מיט וואס איד האב ביי אייך אזוי נושא חז געווען, איהר זאלט זיך אפגעבען מיט אזא קליין מענטשעל, ווי איד, מיר שרייבען בריוולעד נאר.

און לאַבֿלֿ-שכּו אַרויסשטעלען מיין נאָמען אין אַ בוך, מאַכען פון מיר אַ גאַנצען שלש־סעודות, גלייך ווי איד וואָלט דאָ געווען מי יודע ווער, — מעג איד דאָך אַודאי זאָגען: ק ט נ ת י !... אמת, איד בין אייך טאַקי אַ גוטער פריינד, לאַז מיר גאָט העלפען אַ הונדערט־חלק, וואָס איד ווינש אייך ! איהר האָט, דאַכט זיך, גוט געזעהען, ווי אזוי איד האָב אייך געדיענט נאָך אין די גוטע יאָהרען, בשעת איהר זענט נאָך געזעסען אויף דער גרויסער דאַטשע, — געדענקט איהר ? — האָב איד אייך געקויפט אַ בהמה פאַר אַ פּופֿ־ציגער, איז זי געווען אַ מציאָה פון אַ גנב פינף און פּופֿ־ציג. אי, זי איז אויפֿ'ן דריטען טאָג גע'פּג'ר'ט ? בין איד ניט שולדיג : למאי די אַנדערע בהמה, וואָס איד האָב אייך געגעבען, איז איד גע'פּג'ר'ט ?... איהר ווייסט אַליין גאַנץ גוט, ווי אזוי דאָס האָט מיר געקערענט ; איד בין דעמאָלט אַרומגעגאַנגען אַהן אַ קאַפּ ! איד ווייס ? דאַכט זיך, פּונ'ם שענסטען און פּונ'ם בעסטען גאָט זאָל מיר אזוי העלפען און אייך אויך, אם ירצה השם, אויפֿ'ן נייעם יאָהר, עס זאָל זיין, ווי זאָגט איהר, חדש ימינו כּקדם... און מיר זאָל גאָט העלפען אין מיין פּרנסה, איד זאָל זיין געזונט מיט מיין פּערדעל, להבדיל, און מיינע בהמות זאָלען זיך מעלעקען אזוי פּיעל, אַז איד זאָל אייך קאַנען דיענען אויף ווייטער אויך מיט מיין קעז און פּוטער על צד היותר טוב, אייך און אַלע יעהופּעצער נגידים, גאָט זאָל זיי געבען הצלחה און פּרנסה און אַלדאָס גוטס מיט גרויס נחת. און אייך פאַר אייער טרחה, וואָס איהר זענט זיך מטריח פון מיינעטוועגען, און פאַר דעם כבוד, וואָס איהר טהוט מיר אַן דורך אייער ביכעל, זאָג איד אייך נאָך אַ מאָל : ק ט נ ת י ! פאַר וואָס קומט מיר אַזאַ שטריימעל, אַז אַ וועלט מיט מענטשען זאָלען פּלוצים געוואָהרע ווערען, אַז אויף יענער זייט בויבעריק, ניט ווייט פון אַנאָטעווקע, געפינט זיך אַ איד, וואָס הייסט ט ב י ה ד ע ר מ י ל כ י ג ע ר ? נאָר מסתמא ווייסט איהר דאָך וואָס איהר טהוט. קיין שכל באַדאַרף איד אייך ניט לערנען, און ווי אזוי צו שרייבען ווייסט איהר שוין אַליין, און ווייטער מיט'ן איבעריגען דאַרטען

פארלאז איד מיד שוין אויף אייער איידעלען כאראקטער, אז איהר וועט דארטען טהון אין יעהופעץ פון מיינעטוועגען אלסדינג, עס זאל מיר פונ'ם ביכעל עפּים אַרויס אַ שטיקעל טובה צו מיין פרנסה. איד באַדאַרף טאַקי, כלעבען, איצטערט נויטיג האַבען: איד רעכען. אַם ירצה השם, אין גיכען אַנהויבען טראַכטען מכה חתונה מאַכען אַ טאַכטער; און אז גאַט וועט שענקען, ווי זאַגט איהר, דאַס לעבען, איז אפשר טאַקי צוויי מיט אַ מאַל... דערווייל זייט מיר געזונט און האַט אַ גליקליכען תמיד, ווי עס ווינשט אייד פונ'ם גאַנצען האַרצען פון מיר אייער בעסטער פריינד

ט ב י ה .

יא, עיקר שכחתי! אז זאַס ביכעל וועט פאַרטיג ווערען, און איהר וועט האַלטען ביי שיקען מיר עפּים געלט, זאַלט איהר מוחל זיין שיקען קיין אַ נאַטעווקע, אויפ'ן שוחט'ס נאַמען. איד האַב דארטען צוויי מאַל אין ווינטער יאהר־צייט: אין מאַל אַסיען־צייט, פאַר „פאַקראַווע“, און דאַס אַנדערע מאַל אַרום „נאַווע־נאַד“, — בין איד, הייסט דאַס, דעמאַלט אַ שטאַדט־איד. און ווייטער, גלאַט אזוי בריוולעד קאַנט איהר שיקען צו מיר גלייך קיין בויעריק, אויף מיין נאַמען, כזה הלשון: פערעדאַט גאַספאַדינו טעוועליו מאַלאַטשנאַהאַ יעוורי.

דאָס גרויסע געוויננס

אַ וואונדערליכע מעשה, ווי אזוי מביה דער מילכיגער,
אַ איד אין אַרעמאָן, אַ מטופל מיט קינדער, איז
פלוצים מיט אַ מאָל בעגליקט געוואָרען דורך אַ משונה-
ווילדען פאַל, וואָס איז כדאי, מע זאָל דאָס בעשרייבען
אין אַ ביכעל. — דערצעהלט פון מביה'ן אַלויין און
איבערגעגעבען וואָרט ביי וואָרט.

געשריבען אין יאהר 1895.

דאָס גרויסע געווינס

מקימי מעפר דל,

מאשפות ירים אביון:

ער שטעלט אויף פון דער ערד דעם אָרעמאָן,
פונ'ס מוסט הויבט ער אויף דעם אביון.
(תהלים קי"ג, ז).

— אז ס'איז באשערט דאָס גרויסע געווינס, הערט איהר, פאָני
שלום-עליכם, קומט דאָס גלייך אין שטוב אַרײַן, ווי זאגט איהר:
ל מ נ צ ח ע ל ה ג ת י ת — אז סע געהט לויפט עס; ס'איז
גאר נישטאָ דערביי קיין שכל מיט קיין בריה'שאפטען. און טאָמער
חלילה פאַרקעהרט, מעגט איהר צעזעצט ווערען רעדענדיג, וועט
אייד העלפען, ווי דער פאַר-אַי-אָהריגער שניי, ווי זאגט איהר:
א י ז ח כ מ ה ו א י ז ע צ ה נ ג ד א ש ל ע כ ט פ ע ר ד .
אַ מענטש האַרעוועט, ווערד אויסגעריסען, האַטש נעם לעג זיך.
שונאי ציון, און שטאַרב! פלוצים. מע ווייסט ניט פון וואָס און
פון וואָנען — עס פערדעלט פון אַלע זייטען, ווי אין פסוק שטעהט
געשריבען: ר ו ה ו ה צ ל ה י ע מ ו ד ל י ה ו ד י ם ;
צאַרטייטשען באַדאַרף איד אייד ניט, נאר דער פשט דערפון איי
אַזוי, אז אַ איד, כל זמן שהנשמה בקרבי — עס שלאָגט זיך נאָר
אַיין אַדער, טאָר ער נישט פאַרלירען דעם בטחון. איד האָב דאָס
אַרויסגעזעהען פון זיך אַליין טאַקי, ווי אַזוי דער אויבערשטער
האַט מיט מיר געפיהרט, מיט מיין איצטיגער פרנסה: וואָרום
ווי קום איד נאָר פאַרקויפען קען און פוטער אין מיטען דרינען.

אז מיין באבע'ס באבע האט קיינמאל נישט געהאנדעלט מיט קיין מילכיגס? ס'איז בנאמנות כדאי, איהר זאלט אויסהארבען די גאנצע מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף. איד וועל מיר צוועצען אויף א וויילע אט דא נעבען אייד אויפ'ן גראז, לאז זיך דאס פערדעל דערווייל עפּים קייען, ווי זאגט איהר: נ ש כ ת כ ל ח י — אויך א באשעפעניש ביי גאט.

בקיזור, דאס איז געווען אַרום שבועות-צייט, דאס הייסט, איד זאל אייד ניט זאגען קיין ליגען, א וואָך אדער צוויי פאַר שבועות; און אפשר, האָ? א פאַר וואַכען נאָר שבועות. פאַרנעסט נישט, ס'איז שוין, פאַוואַלינקע, איד זאל אייד זאגען אַקוראַט, אזוי גרויס ווי אַ יאהר מיט אַ מיטוואָך, דאָס הייסט, פונקט נייען יאהר אדער צעהן, און אפשר נאָר מיט אַ סמיטשיק. איד בין דעמאָלט געווען, ווי איהר זעהט מיר אַטאַ, גאַר נישט דער, וואָס איצטער, דאָס הייסט, טאַקי דער אייגענער ט ב י ה, נאָר פאַרט נישט דער, ווי זאגט איהר: די אייגענע יענטע, נאָר אַנדערש געשלייערט. דהיינו וואָס? איד בין געווען, ניט פאַר אייד געדאַכט, אַ קבצן אין זיעבען פאַלעס, האַטש אפילו, אַז מע וויל שמועסען דאָס אייד נענע וויעדער צוריק, בין איד נאָר איצט אויך גאַנץ ווייט פון אַ נגיד. וואָס מיר פעהלט צו בראַצק'ן — מעגען מיר זיך דאָס ביידע ווינשען פאַרדיענען דעם היינטיגען זומער בין נאָר סוכות; נאָר ווערליג אַמאָל, בין איד היינט, הייסט דאָס, אַ איד אַ נגיד, מיט אַ פערדאווענעלע אַיין אייגענס, מיט, קיין עין-הרע, בהמה'לעך אַ פאַר, וואָס מעלקען זיך, מיט נאָר איינע, וואָס האַלט אַטאַט ביי אַפּקעלבען זיך. ס'איז דאָ, ניט צו פאַרוינדיגען, קען און פוטער און סמעטענע פרישע אַלע טאַג, אייגענע האַרעוואַניע, וואָרום מיר אַלע אַרבייטען, קיינער זיצט ניט לעריג. מיין ווייב זאל לעבען מעלקט די בהמות, די קינדער טראַגען קריגלעך, שלאַגען פוטער, און איד אַלוי, ווי איהר זעהט אַטאַ, פאַהר מיר אַרויס אַלע פריה מאַרגען אויפ'ן מאַרק, געה דורך אַלע דאַטשעס אין בויבעריק, מע זעהט זיך מיט דעם, מיט יענעם, אַלע גרעסטע בעליבתים פון

יעהופעץ, מע רערט זיך דורך א ביסעל מיט א מענטשען, פיהלט מען, אז מען איז אויך עפּים א שטיקעל מענטש אויף דער וועלט, ווי זאגט איהר, נישט קיין הינקעדיגער שניידער; און ווער שמועסט שבת — בין איד דאך גאר א מלך, קוק אריין אין א אירישען ספר, א פרשה חומש, א ביסעל תרגום, תהלים, פרק, דאס, יענע, לאקש, בוידעם — איהר קוקט מיך אָ, פאני שלום־עליכם, און טראַכט זיך אַדאָי בשעת־מעשה אין האַרצען: „ע, אַט דער טביה איז דאך עפּים טאַקי גאר א איד וואָס קאַטאַרי!“...

בקיצור, וואַס־זשע האָב איד אַיך אַנגעהויבען צו דערצעהלען? יא, בין איד, הייסט דאָס, דעמאָלט געווען, מיט נאַטס היִלף, אַ ביטערער אַרעמאָ, געשטאַרבען, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, מיט ווייב און קינדער דריי מאל אַ טאַג פון הונגער, אַחוץ וועטשערע. געהאַרעוועט האָב איד ווי אַיין אייזעל, געשלעפט קלעצער פּונ'ם וואָלד צום וואַנזאַל אַ פּולען וואַגען, עס זאַל אַיך צו קיין חרפה ניט זיין, פאַר צוויי גילדען אַ טאַג, און דאָס — ניט אַלע טאַג, און דערמיט געה האַלט אויס, קיין עינ־הרע, אַזאַ שטוב מיט פיקערס, זאַלען געזונט זיין, מיט, לֶהבדיל, אַ פּערד אויף קעסט, וואָס וויל נישט וויסען וואָס רש"י מאַכט, באַדאַרף קייען אַלע טאַג, גאר אַהן אַ שום תירוץ. וואָס טהוט גאַט? ער איז דאך, ווי זאָגט איהר, אַ זן ומפרנס לֶכָל — פיהרט דאָס וועלטעל קלוג, מיט שכל; זעהט ער, ווי איד מוטשע מיך דא אַזוי פאַר'ן שטיקעל ברויט, מאַכט ער צו מיר: „דו מיינסט דאך, טביה, אַז ס'איז שוין אַחרי ככלות הכל — עק וועלט, דער הימעל איז אויף דיר געפאַלען? פּע, ביזט אַ גרויסער נאַר! אַז וועסט דו זעהן, ווי אַזוי, אַז גאַט וויל נאַר, טהוט זיך דאָס מוזל אויף אַ מינוט אַ דרעה נאַ ליעוואַ קרוגאַם און עס ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך; עס קומט אויס, ווי מיר זאָגען אינ'ם „גתנה תוקף“: מ י ר ו ס ו מ י י ש פ ל — ווער סע פּאַהרט און ווער סע געהט צו פּוס. דער עיקר איז — כטחון, אַ איד באַדאַרף האַפען, נאַר האַפען. אַי וואָס? טאַמער ווערד מען דערווייל פאַרשוואַרצט? דערויף זענען מיר דאך עפּים

שטיקלעך אידען אויף דער וועלט, ווי זאגט איהר, אתה בחרתנו — ניט אומזיסט איז אונז די וועלט מקנא... אַקעגען וואָס שמועס איד דאָס? איד שמועס עם אַקעגען דעם, ווי אזוי גאָט האָט מיט מיר געפיהרט, טאַקי נאָר נסים ונפלאות, איהר מעגט דאָס האַרבען. ויהי היום, איין מאל פאַר נאַכט פאַהר איד מיר אזוי זומער-לעבען איז וואַלד, שוין צוריק אַהיים, אַהן די קלעצער; דער קאַפּ איז דער ערד, אויפ'ן האַרצען וויסט און פינסטער; דאָס פּערדעל, נעבאָד, קוים וואָס עם פּלאַנטעט מיט די פיס, האַטש האַק, האַטש בראַק. „קריד, זאָג איד, שלים-מזל, איז דער ערד אַריין גלייך מיט מיר, ווייס אויך וואָס באַדייט אַ תענית אין אַ לאַנגען זומער-טאָג, אַז דו שטעהסט אַיין ביי טביה'ן פאַר אַ פּערד!“ שטיל אַרום און אַרום, יעדער קנאַק פון דער בייטש רופט זיך אַפּ און וואַלד; די זון זעצט זיך, דער טאָג — ער גוס'עט; די שאַטענס פון די בויער ציהען זיך אויס לאַנג, ווי דער אידישער גלות; עם הויבט אַז ווערען פינסטערליך און שטאַרק סומנע אויפ'ן האַר-צען. פאַרשיעדענע געדאַנקען, מחשבות'ען קריכען אין קאַפּ אַריין, אַלערליי געשטאַלמען פון מענטשען, שוין לאַנג געשטאַרבענע, קומען מיר אַקעגען; און דאָ דערמאָן איד מיד די היים — אַז אַד און וועה איז מיר! איז שטוב איז פינסטער, חושך; די קינדערלעך, זאלען געזונט זיין, נאַקעט און באַרוועס, קוקען אַרויס נעבאָד אויפ'ן טאַטען, דעם שלים-מזל, טאַמער וועט ער ברענגען אַ ברויטעל אַ פריש, און אפשר אַ בולקע אַהיים; און זי, די אַלטע מיינע, גע-ווינטליך אַ אידניע, וואַרטשעט: „קינדער באַדאַרף איד איהם האַבען, און נאָר זיעבען דערצו, האַטש נעם, גאָט זאָל ניט שטראַפּען פאַר די רעד, וואַרף זיי אַריין לעבעדיגערהייד אין טייך אַריין!“ גוט צו האַרבען אַזעלכע דברוים? מען איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ „בשר ודגים“, דעם מאַגען קאָן מען מיט קיין ווערטער ניט פאַרשטופּען; מע האַפּט אַ שטיקעל הערינג, גלוסט זיך טיי, און צו טיי באַדאַרף מען צוקער, און צוקער, זאָגט איהר, איז ביי בראַצקי'ן. „פאַר'ן שטיקעל ברויט, זאָגט מיין ווייב

זאל לעבען, וועט די קישקע, נישקשה, מוחל זיין, נאר אהן דעם
 גלעזעל טיי, זאגט זי, בין איד אין דערפריה גאר א טוידטע; דאס
 קינד, זאגט זי, א גאנצע נאכט ציהט פון מיר די קליי!" און דער
 ווייל איז מען דאך עפויס א איד אויף דער וועלט, מנחה איז טאקי,
 ווי זאגט איהר, ניט קיין ציעג, זי וועט ניט אנטלויפען, נאך דאוונען
 דארף מען. מאהלט אייד, דאס שענע דאוונען, וואס קאן שוין
 זיין, אז פונקט בשעת שטעלען זיך שמונה-עשרה, צעלאזט זיך,
 מעשה-שטן, דאס פערדעל משוגענערווייז; באדארף מען לויפען
 נאכ'ן וואגען, איינהאלטען די לייצעס און זינגען „אלהי אברהם
 אלהי יצחק ואלהי יעקב" — שען געשמאנען שמונה-עשרה! און
 דא, ווי אויף-צוילהכעים, גלוסט זיך דוקא דאוונען געשמאק, מיט
 הארץ, טאמער וועט ווערען גרינגער אויף דער נשמה...

בקיצור, איד לויף מיר אזוי נאכ'ן וואגען און זאג די שמונה-
 עשרה הויך, מיט א ניגון, ווי, להבדיל, ביים עמוד: מ כ ל כ ל
 ח י מ ב ח ס ד — דער דא טהוט טהון שפיווען אלע זיינע בא-
 שעפענישען, ו מ ק י מ א מ ו נ ת ו ל י ש נ י ע פ ר —
 אפילו די וואס ליגען אין דער ערד און באקען בייגעל, אוי, טראכט
 איד מיר, ליגט מען אין דער ערד! אוי ווערד מען אויסגעריסען!
 ניט אזוי, ווי יענע, למשל, די יעהופעצער נגידים מיין איד, וואס
 זיצען א גאנץ זומער אין בויבעריק אויף די דאטשעס, עסען און
 טרינקען און באדען זיך אין אלדאס גוטס. אוי, רבוננו של עולם,
 פאר וואס קומט דאס מיר? איד בין, דאכט זיך, א איד גלייך
 מיט אלע אידען. גוואלד, גאטעניו, ר א ה נ א ב ע נ י נ ו —
 זעה, זאג איד, באטראכט, ווי מיר הארעווען, און נעם זיך אן די
 קרייודע פון די ארעמע לייט נעבאך, ווארום ווער דען וועט זיך
 אויף זיי ארומקוקען, ווען ניט דו? ר פ א נ ו ו נ ר פ א — שיק
 אונז צו די רפואה, די מכה האבען מיר שוין אליין... ב ר ר
 ע ל י נ ו — בענטש אונז מיט א גוט יאהר, עס זאל זיין א גערעט
 אויף אלע מינים תבואות, פון קארן און פון ווייץ און פון גערשטען;
 האטש אפילו, צוריק שמועסענריג, נאם וועט מיר, עללר-מזל

ארויסקומען דערפון? אשטיינער, למשל, וואס קומט ארויס מיין פערדעל, להבריל, צי האבער איז טייער, צי וואלוועל? ... נאר, פע, גאט פרעגט מען קיין קשיות ניט, ובפרט א איד באדארף דאך אדאי אננעמען אלסדינג פאר גוטען און זאגען „גם זו לטובה“, מסתמא הייסט גאט אזוי. ו ל מ ל ש י נ י ם — זינג איד מיר ווייטער — ולמלשינים, און די „סטיקראטען“, וואס זאגען, אז ס'איז ניטא קיין גאט אויף דער וועלט, וועלען האבען א שען פנים, אז זיי וועלען קומען א ה י ז; זיי וועלען דאס אויסקרענקען מיט פראצענט, ווארום ער איז א ש ו ב ר א ו י ב י ם — א גוטער צאהלער, מיט איהם שפיעלט מען זיך ניט, מיט איהם באדארף מען נעהן מיט גוטען, בעטען איהם, שרייען צו איהם: א ב ה ר ח מ ז — דערבארעמדיגער, הארציגער פאטער! ש מ ע ק ו ל נ ו — הער צו אונזערע קולות, ח ו ס ו ר ח ם ע ל י נ ו — האב רחמנות אויף מיין ווייב און קינדער, זיי זענען נעבאך הונד געריג! ר צ ה — זאלסט באווייליגען, זאג איד, דיין ליעב פאלק ישראל, ווי אמאל, איז בית-המקדש, נאך בשעת די כהנים מיט די לויים... פלוצים — סטוי! דאס פערדעל האט זיך אנדערגעט שטעלט. איד האפ אפ אויף דער גיד דאס שטיקעל שמונה-עשרה, איד הויב אויף די אויגען און טהו א קוק — עם קומען מיר אקעגען גלייך פון וואלד ארויס צוויי משונה-מאדנע נפשות, פארשטעלט און אנגעטהאן נישט ווי געוויינטליך. „גזלנים!“ — איז מיר דורכגעפלוגען א געדאנק אין קאפ, און האב מיד אבער באלד פאר האפט צוריק: „פע, טביה, ביזט א שוטה! סטייטש, דו פאהרסט איז וואלד שוין אזוי פיעל יאהרען, ביי טאג און ביי נאכט, וואס איז דיר עפיים פלוצים היינט איינגעפאלען גזלנים?“ — וואס! מאד איד צום פערדעל און נעם זיך אז מיט הארץ און געב דעם א פאר שמיצלעד פון הינטען, גלייך ווי ניט מיד מיינט מען. — רב איד! הערט נאר, רב קרוב! — מאכט צו מיר איינע פון די צוויי נפשות מיט א קול פון א נקבה און ווינקט צו מיר מיט א פאטשיילע. — אנה, שטעלט זיך נאר אפ אויף א רנע'לע.

ווארט־צו א וויילעטשקע, אנטלויפט נישט, מע וועט אייד, חלילה, גאר נישט טהון!

„אהא, א ניטגוטער!“ — קלער איד מיר, און טאקי באַלד זאָג איד צו זיך אליין: „בהמה בצורת פערד! וואָס עפּיס פּלוצים אין מיטען דרינען רוחות מיט שרים?“ און שטעל אָפּ דאָס פּערדעל. איד הויב אָן גוט איינצוקוקען זיך אין די צוויי נפשות: נקבות; איינע איין עלטערע מיט אַ זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ, די אַנדערע אַ יונגערע מיט אַ פאַריק; ביידע רויט ווי פייער און שטאַרק פאַרשוויצט.

— אַ גוטען אַבענד, סקאַצעל קומט! — מאַך איד צו זיי שטאַרק אויף אַ קול, כלומר'שט אין גוטען מוטח. — וואָס אין אייער באַגעהר? אויב איהר מיינט עפּיס קויפען, וועט איהר ביי מיר נישט געפינען גאר ניט, סיידען בויכוועהטיג אויף מיינע שונאים'ס קעפּ, אַדער האַרצקלעהמעניש אַ פּולע וואָד, אַדער אַ ביסעל קאָפּרעהעניש, טרוקענע שמערצען, נאַסע יסורים, סיפקע צרות? ...

— שאַ, שאַ! — מאַכען זיי. — זעה גאַר, ווי ער האָט זיך דאָס אַ ביסעל צעלאָזט! אַ אידען, אַז מע זאָטשעפעט מיט אַ וואַרט, אין מען ניט זיכער מיט'ן לעבען! מיר דאַרפען, זאַגען יי, נישט קויפען גאר ניט, מיר האָבען נאָר געוואָלט אַ פּרעג טהון ביי אייד, אפּשר ווייסט איהר, וואו אין דאָ ערניץ דער וועג קיין בויבעריק?

— קיין בויבעריק? — מאַך איד און צעלאָד מיר כלומר'שט. — עס האָט ביי מיר, זאָג איד, אַזאָ פּנים, פּונקט ווי איהר זאָלט מיר, אַשטייגער, פּרענען, צי ווייס איד, אַז מע רופּט מיר טביח. — אַזוי? מע רופּט אייד טביח? אַ גוטען אַבענד אייד, רב טביח! מיר פאַרשמעהען ניט, וואָס אין דאָ — מאַכען זיי — דער נעלעכטער? מיר זענען פּרעמדע, פּון יעהופּעץ זענען מיר, און וואָהנען דאָ אין בויבעריק אויף אַ דאָטשע, זענען מיר, זאַגען זיי, אַרויסגענאַנגען אויף אַ מינוטקעלע שפּאַציערען, און דרעהען

זיך אַרום אַזוי אין דעם דאַזיגען וואָלד פּאַוואַלינקע פּון גאַנץ פּרייה און בלאַנזען און בלאַנזען און קאַנען ניט בשום-אופן זיך אַרויפּשלאָגן גען אויפ'ן רעכטען וועג; דערוויילע, זאַגען זיי, האָבען מיר דער-הערט עמיצער זינגט אין וואָלד, האָבען מיר לכתחילה געמיינט, אַ קשיא, אפשר איז דאָס, חלילה, אַ גולן? נאר נאַכדעם, זאַגען זיי, אַז מיר האָבען דערזעהען פּון דער נאַהענט, אַז איהר זענט, דאַנקען גאָט, אַ איד, איז אונז געוואָרען אַ ביסעל גרינגער אויף דער נשמה. היינט פאַרשטעהט איהר שוין?

— חאַטאַחאַ, אַ שענער גולן! — זאַג איד. — איהר האָט געהאַרכט אַמאָל, זאַג איד, אַ מעשה מיט אַ אירישען גולן, וואָס איז אַנגעפאַלען אויף אַ דורכגעהער און געבעטען ביי איהם אַ שמעק טאַבעקע? אויב איהר ווילט, זאַג איד, קאָן איד אַיך דער-צעהלען די מעשה.

— די מעשה — זאַגען זיי — לאָזט איבער אויף אַיין אַנדערש מאָל; איהר ווייזט אונז בעסער אַז דעם וועג קיין בויבעריק. — קיין בויבעריק? — זאַג איד. — סטייטש, אַט דאָס איז דאָך דער אמת'ער וועג קיין בויבעריק! איהר זאָלט אפילו, זאַג איד, נישט וועלען, מוזט איהר מיט דעם שליאָך אַנקומען גלייך קיין בויבעריק.

— וואָס-זשע שווייגט איהר? — מאַכען זיי צו מיר.

— וואָס-זשע זאָל איד, זאַג איד, שרייען?

— ווי באַלד אַזוי, מאַכען זיי צו מיר, קעהרט איהר שוין וויסען, איז עס נאָך עפּים ווייט קיין בויבעריק?

— קיין בויבעריק, זאַג איד, איז נישט ווייט, עטליכע ווערסט; דאָס הייסט, זאַג איד, אַ ווערסט פינף-זעכס אַדער זעבען, און אפשר טאַקי אַלע אַכט.

— אַכט ווערסט? I — האָבען אויסגעשריגען ביידע ווייבער מיט אַ מאָל, געבראַכען די הענט און שיער נישט צעוויינט זיך אַזש. — סטייטש, וואָס רעדט איהר? איהר ווייסט וואָס איהר יערט? אַ ווערטלעך אויסצורעדען — אַכט ווערסט? I

— נו, וואס־זשע, זאג איד, זאל איד טהון? עס זאל זיין אין מיר געווענרט, וואלט איד דאס געמאכט א ביסעל קירצער; א מענטש באדארף, זאג איד, אלסדינג אויספרובען אויף דער וועלט. אונטערוועגענס טרעפט זיך, אז מע באדארף, זאג איד, שלעפען זיך אין א בלאטע ארויף א בארג, און נאר ערבישבת דערצו, דער רעגען שמייסט אין פנים, די הענט קליאנקען, זאס הארץ חלש'ט, און דא — טראד! עס לאפנעט איין אקס...

— איהר רעדט עפנים גאר ווי א דולער, — זאגען זיי צו מיר, — איהר זענט גאר נישט ביי די געדאנקען, כלעבען. וואס דערצעהלט איהר פזמונות, בבא־מעשיות פון טויענדר־איי־נאכט? מיר האב בען שוין קיין כח ניט צו פלאגטען מיט די פיס; א גאנצען טאג האבען מיר, אחוץ א גלעזעל קאווע מיט א פוטער־בולקע, נאך אין מויל נישט געהאט, קומט איהר צו געהן מיט אייערע מעשיות!

— אויב גזווי, — זאג איד — איז עפנים אנדערש; ווי זאגט מען, קיין טאנץ געהט ניט פאר'ן עסען. דעם טעם פון הונגער פארשטעה איד גאנץ גוט, איהר באדארפט מיר נישט דערצעהלען. עס קאן זעהר שען זיין, זאג איד, אז איד האב קיין קאווע מיט קיין פוטער־בולקע נישט אנגעקוקט שוין פון א יאהר... און אזוי ווי איד רעד, שטעלט זיך מיר פאר א גלעזעל הייסע קאווע מיט מילך און מיט א פוטער־בולקע א פרישע, מיט נאך גוטע זאכען... „שליס־מזל איינער, טראכט איד מיר, ביזט טאקי אנדערש נישט געצויגען געווארען, נאר אויף קאווע מיט פוטער־בולקעלעך? און א שטיקעל ברויט מיט הערינג ביזט דו קראנק?“ און ער, דער יצירהרע, ניט געדאכט זאל ער ווערען, אויף־צו־להכעיס קאווע, אויף־צו־להכעיס פוטער־בולקע! איד הער דעם ריח פון קאווע, איד פיהל דעם טעם פון פוטער־בולקע — פרישע, געשמאקע, מחיה־נפשות!

— ווייסט איהר גאר וואס, רב טביה? — מאכען צו מיר ביידע ווייבער. — טאמער וואלט געווען א סברה, אזוי ווי מיר שטעהען אַמ־א־דא, זאלען מיר זיך ארויפחאפען צו אייד אויפ'ן וואגען, און

איהר טאקי אליין זאלט זיך מטריה זיין אונז אפפיהרען מחילה אהיים, קיין בויבעריק? וואס וועט איהר זאגען דערויף?
 — סא משל, זאג איד, כחרס הנשבר; איד פאָהר פ ו ז
 בויבעריק, און איהר דארפט ק י י ז בויבעריק! ווי קומט די
 קאץ איבער'ן וואסער?

— נו, איז וואס? — מאַכען זיי. — ווייסט איהר ניט וואס
 מע טהוט? א איד אַ למדן גיט זיך איין עצה: ער פארקערעוועט
 דאָס וועגעלע און פאָהרט צוריק. האָט קיין מורא נישט, רב טביה,
 זאגען זיי, זייט זיכער, אַם ירצה השם, אַז נאָט וועט אונז ברענגען
 אהיים בשלום, ווינשען מיר זיך דאָס אויסקרענקען, וואָס איהר
 וועט צו אונז דערלעגען.

„עפּיס רעדען זיי מיט מיר תרגום-לשון! — טראַכט איד
 מיר. — פאַרשטעלט, גאָר נישט ווי געוויינטליך!“ — און עס קומען
 מיר אַרויף אויפ'ן זינען: מתים, מכשפות, לַצִּים, פאַרשלעפּטע
 קרענק. — „שוטה בן פיקהאַלץ!“ — טראַכט איד מיר. — וואָס
 שטעהסט דו, ווי אַ פּלאַקען? האַפּ זיך אַרויף אויפ'ן וואַגען, וויין
 דעם פערדעל אַ בייטש און מאַך אַ ויברה!“ נאָר מעשה'שטן
 האַפּט זיך אַרויס ביי מיר נישט ווילענדיג פּונ'ם מויל:
 — קריכט אין וואַגען!

מיינע האַבען דערהערט, זיך דוקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען
 און מאַרש אין וואַגען אַרײַן; איד נאָר זיי אויף דער קעלני, פאַר-
 קערעוועט דעם דישעל, שמיים דאָס פערדעל: איינס, צוויי, דריי,
 פאַשאַל! — ווער, וואָס, וועמען? אַ נעכטיגער טאָג! פּונ'ם אַרט
 וויל דאָס ניט ריהרען, האַטש נעם צעשנייד דאָס אויף צווייען.
 „נו, טראַכט איד מיר, היינט פאַרשטעה איד שוין, וואָס דאָס איז
 פאַר ווייבער... דער גוטער יאָהר האָט מיר געטראַגען זיך אַפּשטע-
 לען אין מיטען דרינען, מאַכען אַ שמועס מיט ווייבער!“... איהר
 פאַרשטעהט — פון איין זייט דער וואַלד, דאָס שטילקייט מיט'ן
 סומנעקייט, אַקעגען נאָכט, און דאָ — די צוויי נפשות, כלומר'שט
 נקבות... דער כּהדרם אַרבייט גאַנץ געשמאַק אויף אַלע סטרונעס.

איד דערמאָן מיר אַ מעשה פֿון אַ בעל־עגלה, וואָס איז אַמאל גע־
פֿאהרען אין וואַלד איינער אַליין און דערזעהען אויפֿן שליאָד ליגט
אַ זעקעל האַבער. מיין בעל־עגלה האָט דערזעהען אַ זעקעל האַבער,
האָט ער זיך ניט געפּוילט, אַראָפּ פּונ'ם וואַגען, געהאַפּט דאָס זעקעל
האַבער אויף די פּלייצעס, זיך איינגעריסען דאָס געזונט, קוים
אַרויפֿגעלעגט דאָס זעקעל האַבער אויפֿ'ן וואַגען און — הלך לעולמו,
פּאַשאַל ווייטער. ער פּאהרט אָפּ אַקעגען אַ ווערסט, ער טהוט
זיך אַ האָפּ צום זעקעל האַבער — נישט קיין זעקעל, נישט קיין
האַבער, ס'איז נאָר אַ ציעג ליגט ביי איהם אין וואַגען, אַ ציעג
מיט אַ בערדעל; ער וויל זי אַנריהרען מיט דער האַנט, שטעלט
זי איהם אַרום אַ צונג אויף איין אַרשין, לאָזט אַרום אַ משונה
ווילדען געלעכטער און ווערד פּאַרשוואַנרען...

— פֿאַר וואָס פּאהרט איהר שוין ניט? — מאַכען צו מיר די
ווייבער.

— פֿאַר וואָס איד פּאהר שוין ניט? איהר זעהט דאָר, זאָג
איד, פֿאַר וואָס: דאָס פּערדעל וויל ניט דאווענען, ס'איז ניט
אויפֿגעלעגט.

— ניט דעם מיט דער בייטש, מאַכען זיי, איהר האָט דאָך אַ
בייטש.

— אַ דאַנק אייד, זאָג איד, פֿאַר דער עצה, גוט וואָס איהר
האָט מיר דערמאָנט. דער חסרוֹן, זאָג איד, וואָס מיין בחור שרעקט
זיך ניט איבער פֿאַר אַזעלכע זאַכען; ער איז שוין אַזוי געוואָהנט
מיט דער בייטש, ווי איד מיט'ן דלות, — זאָג איד צו זיי כלומר'שט
מיט אַ ווערטעל, און עס וואַרפט מיט מיר דאָס ניעניאָהריגע
קדחת.

בקיצור, וואָס זאָל איד אייד מאַריר זיין — איד האָב אויס־
געלאָזט מיין נאַנץ ביטער האַרץ צום פּערדעל נעבאָד; אַזוי לאָנג,
אַזוי ברייט, ביז נאָט האָט געהאַלפּען, עס האָט געריהרט פּונ'ם
אַרט, ווי ס'ער פֿירט — און מיר זענען אַוועק מיט'ן

וואָלד גלייך אונזער וועג. פֿאהרענדיג אזוי, פֿליהט מיר דורך אין קאָפּ גאָר אַ נייע מחשבה: „אוי, טביה, ביזט דו אַ פֿערדאָטש! הַחַיִּל לָךְ — ביזט געווען אַ קבצן, און וועסט בלייבען אַ קבצן. סטייטש, גאָט האָט דיר צוגעשיקט אַזאַ באַגעגעניש. וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאהר, ווי אזוי באַדינגסט דו זיך ניט לכתחילה, דו זאָלסט וויסען מהיקר — וואָס וועסט דו האַבען דערפֿאַר? ווען מיר זאָלען שמועסען הן ע־פֿי יושר והן ע־פֿי סאַוועסט, הן ע־פֿי מענשליכקייט והן ע־פֿי דין און ע־פֿי זאַקאָז, און אפֿילו ווייס איד וואָס, איז קיין עולה ניט, מע זאָל דערביי עפֿים פֿאַרדיענען, און פֿאַר וואָס טאַקי ניט אַפֿלעקען אַ ביינדעל, אַז עס האָט זיך שוין יאָ אזוי געמאַכט? שטעל אַפֿ דאָס פֿערדעל, דו בהמה, זאָג זיי אזוי און אזוי, ברחל בתר הנאָקעטע: „האַב איד ביי אַיך אזוי פֿיעל און אזוי פֿיעל, איז גוט, אלא ניט, בעטען מיר אַיך, מתילה, אַראָפּ פֿונ'ם וואַגען!“ נאָר צוריק קלער איד מיר: „ביזט טאַקי אַ בהמה, טביה! דו ווייסט ניט, אַז די פֿעל פֿונ'ם בער טאַר מען אין וואָלד ניט פֿאַר קויפען, ווי זאָנט דער גוי: ש ט ש ע נ ע פֿ א י מ א ו א ו ז ש ע ס ק ו ב ע...“

— למאָי פֿאַהרט איהר נישט אַ ביסעל גיכער? — זאָגען די ווייבער און טאַרען מיד פֿון הינטען.

— וואָס האָט איהר, זאָג איד, אזוי קיין צייט ניט? פֿון אַיילעניש, זאָג איד, קומט קיין גוטס ניט אַרויס, — זאָג איד און האַפּ אַ קוק מן־הצד אויף מיינע פֿאַרשווינדלעך; דאַכט זיך, ווייבער, ווי געוויינטליך, ווייבער: איינע מיט אַ זיידען טיכעל, די אַנדערע מיט אַ פֿאַריק; זיי זיצען און קוקען איינס אויפֿ'ס אַנדערע און שושקען זיך.

— נאָד עפֿים ווייט? — פֿרעגען זיי מיד.

— נעהענטער, זאָג איד, ווי פֿון דאַנען אַודאי ניט; אַט באַלד, זאָג איד, האַבען מיר אַ באַרג־אַראָפּ מיט אַ באַרג־אַרויף;

נאכדעם, זאג איך, געהט וויעדער א בארג-אראפ מיט א בארג-ארויף, און ערשט נאכדעם, זאג איך, האבען מיר דעם גרויסען בארג-ארויף, און פון דארטען געהט שוין דער וועג גלייך, גלייך ביו בויעריק...

— עפּים א שלים-מזל! — רופט זיך אן איינע צו דער אנדערער.

— א פארשלעפטע קרענק! — זאגט די אנדערע.

— א רעשטעל צו די צרות! — זאגט וויעדער יענע.

— מיר שיינט, א משוגע'נער! — זאגט די אנדערע.

„אודאי — טראכט איך מיר — בין איך א משוגע'נער, אן איך לאז מיר פיהרען ביי דער נאז!“...

— וואו וועט איהר זיך, אשטיינער, כדומה למשל, מיינע ליבע ווייבער, הייסען אפּווארפען? — רוף איך מיר אן צו זיי.

— וואס הייסט, זאגען זיי, אפּווארפען? וואס איז פאר איין אפּווארפעכטס?

— עס רערט זיך אזוי, זאג איך, בעל-עגלה-שפראך; אויף אונזער לשון הייסט דאס: וואוהין וועט איהר זיך הייסען פאר-פיהרען, אז מיר וועלען קומען, זאג איך, קיין בויעריק, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענס הילף, געזונט און שטארק, אז נאט וועט שענקען דאס לעבען? ווי זאגט מען: בעסער צוויי מאל פּרעגען איידער איין מאל בלאנזען.

— א? אט דאס מיינט איהר? איהר וועט אונז, זאגען זיי, מוחל זיין צופיהרען צו דער גרינער דאטשע, וואס ביי'ם טייך, פון יענער זייט וואלך. ווייסט איהר וואו דאס איז?

— פאר וואס זאל איך ניט וויסען? — זאג איך. — איך בין איז בויעריק ווי ביי זיך איז דערהיים. לאס איך פארמאגען די אלפים, זאג איך, וויפיעל קלעצער איך האב אהינצו אריינגעפיהרט. אט ערשט פארזאיהרען זומער, זאג איך, האב איך געשטעלט אויף דער גרינער דאטשע צוויי קלאפטער האלץ מיט א מאל; דארט איז געזעסען איינער א גביר א גרויסער, פון יעהופעץ, א מיליאנר

שטשיק פון אודאי אַ מאה אלף קארבען, און אפשר פון רי"ש אלפים!

— ער זיצט היינט אויך דארטען. — רופען זיך אָן צו מיר ביידע ווייבער און קוקען איינס אויפ'ס אנדערע און שושקען זיך און לאַבען.

— שאַ, זאג איד, אַז דער צער פון טראַגען איז יא אַזוי גרויס, קאָן דאָד געמאהלט זיין, אַז איהר האַט מיט איהם עפּים אַ שטיקעל שייכות, — וואָלט אפשר געווען, זאג איד, אַ סברא, איהר וואָלט זיך דארט מטריה זיין, עפּים אַ רעד טהון פון מיינעטוועגען, אַ שטיקעל טובה מיר, אַ פרנסה, אַ שטעלע, צי ווייס איד וואָס? איד קען, זאג איד, איינעם אַ יונגען מאַן, ישראל הייסט ער, ניט ווייט פון אונזער שטערטעל, געווען אַ גארנישט מיט אַ נישט; האַט ער זיך דערשלאָגען אַהינצו, מע ווייסט ניט פון וואַנען און ווי אַזוי — בקיצור, ער איז היינט אַ גאַנצער יאָטעבידראַם, פאַר דיננט אפשר צוואַנציג קארבען אַ וואָד, צי אפשר נאָר פּערציג, איד ווייס? — לייט האַבען גליק! צי, אַשטייגער, וואָס געהטאַפּ, זאג איד, אונזער שוחט'ס איידעם? וואָס וואָלט פון איהם געווען, ווען ער לאַזט זיך ניט אַוועק קיין יעהופּעץ? אמת, די ערשטע עטליכע יאָהר איז ער גוט פאַרשוואַרצט געוואָרען, שיער ניט געד שטאַרבען פון הונגער. דערפאַר אַבער אַצינד, הויך זיין שאַדען. הלואי אויף מיר געזאָגט געוואָרען; ער שיקט שוין געלט אַהיים. ער האַט שוין חשק אַרויסנעמען אַהין זיין ווייב און קינדער, לאַזט מען איהם דארט ניט זיצען. אַי איז דאָר די קשיא: ווי אַזוי זיצט ער? מוטשעט ער זיך טאַק... שאַט, זאג איד, אַז מע לעבט, דערלעבט מען זיך; אַט האַט איהר, זאג איד, דעם טייד, און אַט איז די גרויסע דאַטשע, — זאג איד און פאַהר מיר אַריין ברייטליד, מיט אַ ירגון, גלייך מיט'ן דישעל אין גאַניק אַריין. מע האַט אונז נאָר דערזעהען, איז געוואָרען ששון ושמה, אַ געד שריי, אַ געפילדער: „אוי, די באַבע! די מאַמע! די מוהמע!... זיך געפונען דער שאַדען! מזל-טוב!... גוואַלד, וואו זענט איהר

געווען? ... א גאנצען טאג אהן קעפ... צעשיקט פאטשט אויף אלע וועגען... געמיינט, א קשיא אויף א מעשה, אפשר וועלף, גולנים, חסדוֹשֶׁלֶם! וואס איז די מעשה?"...

— „די מעשה איז א שענע מעשה: געבלאָנזעט איז וואָלד, פאַרבלאָנזעט העט־ווייט, אפשר צעהן ווערסט. פלוצים א איד... וואס פאר א איד? ... א איד א שליס־מול מיט א פערד און וועד געלע... קיום מיט צרות איינגעבעטען זיד“... „אלע בייזע, וויסטע חלומות... אליין גאר אהן א שומר? ... א מעשה, א מעשה, באַדאַרפט בענטשען גומל“...

בקיצור, מע האָט אַרויסגעטראָגען לאַמפען אויפ'ן גאַניק, גע־גרייט צום טיש און אַנגעהויבען טראָגען סאַמאָוואָרען הייסע, מיט בעקענס טיי, מיט צוקער, מיט איינגעמאַכטס, מיט פיינקוכענס גוטע, מיט פוטערגעבעקס פרישע, שמעקענדיגע, און נאכדעם עסענס אַלערליי, די טייערסטע מאכלים, יכלעד פעטע, מיט גע־בראַטענס, מיט געזענעס א סד, מיט די בעסטע וויינען און נאָ־סטאַיקעס. איד בין נאָר געשטאַנען פון דערווייטענס און באַ־טראַכט, ווי אַזוי, קיין עיז־הרע, מע עסט דאָס און מע טרינקט ביי די יעהופּעצער נגידים, קיין ביז אויג זאָל זיי ניט שאַרטען. „אַ משכון פאַרזענען, טראַכט איד מיר, און א גביר זאָל מען זיין!“ מיר דאַכט, איד ווייס? וואָס דאָ פאַלט אַראָפּ אויף דער ערד וואָלט פאַר מינע קינדער גענוג געווען אויף א גאַנצע וואָד, ביז שבת. גוואָלד, גאַטעניו, האַרציגער־געטרייער, דו ביזט דאָר עפּים אַיין אל ארד אַפּים, א גרויסער גאַט און א גוטער גאַט, מיט חסד און מיט יושר, ווי קומט דאָס, דו זאָלסט אַוועקגעבען איינעם גאַר, דעם אַנדערען גאַר ניט? איינעם פוטער־בולקעס, דעם אַנדערען מכות־בכורות? און צוריק אָבער באַטראַכט איד מיד: עט, ביזט א גרויסער נאָר, טביה, כלעבען, וואָס איז שייך, דו ווילסט א י ה ם זאַגען א דעה, ווי אַזוי צו פיהרען די וועלט? מסתמא, אַז ע ר הייסט אַזוי, באַדאַרף זיין אַזוי; א סימן האָט איהר, אַז ווען עס יאַל באַדאַרפען זיין אַנדערש, וואָלט דאָר געווען אַנדערש. אַי,

וואס? פאר וואס זאל טאקי ניט זיין אנדערש? איז דער תירוץ:
 ע ב ד י ם ה י נ ו — דערויף זענען מיר דאך עפים שטיקלעך
 אידען אויף דער וועלט. א איד באדארף לעבען מיט אמונה און
 מיט בטחון; ער באדארף גלויבען, ערשטענס, אז ס'איז דא א
 גאט אויף דער וועלט, און האפען אויף דעם, וואס לעבט אייביג,
 אז עס וועט זיך, מסתמא, אם ירצה השם, פארבעסערען...

— שא, ווארוזשע איז ערגיץ דער איד? — הער איד עמיצער
 זאגט. — שוין אוועקגעפאהרען דער שלים-מוז?

— חס ושלום! — רוף איד מיד אן פון דערווייטען. — וואס
 הייסט, איד וועל אוועקפאהרען גלאט אזוי, אהן א זייטגעזונט?
 שלום עליכם, זאג איד, א גוטען אבענד אייד, ברוכים הוישבים,
 עסט געזונטערהייד, און לאז אייד וואויל באקומען!

— קומט'זשע אהער, מאכען זיי צו מיר, וואס שטעהט איהר
 דארטען אין דער פינסטער? לאמיר אייד אנקוקען האטש, זעהען
 וואס פאר א פנים איהר האט. אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל
 בראנפען?

— א ביסעל בראנפען? אה, זאג איד, ווער זאגט זיך דאס
 אפ פון א ביסעל בראנפען? ווי שטעהט דארטען אין פסוק:
 א י ז ה " ל ח י ם " ו א י ז ה ל מ ו ת — מאכט רש"י:
 גאט איז גאט און בראנפען איז בראנפען. לחיים! — זאג איד
 און האק אריין א כוסה. — לאז גאט געבען, זאג איד, איהר זאלט
 תמיד זיין רייך און האבען גרויס נחת; אידען, זאג איד, זאלען
 תמיד זיין אידען; גאט זאל זיי געבען, זאג איד, געזונט און כח,
 זיי זאלען קאנען אריבערטראגען די צרות.

— מה שמכם? — רופט זיך אן צו מיר דער גביר אליין, א
 שענער איד מיט א יארמעלקע. — פון וואנעט איז א איד, וואו
 זיצט איהר, וואס איז אייער פרנסה? זענט איהר א באווייבטער?
 האט איהר עפיים קינדער, און וויפיעל קינדער?

— קינדער? — זאג איד. — ניט צו פארזינדיגען. אויב איט
 ליכט קינד, זאג איד, איז ווערטה, ווי מיין גאלדע וויל מיד איינ-

רעדען, אַ מיליאָן, בין איד רייכער פונל'ס גרעסטען גביר אין יעהופעץ. דער חסרון, זאג איד, וואָס אַרעם אין ניט רייד, קרום אין ניט גלייך, אַזוי ווי אין פסוק שטעהט: הַמְבִדֵּל בֵּין קוֹדֵשׁ לְחֹל — ווער עס האָט די קלינגערס דעם אין וואויל. געלט האָבען טאַקי די בראַצקיס, און איד האָב טעכטער. און אַז מע האָט, זאָגט איהר, טעכטער, פאַרנעהט דער געלעכטער. נאָר נאָר נישט, נאָט אין אַ פאַטער. ער פיהרט אויס, דאָס הייסט, ער זיצט אויבען און מיר מוטשען זיך אונטען. מע האַרעוועט, מע שלעפט קלעצער, אַ ברירה האָט מען? ווי די גמרא זאָגט: בַּמְקוֹם שֶׁאֵין אִישׁ — איז אַ הערינג פיש. דער גאַנצער אומגליק אין — דאָס עסען. ווי מיין באַבע, עליו השלום, פלעגט זאָגען: „ווען דער פּיסק זאָל ליגען אין דער ערד, וואָלט דער קאַפּ נעגאַנגען אין גאַלד“... האָט קיין פאַראַיבעל ניט, זאָג איד, עס איז ניטאָ קיין גלייכערס פון אַ קרומען לייטער און קיין קרומערס פון אַ גלייך וואַרט, ובפרט, זאָג איד, אַז מע מאַכט שחכל נהיה דברו אויפ'ן ניכטערען האַרצען.

— לאַז מען געבען דעם אידען עפּיס עסען! — רופט זיך און דער גביר, און עס ווערד באַשאַפּען אויפ'ן טיש פון כל־מאמינים שהוא: פיש, און פלייש, און געבראַטענס, און פערטלען עוף, און פופקעס מיט לעבערלעך אַהן אַ שער.

— איהר וועט עפּיס עסען? — מאַכען זיי צו מיר. — געהט וואַשט זיך.

— אַ קראַנקען פרעגט מען, אַ געזונטען גיט מען; נאָר וואָס דען, זאָג איד, אַ דאַנק אַיך. אַ ביסעל בראַנפען, זאָג איד, מהכתיתי, נאָר געהן זעצען זיך אַט דאָ מאַכען אַ גאַנצע סעודה, בשעת דאַרטען, אין דערהיים, מיין ווייב און קינדער, זאָלען געזונט זיין... אויב אַייער גוטער ווילען וועט זיין...

בקיצור, מע האָט זיך, אַפּנים, געשטויסען וואָס איד מיין, און מע האָט מיר גענומען פאַקען אין וואָגען אַרין איטליכער באַזונדער: דער אַ בולקע, דער פיש, דער געבראַטענס, דער אַ פערטעל

עוף, דער טיי און צוקער, דער א טעפעל שמאלץ, דער א סלאַי
איינגעמאַכטס.

— דאָס וועט איהר, מאַכען זיי, ברענגען אַהיים אַ מתנה פאַר
אַיערע ווייב און קינדער. און אַצינד זאָגט, וויפיעל וועט איהר
זיך הייסען באַצאהלען פאַר אַיער טרחה, וואָס איהר האָט זיך
מטריח געווען פון אונזערטוועגען?

— סאָ משל, זאָג איד, וואָס איז שייך, איד וועל מיר הייסען
אַנמעסטען? וויפיעל אַיער גוטער ווילען וועט זיין, זאָג איד, אַזוי
וועט איהר מיר באַצאהלען. מיר וועלען דורכקומען, ווי זאָגט ער,
אַ רענדעל אַראַפּ, אַ רענדעל אַרויף. „שקראַב וועט שוין שקראַבע-
דיגער ניט ווערען“...

— ניין, זאָגען זיי, מיר ווילען האַרבען פון אַיך אַליין, רב
טביה! האָט קיין מורא ניט, מע וועט אַיך, חלילה, נישט קעפען.
„וואָס טהוט מען דאָ? — טראַכט איד מיר. — ס'איז שלעכט:
זאָל איד זאָגען אַ קערבעל, איז אַיין עבירה, טאַמער קאַז איד נעמען
צוויי. זאָל איד זאָגען צוויי, האַב איד מורא, טאַמער קוקען זיי מיר
אַז ווי אַ משוגענעם: פאַר וואָס קומט דאָ צוויי קאַרבען?“
— אַ דרייערעל!!!... — האָט זיך אַרויסגעחאַפט ביי מיר
פונ'ם מויל, און צווישען עולם איז געוואָרען אַזאַ געלעכטער, אַז
איד האַב מיר שיער אין דער ערד באַגראַבען.

— האָט קיין פאַראַיבעל ניט, זאָג איד, טאַמער האַב איד מיר
אַרויסגעחאַפט מיט אַ וואָרט; אַ פערד, זאָג איד, אויף פיער פיס,
ספאַטיקעט זיך, ובפרט אַ מענטש מיט אַיין צונג... עס איז געד
וואָרען נאָך אַ גרעסערער געלעכטער; מע האָט זיך פשוט געד
האַלטען ביי די זייטען לאַכענדיג.

— לאַז שוין זיין גענוג צו לאַכען! — רופט זיך אַז דער נביר
און נעמט אַרויס פון בוזעמקעשעני אַ גרויסען טייסטער און געהט
און שלעפט אַרויס פונ'ם טייסטער — וויפיעל מיינט איהר,
אַשטייגער? אַנה, טרעפט! — אַ צעהענערעל, אַ רויטס אַזוי ווי
פיער, איד זאָל אַזוי זיין געזונט מיט אַיך אינאיינעם! — און

מאכט אזוי: „אָט דאָס האָט איהר פון מיר, און איהר, קינדער, גיט אַייד פון אַייער קעשעני וויפיעל איהר פאַרשטעהט.“
 בקיצור, וואָס טויג אַייד — עס האָבען אָנגעהויבען צו פֿליהען אויפֿן טיש פינפערלעך און דרייערלעך און איינערלעך — הענט און פיס האָבען מיר געציטערט; איד האָב געמיינט, אָט פאַל איד הלשות.

— נו, וואָס שטעהט איהר? — מאַכט צו מיר דער גביר. —
 נעמט צענויף די עטליכע קערבלעך פונ'ם טיש און פאַהרט גע-
 זונטערהייד צו אַייער ווייב און קינדער.

— גאָט זאל אַייד געבען, זאָג איד, כפֿליכפֿליים, איהר זאַלט פאַרמאָגען צעהן מאָל, הונדערט מאָל אזוי פיעל, איהר זאַלט האָ-
 בען אַלדאָס גוטס, מיט גרויס נחת! — און זשעברע צענויף מיט
 ביידע הענט דאָס געלט — ווער געצעהלט? וואָס געצעהלט? —
 און שטופ אין אַלע קעשעניס. — אַ גוטע נאָכט, זאָג איד, אַ נומען
 תמיד און זייט געזונט, און זאַלט האָבען, זאָג איד, גרויס נחת,
 איהר און אַייערע קינדער און קינד'ס קינדער און אַייער גאַנצע
 משפּחה. — זאָג איד און לאָז מיר געהן צום וואַגען. רופט זיך
 אָן צו מיר די גביר'טע, יענע וואָס מיט'ן זיידען טיכעל:

— שטעהט נאר אַ וויילע, רב טביה, פון מיר באַקומט זעהר
 גאָר אַ באַזונדער מתנה; אם ירצה השם, מאַרגען קומט צו פאַהרען;
 איד האָב, זאָגט זי, אַ מאורע בהמה, געווען אַמאָל אַ טייערע בהמה,
 פלעגט געבען פיער און צוואַנציג גלעזער מיִלך; היינט האָט זי
 פון אַ גוט אויג אויפגעהערט צו מעלִקען זיך, דאָס הייסט, מעלִקען
 מעלִקט זי זיך, נאר קיין מיִלך גיט זי ניט...

— לאָנג לעבען זאַלט איהר, זאָג איד, איהר זאַלט גאָר קיין
 יסורים ניט האָבען, ביי מיר וועט זיך אַייער בהמה אי מעלִקען, אי
 מיִלך געבען; מיין אַלטע איז, קיין עיוֹהרע, אַזאָ בעל־הבית'טע,
 אַז פון גאָר ניט בראַקט זי לאַקשען, פון פינגער קאַכט זי זאַטירקעס,
 מיט נסים מאַכט זי שבת און מיט בוכענציס לעגט זי קינדער
 ילאַפּען... האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איד, טאַמער האָב איד

מיד ארויסגעחאפט מיט איין איבעריג ווארט. א גוטע נאכט און א גוטען תמיד און זייט געזונט, — זאג איד און לאז מיד געהן. איד קום ארויס אין הויף צום וואגען, איד טהו מיד א חאפ צום פערדעל — אויוועה, איין אומגליק, א צרה, א שלאק! איד קוק אויף אלע זייטען, והילד איננו — ניטא קיין פערדעל!

„נו, טביה, טראכט איד מיר, דו ביזט אין דער ארכיט!“
און עס קומט מיר ארויף אויפ'ן זינען א שענע מעשה, וואס איד האב אמאל געלייענט ערגיץ אין א ביכעל, ווי אזוי „חברה“ האבען דערטאפט אין דער פרעמד איין עהרליכען אידען, א חסיד, פאר נארט צו זיך הינטער דער שטאדט אין פאלאץ אריין, געגעבען איהם עסען און טרינקען, און נאכדעם פלוצים מיט א מאל פארשוואונדען געווארען, איהם איבערגעלאזט איינעם אליין מיט א נקבה; פון דער נקבה איז באלד געווארען א חיהרעה, פון דער חיהרעה האט זיך אויסגעלאזט א קאץ, און פון דער קאץ — א פיפערנאטער... „זעה נאר, טביה, זאג איד צו מיר אליין, צי מע פיהרט דיר ניט אין באד אריין?!“

— וואס באכרעט איהר זיך דארטען און וואס ווארטשעט איהר? — פרעגט מען מיד.

— וואס איד באכרע מיד? — ענטפער איד. — אז אד און וועה איז מיר, זאג איד, וואס איד לעב אויף דער וועלט; איד האב א שאדען: דאס פערדעל מיינס...
— אייער פערדעל, מאכען זיי צו מיר, איז אין שטאל. זייט זיך מטריח אהינצו, אין שטאל אריין.

איד קום אריין אין שטאל און טהו א קוק: יא, ווי איד בין א איד! מייך בחור שטעהט זיך גאנץ פיין צווישען די נגיד'ישע פערד, שטארק פארטיעפט אינ'ם קייען, רייכט דעם האבער נע-שמאק, אויף וואס די וועלט שטעהט.

— הער נאר, זאג איד צו איהם, חכם מיינער, שוין צייט אהיים; מיט א מאל צוחאפען זיך, זאג איד, טאר מען נישט; אייז איבערינער ביסען, זאגט מען, קאז פארשארטען...

בקיצור, איך האב איהם קוים איינגעבעטען, מחילה איינגע-
שפאנט איהם אין וואגען און האב מיר געלאזט אהיים לעבעדיג
פרייליך, געזונגען א „מלך-עליון“ גאר בגילופין. אויך מיין פערדעל
איז געווארען גאר נישט דאס, וואס פריהער; א נייע פעל אויף
דעם אויסגעוואכסען; שוין נישט געווארט אויף קיין בייטש,
געלאפען ווי א מזמור. געקומען אהיים שוין שפעטליך אין דער
נאכט, אויפגעוועקט מיין ווייב מיט א שמחה, א פרייד.

— א גוט יום-טוב, מאך איר צו איהר, מול-טוב דיר, גאלדע! —
א וויסער מול-טוב דיר א פינסטערער, מאכט זי, וואס
ביזט דו אזוי יום-טוב'דיג, מיין טייערער ברויט-געבער? דו
פאָהרסט דאס פון א חתונה, צי פון א ברית, גאלדשפינער מינער?
— עס איז א חתונה, זאג איר, מיט א ברית! ווארט אויס,
מיין ווייב, אט וועסט דו באַלד זעהען איין אוצר, זאג איר; נאר
קורס-כל וועק אויף די קינדער, לאָזען זיי נעבאָד אויך געניסען,
זאג איר, פון די יעהופעצער מאכלים...

— צי דו ביזט דול, צי דו ביזט חסר-דעה, צי דו ביזט גע-
ריהרט, צי דו ביזט פונ'ם זינען? עפּים רערסט דו, ווי א משוגע-
נער, שונא-ציון! — זאגט צו מיר מיין ווייב און שעלט, ליענט
די תוכחה, ווי געוויינטליך א אירינע.

— א אירינע, זאג איר, בלייבט א אירינע; ניט אומזיסט
זאגט שלמה המלך, אז צווישען טויענער ווייבער האט ער ניט
געפונען איינע א רעכטע. א גליק, כלעבען, וואס ס'איז היינט גע-
וואָרען אויס מאַדע צו האַבען א סך ווייבער, — זאג איר און געה
מיר אַרויס צו מיין וואַגען און טראַג אַריין פון דאַרטען אַלע גוטע
זאַכען, וואָס מע האָט מיר איינגעפאַקט, און שטעל דאָס אַלסדינג
אויס אויפ'ן טיש. מייע חברה-לייט האַבען דערזעהען בולקעס,
דערשמעקט פלייש, זענען זיי באַפאַלען דעם טיש, ווי די הונגעריגע
וועלך נעבאָד; עס איז געוואָרען צווישען זיי אַ האַפּעריי, די הענט
האַבען געציטערט, די צייהן האַבען געאַרבייט; עס איז געווען, ווי
איז פּסוק שטעהט: ו י א כ ל ו — מאַכט רש"י: מע האָט גע-

קנאקט ווי די הישעריקען. טרערען האבען זיך מיר געשטעלט
איז די אויגען...

— נו, זאג שוין, — מאכט צו מיר מיין פלונית'טע, — ביי
וועמען איז דאס געווען איין ארעם מאהל-צייט, צי אזוי א סעודה,
און וואס ביזט דו אזוי האפערדיג?

— האב צייט, זאג איד, גאלדע, דו וועסט אלץ וויסען. דו
צעבלאז נאר, זאג איד, דעם סאמאוואר, און נאכדעם וועלען מיר
זיך ארומזעצען אלע ארום טיש, זאג איד, טרינקען צו גלעזלעך
טיי, ווי עס געהר צו זיין. א מענטש, זאג איד, לעכט איין מאל
אויף דער וועלט, נישט קיין צוויי מאל, ובפרט, זאג איד, אז מיר
האבען שוין איצט אונזער אייגענעם א בהמה פון פיער און צוואנציג
גלעזער א טאג; מארגען, אם ירצה השם, ברענג איד זי צו פיהרען.
אנו, גאלדע, — מאך איד צו איהר נאכדעם, און האפ ארויס דעם
גאנצען פאק סיגנאציעס. — אנו, זיי א בריה און טרעה וויפיעל
געלט האבען מיר דך?

איד טהו א קוק אויף מיין ווייב — זי איז אויס מענטש,
טוידט ווי די וואנט, קאן קיין ווארט נישט אויסרעדען.

— גאט איז מיט דיר, גאלדע סערדצע, זאג איד, וואס האסט
דו זיך אזוי דערשראקען? אפשר האסט דו מורא, זאג איד, טאמער
האב איד דאס גע'גנב'עט אדער גע'גול'ט? פע, זאג איד, מענסט
זיך שעמען! ביזט טביה'ס ווייב שוין אזא צייט און קאנסט אויף
מיר איבערטראכטען אזא מעשה? נארעלע, זאג איד, דאס איז
כשר געלט, פארדיענט עהרליך מיט מיין אייגענעם שכל און מיט
מיין הארעוואניע; איד האב, זאג איד, מציל געווען צוויי נפשות
פון א גרויסער סכנה, זאג איד, ווען ניט איד, גאט ווייסט, וואס
עס וואלט מיט זיי געווען!...

בקיצור, איד האב איהר דערצעהלט די גאנצע מעשה, פון אלץ
ביז תיו, ווי אזוי גאט האט דא מיט מיר געפיהרט ארום און ארום;
און מיר האבען זיך גענומען ביידע איבערזעהלען דאס געלט נאך

א מאל און נאך א מאל — דאָרט איז געווען פונקט צוויי מאל ח"י און איינס איין איבעריגס, האט איהר א קיימאלן, הייסט דאס, פון זיעבען און דרייסיג קארבען! ... מיינע האט זיך אַזש צער וויינט.

— וואָס וויינטסט דו, זאָג איד, נאַרישע אידניע?

— ווי אזוי זאָל איד ניט וויינען, זאָגט זי, אַז עס וויינט זיך? אַז דאָס האַרץ איז פול, זאָגט זי, געהען די אויגען איבער. נאָט זאָל מיר טאַקיי, זאָגט זי, אזוי העלפען, ווי דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, אַז דו וועסט קומען מיט אַ גוטער בשורה. איד געדענק שוין ניט, זאָגט זי, די צייט, ווען די באַבע צייטעל, זאָל זיין ווייט אַפגעשיידט, זאָל מיר קומען צו הלום. איד ליג און שלאָף, פלוצים חלום'ט זיך מיר אַ מעלקשעפעל, אַ פולס, ווי איין אויג; די באַבע צייטעל, עליו השלום, טראָגט דאָס מעלקשעפעל אונטער'ן פאַר טוך, מע זאָל חלילה ניט געבען קיין גוט אויג, און די קינדער שרייען: מאַמע, מאַני! ...

— חאַפּ נאָר ניט די לאַקשען פאַר שבת, זאָג איד, נשמה מיינע; לאַז די באַבע צייטעל האַבען אַ ליכטיגען גויעדן, זאָג איד, ווייס איד נאָר ניט, צי מיר וועלען פון איהר עפּים האַבען; נאָר אַז נאָט, זאָג איד, האָט געקאָנט טהון אַזאַ נס, אַז מיר זאָלען האַבען אַ בהמה, וועט ער מסתמא זעהען, אַז די בהמה זאָל זיין אַ בהמה... געב מיר בעסער איין עצה, גאַלדע סערדצע, וואָס טהוט מען מיט'ן געלט?

— אדרבה, מאַכט זי צו מיר, וואָס רעכענסט דו צו טהון, טביה, מיט אזוי פיעל געלט, קיין עיז־הרע?

— אדרבה ואדרבה, זאָג איד, וואָס, רעכענסט דו, קאַנען מיר מאַכען, קיין עיז־הרע, מיט אַזאַ קאַפיטאַל? — און מיר האַבען ביידע גענומען טראַכטען אַהיו, אַהער, דאָס, יענץ, געבראַכען זיך דעם קאַפּ, אויסגערעכענט וואו ערגיץ אַ געשעפט אויף דער וועלט. יענע נאַכט האַבען מיר איבערגעהאַנדעלט מיט וואָס איהר ווילט:

געקויפט פערדלעך א פאר און באַלד טאַקי זיי פאַרקויפט מיט רוחים; געעפענט אַ באַקאַליינע קלייט אין בויבעריק, אויסגעפאַר-קויפט די סחורה און באַלד געעפענט אַ שניטקראַם; געהאַנדעלט אַ שטיקעל וואַלד, געהאַפט אַפּטריט-געלט עטליכע קערבלעך און אַנטלאַפען; געפרובט אויסדינגען די אַנאַטעווקער טאַקסע, נעמען דעם „פּראַיעקט“, געמאַכט אַ ביסעל הלואה, אַפּגעגעבען דאָס געלט אויף פּראַצענט...

— משוגע מיינע שונאים! — רופט זיך אַן מיין ווייב. — דו ווילסט צעפּלעכטען די עטליכע גראַשענס, בלייבען מיט'ן בייטשעל? — וואָס דען, זאַג איד, האַנדלען מיט ברויט און נאַכדעם בלייב בען איין אַנזעצער איז שענער? קאַרג, זאַג איד, ווערד היינט די וועלט בילד-הרל פון ווייץ? געה, זאַג איד, האַרד, וואָס איז אַדעס טהוט זיך!

— וואָס טויג מיר, זאַגט זי, אַדעס? מיינע אבות-אבותינו זענען דאַרט נישט געווען און מיינע קינדער וועלען דאַרט נישט זיין, בל-זמן איד לעב און די פּיס טראַגען מיד. — וואָס-זשע ווילסט דו? — זאַג איד.

— וואָס איד וויל? — זאַגט זי. — איד וויל, זאַלסט ניט זיין קיין לעקיש און נישט רעדען קיין נאַרישקייטען.

— אַודאי, זאַג איד, ביזט דו איצטערט אַ חכמה, ווי זאַגט מען: אַז עס קומען די מאות, קומען די דעות, און אַז מען איז א פ ש ר רייד, איז מען ג ע ו ו י ס קלוג... ס'איז תמיד אַווי!

בקיצור, מיר האַבען זיך עטליכע מאַל צעקריעגט און טאַקי באַלד איבערגעבעטען, און עס איז ביי אונז געבליבען דער פּלאַן, מיר זאַלען צו דער מאורע בהמה צוקויפען נאָר אַ בהמה אַ מעל-קעדיגע, וואָס גיט מילך...

וועט איהר דאָד מסתמא פרעגען אַ קשיא: וואָס עפּיס אַ בהמה, פאַר וואָס ניט קיין פּערד? וועל איד איד ענטפּערען:

וואס עפּים אַ פּערד, פאַר וואָס ניט קיין בהמה? בויבעריק איז דאָר אַיין ערטעל, וואָס עס קומען זיך צענויף אַהינצו אויף זומער אַלע יעהופּעצער נגידים אויף די דאָטשעס, און אַזוי ווי די יעהופּעצער לייט זענען אַלע זעהר איידעלע מענטשען, וואָס זענען געצויגען, מע זאָל זיי אַלסדינג ברענגען גרייטס, גלייך אין מויל אַרײַן: פון האַלץ און פון פּלייש און פון אייער, היהנער, ציבעלעס, פעפּער, פעטרישקע, — פאַר וואָס־זשע זאָל זיך ניט געפינען איינער אַזעל־כער, וואָס זאָל זיך אונטערנעמען ברענגען זיי אַלע מאַל אין שטוב אַרײַן קעז און פוטער און סמעטענע וכדומה? ווערליג די יעהופּעצער האַלטען פון דער אכילה און דאָס קערבעל איז ביי זיי, ווי זאָגט איהר, אַ ממזר, קאָז מען דאָר לייזען שען געלט און פאַר־דיענען דערביי טאַקי גראַב. דער עיקר, אַבי די סחורה זאָל זיין סחורה; און אַזאָ סחורה, ווי ביי מיר, קריגט איהר דאָר ניט אין יעהופּעץ אפילו. איד זאָל האַבען די ברכות מיט אַיך אינאיינעם, וויפּיעל מאַל גרויסע לייט, כריסטען, בעטען זיך ביי מיר, איד זאָל זיי ברענגען פּרישע סחורה: „מיר האַבען געהאַרעכט, זאָגען זיי, טעוועל, אַז דו ביזט אַיין אַרענטליכער מאַן, האַטש דו ביזט אַ איד, אַ פאַרד“... מיינט איהר, פון אידען וועט איהר האַרעכען אַזאָ קאַמט פּלימענט? ווי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! קיין גוט וואַרט הערט מען נישט פון אונזערע אידעלעך. זיי ווייסען נאָר אַרײַן קוקען יענעם אין טעפּעל אַרײַן. מע האַט דערזעהען ביי טביה'ן אַ בהמה'לע אַיין איבעריגס, אַ בריטשקע אַ נייע, — האַט מען אַנט געהויבען ברעכען זיך די קעפּ: פון וואַנען און פון וואָס? צי האַנט דעלט נישט דער דאָזיגער טביה מיט פּאַלשע סיגנאַציעס? אַדער צי קאַכט ער נישט קיין ספּירט שטילערהייך, בשתיקה?... „האַ־האַ־האַ! ברעכט אַיך, ברידערלעך, טראַכט איד מיר, די קעפּ געזונטערהויד!“... איד ווייס ניט, צי איהר וועט מיר גלויבען — איהר זענט כמעט דער ערשטער, וואָס איד האַב אַיך דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע, ווי אַזוי און וואָס און ווען... נאָר, מיר דאַכט, איד האַב מיר אַ ביסעל פאַררעדט. האַט קיין פאַראיבעל ניט, מע

באדר ארף אין זינען האבען, ווי זאגט איהר, עסק, אדער ווי אין פסוק שטעהט: כ ל ע ו ר ב ל מ י נ ה ו — איטליכער צו זיינעם. איהר צו אייערע ביכלער, איד צו מיינע טעפלעך און צו מיינע קריגלעך... איין זאך וועל איד אייך בעטען, פאני: איהר זאלט מיר האטש ניט אריינשרייבען אין א ביכעל; און אן איהר וועט מיר אריינשרייבען, זאלט איהר האטש ניט ארויסשטעלען דעם נאמען מיינעם... זייט מיר געזונט און האט איך א גוטען תמיד.

ז פוידעם

געשריבען אין יאָהר 1899.

א בוידעם

— רבות מה שבות בלב איש — אזוי, דאכט זיך, שמעהט ביי אונז געשריבען אין דער הייליגער תורה? פארטייט ש'ען דעם פסוק באדארף איד אייך ניט, רב שלום-עליכם; נאר בלשון אשכנז גערעדט, דאס הייסט אויף פראסט אידיש איז דא א ווער טעל: „דאס בעסטע פערד באדארף האבען א בייטש, דער קלייג סטער מענטש — איין עצה.“ אקעגען וואס זאג איד עס, הייסט דאס? אקעגען זיך אליין טאקי, ווארום אז איד האב שכל און קום אריין צו א גוטען פריינד און דערצעהל איהם דאס און דאס, אזוי און אזוי, וואלט איד געוויס ניט געהאט אזא מיאוס'ען פסק. נאר וואס דען? ה'חיים והמות ביד ה'שׁוׁן — אז גאט וויל שטראפען א מענטשען, נעמט דאס אפ ביי איהם דעם שכל. איד טראכט מיר צו זיך אליין וויפיעל מאל: „בארעכען נור, טביה, דו פערד איינער, ביזט דאך עפ'ים, זאגט מען, יא נישט קיין נאר, ווי קומסט דו זיך לאזען פיהרען אין באך אריין, און נאר אזוי נאריש? וואס וואלט דיר אפגעגאנגען אצינדערטא, למשל, ביי דיין שטיקעלע פרנסה, קיין עיז-הרע, מיט דיין ביסעל מילכיגס, וואס האט אזא שם אויף דער וועלט, כלעבען, אומעדום, אין בויבעריק, אין יעהופעץ, און וואו ניט? ווי פיין און ווי זיס וואלט דאס געווען איצטערטא, ווען די קלינגערס, אשטייגער, ליגען זיך שטילערהייד אין קאסטען, ווייט באגראבען, קיין בראדס ווייסט דערפון, ווארום וועמען געהט דאס אן, איד בעט אייך, צי טביה האט געלט, צי ניין? איד מיין טאקי באמת. א סך האט זיך די וועלט אינטערעסירט מיט איהם, אז ער איז געלעגען, ניט היינט געדאכט, נישט פאר קיין אידען געדאכט, נייען

איילען אין דער ערד, געשטארבען דריי מאל א טאג פון הונגער מיט ווייב און קינדער? ערשט נאכדעם, אז גאט האט זיך ארומ געקוקט אויף טביה'ן, איהם באגליקט מיט א מאל, און ער האט זיך קוים-קוים דערשלאגען צו א שטיקעל תכלית, אָננעהויבען אפֿלעגען א קערבעל, איז מיט איהם געוואָרען פול די וועלט, און טביה איז שוין געוואָרען ר ב ט ב י ה גאָר — א קאטאוועס א ביסעל! עס האבען זיך שוין אַרויסבאוויזען גוטע פריינד א סך. ווי איז פסוק שטעהט געשריבען: כ ו ל ם א ה ו ב י ם כ ו ל ם ב ר ו ר י ם — אז גאט גיט מיט'ן לעפעל, געבען לייטען מיט'ן שעפעל. איטליכער באַזונדער קומט צו געהן מיט זיינעם: דער זאגט א שניט-קראם, דער א באַקאַליי, דער זאגט א שטוב, א נחלה, אַיין אייביג געוועהר, דער קומט צו געהן — ווייץ, דער — וואַלד, דער — טאָרגעס... „ברידערלעך! — זאָג איד. — טשעפעט זיך אפֿ! איהר האט, זאָג איד, א ווילדען טעות; איהר מיינט, אַפנים, איד בין בראַצקי? לאַמיר דאָס אַלע, זאָג איד, פאַרמאָגען, וואָס איד האָב ווינציגער פון שי"ן קאַרבען, און אפילו פון רי"ש, און אפילו פון ק"ן! יענעמס גוטס, זאָג איד, איז גרינג צו שאַצען; יעדען דאַכט זיך, אַז יענעמס לייכט זיך, קומסט צו נאָהענט, איז דאָס אַ מעשען קנעפעל.

בקיצור, ניט געדאַכט זאָלען זיי ווערען, טאַקי אונזערע אידע- לעך מיין איד, מע האָט מיר אַ גוט אויג געגעבען! אַ קרוב האָט מיר גאָט צוגעשיקט, עפּים אַ שמעלקי, ווייס איד: מיין פּערד'ס בייטש-שטעקלע, ווי מע זאָגט. מנחם-מענדעל הייסט ער, אַ פּלוי- הער, אַ ברעכער, אַ לויפער, אַ דרעהער, אַ נעכטיגער טאָג, אויף קיין גוט אַרט זאָל ער ניט שטעהן! ער האָט מיר דערטאַפט און פאַרדרעהט מיר מיין קאַפּ מיט חלומות, ניט געשטויגען, ניט גע- פּלויגען. וועט איהר דאָך פרעגען: מ א ה נ ש ת נ ה — ווי קום איד, טביה, צו מנחם-מענדלען? וועל איד אַיך דערויף ענטפּערען אַ תּירוץ: ע ב ד י ם ה י נ ו — ס'איז אַזוי באַשערט. הערט אַ מעשה:

איך קום צו פאָהרען קיין יעהופּעץ, תּחילת ווינטער, מיט מיין ביסעל מילכיגס — אַ פּונט עטליכע און צוואַנציג פּוטער פּרישע פּון פּוטערלאַנד, מיט אַ פּאַר שענע וואַרעטשקעס קעז, גאַלד און זילבער, לאַמיר זיך ביידע ווינשען אַזאַ יאהר! דאָס פּאַרשטעהט איהר דאָד שוין אַליין, אַז איך האָב מיין סחורה פּאַרצוקערט, נישט געלאָזט זיך אַ לעק, איהר זאָלט זאָגען אויף אַ רפּואה, קיין צייט געהאַט אפילו צו זיין ביי אַלע מיינע זומערדיגע קונים, די בויבע־ריקער דאָטשניקעס, וואָס קוקען אַרויס אויף מיר, ווי אויף משיח'ן, וואָרום אַזוי לאַנג שמיסט מען זיי, אַייערע יעהופּעצער סחורים מיין איר, ווי זיי קאָנען גאַר געבען אַזאַ שטיקעל סחורה, ווי טביה גיט; אַייד באַדאַרף איר נישט דערצעהלען, ווי זאָגט דער נביא: י ה ל ל ז ר — גוטע סחורה לויבט זיך אַליין...

בקיזור, אויסגעפאַרקויפט אינגאַנצען עד לפ"ק און אונטערגע־וואַרפען מיין פּערדעל אַ ביסעל היי, געה איר מיר אַרויס אַזוי אין שטאַדט. אַ ד ם י ס ם ד ם פ ר — מען איז דאָר נישט מעהר ווי אַ מענטש, גלוסט זיך אַנקוקען אַ וועלט, האַפען לופּט, זעהען די אַנ־טיקלעך, וואָס יעהופּעץ שטעלט אַרויס אין די פענסטער, ווי אַי־נער רעדט: מיט די אויגען נאָ, זעה, קוק, וויפיעל דו ווילסט, נאָר מיט די הענט — אַזאַס!... שטעהענדיג אַזוי ביי אַ גרויסען פענסטער מיט האַלבע פּריאַלען און קערבלעך זילבערנע אַ סך מיט באַנקאָווע ביליעטען און מיט גלאַס סינגאַציעס אַהו אַ שיעור, טראַכט איר מיר בשעת מעשה: רבּונו של עולם! ווען איר פּאַר מאַג האַטש אַ צעהנט־חלק, וואָס אַט־דאָס־אַ באַטרעפט, וואָס וואַלט איר דעמאָלט געהאַט צו גאָט און ווער וואַלט געווען צו מיר גלייך? ראשית־חכמה וואַלט איר אַ שירוד געטהאָן מיט מיין עלטערער טאַכטער, געגעבען איהר ת"ק קאַרביצען נדו, אַחוץ כּלה־מתנות, אַחוץ הלבשה מיט חתונה־הוצאות; דאָס פּערד און וועגעלע מיט מיינע בהמה'לעך וואַלט איר פּאַרקויפט, באַלד אַרויסגעפּאַהרען אין שטאַדט אַריין, געקויפט אַיין אַרט אין מזרח־וואַנט, מיין ווייב זאָל געבען אַ ביסעל פּערעל, און צדקה צעטהיילט, ווי דער שענסטער

בעל-הבית; געזעהען, דאס בית-המדרש זאל זיין גערעקט מיט אייזען, ניט עס זאל שטעהן, ווי איצט, אהן א דאך, גרייט אלע שעה אויף איינצופאלען; איינגעפיהרט א שטיקעל תלמוד-תורה אין שטאדט מיט א בקור-הולים, ווי אין אלע לייטישע שטעט, ניט ארעמע לייט זאלען וואלגערען זיך אויף דער הוילער ערד אין בית-המדרש; יענקיל-שיינעץ וואלט ביי מיר באלד געווארען אויס גבאי אין חברה קדישא, גענוג שוין טרינקען בראנפען און עסען פופקעס מיט לעבערלעך אויף קהל'ס חשבון!...

— שלום עליכם, רב טוביה! — הער איד עמיצער זאגט מיר פון הינטען. — וואט מאכט א איד? — איד דרעה מיך אויס און טהו א קוק, איד וואלט געמעגט שווערען, א באקאנטער! „עליכם שלום, זאג איד, פון וואנעט איז א איד?“ — פון וואנען? פון כתרילעווקע, מאכט ער צו מיר, טאקי אייערס א פריינדעל, דאס הייסט, איד קעהר מיר אן, זאגט ער, מיט אייד א שני בשלישי, אייער ווייב גאלדע, זאגט ער, איז מיר איין אייגען גליעד-גליעד געשוועסטערקינד. „שאט-זשע נור, זאג איד, זענט איהר אפשר ניט ברוד-הערש לאהידוואסים איין איידעם?“ — כמעט ווי געטראפען, מאכט ער צו מיר: איד בין ברוד-הערש לאהידוואסים איין איידעם, און מיין ווייב הייסט שיינה-שיינדעל ברוד-הערש לאהידוואסים, היינט ווייסט איהר שוין? „שאט-זשע נור, זאג איד, אייער שוויעד גער'ס באבע, שרה-יענטע, מיט מיין ווייב'ס מוחמע, פרומע-זאלטע, זענען, דאכט זיך, געווען אויב נישט קיין אייגענע געשוועסטער-קינדער, און אויב איד האב קיין טעות ניט, זענט איהר דער מיר טעלסטער איידעם ביי ברוד-הערש לאהידוואסים, נאר וואס דען, איד האב פארגעסען ווי מע רופט אייד, אייער נאמען, זאג איד, איז ביי מיר ארויסגעפלויען פונ'ם קאפ, מה שמכם? ווי אזוי איז אייער אמת'ער נאמען?“ מיר, זאגט ער, רופט מען מנחם-מענדעל ברוד-הערש לאהידוואסים, אזוי רופט מען מיר אין דער-היים, איז כתרילעווקע. „אויב אזוי, מיין לעבער מנחם-מענדעל, מאך איד צו איהם, קומט דאך דיר טאקי שלום עליכם גאר אויף

איין אנדער אופן! זאגזשע מיר, מיון טייערער מנחם-מענדעל, וואס טהוסט דו דא, וואס מאכט די שוויגענער דייע און דער שווער זאל לעבען? ווי געהט דאס דיר, זאג איד, אין געזונט, און וואס מאכען עפּים דייע געשעפטען? — עט, מאכט ער, אין געזונט גאט צו דאנקען, מע לעבט; נאר די געשעפטען, זאגט ער, זענען עפּים היינט ניט אזוי פויגעלדיג. „גאט וועט העלפען“, מאד איד און האפ א קוק אויף זיינע מלבושים נעבאד: אויסגעטריפעט אין א סך ערטער, און די שטיוועל מחילה צעטרענט סכנות-נפשות... „נישקשה, גאט, זאג איד, וועט העלפען. עס וועט זיך מסתמא פאר בעסערען, ווי אין פסוק שטעהט: ה ב ל ה ב ל — געלט, זאג איד, איז קיילעכיג; היינט אזוי, מארגען אזוי, אבי מע לעבט; דער עיקר, זאג איד, איז בטחוו, א איד באדארף האפען; אי, מע ווערד זאג איד, פארשווארצט? דערויף זענען מיר דאך עפּים אידען אויף דער וועלט, ווי זאגט מען: ביזט דו א זעלנער, שמעק פול-ווער. משל כהרם הנשבר — די גאנצע וועלט, זאג איד, איז א חלום... דו זאג מיר בעסער, מנחם-מענדעל סערדצע, ווי קומסט דו אהער, פלוצים אין מיטען דערינען אין יעהופעץ גאר? — וואס הייסט, מאכט ער, ווי איד קום אהער? איד בין שוין היע, זאגט ער, פאוואלינקע, אזוי גרויס, ווי א יאהר אנדערהאלבען. „אזוי גאר? ביזט דו, הייסט דאס, א היגער, זאג איד, טאקי א יעהופעצער תושב?“ — „ששש! — מאכט ער צו מיר און קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען. — שרייט נישט אזוי הויד, רב טביה; א היגער, זאגט ער, בין איד טאקי, נאר צווישען אונז, זאגט ער. באדארף עס בלייבען... איד שטעה און קוק איהם אן טאקי נור ווי א משוגע'נעם. „ביזט א בורח, זאג איד, באהאלסט זיך אין יעהופעץ אין מיטען מארק?“ — פרעגט ניט, זאגט ער, רב טביה, ס'איז רעכט; איהר זענט, אפנים, גאר נישט באקאנט מיט די יעהופעצער דינים און מנהגים... קומט, זאגט ער, וועל איד איד דערצעהלען, וועט איהר פארשטעהן, וואס הייסט מען איז א א היגער און נישט קיין היגער... און ער האט מיר אָנגעהויבען

לייענען א צעטעל, א גאנצע מגילה, ווי אזוי מע ווערד דא אביסעל אויסגעריסען... „אט פאלג מיר, מנחם־מענדעל, פאהר זיך דורך צו מיר אין דארף אויף א טאג, וועסט זיך א ביסעל אויסרוהען די בינער האטש; וועסט זיין, זאג איד, א גאסט, און איין אנגע־לעגטער דערצו, מיין אלטע וועט זיך מיט דיר מחיה זיין“.

¹ בקיצור, איד האב ביי איהם גע'פועל'ט: מיר פאהרען אינ־איינעם. געקומען א היים — א גדולה! א גאסט! איין אייגען גליעד־גליעד־געשוועסטערקינד! א קלייניגקייט, ווי זאגט איהר: אייגענס איז ניט פרעמדס. עס האט זיך אנגעהויבען א חתונה: וואס הערט זיך אין כתרילעווקע? וואס מאכט דער פעטער ברוי־הערש? וואס טהוט די מוהמע לאה־דוואסי? דער פעטער יוסיל־מנשה? די מוהמע דאבריש? און די קינדער זייערע וואס מאַכען? ווער איז געשטארבען? ווער האט חתונה געהאט? ווער האט זיך גע'גט? ווער איז געלעגען געווארען און ווער איז אויף דער צייט? „וואס טויג דיר, מיין ווייב, פרעמדע חתונות, זאג איד, מיט פרעמדע ברית'ען? דו זעה בעסער, זאג איד, סע זאל זיין וואס צו נעמען אין מויל אריין. כל ד כ פ י ז י י ת י ו י צ ר ד — פאון עסען, זאג איד, געהט קיין טאנץ נישט. אויב, זאג איד, א בארשט, איז מה טוב, אלא ניט — מאכט ניט אויס, זאג איד, קנישעס, אדער קרעפלעד, מאנשקעס, צרות־קניידלעד, צי אפשר גאר, זאג איד, בלינ־צעס, ווערטליקעס, ווערטוטען. עס מעג זיין, זאג איד, מעהר מיט א געריכט, אבי גיד“.

בקיצור, מע האט זיך געוואשען און גאנץ פיין פארביסען, ווי זאגט איהר: ו י א כ ל ו — מאכט רש"י: ווי גאט האט געבאטען. „פארבייס, מנחם־מענדעל, מאך איד צו איהם, ס'איז במילא, ווי זאגט דוד המלך, ה ב ל ה ב ל י ס, א נארישע וועלט און א פאלשע, און געזונט, אזוי פלעגט זאגען מייין באבע נחמה זכר לברכה, — געווען א קלוגע אידינע, א חכמה נפלאה — געזונט און פארגעניגען זאל מען זוכען אין שיסעל“... מייין גאסט נעבאר, די

הענט האבען איהם אַזש געציטערט, האָט זיך גאָר נישט געקאָנט אַפּלויבען פון מיין ווייב'ס מלאכה, געשוואַרען ביי אַלדאָס גוטס, אַז ער געדענקט שוין גאָר ניט די צייט, ווען ער זאָל עסען אַזאַ מילכיגס, אַזעלכע געראַטענע קנישעס מיט אַזוינע באַ'טעמ'טע ווערטמען. „נאַרישקייטען, זאָג איד, דו זאָלסט פאַרוכען, מנחם־מענדעל, איהר טייגעכץ, זאָג איד, אַדער אַ מאַהינע, וואָס זי מאַכט, וואָלסט דו דעמאָלט ערשט געוואוסט וואָס הייסט טעם גן־עדן אויף דער וועלט!“

בקיזור, אַפּגעגעסען און אַפּגעבענטשט, האָט מען זיך אַ ביסעל צערעדט אימליכער פון זיינעם, ווי געוויינטליך; איד — פון מייןע געשעפטען, ער — פון זיינע; איד — פון דעם, פון יענעם, לאַקש, בוידעם, ציבעלע, ער — פון זיינע געשעפטען, דערצעהלט מעשוות פון אַדעס און פון יעהופעץ, ווי אַזוי ער איז שוין געווען אַ מאַל צעהן, ווי זאָגט מען, „נאָ קאַני און פיד קאַנעם“, היינט אַ נגיד, מאַרגען אַ קבצן, און ווייטער אַ מאַל אַ נגיד און וויעדער אַ מאַל אַיין אביון; געהאַנדעלט מסחרים עפּיס אַלץ אַזעלכע, וואָס איד האָב אין מיין לעבען נישט געהערט, משונה־אומגעלומפערטע: „האַם“ און „בעס“, און „אַקציעס־שמאַקציעס“, „פאַטיווילעוו“, „מאַל־צעור־שמאַלצעוו“, דער גוטער יאַהר ווייסט זיי דאַרטען, און חשבונות משונגענער ווייז, צעהן טויזענד, צוואַנציג טויזענד — געלט ווי האַלץ! „איד זאָג דיר דעם אמת, מנחם־מענדעל, זאָג איד צו איהם, מילא דאָס, וואָס דו דערצעהלסט פון דייןע משאַמת'נס, איז דאָס אודאי אַ בריה'שאַפט, מע באַדאַרף עס קאַנען; נאָר איין זאָך פאַרשטעה איד ניט: ווערליג איד קען, זאָג איד, דיין בחור'טע, איז מיר, זאָג איד, אַ גרויס חרוש, וואָס זי לאָזט דיך אַזוי פליהען און קומט נישט צו דיר, זאָג איד, רייטענדיג אויף אַ בעזעם.“ — ע! — מאַכט ער צו מיר מיט אַ זיפץ. — דאָס זאָלט איהר מיר, רב טביה, גאָר נישט דערמאַנען, איד האָב פון איהר אַזוי אויף, זאָגט ער, קאַלט און וואַרעם; איהר זאָלט האַרבען, זאָגט ער, וואָס זי שרייבט מיר, וואָלט איהר אַליין געוואָגט, אַז איד בין אַ צדיק. נאָר דאָס, זאָגט

ער, איז פון די קליינע זאכען, דערויף איז זי א ווייב, זי זאל מיר באגראבען. ס'איז פארהאן, מאכט ער, א סך איין ערגערע זאך: איך האב, פארשטעהט איהר מיד, מיין אייגענס א שוויגענר! איך באדארף איך נישט דערצעהלען, זאגט ער, איהר קענט זי!... „עס קומט אויס ביי דיר, זאג איך, ווי עס שטעהט: ע ק ו ד י ס , נ ק ו ד י ס ו ב ר ו ד י ס — דאס הייסט, א מכה אויף א מכה און אויף דער מכה א בלאטער?“ — יא, מאכט ער, רב טביה, איהר זאגט דאס גאנץ גלייך; די מכה איז טאקי א מכה, נאר דער בלאטער, זאגט ער, אוי, דער בלאטער איז ערגער פון דער מכה!...

בקיבור, מיר האבען אזוי פאוואלינקע געפלאפעלט ביז העט שפעט אין דער נאכט אריין; דער קאפ האט זיך מיר און געדירעקט פון זיינע מעשיות מיט די ווילדע געשעפטען מיט די טויזענדער, וואס פליהען ארויף און אראפ, און מיט'ן פארמעגען, וואס בראצקי פארמאגט... עס האבען זיך מיר נאכדעם א גאנצע נאכט געפלאנטעט: יעהופעץ... האלבע פריאלען... בראצקי... מנחם-מענדעל מיט דער שוויגענער... ערשט אויף מארגען איז דער פריה האט ער אויסגעקוועטשט זיך: וואס איז? באשר אזוי ווי עס געהט, זאגט ער, ביי אונז אין יעהופעץ א שטיקעל צייט, וואס געלט איז בחשיבות גדול, און סחורה ליגט אין דער ערד, בכו, זאגט ער צו מיר, אצינדערט האט איהר ביד, רב טביה, האפען היבשע עטליכע גראשענס, און מיד, זאגט ער, וועט איהר ממש דעהאלטען ביי'ם לעבען, פשוט מחיה'מתיים זיין, פון טוירט לעבעדיג. „רעדסט ווי א יונגעל, מאך איך צו איהם, מיינסט, אפנים, ביי מיר איז יעהופעצער געלטען, האלבע פריאלען? נארעלע, זאג איך, וואס מיר פעהלט צו בראצקי'ן, מעגען מיר זיך ווינשען, מיר זאלען דאס ביידע פארדיענען ביז פסח.“ — יא, מאכט ער, דאס ווייס איך אליין; נאר איהר מיינט, זאגט ער, מע באדארף דערצו האבען גרויסע געלטען? איין הונדערטער, זאגט ער, ווען איהר גיט מיר אצינה, מאך איך איך פון איהם אין דריי-פיער טאג צוויי הונדערט. דריי הונדערט, זעכס הונדערט זיעבען הונדערט, און פאר וואס

ניט טאקי אלע טויזענד? „עס קאן זעהר שען נעמאהלט זיין, זאג
 איד, עס זאל זיין, ווי איז פסוק שמעיה: ק ר ו ב ל ש כ ר
 ו ר ה ו ק מ ק ע ש ע נ י . נאר ווען, זאג איד, איז דאס גערעדט
 געווארען? אז ס'איז דא וואס איינצושמעלען; אבער אז ס'איז
 ניטא דער הונדערטער, קומט דאך אויס, זאג איד, ב ג פ ו י ב ו א
 ב נ פ ו י צ א — מאכט רש"י: אז מע לענט אריין קרענק,
 נעמט מען ארויס קרחת". — עט נו, מאכט ער צו מיר, א הונד-
 דערטער וועט זיך נאך ביי איד, רב טביה, געפינען; ביי אייער
 פרנסה, זאגט ער, מיט אייער נאמען, קיין עיזהרע... „וואס קומט,
 זאג איד, ארויס פונ'ם נאמען? א נאמען איז אודאי זעהר א גוטע
 זאך; נאר וואס דען? איד בלייב ביי'ם נאמען, און געלט האט
 טאקי אלץ בראצקי... אויב דו ווילסט, זאג איד, וויסען אקוראט,
 פארמאג איד מיין אייגענס ארום און ארום קויס'קום א הונדער-
 טער, האב איד אויף איהם אכטצעהן לעכער: ערשטענס, חתונה
 מאכען א טאכטער...“ — הערסט דו, מאכט ער, אט דאס מיינט
 דאך טאקי דער פסוק! ווארום ווען, זאגט ער, קאנט איהר, רב טביה,
 האבען אזא געלעגענהייט אריינלעגען איין הונדערטער און ארויס-
 נעמען, אם ירצה השם, אזוי פיעל, אז עס זאל איד, זאגט ער,
 האפען אי אויף חתונה מאכען קינדער, אי אויף עפיים נאך? און
 ס'איז אוועקגעגאנגען א נייער מזמור אויף דריי זייגער שעה, מיר
 געבען צו פארשטעהן, ווי אזוי ער מאכט פון א קערבעל דריי און
 פון דריי צעהן. מע נעמט, זאגט ער, ראשית־חכמה, און מע טראגט
 אריין א הונדערטער און מע הייסט זיך, זאגט ער, קויפען א צעהן
 שטיקלעך — איד האב שוין פארגעסען, ווי אזוי מע רופט דאס — און
 מע ווארט־צו עטליכע טעג ביז עס הויבט זיך אויף. שלאגט מען א
 דיפעש ערגיץ אהין, מע זאל דאס פארקויפען און פאר'ן געלט קויפען
 צוויי מאל אזוי פיעל; נאכדעם הויבט זיך עס וויעדער א מאל,
 קלאפט מען וויעדער א דיפעש; אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז עס
 ווערד, זאגט ער, פונ'ם הונדערטער — צוויי, פון די צוויי — פיער,
 פון די פיער — אכט, פון די אכט — זעכצעהן, טאקי ממש נסים

ונפלאות! פארהאז, זאגט ער, אין יעהופעץ אזעלכע, וואס זענען ערשט אט דא ניט לאנג ארומגעגאנגען אהן שטיוועל, געווען מעקל לער, באהעלפערס, משרתים; היינט האבען זיי אייגענע הייזער, מויערען, זייערע ווייבער האבען צו טהון מיט די מאגענס — פאָהר רען קיין אויסלאַנד זיך היילען... און אַליין פליהען זיי אַרום איבער יעהופעץ אויף גומעלאַסטיקענע רעדלעך, פּרופּו — דערקענען שוין נישט קיין מענטשען!...

בקיזור, וואס זאל איד אייך דא לאנג מאריך זיין? עם האט מיר אנגענומען א חשק ניט אויף קאטאוועס. א קשיה אויף א מעשה, טראכט איד מיר, אפשר איז ער דער גוטער שליח מיינער? אט הארר איד ראד פארט, מענטשען ווערען גליקליך אין יעהופעץ מיט פינג פייגער, — וואס בין איד ערגער פון זיי? קיין ליגנער איז ער, דאכט זיך, נישט, ער זאל אויסטראכטען פונ'ם קאפּ אזעלכע פּזמונות. טאַמער טאַקי, קלער איד מיר, טהוט זיך עם טאַקי א דרעה, ווי זאגט איהר, אויף דער רעכטער זייט, און טביה ווערד האטש אויף דער עלטער א שטיקעל מענטש? ביז וואַנעט איז טאַקי דער שיעור צו האַרעווען, אויסנעריסען ווערען, כלעבען? טאג ווי נאכט וויעדער א מאל דאס פערד-אווווענעלע און אָבער א מאל קען און פוטער. צייט, זאג איד, טביה, זאלסט שוין אַפּרוהען זיך, ווערען א בעל-הבית צווישען בעלי-בתים, קומען אין א בית-המדרש, אריינקוקען אין א אידישען ספר. אי וואס? טאַמער חלילה, לא יעלה ולא יבוא, עם מאכט מיר לעמעל, דאס הייסט, מיט דער פוטער אַראַפּ? למאי זאל איד בעסער ניט קלערען דאס אייגענע צוריק? — הא? ווי אזוי זאגסט דו? — רוף איד מיר אן צו מיין אַלטער. — ווי געפעלט דיר, אשטייגער, גאַלדע, דער פלאַן זיי-נער? — וואס זאל איד, מאכט זי, דערויף זאגען? איד ווייס, זאגט זי, מנחם-מענדעל איז חלילה נישט קיין אַביווער, וואס זאל ביי דיר וועלען אויסנאַרען; ער איז, חס ושלום, ניט פון קיין שניידערס און פון קיין שוסטערס! ער האט, זאגט זי, זעהר א ליטישען טאַטען, און א זיידען, זאגט זי, האט ער געהאַט גאַר א

צאצקע, געזעסען יומם ולילה און בלינדערהייד געלערענט תורה. און די באבע צייטעל, זאל זיין ווייט אפגעשיידט, איז עפּים אויך געווען, זאגט זי, ניט קיין פּראָסטע אירינע... „ס'איז אַ משל צו חנוכה ליכטלעך, זאָג איך, מע רעדט עסק, קומט זי צו געהן מיט דער באַבע צייטעל, וואָס האָט געבאַקען האַניג־לעקאַך, און מיט איהר זיירען, וואָס י צ א ה נ ש מ ת ו ב ג ל ע ז ע ל... אַ אירינע בלייבט אַ אירינע. נישט אומזיסט, זאָג איך, איז שלמה המלך אויסגע־פּאַהרען די גאַנצע וועלט און נישט געפונען איין אירינע מיט אַ קלעפּקע אין קאַפּ“...

בקיצור, עס איז געבליבען, אַז מיר שליסען שותפות; איך לעג אַריין געלט, און מנחם־מענדעל — שכל, און וואָס גאַט וועט געבען איז דאָס אויף דערהאַלב. — גלויבט מיר, זאָגט ער, איך וועל מיט אַיך, רב טביה, אם ירצה השב, אויסהאַנדלען פּיין, וואָס פּיין הייסט, און וועל אַיך מיט גאַטס הילף געבען געלט און געלט און געלט! „אַמז, גם אתם, זאָג איך, פון דיין מויל איז גאַטס אויהערען. נאָר וואָס רען, זאָג איך, איין זאך פאַרשטעה איך דאָ ניט: ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואָסער? איך בין דאָ, דו ביזט דאָרט; געלט, זאָג איך, איז אַיין איידעלע מאַטעריע, פאַרשטעהסט דו מיד. האָב קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך, איך מיין דאָ חלילה קיין אויבערקעפלעך. גלאַט, ווי שטעהט דאָרט ביי אברהם אַבינו: ה ז ר ע י ם ב ד מ ע ה ב ר נ ה י ק צ ר ו — בעסער פריהער באַוואַהרענט איידער נאַכדעם באַוויינט“... — אַך! — מאַכט ער צו מיר. — אפּשר מיינט איהר צעשרייבען זיך אויף פּאַפּיער? מיט'ן גרעסטען כבוד! — „שאַ, זאָג איך, אַז מע וויל שמועסען צוריק, איז אויך די אייגענע מעשה: ממה נפשך, וועסט דו מיד וועלען קוילען, וואָס וועט מיר העלפען דאָס פּאַפּיער? ל א ו ע כ ב ר א ג נ ב א — נישט דאָס וועכסעל צאָהלט, דער מענטש צאָהלט, און אַז איך הענג שוין אויף איין פּוס, זאָג איך, לאָס איך הענגען אויף ביידע“... — איהר מעגט מיר גלויבען, זאָגט ער, רב טביה, איך שווער אַיך ביי מיין הייליגע נאָמנות, גאַט זאָל מיר אַזוי העלפען, ווי איך מיין

דא נישט קיין חכמות, חלילה אויסנארען ביי אייד, נאר פיין און ארענטליך, אם ירצה השם, זיך טהיילען אויף דערהאלב, גלייך אזוי גלייך, חלק כחלק, חצי שלי וחצי שלך, מיר הונדערט, אייד הונדערט, דערט, מיר צוויי הונדערט, אייד צוויי הונדערט, מיר דריי הונדערט, אייד דריי הונדערט, מיר פיער הונדערט, אייד פיער הונדערט, מיר טויזענד, אייד טויזענד...

בקיצור, איך האב ארויסגענומען די עטליכע קערבלעך, דריי מאל איבערגעצעהלט, די הענט האבען מיר בשעת-מעשה גוט גע-טרייסעלט זיך, צוגערופען די אלטע מיינע פאר און עדות, איהם נאך א מאל קלאר געמאכט, וואס פאר א בלוטיג געלט דאס איז, און אזועקגעגעבען מנחם-מענדלען, איינגענייהט. ייהם אין בודעם אריין, מע זאל דאס ביי איהם חלילה אונטערוועגענס נישט אזועק'לקח'ע-נען, און אפגערערט מיט איהם, אז אם ירצה השם, לא-יאחר פון נאך שבת'דיגער וואך באדארף ער מיר למען-השם אריינשרייבען א בריוועל פון אלסדינג באריכות, זיך אפגעזעגענט מיט איהם פיין, שען, צעקושט זיך גאר פריינדליך, ווי געוויינטליך מיט און איי-גענעם. געבליבען אליין נאך זיין אזועקפאהרען, האבען זיך מיר אנגעהויבען פארשטעלען אלערליי מחשבות און חלומות אויף דער וואהר, און אזעלכע זיסע חלומות, אז עם האט זיך מיר געוואלט, אז זיי זאלען זיך ציהען אייביג, קיינמאל נישט אויסלאזען זיך. עם האט זיך מיר פארגעשטעלט אין מיטען שטאדט א שטוב א גרויסע, מיט בלעך געדעקט, מיט שטאלען, מיט קאמערען, קעמערלעך און שפיזארגעם מיט אלדאס גוטס, און א בעל-הבית'טע מיט שליסעל דרעהט זיך ארום, דאס איז מיין ווייב גאלדע — גאר נישט צו דער-קענען זי, כלעבען: זי האט באקומען גאר און אונדער פנים, א פנים פון א נגידת, מיט א גוידער און מיט א האלז פערעל; זי בלאזט פון זיך און שעלט די דיענסטען מיט טוידטע קללות. די קינדער מיינע דרעהען זיך ארום אלע מיט שבת'דיגע קליידער, טהוען נישט קיין האנט אין קאלט וואסער. דער הויף איז פארפלייצט מיט עופות, נענז און קאטשקעס. אינוועניג אין שטוב ליכט זיך, אין

אויבען פלאקערט א פייער, עס קאכט זיך וועטשערע, און דער סאמאואר זידט ווי א גולן! ביי'ס טיש אויבערדאן זיצט דער בעל־הבית אליין, טביה הייסט דאס, אין א האלאט מיט א יאר־מעלקע, ארום איהם זיצען די פארנעמסטע בעל־יביתים פון שטאדט און חנפ'ענען איהם: זייט־זשע מוחל, רב טביה... האט קיין פאראיבעל ניט, רב טביה... „אי, קלער איד מיר בשעת־מעשה, א רוח אין געלט'ס טאטענס טאטע אריין!...“ — וועמען שעלטס דו דאס אין טאטען אריין? — פרעגט מיר מיין גאלדע. „קיינעם ניט, זאג איד, איד האב מיר א ביסעל פארטראכט, מחשבות, חלומות, א נעכטיגער טאג... זאג מיר, גאלדע סערדצע, מאד איד צו איהר, דו ווייסט נישט מיט וואס האנדעלט ער, דער קרוב דיינער, מנחם־מענדעל מיין איד?“ — וואס עס האט זיך מיר, זאגט זי, גע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר זאל אויסגעהן צו מינע שונאים'ס קעפ! סטייטש, זאגט זי, מע זיצט אפ מיט א מענטשען א גאנץ מעת־לעת און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט, לסוף קומסט דו צו געהן און פרעגסט ביי מיר מיט וואס ער האנדעלט? עפיים האט איהר דאך, זאגט זי, געמאכט אינ־איינעם א געשעפט, צי וועלכע גוטע יאהר? „יא, זאג איד, גע־מאכט, זאג איד, האבען מיר, נאר ו ו א ס געמאכט — דאס ווייס איד ניט, האטש נעם מיר אראפ דעם קאפ! ס'איז, פארשטעהסט דו מיר, נישטא ביי וואס אנצונעמען; נאר פון דעסטוועגען, זאג איד, איינס צום אנדערען געהער זיך נישט אן, זאלסט זיך גאר ניט זארגען, מיין ווייב, דאס הארץ זאגט מיר צו גוטען, מיר וועלען, אס ירצה השם, אזוי דאכט זיך מיר, פארדיענען געלט, און א סך — זאג'זשע אמן און קאד וועטשערע!“

בקיצור, עס געהט אזועק א וואד און צוויי און דריי — ניטא קיין בריעה פון מיין שותף! איד בין אויס מענטש, געה ארום אהן א קאפ און ווייס ניט וואס צו טראכטען. עס קאן ניט זיין, קלער איד מיר, ער זאל גלאט אזוי פארגעסען שרייבען א בריוועל; ער ווייסט גאנץ גוט, ווי אזוי מיר קוקען דא ארויס. נאר ווייטער

פליהט מיר דורך א געדאנק אין קאפ: וואס וועל איד איהם טהון, למשל, אז ער נעמט זיך דארט אראפ פון אויבען די גאנצע סמע' טענע און מיר זאגט ער, אז מע האט נאך גאר ניט פארדיענט? געה רוף איהם קנאקניסעל! עס קאן ניט זיין, מאך איד צו זיך אליין, סטייטש, היתכן? ... איד באגעה מיר מיט א מענטשען טאקי נאר ווי מיט איין אייגענעם, לאז דאס מיר אקעגען קומען וואס איד וויינט איהם, זאל ער מיר אפטהון אזא שפיצעל? און וויערער פליהט מיר דורך גאר איין אנדערע מחשבה: מילא, ריוח יאק ריוח, איד בין איהם שוין מוחל דאס פארדיענסט, ר י ו ח ו ה צ ל ה י ע מ ו ר ל י ה ו ד י ם — גאט זאל העלפען דאס קרן זאל האטש זיין גאנץ! און עס ווערד מיר קאלט אין אלע אברים. „אלטער נאר! — זאג איד צו זיך אליין. — זיך גענייהט א בייטעל, דו טפש איינער, בהמה בצורת פערד! פאר דעם הונדערטער בעסער געווען קויפען זיך פערדלעך א פאר, אשר לא פערדלו אבותינו, און דאס וועגעלע איבערגעביטען אויף א נאטאטשאנקע מיט רעסארעו" — טביה, למאי טראכסט דו עפיים גאר ניט? — מאכט צו מיר מיינע. — „וואס הייסט, זאג איד, איד טראכט נישט? דער קאפ ווערד מיר אקערשט צעפאלען אויף שטיקלעך טראכטענדיג, זאגט זי צו מיר, למאי איד טראכט ניט! — נישט אנדערש, מאכט זי, עס האט זיך אין וועג מיט איהם עפיים געטראפען: אדער גולנים, זאגט זי, זענען איהם באפאלען און באנומען פון קאפ ביז פיס, אדער ער איז חלילה פארשלאפט געווארען, אדער גאר, אל תפתח פה, נעשטארבען. — „וואס נאר, זאג איד, וועסט דו אויסטראכטען, נשמה מיינע? נא דיר גאר גולנים, זאג איד, פלוצים אין מיטען דרינען! — און אליין טראכט איד מיר: א קשיה וואס מיט א מענטשען קאן זיך טרעפען אונטערוועגענס? „דו באדארפסט, זאג איד צו איהר, מיון ווייב, תמיד אויסלעגען צום ערגסטען! — ער איז, מאכט זי, פון אזא משפחה; די מאמע זיינע, זאגט זי, זאל זיין א מליציוזש'טע, איז ניט לאנג געשטארבען נאר גאר א יונגענד, און דריי שוועסטער, זאגט זי, האט ער געהאט, זאלען זיין

ווייט אפגעשיידט פון מיר, איז איינע נאך מיידעלעוויי געשטארבען, די אנדערע האט דוקא, זאגט זי, חתונה געהאט, געהאפט א פאר קיהלונג אין באד און איז געשטארבען, און די דריטע, זאגט זי, איז תיכה נאכ'ן ערשטען קימפעט אראפ פונ'ם זינען, זיך געמוטשעט געמוטשעט און געשטארבען... „געשטארבען זאל לעבען, זאג איך, נאלדע, מיר וועלען אלע, זאג איך, שטארבען; א מענטש, זאג איך. איז געגליכען צו א סטאליר: א סטאליר לעבט און לעבט און שטארבט, און א מענטש לעבט און שטארבט.“

בקיצור, עס איז ביי אונז געבליבען, אז איך פאהר זיך דורך קיין יעהופעץ. סחורה אביסעל האט זיך דערוויילע אין דער צייט צענויפגעקלויבען, ס'איז געווארען א היבש קרעמעל פון קעז און פון פוטער און פון סמעטענע, פרימא סחורה; מיינער האט אייני געשפאנט דאס פערדראוועגעלע און — ו י ס ע ו מ ס ו כ ו ת — מאכט רש"י: מארש קיין יעהופעץ. פאהרענדיג אזוי, מרה שחורה'דיג געוויינטליך, מיט א ביטער הארץ, ווי איהר קאנט זיך פארשטעלען, איינער אליין אין וואלד, געהט מיר דורך דער כחי הדם און עס שטעלען זיך מיר פאר אלערליי מחשבות און געדאנע קען. „עס וועט זיין שען, טראכט איך מיר, אז איך קום צו פאהרען און הויב אן נאכפרעגען אויף מיין פארשוין, זאגט מען מיר: מנחם-מענדעל? טע-טע-טע! שטארק איז די פעדערען, סמאלעט א וועלט, איין אייגענעם מאווער, פאהרט אין קארעטעס, גאר ניט צו דערקענען! איך נעם מיר אן, טראכט איך מיר, מיט הארץ און לאז מיר צו איהם גלייך אין שטוב אריין. טפררו! — מאכט מען צו מיר ביי דער טיהר נאך און מע גיט מיר מיט'ן עלענבויען אין הארצען אריין. — שטופט זיך ניט אזוי, פעטער, דא שטופט מען זיך ניט. — „איך בין, זאג איך, איין אייגענער, טאקי מיין ווייב'ס א גליעד-גליעד-געשוועסטערקינד.“ מזל-טוב איך, זאגט מען מיר, שטארק אנגעלעטיט; פון דעסטוועגען, זאגען זיי, מענט איהר, נישט קשה, ציווארטען אביסעל אט-א-דא ביי דער טיהר, עס וועט איך חלילה גאר ניט שארטען... איך שטויס מיר אן, אז מע באדארף

עפים געבען, ווי זאגט איהר: עו ל י ם ו י ם ר ד י ם — אז מע שמירט, פאהרט מען, און לאז מיר גלייך ארויף צו איהם אליין. — „גוט מארגען אייד, זאג איך צו איהם, רב מנחם-מענדעל“ ווער? וואס? אי ן א ן מ ר ו א י ן ד ב ר י ם — ער דערקענט מיר גאר ניט! — וואס דארפט איהר? — מאכט ער צו מיר. איך פאל שיער הלשות. — „וואס הייסט, זאג איך, פאני, איהר דערקענט שוין ניט, זאג איך, קיין קרוב? טביה הייס איך.“ — א? — מאכט ער. — טביה? עפים קענטליך דער נאמען... „קענטליך? — מאך איך צו איהם. — אפשר איז איך קענטליך, זאג איך, מיין ווייב'ס בלינציס, דערמאנט זיך נאר אקארשט, מיט איהרע קני שעה, צרות-קניידלעך, ווערטוען?“... און צוריק פליהט מיר דורך א געדאנק פונקט קאפויר: איך קום אריין צו מנחם-מענדעל, טראגט ער מיר אקעגען דעם ברייטען שלום-עליכם. — א גאסט! א גאסט! זיצט, רב טביה, וואס מאכט איהר עפים, וואס מאכט אייער ווייב? איך קוק שוין ארויס אויף אייד, איך וויל מיר מיט אייד צערעכענען. — און ער נעמט און שיט מיר אן א פולע הימעל מיט האלבע פריאלען. — דאס, זאגט ער, איז דאס פארדיענסט, און דאס קרן, זאגט ער, בלייבט שטעהן; וויפיעל מיר וועלען פאר דינען, וועלען מיר זיך טיילען אויף דער האלב, גלייך אויף גלייך. חלק כחלק, חצי שלי וחצי שלך, מיר הונדערט, אייד הונדערט, מיר צוויי הונדערט, אייד צוויי הונדערט, מיר דריי הונדערט, אייד דריי הונדערט, מיר פיער הונדערט, אייד פיער הונדערט... אין געדאנט קען האפ איך א דרימעל און זעה נישט, ווי מיין בחור שלאגט זיך דערווייל אראפ פונ'ם שליארד אן א זייט, פארטשעפעט דאס וועגעלע אן א בוים, און עס דערלאנגט מיר א זעץ פון הינטען, עס פליהען אזש פונקען פון די אויגען. „גם זו לטובה, זאג איך צו מיר אליין, דאנקען גאט, וואס האטש ניט צעבראכען קיין אקס“... בקיצור, געקומען קיין יעהופעץ און קודס-כל אפגעזעצט דאס ביסעל מילכינס גיד און געשווינד, ווי געווינטליך, לאז איך מיר זוכען דעם נפש מיינעם. איך דרעה מיר ארום א שעה און צוויי און דריי,

והילך אינגו — איך זעה איהם נישט! איך הויב אָן אָפּשטעלען מענטשען, נאכפרעגען: „צי האָט איהר ניט געהערט, צי האָט איהר ניט געזעהען איינעם אַ אידען, וואָס הייסט מיט זיין ליעבען נאָמען מנחם־מענדעל?“ — אויב, זאָגען זיי, ער הייסט מנחם־מענדעל, מעג מען עסען פון זיין פענדעל, נאָר דאָס אַליין איז קאַרג, זאָגען זיי, מנחם־מענדעלס איז דאָ אַ סך אויף דער וועלט. — „איהר מיינט מסתמא, זאָג איך, זיין פאַרמעלי? לאַז מיך אַזוי וויסען ביז, זאָג איך, מיט אַיך אינאיינעם, אַז בסך־הכל, זאָג איך, אויב איהר ווילט וויסען, רופט מען איהם אין דערהיים, אין כתרילעווקע הייסט דאָס, נאָר אויף זיין שוויגענער'ס נאָמען, מנחם־מענדעל לאה־דוואָסיס; נאָר וואָס דאַרפט איהר מעהר, זאָג איך, זיין שווער איז שוין נאָר אַ באַטאַנטער איד, הייסט ער אויך אויף איהר נאָמען, ברוד־הערש לאה־דוואָסיס, און אפילו זי אַליין, לאַה־דוואָסי מייזן איך, הייסט אויך לאה־דוואָסי ברוד־הערש לאַה־דוואָסיס. היינט פאַרשטעהט איהר שוין?“ — פאַרשטעהן פאַר שטעהען מיר, זאָגען זיי, נאָר דאָס איז נאָר אַליץ נישט גענוג; וואָס איז זיין געשעפט, זאָגען זיי, מיט וואָס פאַרנעמט ער זיך, אַייער מנחם־מענדעל? „מיט וואָס ער פאַרנעמט זיך? — זאָג איך. — ער האַנדעלט דאָ מיט האַלבע פּריאַלען, זאָג איך, עפּיס בעס־מת, פּאַטיווילאַוו. קלאַפט, זאָג איך, דיפּעשען ערגניץ אַהין, קיין פעטערבורג, קיין וואַרשאַ“... — אַ? ! — מאַכען זיי צו מיר און קאָטשען זיך פאַר געלעכטער. — מיינט איהר ניט אַט יענעם מנחם־מענדעל, וואָס האַנדעלט מיט יקנה“ז? געהט זייט מוחל אַריבער, זאָגען זיי, אַהינצו, אויף יענער זייט; דאָרט לויפּען אַרום האַזען אַ סך, און אַייערער אויך בתוכם... „מעהר מע לעבט, מעהר עסט מען, — טראַכט איד מיר, — נאָ דיר נאָר האַזען? יקנה“ז? איד געה אַריבער אַהין, אויף יענעם טרעטאַר — אידען, קיין עז־הרע, ווי אויף אַ יריד, ס'איז אַיין איינגשאַפט, קוים וואָס איד שטופּ מיך דורך; מע לויפּט, ווי די משוגעים, דער אַהין, דער אַהער, אַייער איבער'ן אַנדערען, ס'איז אַיין עולם־התוהו, מע

רעדט, מע שרייט, מע מאכט מיט די הענט: פאטיווילאוו... פעסט, פעסט!... געהאפט ביי'ם ווארט... אריינגערוקט איין אדערויף... וועט זיך קראצען... מיר קומט קארטאזש... ביזט א גרויסער פארך... אט צעשפאלט מען דיר דעם קאפ... שפיי איהם אן אין פנים... זעה נאר, געקוילעט די קאפאטע... א שענער שפעגעלאנט... אבי זעצער!... משרת!... אין טאטענס טאטען!... עם האלט כמעט ביי פעטש. „ו י ב ר ח י ע ק ב, מאד איד צו מיר אליין, אנטלויף, טביה, אט האפסט דו א פאטש! נו, נו, קלער איד מיר, גאט איז א פאטער, שמואל־שמעלקי איז זיין דיענער, יע הופעץ איז א שטארט און מנחם־מענדעל איז א פארדיענער! אט־אדאָא, טראכט איד, האפט מען גליקען, האלבע פריאלען? אט־אדאָסאָ הייסט ביי זיי מע מאכט געשעפטען? אז אד און וועה איז דיר, טביה, מיט דיינע מסחרים!“

בקיצור, איד שטעל מיר אפ נעבען א גרויס פענסטער מיט ארויסגעשטעלטע הויזען א סך און דערזעה דורך דעם אפשיין פונ'ם גלאז מיינ שמעיה בעל־פרנסה. עם האט זיך מיר אפגעריסען אין הארצען, אז איד האב איהם דערזעהען. ס'איז מיר פרחת נשמתו געווארען! וואו איד האב ערגיץ א שונא און וואו איהר האט א שונא — זאלען מיר איהם דערלעבען זעהען אין אזא הולך, ווי מנחם־מענדעל: וואס מיר קאפאטע? ווער מיר שטיוועל? און א פנים — טאטעניו, א שענערען לענט מען איז דער ערד אריין. — „נו, טביה, כאשר אבדתי אבדתי — ביזט איז דער ערד, טראכט איד מיר, מענסט זיך שוין געזעגענען מיט די עטליכע גראשענס, עם איז שוין, ווי זאגט איהר: לא דובים זאל איך — ניט קיין סחורה, ניט קיין געלט, נאר גלאט אזוי צרות“...

ער פון זיין זייט איז, אפנים, אויך שטארק מבוכלבל געווארען, מחמת מיר זענען ביידע געבליבען שטעהן ווי צוגעקאוועט, נישט אויסצורעדען קיין ווארט אפילו, און נאר נעקוט און געקוט, ווי

די האהנען, זיך גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: פארוויסט און פארפונסטערט זענען מיר ביידע געווארען, מיר מעגען ביידע נעמען טארבעס און געהן איבער די הייזער!... — רב טביה, — מאכט ער צו מיר שטיי, קוים וואס ער רעדט, און די טרערען ווארגען איהם, — רב טביה! אהן מזל, הערט איהר, זאל מען גאר, זאגט ער, ניט געבארען ווערען אויף דער וועלט! איידער, זאגט ער, אזא לעבען... הענגען, זאגט ער, גנאטעווען!... און מעהר קאז ער קיין ווארט נישט רעדען. — „אודאי, מאך איד צו איהם, ביזט דו ווערטה, מנחם-מענדעל, פאר אזא מעשה, מע זאל דיר אנידערלעגען אט-א-דא, זאג איד, אין מיטען יעהופעץ, און ברכוש גדול דיר אריינצימבלען אזוי פיעל, אז דו זאלסט דיר דערוועהן מיט דער באבע צייטעל פון יענער וועלט. בארעכען, זאג איד, דו אליין, וואס האסט דו געטהאן? האסט גענומען, זאג איד, א גאנצע שטוב מיט לעבעריגע נפשות, צערבעלי-חיים נעבאר, גאט די נשמה שולדיג, און האסט זיי איבערגעקוילעט דעם האלז אהן א מעסער! גוואלד, זאג איד, מיט וואס וועל איד קומען אצינדערט אהיים צו מיין ווייב און קינדער? אדרבה, זאג שוין דו אליין, קוילער איינער, גולן, רוצח!“ — אמת, — מאכט ער צו מיר, אונגעשפארט זיך צו דער וואנט, — אמת, רב טביה, גאט זאל מיר אזוי העלפען... „דער גיהנם, זאג איד, נאר איינער, דער גיהנם איז דאך קארן פון דיינעטוועגען!“ — אמת, זאגט ער, רב טביה, אמת, גאט זאל מיר אזוי העלפען; איידער אזא לעבען, זאגט ער, איידער אזא לעבען, רב טביה... און לאזט אראפ דעם קאפ. איד שטעה און באטראכט איהם, דעם שלים-מזל, ווי ער שטעהט אזוי דעם קאפ אראפ, צוגעשפארט צום וואנט, דאס היטעל אויף א זייט, יעדער זיפן און יעדער קרעכץ — עס רייסט אויס א שטיק הארץ. „טא, זאג איד, אז מע וויל שמועסען דאס אייגענע וויעדער צוריק, פארשטעהט מען גאנץ גוט, דו ביזט אפשר אין דעם אויך גאט די נשמה שולדיג; ווארום לאמיר בארעכענען די זאך ארום און ארום מיט א ממהינפשיד: איד זאל קלערען, זאג איד, אז דוין שלעכטיג-

קייט האט דאס געטהאן, איז דאך עס נאָריש, ביזט דאך געווען, זאג איד, א שותף גלייך מיט מיר, א מחצה-שכר/ניק. איד האב אַרױנגעלעגט געלט, דו האסט געגעבען שכל, אז אד און וועה איז מיר! דיון מיון איז אַודאי געווען, ווי זאגט ער, לחיים ולא למות. אי, עס האט זיך אויסגעלאזט א בירדעם? מסתמא איז ניט באשערט, ווי זאגט איהר: א ל ת ת ה ל ל ב י ו ם מ ח ר — א מענטש טראכט און גאט לאכט. למאי, זאג איד, נארעלע, אט האסט דו מיון מסחר, איז, דאכט זיך, גאר א קאראנטע געשעפט, פון דעסטוועגען, אז ס'איז באשערט געווען, זאג איד, ניט היינט געדאכט, פאר א יאהרען אסיען, עס זאל זיך ביי מיר, ניט פאר דיר געדאכט, אנדערלעגען א בהמה, א מציאה געווען אויף טרפה'ס א פופציגער, און טאקי באלד נאך איהר א טעלעצע א רויטע, קיין צוואנציג קטרבלעד וואלט איד פאר איהר ניט גענומען, — נו, האט דען עפיים געהאלפן דערביי חכמות? אז סע געהט ניט, זאג איד, מאכט קמייבית — מע! איד וויל דיך גאר ניט פרעגען, זאג איד, וואו איז מייך געלט; איד פארשטעה שוין אליין, וואו מייך געלט שטעקט, מייך בלוטיג געלט, וועה און ווינד איז מיר! ס'איז אַרױן איז א מקום קדושה, זאג איד, ערגיץ איז א יקנה"זעל, אין א נעכטי-גען טאג; און ווער איז שולדיג, ווען ניט איד אליין, וואס האב מיר געלאזט איינרעדען גרינגע פויגעלעד, שמינדריקעס, שמאכטע-ליאקעס? געלט, ברודער, באדארף מען, זאג איד, פארהארעווען, פארשווארצט און אויסגעריסען ווערען! פעטש, זאג איד, ביזט דו, טביה, ווערטה, פעטש ווי האַלץ! נאר וואס העלפט איצטער מייך געשריי? ווי איז פסוק שטעהט געשריבען: צ ע ק ה ה נ ע ר ה — שריי צעזעצטערהייד! שכל און חרטה — די ביידע זאכען קומען תמיד צו שפעט. ניט באשערט, זאג איד, טביה זאל זיין א נגיד, ווי זאגט איוואז: נע בולא או מעקיסע הראשע אי נע בודע*. מסתמא, זאג איד, הייסט גאט אזוי. ה' נתן וה' לקח, מאכט

* נישט געוועזען ביי מעקיסען קיין געלט און עס וועט ניט זיין.

רש"י — קום, ברודער, וועלען מיר נעמען, זאג איד, צו ביסלעד
בראנפען!"...

* * *

אט אזוי, פאני שלום-עליכם, האט זיך אויסגעלאזט פון אלע
מיינע חלומות א בידעם! און איהר מיינט אפשר, אז איד האב
מיד אזוי שטארק גענומען צום הארצען, וואס איד האב פארלארען
מיון געלט? לאס איד אזוי ריין זיין פון שלעכטס! מיר ווייסען
דאד יא וואס אין פסוק שטעהט: לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזֶּהָב —
געלט איז בלאטע! דער עיקר איז דער מענטש, דאס הייסט, אז
דער מענטש איז א מענטש. נאָר וואָס-זשע דען האָט מיד געד
קרענקט? דער חלום וואָס ער איז אַוועקגעגאַנגען. עס האָט זיך
מיד געוואָלט, אוי האָט זיך געוואָלט, זיין אַ נגיד, האָטש אויף אַ
וויילע! נאָר עס העלפט דען דערביי חכמות? ווי זאָגט דער פרק:
בַּעַל-כֶּרֶד אֶת הַיָּמִים גוֹאֲלֵד לַעֲבֹדָה דו און מיט
גוֹאֲלֵד צערייסט דו אַ פאַר שטיוועל. דו, טביה, זאָגט גאַט, באַ-
דאַרפסט איז זינען האָבען קען און פוטער, נישט קיין חלומות.
אי וואָס? בטחון? האָפענונג? אדרבה, וואָס מעהר צרות מעהר
בטחון, וואָס מעהר קבצן מעהר האָפענונג. והראיה? ... נאָר מיר
דאַכט, איד האָב מיד היינט אַביסעל פאַררעדט; צייט פאַהרען,
קלערען מכח געשעפט, ווי זאָגט איהר, כִּל הַאֲדָם כֹּזֵב —
איטליכער האָט זיך זיינע מכות. זייט מיר געזונט און האָט אַ
גוטען תמיד!

דיינמיגע קינדער

געשריבען אין יאהר 1899.

היינטיגע קינדער

— אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: היינטיגע קינדער. בנים גדלתי ורומתי — געה האָב זיי, ווער פאַרשוואַרצט, זיי זיך מפקיר פון זייערטוועגען, האַרעווע טאַג ווי נאַכט, וואָס איז? מע מיינט, טאַמער אַזוי און אפּשר אַזוי, איטליכער נאָך זיין השגה און נאָך זיין פאַרמעגען. צו בראַצקײַ, געוויינטליך, וועל איד ניט אַנשלאָגען, נאָר איד זאָל מיד שוין אינגאַנצען אַראַפּלאַזען — בין איד אויך נישט מחויב, וואָרום אַליין בין איד אויך נישט קיין אַביי ווער, כּלעבען, און אַרויסקומען קומען מיר אַרויס, ווי מיין ווייב זאָל לעבען זאָגט, אויך נישט פון קיין שניידערס און ניט פון קיין שוסטערס, האָב איד גערעכענט, אַז איד וועל מיט מיינע טעכטער געוויס אויסשפּיעלען. פאַר וואָס? ערשטענס, האָט מיד גאָט געבענשט מיט שענע טעכטער, און אַ שען פנים, זאָגט איהר דאָך אַליין, איז אַ האַלבער נרן. והשנית, בין איד דאָך עפּים היינט, מיט גאָטס הילף, ניט דער טביה, וואָס אַמאָל, קאָן איד דאָך שוין גרייכען צום שענסטען שרוד אפּילו אין יעהופּעץ, — האַ, ווי זאָגט איהר? איז דאָך אַבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, אַיין אל רחום וחנוּן, וואָס באַווייזט זיינע גרויסע וואַונדער און מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער, אַרויף און אַראַפּ, מאַכט ער צו מיר: „טביה, רעד זיך נישט אַיין קיין נאַרישקייטען און לאַז זיך די וועלט פּיהרען ווי זי פּיהרט זיך!“... הערט וואָס עס קאָן זיך פאַרלויפּען אויף דער גרויסער וועלט, און ביי וועמען טרעפּען זיך אַלע גליקען? ביי טביה שלים-מזל.

בקיצור, צו וואָס זאָל איד אַיך מאַרדן זיין? איהר געדענקט דאָך מן הסתם, וואָס מיד האָט געטראַפּען, ניט היינט געדאַכט, די

מעשה מיט'ן קרוב מיינעם, מנחם-מענדעל ימח שמו וזכרו, ווי שען מיר האבען זיך אויסגעהאנדעלט אין יעהופעץ, מיט די האלבע פריאלען און מיט די פאטאווייליווער אקציעס, אזא יאהר אויף מיינע שונאים! איד האב דאס דענסטמאל איינגעלעגט די וועלט, וועה איז מיר! געמיינט, ס'איז איין עק, אויס טביה און אויס מילכיגס! „נאר איינער! — זאגט צו מיר איינמאל די אלטע מיינע. — גענוג צו זיין פארזארגט, דו וועסט דערמיט גאר ניט מאכען! דו וועסט זיך נאר אפעסען דאס הארץ, און גענוג. עלעהיי גולנים זענען אויף אונז אנגעפאלען און צוגענומען... דו געה זיך בעסער דורך, זאגט זי, קיין אנאטעווקע, צו לייזער-וואלף דעם קצב, ער באדארף דיד, זאגט ער, נויטיג האבען.“ — וואס איז דארטען? וואס באדארף ער מיר אזוי נויטיג? אויב ער מיינט, זאג איד, די מאורע בהמה אונזערע, מעג ער נעמען א שטעקען און ארויסשלאגען זיך פונ'ם קאפ. — „וואס איז אזוינס? — מאכט זי צו מיר. — די מילך, וואס מע האט זיך אן פון איהר, מיט'ן קען און פוטער?“ — נישט צוליעב דעם, זאג איד, נאר גלאט אזוי; ערשטענס, איז פשוט איין עבירה אזעלכעס אוועקגעבען אויף דער שחיטה, א צער-בעלי-חיים. ביי אונז שטעהט געשריבען אין דער הייליגער תורה... — „אבער גענוג דיר שוין, טביה! די גאנצע וועלט, זאגט זי, ווייסט, אז דו ביזט א איד פון תורה. פאלג מיר, א ווייב, געה זיך דורך צו לייזער-וואלפ'ען. אלע דאנערשטאג, זאגט זי, ווען אונזער צייטעל קומט אין יאטקע אריין נאך פלייש, לאזט ער זי נישט לעבען; זאלסט זאגען, זאגט ער, דעם טאטען, ער זאל קומען צו געהן, איד באדארף איהם נויטיג האבען“...

בקיצור, מע באדארף פאלגען א מאל, ווי זאגט איהר, א ווייב אויך. בין איד מיר מיישב און לאז מיר איינרעדען און קום צו געהן צו לייזער-וואלפ'ען קיין אנאטעווקע, א ווערסט דריי פון אונז, און טרעף איהם נישט מסתמא אין דער היים. — וואו איז ער ערניץ? — טהו איד א פרעג א קארנאסע אידניע, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב. — „אין פראיעקט, מאכט די קארנאסע, מע

קוילעט איין אכס פון גאנץ פריה און, ער באדארף באַלד אַנקומען... איד דרעה מיך אַרום איינער אַליין אין שטוב און הויב און צו באַ טראַכטען לייזער-וואַלפֿס בעל-הבת-ישקייט — קיין עיז-הרע, אַ גוטס אייף אַלע מיינע ליעבע: אַ שאַפע מיט קופער, מע וועט זי נישט אויסקויפען מיט קיין ק"ץ קערבלעד, אַ סאַמאואַר און נאָך אַ סאַמאואַר, און אַ טאַץ אַ מעשענע, און נאָך איינע אַ וואַרשאַווער, און לייכטער אַ פאַר זילבערנע, און כוסות מיט כוסה'לעך גענילמע, און אַ חנוכה-לעמפעל אַ גענאסענס, און נאָך זאַכען, שמאַכטעליאַ קעס אַהן איין עק. רבונו של עולם! — טראַכט איד מיר. — ווי דערלעב איד אַזאָ גוטס ביי מיינע קינדער זאלען געזונט זיין!... אַזאָ ברמזל ווי דער קצב איז! גענוג וואָס ער איז אַזוי רייך, באַדאַרף ער האַבען זיין אייגענס אינגאַנצען צוויי קינדער, שוין אויסגעעבענע, און נאָך בלייבען איין אַלמן אויך דערצו!...

בקיצור, גאַט האַט געהאַלפען, עס עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין לייזער-וואַלפֿ אין כעס, מלא רציחה אויפֿן שוּחט. ער האַט איהם גאר אומגליקליך געמאַכט, פאַרשניטען איין אַכס, אַ דעמב די גרויס, פאַרחאַפט זאַל ער ווערען, איבער אַ קלייניגקייט איהם טריפה געמאַכט, געפונען אַ סרכה'לע אויף דער לונג, ווי אַ שפּילקע-קעפעל די גרויס, איינגעזונקען זאַל ער ווערען! — „גאַט העלף, רב טביה, מאַכט ער צו מיר, וואָס איז די מעשה, וואָס מע קאָן אַיך גאר נישט דעררופען זיך? וואָס מאַכט אַ איד?“ — וואָס זאלען מיר מאַכען, זאַג איד; מע מאַכט און מע מאַכט און מע האַלט, זאַג איד, נאָך אַלץ פון פאַרענט, ווי אין פסוק שמעט: ל א מ ע ו ק צ ד ו ל א מ ד ו ב ש ד — נישט קיין געלט, נישט קיין געזונט, נישט קיין לייב און לעבען. — „איהר זינדיגט, רב טביה, מאַכט ער צו מיר, וועדליג אַיך איז געווען אַמאַל, ניט היינט געדאַכט, זענט איהר דאָך איצט, קיין עיז-הרע, אַ גביר.“ — וואָס מיר פעהלט, זאַג איד, צו דעם, וואָס איהר מיינט, מעגען מיר דאַס ביידע פאַרמאַנען... נאר גאר נישט, דאַנקען גאַט דערפאַר. ס'איז פאַרהאַן, זאַג איד, אַ גמרא: „א ס כ ק ו ר ד א ד מ ס ק נ ת א

ד ק ר נ ו ס א ד פ ר ס מ כ ת א " ... און אין האַרצען טראַכט איד מיר: זאַלסט אַזוי זיין מיט דער נאַז, קצב'ניאַק, ווי ס'איז נאָר פאַרהאַן אַזאַ גמרא אויף דער וועלט... „איהר זענט, מאַכט ער צו מיר, תמיד דאָ מיט דער גמרא; גוט איז אַייד, רב טביה, אַז איהר קאַנט איז די קליינע אותיות. נאָר צו וואָס נוצט עס, זאַגט ער, חכמות, לומד'ערייען, לאַמיר בעסער שמועסען מכה אונזער געשעפט. זיצט, רב טביה", — מאַכט ער צו מיר און טהוט אַ געשריי: „לאַז זיין טיי!" — און עס וואַכסט אויס ווי פון אונטער דער ערד די קאַרנאַסע אידניע, האַפט דעם סאַמאַוואַר, ווי דער רוח דעם מלמד, און אַוועק איז קיד אַריין. — „אַצינד, מאַכט ער צו מיר, אַז מיר זענען דאָ אַליין, אונטער פיער אויגען, קאַנען מיר שמועסען עסק. די מעשה, זאַגט ער, דערפון איז אַזוי: איד האָב שוין מיט אַייד, רב טביה, לאַנג געוואַלט רעדען, איד האָב צו אַייד באַפוילען דורך אַייער טאַכטער, וויפיעל מאַל געבעטען, איהר זאַלט זיך מטריח זיין; פאַרשטעהט איהר מיד, איד האָב געוואַרפען אַיין אויג...\" — איד ווייס, זאַג איד, אַז איהר האָט געוואַרפען אַיין אויג, נאָר ס'איז אומזיסט, זאַג איד, אַייער טרחה, עס וועט נישט געהן, רב לייזער וואַלף, עס וועט נישט געהן. — „פאַר וואָס עפּיס?" — מאַכט ער צו מיר און קוקט אויף מיר ווי דערשראַקען. — פאַר שבת, זאַג איד, איד קאַן באַשטעהן, עס זאַל נאָר געדויערען אַ ביסעל, דער טייך ברענט ניט. — „למאי, זאַגט ער, זאַלט איהר וואַרטען, אַז איהר קאַנט אויספיהרען באַלד?" — דאַס, זאַג איד, איז איינמאַל אַוועק; און והשנית, זאַג איד, איז גלאַט אַ רחמנות, אַ צער בעל־חיים. — „קוק איהם אַז, ווי ער מאַכט אַנשטעלען, זאַגט לייזער־וואַלף מיט אַ געלעכטערעל, עמיצער זאַל זיין דערביי, וואַלט ער געמעגט שווערען, אַז זי איז ביי אַייד איין־און־איינציגע! מיר דאַכט, איהר האָט זיי אַהן עיז־הרע גענוג, רב טביה!" — לאַזען זיי זיך שוין האַלטען, זאַג איד, ווער ס'איז מיר מקנא, דער לאַז אַליין נישט האַבען... — „מקנא? ווער, זאַגט ער, רעדט פון מקנא? אדרבה, זאַגט ער, ווייל זיי זענען ביי אַייד אַהן עיז־הרע געראַמענע.

דערפאר וויל איך טאקי, איהר פארשטעהט צי ניין? פארגעסט נאר נישט, רב טביה, די טובה, וואס איך קאן דורך דעם ארויס קומען! — אודאי, אודאי, זאג איך, פון אייערע טובות, רב לייזער וואלף, קאן טאקי הארט ווערען דער קאפ; ווינטער א שטיקעל איין, דאס ווייסען מיר שוין לאנג, זאג איך, נאך פון אמאל... — „ע! — מאכט ער צו מיר זיס־צוקערדיג. — וואס גלייבט איהר, רב טביה, פון אמאל ביז היינט? א מ א ל איז געווען עפּים אנדערש, און היינט איז וויערער אנדערש; עפּים ווערען מיר דאך שטיק לעך מחותנים, הא? —“ וואס פאר א מחותני־שאפט? — זאג איך. — „געוויינטליך, זאגט ער, מחותנים!“ — וואס מיינט איהר, זאג איך צי איהם, רב לייזער־וואלף, פון וואס רעדען מיר? — „אדרבה, זאגט ער, זאגט שוין איהר, רב טביה, פון וואס רעדען מיר?“ — וואס הייסט, זאג איך, מיר רעדען דאך פון דער מאורע בהמה מיינע, וואס איהר ווילט ביי מיר קויפען! — „האַת־אַחאַ!“ — מאכט ער און ווערד צעגאסען פאר געלעכטער. — ס'איז נישקשה פון א בהמה, און נאך א מאורע דערצו, האַת־אַחאַ!“ — וואס זשע דען האט איהר געמיינט, רב לייזער־וואלף? אדרבה, זאגט, וועל איך אויך לאכען — „פון אייער טאכטער, מאכט ער צו מיר, פון אייער צייטלען רעדען מיר דאך די גאנצע צייט! איהר ווייסט דאך, רב טביה, אז איך בין, ניט פאר אייך געדאכט, געבליבען איין אלמן, האב איך מיר מיישב געווען, וואס באדארף איך זוכען אין דער פרעמד דאס גליק, נאך האבען צו טהון מיט שדכנים, רוחות און שדים, אַמעהר, אַט זענען מיר דא ביידע אויפ'ן אַרט, איך קען א י י ד, איהר קענט מ י ד, דאס קרן אליין איז מיר אויך געפעלען, איך זעה זי אַלע דאָנערשטאָג ביי מיר אין יאָטקע, אַ פאַר מאַל אַ רעד געטהאָן מיט איהר, ווייזט אויס, נישקשה, אַ שטילע, און איך אליין בין, קיין עיז־הרע, ווי איהר זעהט, אַ שטיקעל בעל־חבית, ס'איז דא אַ שטוב איין אייגענע, און קלייטלעך אַ פאַר, און בעל־הביתשקייט, ווי איהר זעהט, נישט צו פאַרוינדיגען, און אַ ביסעל פעל אויפ'ן בוידעם אויך, און אַ ביסעל געלט איז קאסטען

אויך; וואס באדארפען מיר, רב טביה, די צייגנינערשע שטיק, כריה'ן זיד, חכמה'ן זיד? אַמערה, נעמט מען און מע שלאַגט-צו אַ האַנט, איינס-צוויי-דריי, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?..."

בקיבור, אַז ער האָט מיר אויסגערעדט אַט-אַדאָס-אַ, בין איך נעבליבען זיצען אַהן לשון, ווי איינער בשעת מע קומט און מע זאגט איהם אַן פּלוצים אַ בשורה. לכתחילה איז מיר אפילו דורכגעפּלויגען אַ מחשבה: ליזער-וואָלף... צייטעל... ער האָט שוין אַזוינע קינדער ווי זי... נאָר באַלד האב איך זיך אַליין אפגעשלאָגען: סטייטש, אַזאַ גליק! אַזאַ גליק! עס וועט דאָך איהר זיין גוט, ווי די גאַנצע וועלט! אַי טאַמער איז ער נישט אַזאַ צעוואָרפענער פאַרשוין? איז דאָס היינטיגע יאַהרען, פאַר-קעהרט, די גרעסטע מעלה, ווי זאָגט מען: אַ ד ם ק ר ו ב ל צ מ ו — אַז מען איז גוט פאַר יענעם, איז מען שלעכט פאַר זיך. איין חסרון נור, וואָס ער איז אַ ביסעל צו פּראָסטליך... נו, מילא, קאָז דען איטליכער זיין אַ יודע-ספר? קאַרג פאַרהאַן נגידים, פיינע מענטשען אין אַנאַטעווקע, אין מאַזעפּעווקע און אפילו אין יעהופּעין, וואָס ווייסען נישט קיין צלם פאַר קיין אַלף; פון דעסטוועגען, אַז ס'איז באַשערט, לאָס איך האַבען אַזאַ יאַהר, וואָס פאַר אַ כבוד זיי האַבען אויף דער וועלט, ווי אין פרק שטעהט: א ם א י ן ק מ ח א י ן ת ו ר ה — דאָס הייסט, די תורה ליגט אין קאַסטען און חכמה — אין קעשעני... — „נו, רב טביה, מאַכט ער צו מיר, וואָס שווייגט איהר?" — וואָס זאָל איך שרייען, זאָג איך צו איהם כלומר'שט, ווי איך קווינקעל מיר; דאָס איז, רב ליזער-וואָלף, פאַרשטעהט איהר מיר, אַזאַ ענין, וואָס מע באַדאַרף איהם גוט באַקלערען אַרום און אַרום; ס'איז עפּים נישט קיין קאַטאַוועסעל, זאָג איך, דאָס ערשטע קינד ביי מיר! — „אַדרבה, מאַכט ער, ווייל ס'איז דאָס ערשטע קינד ביי אייך; איהר וועט שוין, זאָגט ער, נאַכדעם, אסירצהיהשם, קאַנען חתונה מאַכען די אַנדערע טאַכטער אויך, און שפּעטער, מיט דער צייט, די דריטע, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?" — אָמו, גס אתם! — זאָג איך. — חתונה מאַכען איז

קיין קונץ נישט, דער אויבערשטער זאל נאר צושיקען, זאג איד, איטליכע באזונדער זיין זונג... — „ניין, מאכט ער, נישט דאס מיין איד, רב טביה, איד מיין עפּים אנדערש גאָר, וואָרום קיין נדו, ברוד־השם, פאַר אַייער צייטלען באַדאַרפֿט איהר שוין ניט, און אויסקליידען זי צו דער חתונה, אַלץ וואָס אַ מיידעל באַדאַרף — דאָס נעם איד אויף זיך, און אַייד, זאָגט ער, וועט מסתמא דערפון אויך עפּים אַרײַנפאַלען אין בייטעל אַרײַן...“ — פּע, מאַך איד צו איהם, איהר רעדט דאָד עפּים גאָר, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, טאַקי ווי אין יאַטקע! וואָס הייסט אין בייטעל אַרײַן? פּע! מיין צייטעל אין חלילה נישט אַזעלכע, איד זאָל זי פאַרקויפּען פאַר געלט, פּע־פּע! — „אַז פּע איז פּע, מאַכט ער צו מיר, איד האָב גע־מיינט אַדרבה וואָדרבה; נאר אַז איהר זאָגט פּע, לאָז זיין פּע! אַז אַייד איז ליעב, איז מיר ניהא! דער עיקר, זאָגט ער, עס זאָל זיין וואָס גיכער, איד מיין טאַקי באַלד, ווי זאָגט ער, אַ ב ע ל־ה ב י ת ' ט ע אין שטוב אַרײַן, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?“... — מהכתיב, זאָג איד, אין מיר איז קיין מניעה; מע באַדאַרף דאָד אַבער איבעררעדען מיט מיין פּלונית'טע, זאָג איד, אין אַזעלכע זאַכען, האָט זי די דעה, נישט קיין קלייניגקייט, ווי רש"י מאַכט: ר ה ל מ ב כ ה ע ל ב נ י ה — אַ מאַמע איז אַ פאַקרישקע. היינט זי אַליין, זאָג איד, צייטעל מיין איד, באַדאַרף מען אויך אַ פּרעג טהון, ווי זאָגט מען דאָס: אַלע מחותנים האָט מען מיט־גענומען אויף דער חתונה, און דעם חתן האָט מען געלאָזט אין דער היים... — „בלאַטע, זאָגט ער, פּרעגען באַדאַרף מען גאָר? דערצעהלען, רב טביה, קומען אַהיים און דערצעהלען אַזוי און אַזוי, און שטעלען אַ חופּה, אַ וואָרט און צוויי און אַ מאַהריטש!“ — זאָגט דאָס נישט, זאָג איד, זאָגט דאָס נישט, רב לייזער־וואָלף. אַ מיידעל אין נישט קיין אַלמנה חלילה. — „געוויינטליך, זאָגט ער, אַ מיידעל איז אַ מיידעל, ניט קיין אַלמנה, אַט דערפאַר טאַקי באַדאַרף מען, זאָגט ער, באַצייטענס דערפון רעדען, מחמת הלבושה, פאַרשטעהט איהר, דאָס־יעניץ־לאַקש־בוידעס־ציבעלע. און דערוויילע,

זאגט ער, לאמיר, רב טביה, נעמען צו קאפלעד לחיים, הא, צי ניין? — מהכתיית, זאג איד, פאר וואס ניט? וואס געהר זיך אז שלום צו מחלוקת? ווי זאגט ער: אדם איז א מענטש און בראנפען איז בראנפען. ס'איז פארהאן, זאג איד, ביי אונז א גמרא... און האק איהם אריין א גמרא, איינע און די אנדערע, א נעכטיגען טאג, פון שיר-השירים און פון חר-גדיא...

בקיצור, מיר האבען איינגענומען דעם ביטערען טראפען, ככתוב — ווי גאט האט געכאטען! די קארנאסע האט דערוויילע געבראכט צו טראגען דעם סאמאואר, און מיר האבען געמאכט צו גלעזלעד פונש, פארבראכט גאר פריינדליך, געווינשעוועט, גע-שמועסט, געפלאפעלט אלץ פונ'ם שידוך, פון דעם און פון יענעם און וועדער א מאל פונ'ם שידוך. — איהר ווייסט דען, רב לייזער-וואלא, זאג איד, וואס פאר א בארליאנט דאס איז? — „איד ווייס, זאגט ער, גלויבט מיר, אז איד ווייס; איד זאל ניט וויסען, זאגט ער, וואלט איד גאר ניט גערעדט!“ און מיר רעדען אזוי ביידע אינאיינעם. איד שריי: א בארליאנט, א די-מענט! איהר זאלט נאר וויסען, ווי אזוי זי צו שאנעווען, נישט ארויסבאווייזען דעם קצב... און ער: „האט קיין מורא ניט, רב טביה; וואס זי וועט עסען ביי מיר איז דער וואכען האט זי ביי איד נישט געגעסען אים יום-טוב“... — עט, זאג איד, עסען איז אויך און עסק? דער נגיד, זאג איד, עסט נישט קיין רענדלעד, דער ארעמאן עסט נישט קיין שטיינער; איהר זענט א פראסטער מענטש, זאג איד, פארשטעהט איהר ניט ווי צו שאצען איהר בריה'שאפט, איהר חלה'באקען, איהרע פיש, רב לייזער-וואלא, איהרע פיש! מע באדארף, זאג איד, האבען א זכיה... און ער וויערער: „רב טביה, איהר זענט, איהר זאלט מיר מוחל זיין, שוין אויסגעוועבט, רב טביה, איהר קענט נישט קיין מענטשען, רב טביה, איהר קענט מיד נישט!“... און איד וויערער: אויף איין וואג גאלד און אויף דער אנדערער צייטלען. הערט איהר, רב לייזער-וואלא, איהר זאלט אפילו פארמאגען אייערע, זאג איד-

רײַש אלפֿים, זענט איהר אויך נישט ווערטה איהר פֿיאַטע! ... און ער ווידער: „גלויבט־זשע מיר, רב טביה, איהר זענט אַ גרויסער נאַר, האַטש איהר זענט עלטער פֿון מיר!“ ...

בקיצור, מיר האַבען, אַפֿנים, אַוועקגעשריגען אַט־אַזוי־אַ היבשע ווילע און זענען געוואָרען רעכט מבוסמ'דיג, וואָרום אַז איד בין געקומען אַהיים, איז שוין געווען שפּעטליך אין דער נאַכט און די פֿיס זענען מיר געווען ווי געפּענטעט... מיין ווייב זאַל געזונט זיין האַט אַבער באַלד דערקענט אין מיר, אַז איד בין פֿאַר־קנאַקט, און האַט מיר געגעבען אַ וויסטען פּעטשאַטעק, ווי איד בין ווערטה. — שאַ, ביזער זיך ניט, גאַלדע! — זאַג איד צו איהר גאַנץ פֿרייליך, און עס גלוסט זיך מיר אַזש געהן טאַנצען. — שריי ניט, נשמה מיינע, עס קומט אונז מול־טובֿ! — „מול־טובֿ? אַ וויסטער מול־טובֿ, זאַגט זי, האַסט שוין פֿאַרזינדיגט די מאַרע בהמה, לייזער־וואַלפען זי פֿאַרקויפט?“ — נאָך ערגער! — זאַג איד. — „אויסגעביטען, זאַגט זי, אויף איין אַנדערער? אַפּגענאַרט לייזער־וואַלפען, אַ רחמנות נעבאַך?“ — נאָך ערגער! — זאַג איד. — „נו, רעד שוין, זאַגט זי, ווערטער, קוק אַז, ווי מע באַדאַרף ביי איהם קויפען אַ וואַרט!“ — מול־טובֿ דיר, גאַלדע, זאַג איד נאָך אַ מאַל, מול־טובֿ אונז ביידען, אונזער צייטעל איז אַ כּלה געוואָרען! — „אויב אַזוי, זאַגט זי, ביזט דו דאָך טאַקי גוט פֿאַרקלאַפט, גאַר נישט אויף קאַטאוועס, רעדסט פֿונ'ם וועג! האַסט, אַפֿנים, געמאַכט, זאַגט זי, אַ רעכטע כּוסה?“ — אַ כּוסה, זאַג איד, האַבען מיר מיט לייזער־וואַלפען געמאַכט, און צו גלעזלעך פֿונש האַבען מיר מיט לייזער־וואַלפען גענומען, נאָר ביי די געדאַנקען, זאַג איד, בין איד נאָך. הנה זיי וויסען, גאַלדע ברודער, אַז אונזער צייטעל איז אין אַ גוטער, אַ מול־דיגער שעה אַ כּלה געוואָרען פֿאַר איהם אַליין, פֿאַר לייזער־וואַלפען! און איד האַב איהר איבערגעגעבען די גאַנצע מעשה פֿון אַנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי און וואָס און ווען און פֿון אַלץ, וואָס מיר האַבען גערעדט, נישט דורכגעלאָזט קיין האַר אַפֿילו. — „הערסט דו, טביה, זאַגט צו מיר מיין ווייב, גאַט זאַל

מיר טאקי אזוי העלפען וואו איד וועל מיר קעהרען און ווענדען, זאגט זי, ווי דאס הארץ האט מיר געזאגט, אז דאס, וואס ליזער-וואלף האט דיר גערופען, איז ניט אומזיסט. נאר וואס-זשע-דען? איד האב מורא געהאט דערפון צו טראכטען, טאמער חלילה לאזט זיך אויס א בוידעם. איד דאנק דיר, גאטעניו, זאגט זי, איד דאנק דיר, הארצעדיגער פאטער געטרייער, סע זאל טאקי נאר זיין אין א גוטער שעה, א מול'דיגער, זי זאל זיך עלטערען מיט איהם אין עושר און אין כבוד, ווארום פרומע-שרה, זאל זיין אפגעשיירט פון מיר, האט געהאט ביי איהם עפיים ניט אזא גוטע וועלט; זי איז, זאל מיר מוחל זיין, נישט אקעגען נאכט דערמאנענדיג, געווען א אירינע איין אינגעגעסענע, נישט געקאנט אויסקומען מיט קיינעם, נאר נישט דאס, וואס אינזער צייטעל, איהר צו לענגערע יאהר. א דאנק דיר, א דאנק דיר, גאטעניו! נו, טביה, זאגט זי, וואס האב איד דיר געזאגט, דו לעקיש איינער? באדארף זיך א מענטש זאגן גען? אז ס'איז באשערט, זאגט זי, קומט דאס אליין אין שטוב אריין" — דאס אודאי, זאג איד, ס'איז דאך א בפירוש'ער פסוק... — „וואס טויג מיר דיין פסוק, זאגט זי, מע באדארף זעהן גרייטען זיך צו דער חתונה; קודם-כל אויסרעכענען, זאגט זי, ליזער-וואלפען א צעטעל, וואס צייטעל באדארף האבען צו דער חתונה; מילא פון פאזוילע, זאגט זי, איז ניטא וואס צו רעדען. זי האט נאך ניט קיין פארעם גרעט, זאלסט זאגען, א פאר זאקען אפילו. היינט, זאגט זי, מלבושים — איינס א זיידענס צו דער חופה און איינס א וועלענס אויף זומער, דאס אנדערע אויף ווינטער, און פלאטיעס א פאר, און קליידלעך אונטערשטע, און מאנטלען, זאגט זי, וויל איד, זי זאל האבען צוויי: איינעם א בארנוס מיט קעץ אויף אין דערוואכען, און איינעם א גוטען מיט שליאמעס אויף שבת; היינט עפיים שטיוועלעך, מיט קולקעס, שטאליקעלע, א גארסעט, הענטשקעלעך, נאזטיכלעך, א זאנטיקעל און די איבעריגע זאכען דארטען, וואס א מיידעל באדארף האבען היינטיגע צייטען" — ווי קומט דאס צו דיר, זאג איד, גאלדע סערצע, דו

זאלסט גאר וויסען פון אזעלכע שמאכטעליאקעס? — „וואָס איז? — זאָגט זי. — איך בין נישט געווען צווישען מענטשען? צי איך האב אפשר ניט געזעהען ביי אונז אין כתרילעווקע, ווי אזוי מע געהט אָנגעהאַן ביי לייטען? דו, זאָגט זי, לאָז מי ד. איך וועל שוין אַליין מיט איהם אַלסדינג רעדען; לייזער-וואַלף, זאָגט זי, איז, נישקשה, אַ איד אַ נגיד, ער וועט מסתמא אַליין איד ניט וועלען, אַז די גאַנצע וועלט זאל האַבען מיט איהם צו טהון; אַז מען עסט חזיר, לאָז האַטש רינען איבער דער באַרד“...

ביקצור, מיר האַבען אזוי אַוועקגערעדט ביז'ן ווייסען טאָג אַריין. — נעם צענויף, זאָג איד, מיין ווייב, דאָס ביסעל קען און פוטער און לאָס איד פאַהרען דערווייל קיין בויבעריק; עס איז טאַקי אַלסדינג שע. און פיין אַרום און אַרום, נאָר דאָס געשעפט, זאָג איד, קאָז מען נישט פאַרבויען אויף אַ זייט, ווי שטעהט דאַרטען? ה נ ש מ ה ל ד — די וועלט איז איד אַ וועלט. און גאַנץ פריה, כלחוד השור, עס איז נאָך געווען טונקעל, האָב איד אַיינגעשפּאַנט דאָס פערד-און-וועגעלע און בין אַוועק קיין בויבעריק. געקומען קיין בויבעריק אויפ'ן מאַרק — אַהאַ! (ס'איז דען פאַרהאַן אַ סוד ביי אידען?) מע ווייסט שוין אַלסדינג און מע שטעקט אַפּ מול-טוב פון אַלע זייטען: — „מול-טוב אַיך, רב טביה, ווען האַבען מיר, אַם ירצה השם, אַ חתונה?“ — מיט מול זאַלט איהר, זאָג איד, לעבען, עס קומט אויס, ווי מע זאָגט: דער טאַטע איז נאָך גאַר נישט געבאַרען געוואָרען, איז שוין דער זוהן אויסגעוואַכסען אויפ'ן דאַר... — „בלאַטע, זאָגען זיי, עס וועט אַיך גאַר נישט העלפען, רב טביה, משקה מוזט איהר שטעלען; קיין עין-הרע אַזאַ גליק, אַ שמאַלץ-גרוב!“ — די שמאַלץ רינט אויס, זאָג איד, די גרוב בלייבט איבער. נאָר פון דעסטוועגען, זאָג איד, קאָז מען קיין חזיר ניט זיין און פון חברה ניט אַפּשטעהן. אַט פאַרטיג איד מיר אַפּ מיט אַלע מיינע יעהופּעצער בעלי-בתים, זאָג איד, וועט זיין אַ גלעזעל משקה און פאַרבייסען, חייגעלעכט און אַיין עק, דאָס הייסט: צ ה ל ה ו ש מ ח ה — הוליע קבען!...

בניצור, אפגעפארטיגט זיך מיט מיין מסחר, ניד און געשווינד, ווי געוויינטליך, האב איך גענומען מיט גוטע ברידער צו ביסלעך לחיים, צוגעוויינשעוועט זיך איינס דעם אנדערען, ווי עס געהער צו זיין, און איך האב מיך אויפגעזעצט און בין אוועק אהיים לעבעדיג-פרייליך, גאר בגילופין. פארהערדיג אזוי אין וואלד, זומער-לעבען, די זון באקט, נאָר פון ביידע זייטען וואָלד דער שאַמען פון בויער, דער ריח פון די סאַסנעס, מוהי-נפשות. ציה איך מיך אויס ווי אַ גראַפּ אין וועגעלע, לאַז נאָר מיין חברה-מאַן די לייצעס: געה שוין, זאָג איך צו איהם, זיי מוחל, אַליין, דער וועג דאַרף דיר שוין ויין באַקענט — און אַליין צעלאַז איך מיך אויף אַ קול און זינג מיר אַ ניגון'דעל. אויפ'ן האַרצען איז עפּים יום-טוב'דיג; עס זינגט זיך שטיקלעך פון ימים נוראים: „וּיֵאָתֵינוּ“, „וּכֹל מֵאֵמִינִים שֶׁהוּא“ און פון „הלל“. איך קוק מיר אַהין אַרויף, אין הימעל אַרײַן, און די געדאַנקען-מחשבות פלאַנטען זיך דאָ, אויף דער ערד. ה ש מ י ש מ י ש — די הימלען זענען פאַר גאַט, ו ה א ר ץ — און די ערד, אזוי טראַכט איך מיר, האַט ער אַוועקגעגעבן ל ב י א ד ש — צו די קינדער פון מענטשען, זיי זאָלען זיך שלאָגען קאַפּ אין וואַנט, זיך רייסען ווי די קעץ פאַר גרויס „ראַסקאַש“, שלאָגען זיך פאַר גבאות, פאַר „ששי“ און פאַר „מפּטיר“... ל א ה מ ת י ש י ה ל ל ו י ה, מכות פאַרשטעהען זיי, ווי מען באַדאַרף גאַט לויבען פאַר די טובות, וואָס ער טהוט מיט זיי, ו א נ ח נ ו, אַבער מיר, אַרעמע לייט, איין טאַג אַ גוטען, אַז מיר האַבען, דאַנקען מיר און לויבען גאַט און זאָגען: א ה ב ת י — איך האַב איהם ליעב גאַט, וואָרום ער הערט צו מיין קול און מיין געבעט, ער נויגט צו מיר זיין אויהער, בשעת א פ פ ו נ י — עס רינגעלט מיך אַרום פון אַלע זייטען דלות, צרות, שלעק-פורעניות'ען: דאַס פאַלט אַ בהמה אין מיטען העלען טאַג, דאַס טראַגט אַן דער גוטער יאָהר אַ קרוב אַ שלים-מזל, אַ מין מנחם-מענדעל פון יעוהופּעץ, נעמט צו דאַס לעצטע חיות, און איך מיין שוין ב ח פ ז י: איין עק, די וועלט איז שוין געפאַלען, כ ל ה א ד ש כ ו ז ב — ניטאָ קיין אמת

אויף דער וועלט. וואס טהוט גאט? שיקט ער אריין לייזער וואלפען א מחשבה, ער זאל נעמען מיין צייטלען ווי זי שטעהט און געהט, דערום זאג איך צוויי מאל א ו ד ד — איך וועל דיך לויבען, גאטעניו, וואס דו האסט זיך ארומגעקוקט אויף טביה'ן און געקומען מיר צו הילף, איך זאל האבען האטש א שטיקעל נחת פון מיין קינד, אז איך וועל קומען צו איהר צוגאסט, אם ירצה השם, זי טרעפען א בעלה-בית'טע אויף אלעם גרייטען, פולע שאפעס מיט גרעט, פולע שפייזאָרנים מיט פסח'יגער שמאלץ און מיט איינגע-מאכטס, פולע שטייגען מיט עופות, גענו און קאטשקעס... פלוצים צעלאזט זיך דאס פערדעל מיינס אַראַפֿ-אַבאַרג, און איידער איך הויב אויף דעם קאפ אַ קוק טהון, וואו איך בין אין דער וועלט, ליג איך שוין אויף דער ערד מיט אלע לעדיגע טעפלעך און קריגלעך, און דאָס וועגעלע אויף מיר! קוים מיט צרות, מיט ליידען אַרױס געקאַראַטשקעט זיך, און אויפגעשטאַנען אַ צעבראַכענע, אַ צע-הרג'עטער, לאַז איך אויס מײן ביטער האַרץ צום פערדעל. אײנ געוונקען זאָלסט דו ווערען! ווער האָט דיך געבעטען, שלים-מול, באַווײזען אַ בריה'שאַפט, אַז דו קאַנסט לױפען באַרג-אַראַפּ? האָסט דאָך מיר שיער, זאָג איך, אומגליקליך געמאַכט. דו אַשמדאי! און איך האָב איהם אײנגעטהױלט וויפיעל ס'איז אין איהם אַרײן. מײן כחור האָט, אַפּנים, אַלײן פאַרשטאַנען, אַז ער האָט דאָ פאַרשטײעפט אַ מיאוסע מעשה, געשטאַנען אַראַפּגעלאַזט די מאָרדע, האָט מעלך איהם אויס. — האַפט דיך דער וואַטענמאַכער. — זאָג איך צו איהם און מאַך צורעכט דאָס וועגעלע, נעם צענויף די כלים און הלך לעולמו — פאַהר ווייטער. נישט קײן גוטער סימן, זאָג איך צו זיך אַלײן; איך האָב מורא, צי עס האָט זיך נישט געטראַפען אין דערהיים עפּים אַ נײער אומגליק?...

כך הוה. איך פאָהר-אַפּ נאָך אַ ווערסט צוויי, שוין ניט ווייט פון דערהיים, דערועה איך אין מיטען שליאָר געהט גלייך אַקעגען מיר אַ מענטש אינ'ם געשטאַלט פון אַ נקבה. איך פאַהר-צו נע הענטער, קומ מיר אײן: צײטעל!... איך ווייס נישט פאַר וואָס

נאר עס האט זיך מיר אָפּגעריסען אין האַרצען, אַז איך האָב זי דערזעהען. איך שפּרינג אַראָפּ פּונ'ם וואָגען: צייטעל, ס'איז דו? וואָס טהוּסט דו דאָ? פּאַלט זי מיר ניט אויפ'ן האַלז מיט אַ געוויין? גאַט איז מיט דיר, זאָג איך, טאַכטער מיינע, וואָס וויינסט דו? — „אוי, זאָגט זי, טאַטע, טאַטע!“... און באַוואַשט זיך מיט טרערען. עס איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען און פאַר קלעהמט ביי'ם האַרצען. — וואָס איז דיר, טאַכטער, זאָג מיר, וואָס איז דיר געשעהען? — זאָג איך צו איהר און נעם זי אַרום, גלעט זי, האַלז זי, קוש זי, און זי איז איין קול: — „טאַטע, טאַטע, האַר ציגער, געטרייער, זאָגט זי, דעם דריטען טאַג אַ שטיקעל ברויט, האָב רהמנות, זאָגט זי, אויף מיינע יונגע יאָהר!“... און פאַרנעהט זיך פאַר געוויין, קאָן מעהר קיין וואָרט נישט אויסרעדען. אַז אַך און וועה איז מיר, טראַכט איך, איך שטוים מיך שוין, וואָס דאָ איז! דער רוח האַט מיך אַוועקגעטראָגען קיין בויבעריק! — וואָס באַדאַרף מען וויינען, זאָג איך צו איהר און גלעט זי ביי'ם קאַפּ, נאַרעלע, וואָס באַדאַרף מען וויינען? ממהדנפּשך, זאָג איך, ניין איז ניין, מע וועט דיר מיט גוואַלד חליטה קיינער נישט אָנהענגען אַ לונג און לעבער אויף דער נאַז. מיר האַבען, זאָג איך, געמיינט דיין טובה טאַקי, געוואַלט ווי צום בעסטען. אַלאַ ס'איז דיר ניט צום האַרצען, וואָס זאָל מען טהון? מסתמא, זאָג איך, איז ניט באַשערט... — אַ דאַנק דיר, זאָגט זי, טאַטע, לאַנג לעבען זאָלסט דו“, — און פאַלסט מיר וויעדער אויפ'ן האַלז און הויבט וויעדער אַז צו קושען מיך און וויינען, גיסען מיט טרערען. — אַבער לאַז שוין זיין גענוג געוויינט, זאָג איך, ה כ ל ה ב ל — קרעפלעך עסען קאָן אויך נמאס ווערען; קריד, זאָג איך, איז וואָגען אַריין און לאַמיר פאַהרען אַהיים, די מאַמע, זאָג איך, וועט דאַרטען איבערטראַכטען מי יודע וואָס!

בקיצור, מיר האַבען זיך ביידע אַריינגעזעצט אין וואָגען אַריין, און איך האָב אָנגעהויבען אַיינצושטילען זי מיט רעד, אַהיו, אַהער. די מעשה דערפון, זאָג איך, איז דאָך אַזוי; מיר האַבען, זאָג איך,

דערביי חלילה קיין שום שלעכטע מחשבה נישט געהאט; גאט איז יודע דעם אמת, מיר האבען געוואלט, ווי זאגט ער, לעת-צרה באוואהרענען א קינד; א, עם לאזט זיך נישט, מסתמא, זאג איד, הייסט גאט אזוי; נישט באשערט, זאג איד, דיר, טאכטער מיינע, קומען אויפ'ן גרייטען, ווערען א בעלה-בית'טע אויף אלדאס גוטס, און אונז א שטיקעל נחת דערלעבען, זאג איד, אויף די עלטערע יאהרען, פאר אונזער הארעוואניע, זאג איד, טאג ווי נאכט אין דער טאטשקע איינגעשפאנט, קיין גוטע מינוט, נאר דלות, נאר דחקות, נאר שלים-שלימים-מול ארום און ארום!... „אוי, טאטע, זאגט זי צו מיר וויעדער מיט א געווייז, איד וועל מיר שטעלען, זאגט זי, פאר א דיענסט, ליהם וועל איד טראגען, ערד וועל איד גראבען!“... — וואס וויינסט דו, נאריש מיידעל, זאג איד צו איהר, איד זאג דיר דען עפס, נארעלע? צי איד האב טענות צו דיר? גלאט, זאג איד, ס'איז ביטער און פינסטער, רעד איד מיר אויס דאס הארץ, שמועס איד מיר אויס מיט איהם, מיט'ן רבונן של עולם, ווי אזוי ער פיהרט מיט מיר; ער איז, זאג איד, איין אברהם-רחמן, האט רחמנות אויף מיר, פיינט זיך אויס קעגען מיר, זאל ניט שטראפען פאר די רעד, זאג איד, רעכענט זיך, ווי מיט א טאטען, און געה שריי הי-וקיים! נאר מסתמא, זאג איד, באדארף אזוי צו זיין; ער איז אויבען, אין דער הויך, זאג איד, און מיר זענען דא, אין דער ערד, טיעף, טיעף אין דער ערד, מוזען מיר זאגען, אז ער איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט. ווארום אז מיר זאלען וועלען שמועסען טאקי דאס אייגענע וויעדער צוריק, בין איד דען נישט קיין גרויסער נאר? וואס שריי איד? וואס פילדער איד? וואס הייסט, זאג איד, איד, קליין ווערעמעל, וואס פויזשע ארום דא אויף דער ערד, וואס א מינדעסט ווינטעלע, אז גאט וויל נאר, מאכט פון מיר א תל-עולם אין איין כהרף-עין, שטעל איד מיר ארויס מיט מיין נארישען שכל און וויל איהם זאגען דעות, ווי אזוי צו פיהרען דאס וועלטעל זיינס? מסתמא, אז ער הייסט אזוי, באדארף זיין אזוי, וואס העלפט דא טענות? פערציג טעג, זאג איד, אזוי שטעהט

געשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים, פערציג טעג פאר דעם, איידער דאָס קינד ווערד באַשאַפֿען ביי דער מוטער אין בויך, קומט אַ מלאַך און שרייט אויס: בת פֿלוני לפֿלוני, לאָז טביה'ס טאַכטער נעמען געציל בן זרח'ן, און לייזער-וואַלף דער קצב לאָז מוחל זיין פֿאהרען ערניץ אַנדערש זוכען זיך זיין גלייכען, זיינס וועט איהם נישט אַנטלויפען, און דיר, זאָג איד, לאָז גאָט צושיקען דיין זיווג, נאָר עפּיס אַ רעכטס, און וואָס צום גיכסטען. אַמז, כּוּ יהי רצון — זאָג איד, די מאַמע זאָל האַטש אַזוי ניט שרייען, איד וועל שוין פּון איהר האַפען אַ גוטען פּסק!...

בקיצור, מיר זענען געקומען אַהיים, אויסגעשפּאַנט דאָס פּערדעל און אוועקגעזעצט זיך ביי דער שטוב אויפ'ן גראָז עפּיס צוטראַכטען אַיין עצה, אויסקלערען פֿאַר מיין ווייב אַ מעשה פּון טויענדראַיאַיִנאַכט, אַבי אַרויס פּון אַ צרה. פֿאַרנאַכטליך, די זון זעצט זיך; זומער־לעבען, די זשאַבעס פּון דערווייטען קוואַקען; דאָס פּערדעל, געפּענטעט אויף צוויי פּיס, שטשיפעט גראָז; די בהמה'לעך, נאָרוואָס געקומען פּון דער טשערעדע, שטעהען איבער די ציבערס און וואַרטען, מען זאָל זיי אויסמעלֿקען; אַרום און אַרום דאָס גראָז שמעקט — נאָר אַ גיִדען! איד זיין מיר אַזוי און באַטראַכט דאָס אַלסדינג און קלער מיר בשעת־מעשה, ווי קלוג דער רבּונו של עולם האָט דאָס באַשאַפֿען דאָס וועלטעל זיינס, אַזוי אַז איטליכס באַשעפעניש, פּונ'ם מענטשען ביז להבדיל אַ בהמה, זאָל זיך פֿאַרדיענען זיין ברויט — אומזיסט איז נישטאַ! דו, בהמה, ווילסט זיך פּרעסען — געה מעלֿק זיך, געב מיִלֿך, זיי מפרנס אַ איד מיט ווייב און קינדערלעך! דו, פּערדעל, ווילסט קיען — לויף אַלע מאָל היין און צוריק מיט די טעפּלעך קיין בויבעריק! און דעס־גלייכען דו, מענטש, להבדיל, ווילסט אַ שטיקעל ברויט — געה האַרעווע, מעלֿק די בהמות, טראָג זיך מיט די קריגלעך, שלאָג פּוטער, מאַך קעז, שפּאַן דאָס פּערדעל און שלעפּ זיך אַלע פּריהמאַרנען קיין בויבעריק אויף די דאַטשעס, נויג זיך און בוק זיך צו די יעהופּעצער גבירים, שמייכעל צו זיי, חנפה זיי, קריך זיי איטליכען באַזונדער

איז דער נשמה אריין, געב אכטונג, זיי זאלען זיין צופרידען. חלילה נישט אנריהרען זיי אין כבוד!... אי, בלייבט דאך א קשיא: מה נשתנה? — וואו שטעהט דאס געשריבען, אז טביה באדארף הארעווען פון זייערטוועגען, אויפשטעהן גאנץ פריה, ווען גאט אליין שלאפט נאך, וואס איז? בכדי זיי זאלען האבען פונקט צו דער קאווע א פריש שטיקעל קעז און פוטער? וואו שטעהט דאס געשריבען, אז איד בין מחויב אויסגעריסען ווערען צוליב א שיטערען קרפניק, א קאליש מיט גרויפען, און זיי, די יעהופעצער נגידים, באדארפען אויסרוהען די ביינער אויף די דאטשעס, נישט טהון קיין האנט אין קאלט וואסער און עסען דוקא געבראטענע קאטשקעלעד, און דוקא גוטע קנישעס, מלינצים מיט ווערטוטען? בין איד דען נישט אזא איד, ווי זיי? וואלט דען נישט געווען קיין יושר, כלעבען, אז טביה זאל זיך אוועקזעצן האטש איין זומער אויף א דאטשע? אי, וואו וועט מוין נעמען קעז און פוטער? ווער וועט מעלקען די בהמות? טאקי זיי, די יעהופעצער סטיקראטען מיין איד... און איד צעלאך מיד אליין פון אזא משוגענעם גע-דאנק, ווי זאגט די וועלט א ווערטעל: אז גאט זאל הארכען די נאראנים, וואלט די וועלט געהאט איין אנדער פנים... — „א גוטען אבענד, רב טביה!“ — הער איד עמיצער רופט מיד אז ביי'ס נאמען. איד דרעה מיד ארום, איד טהו א קוק — א באקאנטער: מאטעל קאמזיל, א שניידערינג פון אנאטעווקע. — ברוד הבא, זאג איד, סקאצעל קומט, מען זאל דערמאנען משיח'ן. זיין מאטעל, אויף גאטס ערד, זאג איד, ווי קומסט דו פלוצים אהער? — „ווי איד קום? מיט די פיס“. — מאכט ער צו מיר און זעצט זיך אוועק נעבען מיר אויפ'ן גראז און קוקט אהין, וואו מיינע מיידלעך דרעהען זיך ארום מיט די טעפלעך און מיט די קריגלעך. — „איד קלויב מיד שוין לאנג צו אייד, רב טביה, מאכט ער צו מיר, נאך איד האב אלץ קיין צייט ניט; איין שטיקעל ארכייט ארויסגעלאזט, דאס אנדערע גענומען. איד בין מיר היינט אליין פאר זיך א שניידער. ארכייט איז פארהאן, ברוד-השם, גענוג.

אלע שניידערס זענען פארווארפען מיט אַרבייט. ס'איז ביי אונז
 משד אַ זומער פון חתונות: בערעל פאָנפאָטש מאַכט
 חתונה; יוסעלשייגעץ מאַכט חתונה; מענדעל
 זאָאיקע מאַכט חתונה; יענקעל פייסקאָטש מאַכט
 חתונה; משה גאָרגעל מאַכט חתונה; מאיר קראָ-
 פעווע מאַכט חתונה; חיים לאָשעק מאַכט חתונה; און
 אפילו טריהובעכעדיאלמנה מאַכט אויך חתונה! —
 די גאַנצע וועלט, זאָג איד, מאַכט חתונה, נאָר איד איינער האַלט
 נאָך נישט דערביי; מסתמא בין איד נישט ווערט ביי גאַט... —
 „ניין, מאַכט ער צו מיר און קוקט אַהין, וואו די מיידלעך זענען,
 איהר האַט אַ טעות, רב טביה; איהר זאָלט וועלען, וואָלט איהר
 אויך געהאַלטען איצט ביי חתונה מאַכען, עס ווענדט זיך נאָר אָן
 אַיך“... — דהיינו, זאָג איד, וואו אַרום? אפשר מיינסט דו אַ
 שידוך פאַר מיין צייטלען? — „ווי געמאַסטן!“ — מאַכט ער
 צו מיר. — האַטש עפּים אַ רעכטען שידוך? — זאָג איד און
 טראַכט מיר בשעת-מעשה: עס וועט זיין שען, טאַמער מיינט ער
 לייזער-וואָלף דעם קעב!... „טשאַקענדיג און קנאַקענדיג!“ — ענט-
 פערט ער מיר אויף שניידער-לשון און קוקט אַלץ אַהין, וואו די
 מיידלעך זענען. — פון וואָנען, למשל, איז דער שידוך דיינער,
 פרעג איד איהם, פון וואָסערע קאַנטען? אויב ער שמעקט מיט
 יאַטקע, זאָג איד, וויל איד גאָר ניט הערען, ניט זעהען! — „חס
 וחלילה, זאָגט ער, ער הויבט נישט אָן שמעקען מיט יאַטקע; איהר
 קענט איהם, רב טביה, זעהר גוט!“... איז דאָס האַטש, זאָג איד,
 עפּים אַ גלייכע זאָך? — „נאָר אַ מיין גלייך, זאָגט ער, גלייך צו גלייך
 איז נישט גלייך; ס'איז, ווי מע זאָגט, אַגיל ואשמח — צוגעשניטען
 און אויפגענייהט!“... ווערזשע איז דער שידוך, זאָג איד, לאַמיר
 האַרבען? — „ווער דער שידוך איז? — מאַכט ער און קוקט אַלץ
 אַהין. — דער שידוך איז, פאַרשטעהט איהר מיר, רב טביה, טאַקי איד
 אַליין“... ווי ער האַט דאָס מיר נאָר אויסגערעדט, אַזוי בין איד אונ-
 טערנעשפרונגען, ווי אַ אַפגעבריהטער, פון דער ער, און ער נאָך מיר

און אזוי זענען מיר געבליבען שטעהן איינער אקעגען אנדערען, אנגערראדעלט, ווי די האהנען. צי דו ביזט משוגע געווארען, זאג איך צו איהם, צי דו ביזט גלאט אזוי אראפ פונ'ם זינען? ביזט אליין דער שרכן, אליין דער מחותן און אליין דער חתן, דאס הייסט, א אייגענע חתונה מיט אייגענע כליוזמר! איך האב נאך, זאג איך, אזעלכעם נישט געהערט אין ערגיץ, אז א בחור זאל זיך אליין רעדען א שידוך! — „דאס, וואס איהר זאגט, רב טביה, מאכט ער צו מיר, אז איך בין משוגע, לאזען אונזערע שונאים משוגע ווערען; איך בין נאך, מעגט איהר מיר גלויבען, ביי אלע געדאנקען; מע באדארף גאר ניט זיין, זאגט ער, משוגע, אז מע זאל וועלען אייער צייטלען; א סימן האט איהר, אז לייזער-וואלף, וואס איז דער גרעסטער נגיד ביי אונז איז שטארט, האט זי געוואלט נעמען ווי זי שטעהט און געהט... איהר מיינט, ס'איז א סוד? דאס גאנצע שטעדטעל ווייסט שוין!... און דאס, וואס איהר זאגט, אליין אהן א שרכן, איז מיר א חידוש, זאגט ער, אויף אייך; איהר זענט דאך, רב טביה, עפ'ים יא א איך וואס קאטארי קיין פינגער אין מויל באדארף מען אייך נישט אריינלעגען, איהר וועט אפבייסען... נאך וואס טויג לאנגע שמועסען? די מעשה פון דער געשיכטע, זאגט ער, איז אזוי: איך און אייער טאכטער צייטעל האבען זיך געגעבען דאס ווארט שוין לאנג, שוין העכער א יאהר, אז מיר זאלען זיך נעמען"... א מעסער איז הארצען, ווען עמיצער זעצט מיר אריין, וואלט מיר געווען א סך מעהר ניהא, ווי די דאזיגע ווערטער: ערשטענס, ווי קומט ער, מאטעל שניידער, צו טביה'ן פאר איין איידעם? והשנית, וואס איז דאס פאר דבורים: ז י י ה א ב ע ז ז י ד ג ע ב ע ז ד א ס ו א ר ט, א ז ז י י ז א ל ע ז ז י ד נ ע מ ע ז? — נו, און וואו בין איך? — רוף איד מיד און צו איהם. — עפ'ים האב איך אויך א שטיקעל דעה צו זאגען אויף מיין קינד, צי מיר פרעגט מען שוין גאר נישט? — „חס וחלילה, מאכט ער, דערויף בין איך דאך טאקי געקומען צו אייך איבעררעדען, אזוי ווי איך האב דערהערט, אז לייזער-וואלף שרכל'ט זיך צו אייער

טאכטער, וואס קאטארי שוין העכער אַ יאהר אַז איד האָב זי ליעב... — ס'אַ משל, זאָג איד, אַז טביה האָט אַ טאכטער צייטעל, און דו הייסט מאַטעל קאמויל און ביזט אַ שניידער, היינט וואָס האָסט דו צו איהר, דו זאָלסט זי פיינד האָבען? ... — „ניין, מאַכט ער, נישט דאָס מיין איד, איד מיין גאָר עפּים אַנדערש, איד האָב אייך געוואָלט דערצעהלען, אַז איד האָב ליעב אייער טאָכטער, און אייער טאָכטער האָט מיר ליעב, שוין העכער אַ יאהר, זיך געגעבען דאָס וואָרט מיר זאָלען זיך נעמען, האָב איד, זאָגט ער, עטליכע מאָל געוואָלט זיין ביי אַיך איבעררעדען, נאָר אַלץ אָפּגעלעגט אויף שפעטער, ביז איד וועל מיר צענויפשלאָגען עטליכע קערבלעך אויף אַ מאַשין, און נאָכדעם ערשט אויסקליידען זיך, ווי עס געהער צו זיין, וואָרום אַ ליאָדע בחור'על היינטיגע צייטען האָט צוויי קאָס-טיומען מיט עטליכע קאמוילען... — טפו זאָלט איהר ווערען, מאַך איד צו איהם, מיט אייער קינדערשען שכל! און וואָס וועט איהר טהון נאָך דער חתונה — פאַרוואָרפען די צייהן אויף די בענטאַנעם, זיי דו וועסט האַרעווען דיין ווייב מיט קאמוילען? ... — „ע, מאַכט ער צו מיר, אויף אַיך איז מיר, רב טביה, אַ חידוש, איהר זאָלט אַזעלכעם זאָגען! איד מיין, אַז איהר האָט חתונה געהאַט, האָט איהר, דאָכט מיר, קיין אייגענעם מויער נאָך נישט געהאַט, פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך... ממה-נפּשך, וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל וועט זיין מיט רב ישראל... היינט ביז איד דאָך אַ שטיקעל בעל-מלאכה אויך...“

בקיזור, וואָס זאָל איד אַיך דאָ לאַנג מאַריר זיין? ער האָט מיר איבערגערעדט, וואָרום — לַמאַי זאָלען מיר זיך נאַרען, ווי אַזוי האָבען אַלע אידישע קינדער חתונה? אַז מע זאָל וועלען קוקען אויף די זאַכען, וואָלט אונזער גראַד קיינמאָל נישט באַדאַרפט חתונה האָבען... איין זאך האָט מיר נאָר פאַרדראַסען און האָב דאָס נישט געקאַנט פאַרשטעהן בשום-אופּן: וואָס הייסט, ז י י א ל י י ה א כ ע ז ז י ד נ ע ג ע כ ע ז ד א ס ו א ר ט? וואָס איז דאָס פאַר אַ וועלט געוואָרען? אַ בחור באַגעגענט זיך מיט אַ

מיידעל און זאגט צו אהר: לאַמיר זיך געבען דאָס
 וואָרט, אַז מיר זאָלען זיך נעמען... עפּים
 גלאַט הפּקר־ציבעלעס!... נאָר אַז איד האָב אַ קוק געטהאַן אויף
 מיין מאַטלען, ווי ער שטעהט זיך אַזוי, דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט,
 ווי אַ זינדיגער מענטש, מיינט דאָס גאַנץ ערנסט, אַהן שום חכמות
 דערביי צו האַבען, האָב איד מיך מיישב געווען: לאַמיר זיך נאָר
 גוט באַרעכענען טאַקי דאָס אייגענע וויעדער צוריק. וואָס ברעקעל
 איד מיך אַזוי און וואָס מאַך איד דאָ אַנשטעלען? דער גרויסער
 מיוחס וואָס איד בין, רב צאַצעלעס אַיין אייניקעל, צי די נוזמות
 נדו, וואָס איד געב מיין טאַכטער, צי די הלבשה איהרע, משטיינס
 געזאָגט?... מאַטעל קאַמוויל איז טאַקי אַ שניידער, ער איז אַבער
 אַ גאַנץ פיין בחוֹר'על, אַ אַרבייטס־יונג, קאַז געבען אַ ווייב ברויט,
 און דערצו נאָר אַ עהרליך יונגעל אויך, היינט וואָס האָב איד צו
 איהם? — טביה, זאָג איד צו מיר אַליין, מאַך נישט קיין פּוילע
 תנועות און זאָג באָם, ווי איז פּסוק שטעהט: ס'ח'ת'י
 כ'ד'ב'ר'יך — לאַז זיין מיט גליק!... יאָ, וואָס טהוט מען אַבער
 מיט מיין אַלטער? איד וועל דאָך פון איהר האַבען, ווי זאָגט ער,
 ב'ס'ו'ס'י'ם'ו'ב'ג'מ'ל'י'ם — אויף שיסעל און אויף טעלער! ווי
 אַזוי פיהרט מען זי אַרויף, אַז עס זאָל ביי איהר ווערען רעכט?...
 ווייסט דו גאָר וואָס, מאַטעל? — רוף איד מיך אַז צו מיין חתן. —
 דו געה דיר אַהיים, איד וועל מיר דאָ דערווייל צורעכט מאַכען אַליין,
 וואָס מע באַדאַרף, איבערשמועסען מיט דעם, מיט יענעם, ווי איז
 דער מגילה שטעהט: ו'ה'ש'ת'י'ה'כ'ד'ת' — אַלסדינג דאַרף זיין
 באַטראַכט. און אַם ירצה השם מאַרגען, אויב דו וועסט בין דעמאָלט
 קיין חרטה נישט האַבען, וועלען מיר זיך מסתמא זעהען... —
 „חרטה? — מאַכט ער צו מיר. — איד וועל האַבען חרטה? איד
 זאָל ניט דערלעבען אַוועקגעהן פון דעם אָרט, עס זאָל פון מיר
 ווערען, זאָגט ער, אַ שטיין, אַ ביין!“... — צו וואָס טויג דיר נאָך
 דאָס שווערען זיך, וואָס דו שווערסט זיך, זאָג איד איהם, אַז איד
 גלויב דיר אַהן אַ שבועה? געה געזונט, זאָג איד, און אַ גוטש

נאכט, און לאזען זיך דיר חלומ'ען גוטע חלומות... און אליין לעג איד מיד אויך שלאפען, נאר עם נעמט מיד ניט קיין שלאף; דער קאפ ווערד מיר שיער ניט צעפאלען אויף שטיקלעך, טראכטענדיג אזא פלאן און אזא פלאן, ביז איד בין געפאלען אויף דעם רעכטען פלאן. וואס-זשע איז דער פלאן? אט וועט איהר הערען, ווי אזוי טביה פאלט אויף א גלייכס!

בקיצור, ארום האלבע נאכט, די גאנצע שטוב שלאפט געשמאק, דער האפפעט, דער פייפט, בין איד מיד מיישב און הויב אן צו שרייען נישט מיט מיין קול: גוואלד! גוואלד! גוואלד!... סע פארשטעהט זיך, אז אויף מיין גוואלד האט זיך די גאנצע שטוב אויפגעהאפט, און פריהער פון אלעמען גאלדע. „גאט איז מיט דיר, טביה, מאכט זי צו מיר און טרייסעלט מיר, שטעה אויף, וואס איז דיר אזעלכס, וואס גוואלדעוועסט דו?“... איד עפען אויף די אויגען, קוק מיד ארום כלומר'שט אויף אלע זייטען און רופ זיך אן מיט א ציטערניש: — וואו איז זי ערגיץ? — „ווער איז? וועמען זוכסט דו?“ — פרומע-שרה'ן, זאג איד, פרומע-שרה לייזער-וואלפ'ס איז דא נאר-וואס געשטאנען... — „דו רעדסט פון היט, מאכט צו מיר מיין ווייב, גאט איז מיט דיר, טביה! פרומע-שרה לייזער-וואלפ'ס, זאל זיין אפגעשיידט, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט“. — איד ווייס, זאג איד, אז זי איז געשטארבען, נאר זי איז אבער פארט געווען נאר-וואס, אט-דא ביי מיין בעט גערעדט מיט מיר, זי האט מיר אנגענומען, זאג איד, ביי'ם גארגעל, מיד געוואלט ווארגען!... — „גאט איז מיט דיר, טביה, וואס פלא-פעלסט דו? — מאכט צו מיר מיין ווייב. — עם האט זיך דיר געקעהרט חלומ'ען א חלום; שפיי אויס דריי מאל און דערצעהל מיר וואס האט זיך דיר גע'חלומ'ט, וועל איד דיר אויסלעגען צו גוטען“. — לאנג לעבען זאלסט דו, גאלדע, מאד איד צו איהר, וואס דו האסט מיר אויפגעמונטערט, ווען ניט, וואלט איד פאר שרעק געקלאפירט אויפ'ן ארט. געב מיר, זאג איד, א טרונק וואסער, וועל איד דיר דערצעהלען דעם חלום, וואס האט זיך מיר גע'חלומ'ט.

נאר בעטען וועל איך דיר, גאלדע, זאלסט זיך נישט שרעקען און נישט איבערקלערען חלילה גאט ווייסט וואס, ווארום אין די הייליגע ספרים ביי אונז שטעהט געשריבען, אז נאר דריי חלקים פון א חלוב קאז אַמאַל מקוים ווערען, און דאס איבעריגע איז בלאַטע, שקרים וכזבים, נישט געשטויגען, נישט געפלויען... קודם-כל, זאג איר, האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אז ס'איז ביי אונז א שמחה; איך ווייס ניט, צי אַ קנס-מאַל, צי אַ חתונה. מענטשען אַ סך, אידען און ווייבער, דער רב און דער שוחט, היינט כלי-זמר... דערווייל עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַרײַן דיין באַבע צייטעל עליו השלום... מײַן ווייב האָט דערהערט די באַבע צייטעל, איז זי שוין געוואָרען טויט ווי די וואַנט און רופט זיך אַן צו מיר: „ווי אַזוי איז זי אויפ'ן פנים און איז וואָס איז זי געגאַנגען אַנגעטהאַן?“ — אַ פנים האָט זי, זאָג איר, אויף אַלע אונזערע שונאים, געל אַזוי ווי וואַכס, און אַנגעטהאַן, געוויינטליך, אין ווייסען, אין תכריכים... „מזל-טוב! — מאַכט צו מיר די באַבע צייטעל. — איך האָב נחת, וואָס איהר האָט אויסגעקלויבען פאַר אַייער צייטלען, וואָס זי טראַגט מײַן נאַמען, אַזאַ פיינעם חתן, אַ לייטישען; ער הייסט מאַטעל קאַמוזיל, נאָך מײַן פעטער מרדכי, און האַטש ער איז אַ שניידער, פון דעסט-וועגען איז ער זעהר אַ עהרליך קינד...“ — „פון וואָגען, רופט זיך אַן גאלדע, האָט זיך צו אונז גענומען אַ שניידער? אין אונזער משפחה, זאָגט זי, זענען פאַרהאַן מלמדים, חזנים, שמשים, קברות-אידען, און גלאַט אַזוי אַרעמע לייט, נאָר נישט, חלילה, קיין שניידערס און נישט קיין שוסטערס...“ — שלאָג זשע מיר נישט איבער, גאלדע, זאָג איר צו איהר, מסתמא ווייסט דיין באַבע צייטעל בעסער פון דיר... אַז איך האָב דערהערט פון דער באַבע צייטעל אַזאַ מין מזל-טוב, רוף איר מיר אַן צו איהר: וואָס זאָגט איהר עפּים, באַבעניו, אַז צייטעל'ס חתן הייסט מאַטעל און ער איז אַ שניידער, אַז בסדר-הכל הייסט ער לייזער-וואַלף און ער איז נאָר אַ קעב? ... — „ניין, רופט זיך אַן די באַבע צייטעל נאָר אַ מאַל, ניין, טביה, דיין צייטעל'ס חתן הייסט טאַקי נאָר מאַטעל, ער איז אַ שניידער, און מיט איהם

וועט זי זיך עלטערען, אמירצה-השם, אין עושר און אין כבוד"... רעכט, באבעניו, זאג איד צו איהר נאך אַ מאָל, וואָס-זשע טהוט מען מיט לייזער-וואָלפֿען? סטייטש, איד האָב דאָך איהם ערשט נעכט טען געגעבען דאָס וואָרט!... — איד האָב נאָר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איד טהו אַ קוק — נישטא די באַבע צייטעל! אויף איהר אָרט איז אויסגעוואַכסען פרומע-שרה לייזער-וואָלפֿען און מאַכט צו מיר כהאי לישנא: „רב טביה! איד האָב אַיך געהאַלטען תמיד פאַר אַ עהרליכען, פאַר אַ אידען מיט תורה, סטייטש, ווי קומט דאָס, איהר זאָלט טהון אַזאַ זאָך, איהר זאָלט וועלען, אַז אַייער טאַכטער זאָל מיר ירש'ענען, זיצען אין מיין שטוב, האַלטען מייענע שליסעל, אַנטהון מיין מאַנטעל, טראַגען מייענע ציערונג, מייענע פערעל?"... וואָס בין איד שולדיג, מאַך איד צו איהר, אַייער לייזער-וואָלפֿען האָט אַזוי געוואָלט... „לייזער-וואָלפֿען? — מאַכט זי צו מיר. — לייזער-וואָלפֿען וועט האַבען אַ וויסטען סוף, און אַייער צייטעל... אַ רחמנות נעבאָד, רב טביה, אויף אַייער טאַכטער; מעהר ווי דריי וואַכען וועט זי מיט איהם נישט לעבען; און אַז עס וועט אויסגעהן די דריי וואַכען, וועל איד קומען צו איהר ביי נאַכט און וועל זי אַננעמען ביי'ם האַלז אַט-אַזוי-אַ..." און מיט די ווערטער, זאָג איד, האָט מיר פרומע-שרה אַננענומען ביי'ם גאַרנעל און האָט מיר אַנגעהויבען צו וואַרגען אַזוי, אַז ווען ניט דו זאָלסט מיר געווען אויפגעקען, וואָלט איד שוין איצטער אַנגע-שפּאַרט ווייט-ווייט!... — „טפורטפוטו! — מאַכט צו מיר מיין ווייב און שפּייעט אויס דריי מאָל דריי. — אין טייד זאָל דאָס פאַלען, אין דער ערד זאָל דאָס זינקען, אויף בוידעמס זאָל דאָס קלעטערען, אין וואָלד זאָל דאָס רוהען, נאר אונז און אונזערע קינדער זאָל דאָס ניט שאַדטען! אַ בייזער, אַ וויסטער, אַ פינסטערער חלום אויף דעם קצב'ס קאַפּ און אויף זיינע הענט און פיס! לאַז ער זיין די כפרה פאַר מאַטעל קאַמוזיל'ס מינדסטען נאַגעל, האַטש ער אין אַ שניידער, וואָרום אַז ער הייסט נאָר מיין פעטער מרדכי, איז ער געוויס נישט קיין געבאַרענער שניידער, און מסתמא אַז די באַבע עליו השלום

איז זיך מטריח פון יענער וועלט קומען אהער צו אפגעבען מזל-טוב, באדארפען מיר זאגען, סע זאל זיין אין א גוטער שעה א מזל'דיגער, אמן סלה!"

בקיזור, וואס זאל איר אייך לאנג מאריך זיין? איר בין געווען שטארקער פון אייזען, אז איר האב יענע נאכט אויסגע-האלטען און בין נישט צעזעצט און צעשפרונגען געווארען, ליגענדיג אונטער דער קאלדער, פאר געלעכטער... ב ר ו ד ש ל א ע ש נ י א ש ה — א אירינע בלייבט א אירינע... סע פארשטעהט זיך, אז אויף מארגען איז געווען ביי אונז דאס קנס-מאל, און טאקי באלד נאכדעם די חתונה, אויף גמרא-לשון: ה א ג ב ר א ו ה א ט ר ס ק א, און דאס פאר-פאלק, ברוד-השם, לעבט זיך גאנץ צו-פרידען: ער איז זיך א שניידער, געהט ארום אין בויבעריק פון איין דאטשע אין דער אנדערער אנגעמען ארבייט, און זי טאג ווי נאכט אין דער יאר, קאכט און באקט און וואשט און שמירט און טראגט וואסער, קוים-קוים דאס שטיקעל ברויט אין שטוב; איר זאל איהר ניט ברענגען א מאל א ביסעל מילכיגס, א מאל עמליכע גראשענס, וואלט געווען גאר נישט גוט — און רעד מיט איהר, זאגט זי, אז ס'איז איהר, קיין עיז-הרע, גוט ווי די וועלט, אבי, זאגט זי, איהר מאמעל זאל איהר זיין געזונט — נו, געהט טענה'ט מיט היינטיגע קינדער! עס קומט אויס, ווי איר האב אייך געזאגט פונ'ם אנהויב: ב נ י ס ג ד ל ת י ו ר ו מ ת י — הארעווע פון קינדער'ס וועגען, שלאגט זיך קאפ אין וואנט, ו ה ס פ ש ע ו ב י — זאגען זיי, אז זיי פארשטעהען בעסער. ניין, זאגט אייך וואס איהר ווילט, היינטיגע קינדער זענען צו קלוג! נאר מיר דאכט, אז איר האב אייך היינט אנגערולט א קאפ מעהר ווי אלע מאל. האט מיר קיין פאראיבעל ניט, זייט מיר געזונט און האט אייך א גוטען תמיד!

ה א ד ע ל

געשריבען אין יאהר 1904.

הַאָדָעַל

— איהר חידוש'ט זיד, פאני שלום-עליכם, אויף טביה'ן, וואס מע יעהט איהם נישט? ער האט זיד, זאגט איהר, שטארק א רוק געהאָז, מיט אַ מאַל, זאגט איהר, גרוי געווארען? ער-עד-עד! ווען איהר זאַלט וויסען מיט וואָס פאַר צרות, מיט וואָס פאַר וועהר טיגען אַט דער טביה טראַגט זיד אַרום! ווי אַזוי שטעהט דאַרט ביי אונז געשריבען: אַ דֶם יִסּוּדוֹ מֵעַפְרֵי כְּסוּפּוֹ לְעַפְרָיִם — אַ מענטש איז שוואַכער פון אַ פֿליעג און שטאַרקער פון אַיִזען... טאַקי נאַר אַ באַשרייבונג מיט מיר! וואו ערגיין אַ שלאַק, אַ צרה, אַיין אַנשיקעניש — מיד אויסמידען טאר עס נישט. פון וואָנען נעמט זיד עס, ווייסט איהר ניט? אפשר דערפון, וואָס בטבע בין איד אַ פתי יאמין, וואָס גלויבט איטליכען אויף נאמנות? טביה פאַרנעסט, וואָס אונזרע חכמ'ס האַבען אונז אַנגעזאָגט טויזענד מאַל: כִּבְדוֹ וְחֵדוֹ הוֹדוּ; בלשון אשכנז הייסט עס: „נע וויר סאַבאַקי“... נאַר וואָס זאַל איד טהון, פרעג איד אַייד, אַז ס'איז ביי מיר פאַרט אַזאַ טבע? איד בין, ווי איהר ווייסט, אַ גרויסער בעל־בטחון און האַב צו דעם וואָס לעבט אייביג קיינמאַל קיין טענות נישט. ווי אַזוי ער פיהרט, אַזוי איז גוט. וואָרום פרובט זיד, אַדרבה, פאַרקעהרט, האָט יאַ טענות, וועט זיד אַייד עפּים העלפּען? אַז ווי באַלד מיר זאָגען אין די סליחות: הַנֶּשְׁמָה לְדוֹהַר גּוֹף שֶׁלֶךְ, — היינט וואָס ווייסט אַ מענטש און וואָס האָט ער פאַר אַ ווערדע? שמענ־דיג טענה איד אַבער מיט איהר, מיט מיינער הייסט דאָס: „נאַלדע, זאָג איד, דו זינדיגסט! פאַרהאַן, זאָג איד, ביי אונז אַ מדרש...“ „וואָס מיר מדרש, זאָגט זי, מיר האַבען, זאָגט זי, אַ טאַכטער אויף

חתונה צו מאכען; און נאך דער טאכטער, קיין עיזהרע, געהען נאך צוויי טעכטער; און נאך די צוויי — נאך דריי, קיין ביין אויג זאל ניט שארען!" — „עט, זאג איד, ס'איז בלאַטע, גאלדע! אונזערע חכמים, זאג איד, האַבען דאָס אויך באַוואַהרענט; ס'איז פאַרהאַן, זאג איד, דערויף אויך אַ מדרש..." לאַזט זי זיך ניט רעדען: „טעכטער, זאָגט זי, דערוואַכסענע, זענען אַליין אַ גוטער מדרש..." און געהט טענה'ט מיט אַ אידינע!

הקיצור, פון דעם זעהט איהר אַרויס, אַז ס'איז פאַרהאַן, ס'איז דאָ, קיין עיזהרע, ביי מיר סחורה אויף אויסצוקלויבען, און דוקא פיינע סחורה, ניט צו פאַרזינדיגען, איינע שענער פון דער אַנדערער. ס'איז ניט שייך, אַז איד אַליין זאָל לויבען מיינע קינדער, נאָר איד הער וואָס די וועלט זאָגט: „קראַסאָוויצעס!" און ועל-כולם די עלטערע, האַדעל רופט מען זי, די אַנדערע פון צייטלעך, די וואָס האָט זיך פאַרקאָכט, אויב איהר געדענקט, אינ'ם חייט; איז זי שען, זאָג איד אַייד, די אַנדערע טאָכטער מיינע, האַדעל מייז איד, וואָס זאָל איד אַייד זאָגען? טאַקי ווי איז דער הייליגער מגילת שמעיה געשריבען: כ י ט ו ב ת מ ר א ה ה י א — שיינט ווי אַ שטיק גאָלד! און צו די צרות באַדאַרף זי נאָך האַבען אַ קאַפּ אויך, שרייבט און לייענט אידיש און רוסיש, און ביכלעך — ביכלעך שלינגט זי, ווי האַלעשקעס. וועט איהר דאָר פּרעגען אַ קשיא: וואָס פאַר אַ מחותן איז טביה'ס טאָכטער מיט ביכלעך, אַז דער טאַטע איהרער האַנדעלט נאָר מיט קעז און מיט פוטער? הערסט דו, אַט דאָס פּרעג איד דאָך ביי זיי, ביי די פיינע בחורים הייסט עס, וואָס קיין הויזען, איד בעט איבער אַייער כבוד, איז נישטאַ, און שטודיערען גלױסט זיך זיי, ווי מיר זאָגען איז דער הגדה: כ ו ל נ ו ח כ מ י ם — אַלע ווילען לערנען, כ ו ל נ ו נ ב ו נ י ם — אַלע ווילען שטודיערען. פּרעגט זיי: וואָס שטודיערען? ווער שטודיערען? זאָלען אַזוי ציעגען וויסען איז פּרעמדע גערטנער שפּרינגען! אַז כּסִּדְהַכֵּל לֹאֲזֵט מֵעַן זַי אַךְ נאָר ניט צו, ווי זאָגט ער: א ל ת ש ל ח י ד ר — א

קאמע פון דער פוטער!... זאלט איחר זעהען פון דעסטוועגען, ווי מע לערענט! און ווער? בעל-מלאכה'שע קינדער. פון שניידערס, פון שוסטערס, גאט זאל מיר אזוי העלפען בכל אשר אפנה! מע לאזט זיך אוועק קיין יעהופעי, אדער קיין אדעס, מע וואלגערט זיך אויס אויף אלע בוידעמס, עסען עסט מען מכות מיט בכורות, און פארבייסען פארבייסט מען מיט קדחת, גאנצע חדשים דורכאיינאנד קוקט מען נישט אן קיין שטיקעל פלייש אין די אויגען, מע לעגט זיך צענויף זעכס פארשוידלעך אויף איין בולקע מיט א הערינג און ושמחת בחגך — הוליע קבצן!...

בקיצור, האט זיך איינער פון דער „חברה“ פארהאקט אין אונז זער ווינקעל, עפ"י א שלים-מזל, נישט ווייט פון דאנען, איד האב געקענט דעם טאטען זיינעם, ער איז געווען א פאפיראסניק און א קבצן, לאז ער מיר מוחל זיין, אין זעבען פאלעס. מילא, בין איד אייך דערויף נישט אויסען, ווארום אז דעם תנא רב יוחנן הסנדלר איז אנגעשמאנען צו נייגען שטיוועל, מעג איהם שוין, דאכט זיך, אנטשטעהן צו האבען א טאטען, וואס דרעהט פאפיראסען. פאר דריסען פארדריסט מיר נאר איין זאך: למאי זאל זיך א קבצן גלוסטען לערנען, שטוריערען? פראוורא, דער גוטער יאהר האט איהם נישט גענומען, ער האט א גוט קעפעל, גאר א גוט קעפעל. פערטשיק הייסט ער, דער שלים-מזל, האבען מיר איבערגעלעגט אויף אידיש: פעפערעל. ער זעהט טאקי אויט ווי א פעפערעל. איהר זאלט אנקוקען — א וועוריקעל, א קליינס, א שווארץ, א פארזעהעניש, נאר ס'איז פול, מלא וגדוש, און א מויל — אש להבה, שוועבעל און פער.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, איד פאהר איינמאל אהיים פון בויעריק, אפגעזעצט דאס ביסעל סחורה, א גאנצען טראנס-פארט, קען און פוטער און סמעטענע און שאר ירקות. זיך איד פארטראכט, ווי דער שטייגער איז, אין הימעל-זאכען, פון דעם, פון יענעם, און פון די יעהופעצער נגידים, וואס עס געהט זיי, קיין עיזהרע, אזוי גוט, אזוי גוט, און פון טביח'ן דעם שלים-מזל מיט

זיין פערדעל, וואָס ווערען כל ימיו פאַרשוואַרצט, וכדומה נאָך אַזעלכע ענינים. זומער, די זון באַקט, די פליעגען בייסען, און די וועלט אַרום און אַרום איז מחיה, גרויס, אַפען, האַטש הויב זיך אויף און פליה, האַטש ציה זיך אויס און שוויים!...

דערוויי, איד טהו אַ קוק — אַ בחור'על שפאַנט זיך מיט די רגלים איבער'ן זאָמ, האַלט אַ פעקעל אונטער'ן אַרעם און שוויצט. פאַכט מיט דער נשמה. „יעמוד החתן רב יאָקעל בן פלעקעל! — זאָג איד צו איהם. — זעץ דיך אויף, הער נאָר, וועל איד דיך אַ ביסעל אונטערפיהרען, איד פאַהר במילא לעדיג. ווי שטעהט דאָר טען, זאָג איד, ביי אונז געשריבען: „דיין חבר'ס אייזעל אַז דו באַגעגענסט, איז ע ז ו ב ת ע ז ו ב — דאָרפסט איהם נישט פאַרלאָזען, היינט לאַ כלישכּו אַ מענטש“... לאַכט ער, דער שלים-מזל, און לאָזט זיך דוקא לאַנג נישט בעטען און קריכט אין וועגעלע אַרײַן. „פון וואָנען, זאָג איד, שפאַנט דאָס, למשל, אַ בחור'על?“ „פון יעהופּעץ“. „וואָס האַט, זאָג איד, אַזאַ בחור'על, ווי דו, צו טהון אין יעהופּעץ?“ „אַזאַ בחור'על, ווי איד, זאָגט ער, גיט אַפּ אַקזאַמענט“. „אויף וואָס, זאָג איד, שטודיערט אַזאַ בחור'על, ווי דו?“ „אַזאַ בחור'על, ווי איד, זאָגט ער, ווייסט נאָך אַליין ניט אויף וואָס ער שטודיערט“. „אם כן, זאָג איד, וואָס-זשע דולט זיך אַזאַ בחור'על, ווי דו, אומזיסט דעם קאַפּ?“ „זאָרנט זיך נישט, רב טביה, אַזאַ בחור'על, ווי איד, זאָגט ער, ווייסט שוין, וואָס ער האַט צו טהון“. „זאָג מיר נאָר, זאָג איד, ווי באַלד, אַז איד בין דיר שוין יאָ באַקאַנט, טאָ ווער ביזט דו, למשל?“ „ווער איד בין? איד בין, זאָגט ער, אַ מענטש“. „איד זעה, זאָג איד, אַז נישט קיין פּערד; איד מיין ו ו ע מ ע נ ס ביזט דו?“ „וועמענס, זאָגט ער, זאַל איד זיין? איד בין גאַט'ס“. „איד ווייס, זאָג איד, אַז גאַט'ס; עס שטעהט, זאָג איד, ביי אונז געשריבען: כ ל ה י ה ו כ ל ה ב ה מ ה . איד מיין, זאָג איד, פון וואָנען שטאַמסט דו, צי ביזט דו אַ אונזעריגער, צי אפּשר פון דער ליטאַ?“ „שטאַמען, זאָגט ער, שטאַם איד פון אַדס הראשונ'ען און אַליין בין איד, זאָגט

ער, אַ היגער, איהר קענט מיד". „ווער זשע, זאג איד, איז דער טאָטע דיינער? לאָמיר שוין הערען!" „מיין טאָטע, זאָגט ער, האָט געהייסען פּערטשיק". „טפו זאָלסט דו ווערען! האָסט דו, זאָג איד, באַדאַרפט אזוי לאַנג מוטשען? ביזט דו, הייסט דאָס, פּערטשיק דעם פּאַפּיראַסניק'ס אַ זוהנדעל?" „בין איד, זאָגט ער, פּערטשיק דעם פּאַפּיראַסניק'ס אַ זוהנדעל". „און שטודיערסט, זאָג איד, אין די קלאַסען?" „און שטודיער, זאָגט ער, אין די קלאַסען". „נורו, מהכתי, זאָג איד, אָדם אַ מענטש, צפור אַ פּויגעל, קאַטשקע רוק זיד. זאָג זשע מיר, זאָג איד, תכשיט מיינער, פון וואָס, למשל, לעכסט דו, אַשטייגער?" „פון דעם, זאָגט ער, וואָס איד עס". „אַהא, זאָג איד, גאַנץ גוט; וואָס זשע, זאָג איד, עסט דו?" „אַלסדינג, זאָגט ער, וואָס מע גיט מיר". „איד פאַרשטעה, זאָג איד, ביזט נישט קיין איבערקלויבער: אַז ס'איז דאָ וואָס צו עסען, עסט דו, און אַז ס'איז נישטאָ וואָס צו עסען, פאַרבייסט דו מיט אַ ליפּ און לעגסט זיד שלאָפּען אַ ניכטערער. נאָר וואָס דען, זאָג איד, ס'איז אַלסדינג כדאי, אַבי שטודיערען אין די קלאַסען, זאָג איד; גלייכסט זיד, זאָג איד, צו די יעהופּעצער נגידים, ווי אין פּסוק שטעהט: כּוֹלֵם אֱהוּבֵי־סֵם, כּוֹלֵם בְּרוּרֵי־סֵם... אזוי זאָג איד צו איהם מיט אַ פּסוק און מיט אַ מדרש, ווי טביה קאָן. מיינט איהר דאָך, אַז ער שווייגט מיר אָפּ, פּערטשיק הייסט עס? „ניט דערלעבען, זאָגט ער, וועלען די נגידים, אַז איד זאָל זיד צו זיי גלייכען! איד האָב זיי, זאָגט ער, אין דער ערד!" „ביזט מיר עפּים שטאַרק, זאָג איד, אויפּגעטראָגען, זאָג איד, אויף די נגידים? איד האָב מורא, זאָג איד, אויב זיי האָבען זיד ניט צעטיילט, זאָג איד, מיט דיין טאָטענ'ס ירושה". „זאָלט איהר טאַקי וויסען, זאָגט ער, אַז איד און איהר און מיר אַלע, קאָן זיין, האָבען אַ גרויסען חלק ביי זיי אין דער ירושה"... „ווייסט דו וואָס, זאָג איד, לאָזען שוין דיינע שונאים רעדען פאַר דיר. איד זעה אַרויס, זאָג איד, נאָר איין זאָך, אַז דו ביזט אַ יונגעל נישט קיין פאַרפאַלענער און די צונג באַדאַרף מען דיר נישט פּיקען; אויב

דו וועסט, זאג איד, האבען צייט, קאנסט דו זיך אריינחאפן צו
 מיר היינט אויף דער נאכט, וועלען מיר א ביסעל שמועסען, און
 טאקי, בדרך הליכה, האפען מיט אונז א וועטשערע"..."
 אודאי האט זיך מיינער נישט געלאזט איבער'חזר'ען די ווער-
 טער און איז געקומען צו גאסט, געטראפען אקוראט צום סמיטשיק,
 בשעת דער בארשט איז געשטאנען אויפ'ן טיש און די מילכיגע
 קנישעס אין אויווען האבען זיך נאך געפרעגעלט. „דו האסט, זאג
 איד צו איהם, א לעבעדיגע שוויגענער; קאנסט זיך, זאג איד, געהו
 וואשען, און אז ניט, קאנסט דו, זאג איד, עסען אומגעוואשען, איד
 בין ניט גאט'ס סטראפטשע, זאג איד, מיר וועט מען אויף יענער
 וועלט פאר דיר ניט שמייסען". אזוי שמועס איד מיר אויס מיט
 איהם, און פיהל, אז עס ציהט מיר עפּיס צו דעם דאזיגען מענטשעל,
 וואס — ווייס איד אליין ניט, נאר עס ציהט; איד האב ליעב,
 פארשטעהט איהר, א מענטשען, וואס מע קאן מיט איהם רעדען
 א ווארט; א מאל א פסוק, א מאל א מדרש, א מאל א שטיקעל
 חקירה אין הימעל'זאכען, דאס, יענין, לאקש, בוידעם, ציבעלע. אט
 אזא מענטש איז טבּיה. פון יענער צייט אן האט מיין בחור אַנ-
 געהויבען אריינקומען צו מיר כמעט אלע טאג. אפגעפארטיגט זיך
 מיט די „שטונדען", פלעגט ער קומען צו מיר זיך אפרוהען און א
 ביסעל פארברענגען. מאהלט אייד, אז אד און וועה איז געווען צו
 איהם מיט זיינע שטונדען אינאיינעם, אז בסך-הכל, דארפט איהר
 וויסען, ביי אונז דער גרעסטער נגיד איז געוואוינט צו צאהלען
 גאנצע ח"י גילדוינים, אי דאס, זאל דער לעהרער איהם העלפען
 ליענען דעפעשען, שרייבען אדרייסים און טאקי פאלגען א גאנג
 אויך, פאר וואס נישט? א בפירוש'ער פסוק: **ו ב כ ל ב ב כ ד**
ו ב כ ל נ פ ש ד — עסט דו ברויט, דארפט דו וויסען פאר וואס.
 א שטיקעל גליק האטש, וואס געגעסען האט ער, אייגענטליך, ביי
 מיר, און דערפאר האט ער אונטערגעקענעלט מיט מיינע טעכטער.
 ווי זאגט ער: **ע י ז ת ח ת ע י ז** — א פאטש פאר א פאטש;
 און אט אזוי איז ער געווארען ביי אונז אין שטוב א גאנצער גזבית.

די קינדער האבען איהם אונטערגעטראגען א גלעזעל מיִלך, און מיין אלטע האָט אַכטונג געגעבען, ער יאָל האָבען אַ העמד אויפ'ן לייב מיט אַ פּאַר זאַקען גאַנצע — און טאַקי דעמאלט האָבען מיר דאָס איהם געקרוינט מיט'ן נאַמען „פעפערעל“, איבערגעמאַכט, הייסט דאָס, אויף אידיש פון פּערטשיק, און מע קאָן זאָגען, אַז מיר האָבען איהם אַלע ליעב געקריגען עפּים גאָר ווי אַיין אייגענעם, מחמת בטבע איז ער, דאַרפט איהר וויסען, דוקא נישקשה פון אַ מענטשעל, אַ פשוט'ער, אַ פּראַסטער חירוקים הייסט דאָס, שלי שלי, שלך שלי, מיינס דיינס — הפקר ציבלעס...

פאַר אַיין זאָך נאָר האָב איך איהם פּיינט געהאַט: פאַר זיין פאַרפאַלען ווערען. פּלוצים פּלעגט ער זיך אויפהויבען, אַוועקגעהן, און זױה י ל ד א י נ נ ו — נישטאַ פעפערעל! „וואו ביזט דו געווען, מיין טייערער שפּיעל־פּויגעל?“ שווייגט ווי אַ פּיש... איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר — איך האָב פּיינט אַ מענטשען מיט סדרות; איך האָב ליעב, ווי זאָגט ער: זױד ב ר — גערעדט און זױ א מ ר — געזאָגט. דערפאַר האָט ער אַבער אַ מעלע: צערעדט ער זיך שוין, איז מ י ב א ש ז מ י ב מ י ם — פאַר פּיער און פאַר וואַסער. אַ פּיסק — ניט געדאַכט זאָל ער ווערען! רעדט ער ה' ועל משיחו, און אויף „ננתקה“... און דער עיקר טאַקי — אויף „ננתקה“... מיט פּלאַנען אַלץ אַזעלכע ווילדע, קרומע, משוגע'נע גענג, עפּים אַלסדינג לאַקירדע, פּאַפּעריק, מיט די פּיס אַרויף. למשל, אַ נגיד, קומט אויס, נאָך זיין משוגע'נעם, פאַרקעהר־טען שכל, איז אָפּגעפרעגט, און אַ קבצן איז, פאַרקעהרט, אַ גאַנצער צימעס, און ווער שמועסט אַ בעל־מלאכה — דער איז גאָר דאָס אויבערשטע פּונ'ם שטויסעל, טייערער פון חרוסת, מחמת יגיע כּפּיד, זאָגט ער, דאָס איז דער עיקר. „פון דעסטוועגען, זאָג איך, צו געלט, זאָג איך, קומט דאָס נישט?“ ווערד ער מלא כּעס און וויל מיר אַיינדרינגען, אַז געלט איז אַ שחיטה פאַר דער וועלט; פון געלט, זאָגט ער, נעמען זיך אַלע פּאַלשקייטען אויף דער וועלט, און אַלסדינג, זאָגט ער, וואָס סע טהוט זיך אויף דער וועלט, טהוט

זיד עם נישט על-פי יושר. און ער ברענגט מיר צעהנטווענד ראיות און משלים, וואס קלעפען זיד ביי מיר, ווי איין ארבעס צו דער וואנט... „קומט אויס, נאך דיין משוגע'נעם שכל, זאג איד, אז דאס, וואס מיין בהמה מעלקט זיד, און דאס, וואס מיין פערדעל פאהרט, איז אויך נישט על-פי יושר?“... וכדומה נאך אזעלכע קלאצקישיות פרעג איד איהם און שטעל איהם אפ, ווי זאגט ער, על כל דברי שירות שבתות — אויף יעדען טריט, ווי טביה קאן! מיין פעפערעל אבער קאן אויך, נאך א מין קאנען! הלואי וואלט ער אזוי נישט קאנען ווי ער קאן! און האט ער עפיים אויפ'ן הארצען, אזוי זאגט ער דאס ארויס! איינ-מאל זיצען מיר אזוי פארנאכט ביי מיר אויף דער פריזבע און חקירה'ן אלץ מכח די דאזיגע ענינים, פילאזאפיע הייסט עס. רופט ער זיד אז צו מיר, פעפערעל הייסט עס: „איהר ווייסט, רב טביה? איהר האט טעכטער, רב טביה, זעהר געראטענע.“ „טאקי באמת? — זאג איד. — א דאנס דיר פאר דער בשורה; זיי האבען, זאג איד, אין וועמען געראטען צו זיין.“ „איינע, זאגט ער צו מיר ווייטער, די עלטערע, די איז גאר, זאגט ער, א ברדעת, א פאלנע מענטש.“ „איד ווייס עס אהן דיר, זאג איד, דאס עפעלע, זאג איד, פאלט נישט ווייט פונ'ם בוימעלע.“ אזוי זאג איד צו איהם, און דאס הארץ, געוויינטליך, וואכסט פאר תענוג, ווארום וואסער פאטער, איד בעט אייך, האט נישט ליעב, אז מע לויבט איהם זיינע קינדער? געה זיי א נביא, אז פון אזא מין לויבעניש וועט גאר ארויסשפרינגען א פארקאכעניש, זאל גאט שומר ומציל זיין! איהר מעגט דאס הארכען.

בקיצור, ויהי ערב ויהי בוקר — געווען איז דאס צווישען טאג און נאכט, אין בויבעריק טאקי, פאחר איד מיר אזוי מיט מיין וועגעלע איבער די דאטשעס, שטעלט מיר עמיצער אפ. איד טהו א קוק — ס'איז אפרים דער שדכן. אפרים דער שדכן, דארפט איהר וויסען, איז זיד א איד א שדכן, ווי אלע שדכנים, פארנעמט זיד, הייסט דאס, מיט שידוכים. דערזעהט ער מיר, אפרים הייסט עס.

איז בויעריק און שטעלט מיך אָפּ: „זייט־זשע מוחל, רב טביה, איד דאַרף אײך עפּיס, זאָגט ער, זאָגען“. „מהכתיית, אָבי אַ גוטס“, זאָג איד און שטעל־אָפּ דאָס פּערדעל. „איהר האָט, זאָגט ער, רב טביה, אַ טאַכטער!“ „איד האָב, זאָג איד, זיעבען, זאָלען געזונט זיין“. „איד ווייס, זאָגט ער, אַז איהר האָט זיעבען, איד האָב אײך זיעבען“. „האָבען מיר, זאָג איד, אינאיינעם אַזוי גרויס ווי פּער־צעהן“. „בקיצור, ווערטלעך אויף אַ זייט, זאָגט ער; די מעשה, רב טביה, דערפון, זאָגט ער, איז אַזוי: איד בין דאָ, ווי אײך איז יודע, אַ איד אַ שדכן, האָב איד, זאָגט ער, פאַר אײך אַ חתן. נאָר אַ חתן — פון חתנלאַנד אַ חתן, טאַקי פּערווע שבפּערווע!“ „דהיינו, זאָג איד, וואָס ווערר אָנגערופּען ביי אײך אַ חתן פון חתני־לאַנד, פּערווע שבפּערווע? אויב, זאָג איד, אַ חייט, אָדער אַ סנלר, אָדער אַ מלמה, מען ער, זאָג איד, זיצען דאַרט, און איד, זאָג איד, ר י ו ח ו ה צ ל ה י ע מ ו ד — מיין גלייכען וועל איד מיר געפינען, מ מ ק ו ס א ח ר, ווי דער מדרש, זאָג איד, זאָגט...“ „ע, זאָגט ער, רב טביה, איהר הויבט שוין אַז מיט אַייערע מדרשים? מיט אײך, זאָגט ער, רעדען, באַדאַרף מען זיך גוט אונטערגאַרטלעך? איהר פאַרשיט, זאָגט ער, די וועלט מיט מדרשים. איהר הערט בעסער אויס, זאָגט ער, וואָס פאַר אַ מיין שידוך אפרים דער שדכן איז אַ בעלן אײך פאַרצולעגען; איהר זאָלט, זאָגט ער, נאָר האַר־כען און שווייגען“. אַזוי מאַכט ער צו מיר, אפרים הייסט דאָס, און נעמט און לייענט מיר אויס אַ צעטעל — וואָס זאָל איד אײך זאָגען? טאַקי עפּיס קפּריסין. ראשית, איז דאָס אַרט זעהר אַ שען אַרט, אַ טאַטענס אַ קינד, זאָגט ער, ניט קיין „חאַץ־דרגאַ“. און דאָס, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי מיר דער עיקר. וואָרום איד בין אַליין אײך ניט אָבי ווער; ביי מיר אין דער משפּחה זענען פאַרהאַן אַלערליי, ווי זאָגט ער: ע ק ו ד י ם, נ ק ו ד י ם ו ב ר ו ד י ם — פאַרהאַן פּראַסטע מענטשען, פאַרהאַן בעלי־מלאכות און פאַרהאַן בעלי־בתים. היינט איז ער אַ יודע־נגו, וואָס פאַרשטעהט אין די קליינע אַתיות. און דאָס איז ביי מיר אַודאי נישט פון די קליינע

זאבען, ווארום א גראבען יונג האב איד דאך פיינט, ווי חזיר!
 ביי מיר איין עס-הארץ איז ערגער טויזענד מאל פון א הולטיי;
 איהר מענט אייד געהן אהן א היטעל, און אפילו מיט'ן קאפ אראפ,
 מיט די פיס ארויף, אבי איהר וויסט וואס רש"י מאכט, זענט
 איהר שוין פון מיינע לייט. אט אזא איד איז טביה... היינט איז
 ער, זאגט ער, רייד, אנגעשטאפט מיט געלט, פאהרט ארויס, זאגט ער,
 מיט א קארעטע, מיט א פאך ברענענדיגע סוסים, עס געהט אויף
 א רויך!... נו, מהכתיב, טראכט איד מיר, דאס איז אויך נישט
 פון די גרויסע חסרונות. איידער א קבצן, איז שוין גלייכער א נגיד.
 ווי זאגט ער: י א ה ע נ י ו ת א ל ש ר א ל — גאט אליין
 האט אויך פיינט א קבצן. א סימן האט איהר, אז גאט זאל ליעב
 האבען א קבצן, וואלט א קבצן קיין קבצן נישט געווען. „נו, לאמיר
 הערען ווייטער“, זאג איד. „ווייטער, זאגט ער, וויל ער מיט איד
 א שירוד טהון, ער געהט אויס, ער חלש'ט, זאגט ער, דאס הייסט
 נישט נאך איד — נאך אייער טאכטער חלש'ט ער, ער וויל א
 שענע וויל ער“... „אזוי? — זאג איד. — לאז ער זיין פאר איהר
 די כפרה. ווער, זאג איד, איז ער, דער אַנטיק אייערער: א בחור?
 איין אַלמן? א גרוש? א שוואַרץ-יאָהר? „ער איז א בחור, זאגט
 ער, א בחור, אפילו איז די יאהרען שוין, נאר א בחור“. „ווי אזוי
 זשע, זאג איד, איז דער הייליגער נאָמען זיינער?“ וויל ער מיר
 נישט זאגען, האַטש בראַט איהם. „ברענגט זי, זאגט ער, צו פיהרען
 קיין בויבעריק, וועל איד איד נאָכדעם, זאגט ער, זאגען“. „וואָס
 הייסט, זאג איד, איד זאל זי ברענגען צו פיהרען? ברענגען, זאג
 איד, ברענגט מען צו פיהרען א פערד, זאג איד, אויפ'ן יריד, אָדער
 א בהמה צו פאַרקויפּען“...

בקיצור, די שדכנים, ווייסט איהר דאך, קאָנען איבעררעדען א
 וואָנט. ס'איז געבליבען, אז אם ירצה השם נאך שבת ברענג איד זי
 צו פיהרען קיין בויבעריק. און אַלערליי גוטע, זיסע מחשבות קומען
 מיר אויף די געדאַנקען, און איד שטעל מיר שוין פאַר מייז האַדלען,
 ווי זי פאהרט אין א קארעטע מיט א פאַר ברענענדיגע סוסים, אזוי

די וועלט איז מיר מקנא, ניט אזוי אויף דער קארעטע מיט די סוסים, ווי אויף די טובות, וואס איך טהו דער וועלט דורך מיין טאכטער די נגידית, העלף-אויס די געפאלענע מיט א גמילות-חסד, וועמען א כף-ה'ער, וועמען א פופציגער און וועמען א הונדערטער, ווי זאגט איהר, יענער האט אויך א נשמה... אזוי טראכט איד מיר, פאָהרענדיג פאָרנאכטליך, גיריקוועגס אַהיים, און שמייס דאָס פער דעל און שמועס מיד דורך מיט דעם אויף פערדיש לשון: „ל ס ו ס ת י, זאג איך צו דעם, וויא! אנו מאד נאָר, זאג איד, מיט די רגלים א ביסעלע ניכער, באַקומסט דו דיין פאַרציע האַבער, וואַרום א י ז ק מ ה א י ז ת ו ר ה — שטעהט ביי אונז נע שריבען — אז מע שמירט ניט, פאַהרט מען ניט“...

און ווי איד רעד מיר דא אזוי מיט מיין פערדעל, זעה איד, פון וואָלד אַרויס שניידט זיך א פאַרעל, צוויי מענטשען, ניכר א זכר מיט א נקבה. געהו געהען זיי נאָהענט, האַרט איינער צום אַנדערען, און מע רעדט עפּיס זעהר געשמאַק. ווער קאן דאָס זיין פּלוצים אין מיטען דרינען? — קלער איד מיר און קוק מיד איין דורך די פייעריגע ריטער פון דער זון. — איד וואָלט געמעגט שווערען, אז ס'איז פעפּערעל! מיט וועמען-זשע געהט ער דאָס, דער שליס-מזל, אזוי שפּעט? איד פאַרשטעל מיד מיט דער האַנט פון דער זון און קוק מיד איין נאָך שטאַרקער: ווער איז די נקבה'קע? אוי! דאָכט זיך, האַדעל? יא, ס'איז זי, ווי איד בין א איד, ס'איז זי!... אזוי? אַט דאָס האַט מען אזוי געשמאַק געלערענט גראַמאַטיקעס, געלייענט ביכלעך? ! אוי, טביה, ביזט דו א בהמה! — אזוי טראַכט איד מיר, און שטעל-אַפּ דאָס פערדעל און רופ זיך אַן צו מיינע לייט: „א גוטען אַבענד אַיך, זאג איד, וואָס הערט זיך עפּיס מכה מלחמה? ווי קומט איהר, זאג איד, פּלוצים גאָר אַהער? אויף וועמען קוקט איהר דא אַרויס? אויפ'ן נעכטיגען טאָג?“... דערהערט אַזאַ מין ברודר-הבא, איז מיין פאַרעל נעבליבען שטעהן, ווי זאגט ער, ל א ב ש מ י ס ו ל א ב א ר ז, דאָס הייסט: נישט אַהין, נישט אַהער, מחילה צעדערהט און רויט-

ליד אויפ'ן פנים... געשטאנען אזוי אַ פאַר מינוט אַהן ווערטער, לאזט מען אַראָפּ די אויגען, נאָכדעם הויבט מען אָן קוקען אויף מיר, איך אויף זיי, זיי ביידע איינס אויף דאָס אַנדערע.

„נו? — זאָג איך. — עפּים באַטראַכט איהר מיד, זאָג איך, גלייך אזוי ווי איהר האָט מיד שוין לאַנג נישט געזעהען. איך בין, דאָכט מיר, דער אייגענער טביה, זאָג איך, וואָס געווען, נישט גע- מינערט אַ האָר.“ אזוי מאַך איך צו זיי האַלב פאַרדראַסיג און האַלב אויף קאָטאוועס. רופט זיך אָן צו מיר די טאַכטער מינע, האַדעל הייסט דאָס, און ווערד נאָך רויטער ווי פריהער: „טאַטע, אונז קומט מזל-טוב“... „מזל-טוב איך, זאָג איך, מיט מזל זאָלט איהר לעבען. וואָס איז די מעשה? איהר האָט געפונען, זאָג איך, איין אוצר אין וואַלד? צי איהר זענט נאָרוואָס נצול געוואָרען, זאָג איך, פון אַ גרויסער סכנה?“ „אונז קומט, זאָגט ער, מזל-טוב, מיר זענען חתונ-כלה.“ „וואָס הייסט, זאָג איך, איהר זענט חתונ-כלה?“ „חתונ כללה, זאָגט ער, ווייסט איהר נישט וואָס הייסט? חתונ-כללה הייסט, זאָגט ער, איך בין איהר חתן, זי איז מיין כללה.“ אזוי מאַכט ער צו מיר, פעפערעל הייסט דאָס, און קוקט מיר דוקא גלייך אין די אויגען אַריין. איך קוק איהם אַבער אויך גלייך אין די אויגען אַריין און מאַך צו איהם: „ווען איז געווען ביי אַיך, זאָג איך, דאָס קנס-מאַל? און פאַר וואָס האָט איהר נישט גערופען מיד אויך אויף דער שמחה? איך קעהר מיד, דאָכט זיך, אָן דא אַ שטיקעל מחותן, צי ניין?“... איהר פאַרשטעהט, איך לאַך און ווערעם עסען מיד, טאַטשען מיין לייב. נאָר נאָר נישט, טביה איז נישט קיין אידינע, טביה האָט ליעב אויסהאַרבען ביו'ן סוף... רוף איך מיד אָן צו זיי: „איך פאַרשטעה ניט — אַ שידוך אַהן אַ שדכן, אַהן תנאים?“ „וואָס דאַרפען מיר, מאַכט ער, פעפערעל הייסט דאָס, שדכנים? מיר זענען שוין לאַנג, זאָגט ער, חתונ-כללה.“ „אזוי? גאַט'ס נסים! וואָס זשע האָט איהר, זאָג איך, געשוויגען ביו אַהער?“ „וואָס זאָלען מיר, זאָגט ער, שרייען? מיר וואָלטען אַיך היינט אויך נישט דערצעהלט, נאָר אזוי ווי מיר האַלטען אין גיכען ביי צעשייען

זיך, איז ביי אונז געבליבען, מיר זאלען שטעלען פריהער'ט א חופה! ... דאס האט מיך שוין פאררראסען, ווי זאגט איהר: באו מיסעדנפיש — דערלאנגט אין ביין אריין! מילא, וואס ער זאגט: חתוכלה — איז נאך צו דערליידען, ווי שטעהט דארטען געשריבען: אהתי — ער וויל זי, זי וויל איהם. אבער חופה? וואס איז דאס פאר ווערטער: שטעלען א חופה? עפיים תרנום-לשון! ... וויזען ווייזט אויס, אז מיין חתן האט פאר שטאנען, אז איד בין פון דער מעשה א ביסעל מטושטש; רופט ער זיך אז צו מיר: „פארשטעהט איהר, רב טביה, די מעשה דער פון איז אזוי: איך האלט ביי אפפאהרען פון דאנען“. „ווען פאהרסט דו?“ „אין גיכען“. „וואהין, אשטייגער?“ „דאס קאן איר אייד, מאכט ער, נישט זאנען, ס'איז, זאגט ער, א סוד“... איהר הערט? ס'איז א סוד! ווי געפעלט דאס אייד, אשטייגער? קומט צו געהן א פעפערעל, א קליינס, א שווארץ, א פארזעהעניש, פארשטעלט זיך פאר א חתן, וויל שטעלען א חופה, האלט ביי אוועקפאהרען און זאגט ניט וואהין! קאן ניט צעזעצט ווערען די גאל? „מילא, זאג איר צו איהם, א סוד איז א סוד; ביי דיר איז גאלע סודות... געב מיר אבער צו פארשטעהן, ברודערעל, אט דאס: דו ביזט דאך א מענטש, זאג איר, פון סאמע יושר און ביזט איינגעטונקען אין מענטשליכקייט פון אויבען ביז אראפ, — ווי קומט דאס, זאג איר, צו דיר, אז דו זאלסט פלוצים אין מיטען דרינען צונעמען ביי טביה'ן א טאכטער און מאכען זי פאר איין עגונה? אט דאס הייסט ביי דיר יושר? מענטשליכקייט? א שטיקעל גליק, זאג איר, וואס דו האסט מיך נישט בא'גנבה'ט, אדער אונטערגעצונג דען“... „טאמע! — זאגט זי צו מיר, האדעל הייסט דאס. — רו ווייסט גאר ניט, ווי גליקליך מיר זענען, איר און ער, וואס מיר האבען דיר אויסגעזאגט פונ'ם סוד. ס'איז ביי אונז, זאגט זי, אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קום אהער, לאמיר זיך צעקושען.“ און נישט לאנג געטראכט, האפען זיי מיר גרום ביידע, זי פון איין זייט, ער פון דער אנדערער זייט, און מע הויבט מיר אן קושען

און האַלזען, זיי מיד און איד זיי, און פון גרויס אימפעט, אַפנים, זיי ביידע צווישען זיך האַוואַי קושען זיך! אַ באַשרייבונג, זאָג איד אַייד, אַ טעיאַטער מיט זיי! „טאַמער וואַלט שוין געווען, זאָג איד, גענוג קושען זיך? צייט עפּים רעדען מכּח תּכּלית“. „מכּח וואַסער תּכּלית?״ זאָגען זיי. „מכּח נרו, זאָג איד, מלכּושים, הוצאות־החתונה, דאַס, יענץ, לאַקש, בוידעם, ציבעלע“... „מיר דאַרפען נישט, זאָגען זיי, גאָר נישט ניט, נישט קיין לאַקשען, נישט קיין בוידעם, נישט קיין ציבעלעם“. „וואַס־זשע דען, זאָג איד, דאַרפט איהר יאָ?“ „מיר דאַרפען, זאָגען זיי, נאָר חופּה וקדוּשין“... איהר הערט ווערטער?...

בקיצור, איד וועל אַייד ניט מאַרדן זיין, עס האַט מיר געהאַל־פען, ווי דער פאַר־אַי־הריגער שניי — מע האַט געשטעלט אַ חופּה. אַלץ הייסט אַ חופּה! אורדאי, וואַס זאָלט איהר קלערען, נישט אַזאַ חופּה, ווי טביה'ן שטעהט אָן. אויך מיר אַ חופּה!... אַ שטילע חתונה... אָד און וועה!... און דערצו איז נאָר פאַרהאַן אַ ווייב, ווי זאָגט איהר: אויף אַ מכּח אַ בלאַטער. מוטשעט זי, איד זאָל איהר נאָר זאָגען, וואַס איז דאַס עפּים אַזוי אַפּ־לאַפּ, בחפּונ'דיג? נו, געהט ניט צו פאַרשטעהן אַ אידינע, אַז סע ברענט! וואַס טויג אַייד, איד האַב איהר געמוזט אַפּטאַקען פון דרר־שלום וועגען אַ ליגען הגדול הגבור והנורא, אַ מעשה מיט אַ ירושה, אַ רייכע מוהמע פון יעהופּעץ, נעכטיגע טעג — אַבי זי זאָל מיד לאַזען צו־רוח. און טאַקי באותו היום, דאַס הייסט אַ פאַר שעה נאָך דער שענער חופּה, שפּאַן איד אַיין דאַס פּער־ראַון־וועגעלע, און מיר נעצען זיך אויף זאַלבערריט, דאַס הייסט: איד און זי און ער, דער געניידעם מיינער, און ה ל ד מ ש ה מ ר ד כ י — מאַרש צום באַהן קיין בויעריק. זיצענדיג אַזוי מיט מיין פאַר־פאַלק אין וועגעלע, האַפּ איד מיר אַ קוק מן הצד אויפ'ן דאָזיגען פאַרעל און טראַכט מיר: וואַס פאַר אַ גרויסען גאַט מיר האַבען און ווי מאַדנע שען ער פיהרט זיין וועלטעל! און וואַס פאַר מיני משונה נפשות, ווילדע ברואים, עס געפינען זיך ביי איהם! אַט האַט

איהר אייד א פארפאלק נארוואס פון דער אדעל ארויס: פאָהרט ער אַוועק, דער גוטער יאָהר ווייסט איהם וואוהין, און זי בלייבט איבער דאָ — און מע זאָל דאָס לאַזען אפילו אַ טרער, האַטש פון יוצא וועגען! נאָר נאָר נישט, טביה איז נישט קיין אירינע. טביה האָט צייט, קוקט און שווייגט, וואָס וועט דאָ זיין... זעה איד עפּים אַ פּאַר יונגע לייטלעך, גוטע כתריִליקעס, מיט אויסגעטראַ-טענע שטייוועל, זענען אַרויסגעקומען אויפ'ן באַהן זיך געוועגענען מיט מיין שפּיעל־פּויגעל. איינער פון זיי איז געגאַנגען עפּים ווי אַ שייגעץ, איד בעט איבער אַייער כבוד, מיט'ן העמדעל איבער די הויזען, און האָט עפּים געשושקעט זיך מיט מיינעם שטיילערהייד. „זעה נאָר, טביה, טראַכט איד מיר, צי האַסט דו זיך ניט אַריינגע-חאַפט דאָ צווישען חברה פּערד־גנבים, נייטעל־שניידערס, שלעסער־ברעכער, אָדער פּאַלשע מאַנעטשיקעס?“...

פּאַהרענדיג צוריק מיט מיין האַדלען פון בויבעריק אַהיים, קאָן איד מיד נישט אַינהאַלטען און זאָג איהר אַרויס דעם דאָזיגען געדאַנק גאַנץ אַפּענטליך. צעלאַכט זי זיך און וויל מיד אַיינרעדען, אַז ס'איז לויטער פּיינע מענטשלעך, עהרליכע, לעצט־ערהליכע לייט, וואָס זייער גאַנץ לעבען איז נאָר פון יענעמס וועגען, זיך האַבען זיי נישט אין זינען, אפילו אין דער לינקער פּיאַטז... „אַט אַ יענער, זאָגט זי, וואָס מיט'ן העמדעל, דער איז גאָר אַ טאַטענס אַ קינד; ער האָט, זאָגט זי, אַוועקגעוואַרפען רייכע טאַטע־מאַמע אין יעהופּעץ, וויל נישט נעמען ביי זיי קיין צעבראַכענעם גראַשען.“ „אַזוי? גאַט'ס וואונדער! — זאָג איד. — טאַקי זעהר אַ פּיין בחור'על, כלעבען! צום העמדעל, וואָס ער געהט איבער די הויזען, מיט די לאַנגע האַר, ווען גאַט העלפט איהם נאָר אַ האַרמאַניע, אָדער אַ הונט זאָל איהם נאָכלויפּען פון הינטען, דעמאָלט האָט דאָס שוין גאָר דעם זיעבעטען חז"ל!... אַט אַזוי רעכען איד זיך אַפּ מיט איהר שוין פאַר איהם אויך, און לאָז אויס מיין גאַנץ ביטער האַרץ, הייסט דאָס, צו איהר נעבאָך... און זי? גאָר נישט! א י נ א ס ת ר ג ג ד ת — מאַכט זיך תּמ'עוואַטע. איד איהר: „פּעפּערעל“, און

זי מיר: „טובת־הכלל, ארבייטער, נעכטיגע טעג“... „וואס טויג מיר, זאג איד, אייער טובת־הכלל מיט אייער ארבייטען, אז עס געהט־צו ביי אייך כסוד? פארהאן, זאג איד, א שפריכווארט: וואו א סוד, דארט איז א גנבה... אַמעהר זאג מיר גלייך, וואס איז ער געפאָהרען, פעפערעל, און וואוהין?“... „אַלסדינג יא, זאָגט זי, נאר דאָס נישט. פרעג זיך, זאָגט זי, בעסער נישט נאָך; גלויב מיר, זאָגט זי, וועסט מיט דער צייט אַליין אַלסדינג וויסען. וועסט, אַם ירצה השם, הערען, און אפשר אין גיכען, פיעל נייעס, פיעל גוטס!“... „אַמז, הלואי, זאָג איד, פון דיין מויל אין גאַט'ס אויהערען. נאר אונזערע שונאים, זאָג איד, זאַלען אַזוי וויסען פון זייער געזונט, ווי איד הויב אָן צו פאַרשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך ביי אייך און וואָס באַדייט די שפיעל!“... „אַט דאָס איז טאַקא, זאָגט זי, דער אומגליק, וואָס דו וועסט דאָס ניט פאַרשטעהן.“ „וואָס־זשע, ס'איז אַזוי טיעף? מיר דאַכט, זאָג איד, אַז איד פאַרשטעה, מיט גאַט'ס הילף, נרעסערע זאַכען“... „דאָס לאָזט זיך ניט, זאָגט זי, פאַרשטעהן מיט'ן שכל אַליין, דאָס דאַרף מען, זאָגט זי, פיהלען, פיהלען מיט'ן האַרצען“... אַזוי זאָגט זי צו מיר, האַדעל הייסט עס, און דאָס פנים ביי איהר בשעת־מעשה פלאַמט און די אויגען ברענען. ניט געדאַכט זאַלען זיי ווערען, די טעכטער מינע! פאַרקאַכען זיי זיך אין עפּיס, איז מיט האַרצען און מיט לייב און לעבען און מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

בקיזור וועל איד אייך דערצעהלען, עס געהט אַוועק אַ וואָך און צוויי און דריי און פיער און פינף און זעכס און זעבען — א י ז ק ו ל ו א י ז כ ס פ — נישטאָ ניט קיין בריען, ניט קיין ידיעה. „פאַרפאַלען, זאָג איד, פעפערעל!“ — און האַפּ אַ קוק אויף מיין האַדלען. נעכאָד קיין טראַפען כלום נישטאָ אין פנים, ווכט־אויף אַלע מאָל איין אַנדער שטיקעל אַרבייט אין עטוב, וויל, ווייזט אויס, פאַרנעסען דורך דעם די גרויסע צרות איהרע, נאר, איהר זאַלט זאָגען, זי זאַל דאָס איהם אפילו דערמאַנען! שאַ, שטיף, גלייך ווי ס'איז נאָר קיין מאָל נישט געווען קיין פעפערעל אויף

דער וועלט! נאר איין מאָל טרעפט זיך אַ מעשה, איד קום צו פאהרען אַהיים, איד זעה — מיין האָדעל איז פאַרוויינט, געהט אַרום מיט אַנגעשוואַלענע אויגען. הויב איד מיך אָן צו דערפרעגען, ווער איד געוואָהר, אַז דאָ איז נישט לאַנג געווען עפּים איינער אַ שלים-מזל מיט לאַנגע האָר און גע'סוד'עט זיך עפּים מיט איהר, מיט האָדלען הייסט עס. „אהא! — טראַכט איד מיר. — דאָס איז יענער חברה-מאַן, וואָס האָט אַוועקגעוואַרפען רייכע טאַטע-מאַמע און האָט אַראָפּגעלאָזט דאָס העמדעל איבער די הויזען“... און נישט לאַנג געטראַכט, רופּ איד אַרויס מיין האָדלען פון שטוב אין הויף אַרויס און טהו זי אַ חאַפּ גלייך אויף דער ווענטקע: „זאָג מיר נאָר, טאַכטער, האָסט שוין פון איהם אַ גרום?“ „יאָ.“ „וואו איז ער ערגיין, דיין באַשערטער?“ „ער איז, זאָגט זי, ווייט.“ „וואָס טהוט ער?“ „ער זיצט!“ „ער זיצט?“ „ער זיצט“... „וואו זיצט ער? פאַר וואָס זיצט ער?“ — שווייגט זי. קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין און שווייגט. „זאָג מיר נאָר, זאָג איד, טאַכטער מינע, וועדליג איד פאַרשטעה, זיצט ער נישט פאַר קיין גנבה; פאַרשטעה איד ניט דעם שכל, אַז ווי באַלד קיין גנב ניט און קיין שווינדלער ניט, היינט פאַר וואָס-זשע זיצט ער, פאַר וואָסערע מעשים טובים?“... שווייגט זי — אין אסתר מגדת... האָב איד מיך מיישב געווען: זאָגסט ניט, דאַרף מען ניט; ער איז דאָך דיין שלים-מזל, ניט מיינער. אַ שענע ריינע כפרה! נאָר אינוועניג אין האַרצען טראַג איד אַ וועהטיג, איד בין פאַרט אַ פאַטער, ווי מיר זאָגען אינ'ם דאָונען: כ ר ח ס א ב ע ל ב נ י ס — אַ פאַטער בלייבט אַ פאַטער.

בקיצור, געווען איז דאָס הושענא-דרבה אויף דער נאַכט. יום-טוב איז ביי מיר אַ מנהג, איד רוה מיך אָפּ, און אויך דאָס פערדעל רוהט זיך ביי מיר אויס, ווי אין דער תורה שטעהט געשריבען: א ת ה — דו, ו ש ו ר ד — און דיין ווייב, ו ח מ ו ר ד — און דיין פערדעל... און אַגב איז שוין אין בויבעריק כמעט נישטאַ וואָס צו טהו: טהוט מען אַ בלאָז מיט'ן שופר, אַזוי צעלויפען זיך אַלע

דאטשניקעס, ווי די מייז אין א הונגער, און כויבעריק ווערד א פוסטקע. דעמאלט האב איר ליעב צו זיצען אין דערהיים, ביי זיך אויף דער פרוזבע. פאר מיר איז עס דאס בעסטע שטיקעל צייט. די טעג זענען געשענקטע. די זון באקט שוין ניט, ווי א קאלכ-אוווען, נאר זי גלעט מיט א מין ווייכקייט, מחיה נפשות. דער וואלד איז אלץ נאך גרין, די סאסנעס הערען ניט אויף צו שמעקען מיט סמאלע, און עס דאכט זיך מיר, אז דער וואלד קוקט יום-טוב'דיג, זיי גאט'ס א סוכה, א סוכה פון גאט. אט דא, טראכט איר מיר, האלט גאט סוכות; דא, ניט אין שטאדט, וואו עס טארעראמט, און מענטשען לויפען היז און הער, פינען מיט דער נשמה, יאגען זיך נאכ'ן שטיקעל ברויט, און מע הערט נאך געלט און געלט און געלט! ... און ווער שמועסט אויף דער נאכט, הושענאד רבה, למשל, — איז דאך גאר א ג'עדן: דעמאלט איז דער הימעל בלוי, די שטערען פינקלען, שעמערירען, בייטען זיך, פינטלען, ווי להבדיל, א מענטש מיט די אויגען; און אמאל, מאכט זיך, פליהט דורך א שטערן פייל אויס'ן בויגען, לאזט איבער נאך זיך אויף א רגע'לע א גרינעס פאם — דאס האט זיך אראפגעלאזט א שטעך רענדעל, געפאלטן עמיצענס מזל. ווארום וויפיעל שטערען, אזוי פיעל מזלות... אידישע מזלות... „עס זאל האטש ניט זיין מיין פינסטער מזל“, — טראכט איר מיר, און עס קומט מיר אויפ'ן געדאנק האדעל. שוין פון עטליכע טעג, אז זי איז עפיש ווי אויפ' געמונטערט, לעבעדיגער געווארען, גאר איין אנדער פנים באקומען. עמיצער האט איהר געבראכט א בריוועל, אפנים, פון איהם טאקי, פון איהר שלים-מזל. ווילען ווילט זיך מיר זעהר וויסען, וואס ער שרייבט איהר, נאר פרעגען וויל איר נישט; זי שווייגט, שווייג איר אויך, פתח שין שא! טביה איז נישט קיין אידינע; טביה האט צייט...

דערווייל, אזוי ווי איר טראכט פון האדלען, קומט זי אן, האדעל הייסט עס, זעצט זיך צו נעביזן מיר אויף דער פרוזבע, קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען און רופט זיך אז צו מיר שטילערהייד:

„הערסט דו, טאטע? איד דארף דיר עפּים זאָגען: היינט געזע-
גענען מיר זיך אָפּ מיט דיר... אויף שטענדיג“...

אַזוי זאָגט זי צו מיר שטיל, קוים וואָס מען הערט, און קוקט
אויף מיר מיט אַ מאַדנעם מין קוק, מיט אַזאַ קוק, וואָס איד וועל
איהם אייביג נישט פאַרגעסען. און בשעת־מעשה פליהט מיר דורך
אַ מחשבה אין קאָפּ: „זי וויל זיך טרינקען“... וואָס איז מיר אַיינ
געפאַלען טרינקען? ווייל עס האָט זיך געטראַפּען, ניט דאָ גע-
דאַכט, אַ מעשה: אַ מיידעל נישט ווייט פון אונז האָט זיך פאַר-
קאַכט אין אַ דאַרף־שייגעץ און האָט זיך צוליעב דעם דאַרף־שייגעץ...
איהר ווייסט דאָך שוין וואָס. איז די מאַמע פאַר צרות קראַנק גע-
וואָרען און איז געשטאַרבּען, און דער טאָטע האָט זיך אויסגע-
בראַכט, געוואָרען אַ קבצן. און דער דאַרף־שייגעץ האָט זיך מיישב
געווען און האָט חתלירע געהאַט פאַר אַיין אַנדערע. איז זי אַוועק
געגאַנגען צום טייך, דאָס מיידעל הייסט דאָס, און האָט זיך אַריינ-
געוואָרפּען אין וואַסער אַריין און האָט זיך דערטרונקען...

„וואָס הייסט, זאָג איד, דו געזעגענסט זיך אָפּ מיט מיר אויף
שטענדיג?“ — אַזוי מאַך איד צו איהר און קוק אַראָפּ, זי זאָל ניט
זעהען, ווי איד בין טוידט. „דאָס הייסט, זאָגט זי, איד פּאָהר, זאָגט
זי, אַוועק, מאַרגען, זאָגט זי, גאַנץ פריה, מיר וועלען זיך שוין מעהר
קוין מאַל ניט זעהען... קוין מאַל ניט“...

דערהערט די דאָזיגע ווערטער, איז מיר געוואָרען אַ ביסעל
גרינגער אויף דער נשמה. דאַנקען גאָט האַטש דערפאַר, טראַכט
איד מיר, ווי זאָגט ער: ג ם ז ן ט ן ב ם — עס קאַן זיין ערגער,
בעסער האָט קוין שיעור ניט... „וואוהין, לַמשל, פּאָהרסט דו, אויב
איד האָב, זאָג איד, די זכיה צו וויסען?“ „איד פּאָהר, זאָגט זי,
צו איהם.“ „צו איהם? — זאָג איד. — וואו איז ער דען אַצינד-
דערט?“ „לעת־עתה, זאָגט זי, זיצט ער נאָך; נאָר אין גיכען
שיקט מען איהם אַוועק.“ „פּאָהרסט דו, הייסט דאָס, זיך געזעגענען
מיט איהם?“ — אַזוי זאָג איד צו איהר און מאַך זיך תּמְעוּוואַטע.
„ניין, זאָגט זי, איד געה איהם נאָך גלייך אַהין.“ „אַהין? — זאָג

איד. — ווער איז געווען דער אהין? ווי אזוי הייסט דאס ארט?
 „מע ווייסט נאך נישט אקוראט, זאגט זי, ווי אזוי דאס ארט הייסט,
 נאר ווייט איז דאס זעהר, זאגט זי, ווייט מיט סכנת-נפשות...“

אזוי זאגט זי צו מיר, האדעל הייסט עס, און עס מאהלט זיך
 מיר אויסעט, אז זי רעדט דאס מיט גדלות, מיט גרויסקייט, גלייך
 ווי ער וואלט דא אפגעטהאן עפּים אַזעלכס, וואס סע קומט איהם
 דערפאר אַ מעדאל פון אַ פּור אַייזען!... וואס ענטפערט מען איהר,
 למשל, אויף אזא זאך? פאר אזא זאך נעמט אַ פאטער און בייזערט
 זיך אויס אויף אַ קינד, שענקט אַ פאר פעטש, אָדער ער בייטעלט
 אויס אַלע בייזע וויסטע חלומות. טביה איז אבער ניט קיין אידנע.
 איד געה מיט דעם גאַנג, אז כעס איז עבודה-זרה. רוף איד מיר
 אז צו איהר מיט אַ פּסוק, ווי געוויינטליך: „איד זעה אַרויס, זאג
 איד, טאכטער מיינע, אז דו ביזט מקיים, ווי אין דער הייליגער
 תורה שטעהט געשריבען: ע ל ב נ י ע ז ב — ווארפסט אַוועק,
 זאג איד, צוליעב אַ פעפערעל, טאַטע-מאַמע, זאג איד, און לאַזט זיך
 אַוועק אין אַיין אַרט, וואס מע ווייסט ניט וואו, ערגיץ אין די
 מדבריות, אפנים, אויפ'ן פארגליווערטען ים, דאָרט, וואו אַלכסנדר
 מוקדון, זאג איד, איז געפאָהרען אויפ'ן אַקרענט און פאַרבלאָנזעט
 אויף אַ ווייטער וויספע, זאג איד, צווישען ווילדע מענטשען, ווי איד
 האב געלייענט, זאג איד, אַמאל אין אַ מעשה-ביכעל“...

אזוי זאג איד צו איהר האַלב אויף קאַטאַוועס און האַלב מיט
 כעס, און דאָס האַרץ בשעת-מעשה וויינט. נאָר טביה איז נישט
 קיין אידנע. טביה האַלט זיך אַיין. און זי, האַדעל הייסט עס, פאַלט
 נישט אַראָפּ ביי זיך; ענטפערט מיר אַפּ על ראשון ראשון, און
 שטיל, נישט געהאַפּט, און באַטראַכט. טביה'ס טעכטער קאַנען
 רעדען...

און האַטש איד האַלט דעם קאַפּ אַראָפּ און די אויגען צו, פון
 דעסטוועגען דאַכט זיך מיר, אז איד זעה זי, האַדלען הייסט דאָס,
 איד זעה — איהר פנים איז פונקט אזוי ווי די לבנה, בלאַס און
 מאַט, און דאָס קול איהרם, מאַהלט זיך מיר אויס, איז עפּים ווי

פארדומפען, ציטערט... זאל איד איהר, אַשטייגער, פאלען אויפ'ן האַלז, בעטען, חלש'ען פאַר איהר, זי זאל נישט פאַהרען? ווייס איד, אָ ס'איז אַרויסגעוואָרפען. ימח שמם זאלען זיי ווערען, טאָקי די טעכטער מיינע, — פאַרקאָכען זיי זיך אין עמיצען, איז מיט'ן גוף און מיט דער נשמה און מיט'ן האַרצען און מיט לייב און לעבען!

בקיצור, מיר זענען אָפגעזעסען אַזוי אויף דער פּריווע אַ היבשע שטיק צייט, לאָז זיך אַיך דאַכטען, כמעט די גאַנצע נאַכט. מעהר געשוויגען ווי גערעדט, און דאָס, וואָס מיר האָבען גערעדט, איז אויך געווען כמעט ווי נישט גערעדט, האַלבע ווערטער... זי האָט גערעדט, און איד האָב גערעדט. איד פּרעג זי נאָר איין זאָך: וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ מיידעל זאל נעמען און חתונה האָבען פאַר אַ בחור צוליעב דעם, זי זאל איהם קאָנען נאַכגעהן ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר? ענטפערט זי מיר: „מיט א י ה ם איז אַלץ איינס, אפילו אין אַלדי שוואַרצע יאָהר“... געב איד איהר, געוויינטליך, צו פאַרשטעהן מיט'ן שכל, ווי נאַריש דאָס איז. גיט זי מיר צו פאַרשטעהן מיט א י ה ר שכל, אָז איד וועל דאָס קיינמאַל ניט פאַרשטעהן. ברענג איד איהר אַ משל מיט אַ הוהו, אַ קוואַקע, וואָס האָט אויסגעזעסען קאַטשקעלעך. די קאַטשקעלעך האָבען זיך נאָר אויפגעהאַפט אויף די פּיסלעך, האָבען זיי זיך גע'לאָזט אויפ'ן וואַסער, און די קוואַקע געבאָד קוואַקעט. „וואָס, זאָג איד, וועסט דו זאָגען, זאָג איד, דערויף, טאַכטער לעבען?“ „וואָס, זאָגט זי, זאל איד דערויף זאָגען? ס'איז אַודאי אַ רחמנות, זאָגט זי, אויף דער קוואַקע; נאָר צוליעב דעם, זאָגט זי, וואָס די קוואַקע קוואַקעט, זאלען די קאַטשקעלעך ניט שווימען?“... איהר פאַרשטעהט דבורים? טביה'ס טאַכטער רעדט נישט גלאַט...

און דערווייל די צייט שטעהט נישט. עס הויבט שוין אָן צו שאַרען אויף טאָג. די אַלטע אין שטוב וואַרטשעט. זי האָט שוין עטליכע מאל געשיקט זאָגען, אָז ס'איז שוין צייט מאַכען נאַכט, זיין געזעהן, אָז עס העלפט זיך נישט, האָט זי אַרויסגעשטעקט

דעם קאפ דורכ'ן פענסטער און מאכט צו מיר, מיט א שענעם יברכה, געוויינטליך: „טביה! וואס טראכסט דו זיך?“ „לאז זיין שטיק, זאג איד, גאלדע, ווי אין פסוק שטעהט: למה רגשו! האסט פארגעסען, אפנים, אז ס'איז היינט הושענארבה? הושענארבה, זאג איד, ווערר אונז אָנגע'חתמ'עט דאָס גוטע קוויטעל, הושענארבה דאַרף מען זיין אויף. פאַלג מיר, גאַלדע, זאג איד, דו נעם, זיי מוחל, צעבלאָז נאָר דעם סאַמאַוואַר, זאג איד, און לאז זיין טיי, און איד וועל געהן דערוויילע שפאַנען דאָס וועגעלע. מיר פאַהרען מיט האַדלען צום באַהן.“ און ווי דער שטייגער איז, טאַק איד איהר אַפ אַ שפאַגעל-נייעם ליגען, אז האַדעל פאַהרט אַוועק קיין יערוּפּעז, און פון דאַרטען נאָך ווייטער, אַלץ מבח יענעם עסק, מבח דער ירושה הייסט דאָס, און עס קאָז געמאַהלט זיין, זאג איד, אז זי זאָל שוין דאַרטען בלייבען איבער'ן גאַנצען ווינטער, און אפשר איבער'ן ווינטער מיט'ן זומער מיט נאָך אַ ווינטער; לכן דאַרף מען איהר, זאג איד, מיטגעבען צידה לדרך, אַ ביסעל גרעט, אַ קליידעל, אַ פאַר קישענס, ציכלעך, דאָס, יענץ און שארירקות.

אַזוי קאַמאַנדעווע איד און זאג אַז, זאָל נישט זיין קיין גע-וויינען, ס'איז הושענארבה אויף דער וועל. „הושענארבה, זאג איד, טאַר מען ניט וויינען, ס'איז אַ בפירוש'ער דיך!“ הערט מען דאָך מיר מיט'ן דיין מסתמא, ווי די קאַץ, און מע וויינט דוקא יא, און אז סע קומט צום געזעגענען זיך, ווערר אַ יללה, אַלע וויינען — די מאַמע, די קינדער, און טאַקי זי אַליין, האַדעל הייסט דאָס, און זעל כולם, אז ס'איז געקומען צו דער עלטערער טאַכטער מיינע, צייטעל מיין איד (אויף יום-טוב קומט זי צו מיר מיט איהר באַ-שערטען, מיט מאַטעל קאַמזויל), האַבען זיך ביידע שוועסטער אַ וואַרף נעטהאַזן איינע דער אַנדערער אויפ'ן האַלז — מע האַט זיי קוים אַפגעריסען...

נאָר איד איינער האַב מיר געהאַלטען שטאַהל און אַייזען; דאָס הייסט, עס רערט זיך נאָר אַזוי — שטאַהל און אַייזען; אינ-

וועניג קאכט, ווי א סאמאואאר, נאר יענעם ארויסכאווייזען — פעל טכיה איז דאך נישט קיין אידינע... דעם גאנצען וועג קיין בויבע-ריק שווייגט מען, און אז מיר האלטען שוין נישט ווייט פון דער באהן, רופ איר מיר אן צו איהר, זי זאל מיר זאגען דאס לעצטע מאל, וואס פארט האט ער געטהאן אזעלכס, פעפערעל הייסט דאס? ... „איטליכע זאך, זאג איר, באדארף דאך האבען עפּיס א טעם“... ווערט זי אָנגעצונדען און שווערט מיר מיט כל השבועות שבעולם, אז ער איז ריין, ווי גינדאלד. „ער איז, זאגט זי, א מענטש, וואס קאטארי פאר זיך אהרט איהם נישט, דאס גאנצע טהועכץ זיינס איז נאָר, זאגט זי, יענעמ'ס טובה, דער וועלט'ס טובה — און דער עיקר פאר יגיעכפּים'ניקעס, די בעלי-מלאכות“ — און געהט זייט א חכם און טרעפט, וואס דאס הייסט! „זאגט ער זיך, זאג איר צו איהר, הייסט דאס, פאר דער וועלט? למאי-זשע, זאג איר, זאגט זיך נישט די וועלט פאר איהם, אז ער איז יא אזא וואוילער בחור? זאלסט איהם האַטש לאָזען גרויסען, זאג איר, דעם אַלכסנדר מוקדון דיינעם, זאלסט איהם זאגען, זאג איר, אז איר פארלאז מיר אויף זיין יושר, ער איז דאך א מענטש פון סאַמע יושר, זאג איר, אז ער וועט מיין טאכטער מסתמא נישט פאר פיהרען, און שרייבען אַמאַל, זאג איר, א בריוועל דעם אַלטען טאַטען“...

און אזוי ווי איר רעד, פאלט זי מיר נישט פלוצים אויפ'ן האַלז און הויבט נישט אן צו וויינען? „לאַמיר זיך, זאגט זי, געזעגענען. זיי געזונט, טאַטע, גאָט ווייסט, זאגט זי, ווען מיר וועלען זיך זעהען!“? ... איין עק! אַט דא האב איר מיר שוין נישט געקאָנט אַיינהאַלטען... עס איז מיר געקומען אויפ'ן געדאַנק, פאַרשטעהט איהר, טאַקי די אייגענע האַדעל, בשעת זי איז נאך געווען אַ ברעקעל... א קינד הייסט דאָס... זי געהאַלטען אויף די הענט... אויף די הענט געהאַלטען... האַט קיין פאַראיבעל נישט, פאַני, וואָס איר האב מיר... מעשה אידינע... איהר זאַלט וויסען, הערט איהר, וואָס דאָס איז פאַר אַ האַדעל, דאָס איז!... איהר זאַלט זעהען די

בריוולער, וואס זי שרייבט... ס'איז א האדעל פון גאט!... זי איז
 ביי מיר אטאָדאָא, איז זי ביי מיר... טיעף, טיעף... איך קאן
 עס אייך אזוי פיעל נישט ארויסגעבען...

ווייסט איהר וואס, פאני שלום-עליכם? לאמיר בעסער רעדען
 פון עפיים פרייליכערס: וואס הערט זיך עפיים מכח דער חלירע
 אין אדעם?...

==

ח ו ה

==

געשריבען אין יאהר 1906.

חִנּוּחַ

— הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב — ווי אזוי גאט פיהרט, אזוי
אין גוט. דאס הייסט, עס באדארף זיין גוט, ווארום פרויבט זייט א
חכם און מאכט בעסער! אט האב איד געוואלט זיין א קלוגער,
גערעהט דעם פסוק אהער, גערעהט דעם פסוק אהין, געזעהען,
עס העלפט נישט, האב איד צוגענומען די האנט פונ'ם הארצען
און האב געזאגט צו זיך אליין: טביה, ביזט א נאר! דו וועסט
די וועלט נישט איבערמאכען. דער אויבערשטער האט אונז גע-
געבען צערגידול-כנים, איז די טייטש: פון קינדער האט מען צרות
און מע מוז דאס אננעמען פאר ליעב. אט, למשל, האט זיך מיין
עלטערע טאכטער, צייטעל הייסט עס, פארקאכט אינ'ם הייט מאמעל
קאמזויל, האב איד עפּיס צו איהם? אמת, ער איז טאקי א פראס-
טער נפש, פארשטעהט נישט אזוי שטארק דריבניטשקע, די קליינע
אותיות, הייסט עס, נאר וואס קאן מען טהון? די גאנצע
וועלט, ווי זאגט איהר, קאן דאך ניט זיין געבילדעט! דערפאר
איז ער איין עהרליך מענטשעל און הארעוועט נעבאך מיט'ן בלוי-
טיגען שווייס. זי האט שוין מיט איהם, איהר זאלט אַנקוקען, קיין
עין-הרע, א פולע שטוב מיט פופקעס, און ביידע ווערען זיי פאר-
שווארצט אין עושר און אין כבוד — און רעדט מיט איהר, זאגט זי,
אז ס'איז איהר, קיין עין-הרע, גוט ווי די וועלט, עס קאן גאר, זאגט
זי, ניט זיין בעסער. איין שטיקעל חסרון נאר, וואס ס'איז קיין
ברויט נישטא... ע ד כ א ז ה ג פ ה א' — דאס האט איהר
אייד נומער איינס. נו, און פון דער צווייטער טאכטער, פון האדלען
הייסט דאס, באדארף איד אייד ניט דערצעהלען, איהר ווייסט שוין.
זי האב איד פארשפיעלט פארלארען אויף אייביג! גאט ווייסט,

אויב מיינע אויגען וועלען זי אמאל זעהען, סידען אויף יענער וועלט שוין, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר... רעד איד פון איהר, פון הארלען הייסט עס, קאן איד נאך ערדהיום נישט קומען צו זיך, ס'איז איין עק פון מיין לעבען! פארגעסען, זאגט איהר? ווי קאן מען פארגעסען א לעבעדיגע מענטשען? ובפרט אזא קינד, ווי הארלעך? איהר זאלט זעהען די בריוולעך, וואס זי שרייבט צו מיר, קאן מען צעגעהן. עס געהט זיי, שרייבט זי מיר, דארטען זעהר גוט. ער זיצט, און זי פארדיענט. זי וואשט גרעט און לייענט ביכלעך און זעהט זיך מיט איהם אלע וואך, און האט, זאגט זי, א האפענונג, אז עס וועט זיך דא, ביי אונז, איבערקאכען, עס וועט אויפגעהן די זון און עס וועט ווערען ליכטיג, וועט מען איהם אומקעהרען צוריק מיט נאך א סך אזעלכע, ווי ער, און דעמאלט וועלען זיי זיך ערשט, זאגט זי, נעמען צו דער רעכטער ארבייט און איבערקעהרען די וועלט מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף. נו? ווי געפעלט דאס אייד? גוט? הא? ... וואסזשע טהוט אבער דער רבונרשליעולם? ער איז דאך, ווי זאגט איהר, איין אל רחום ותנון, זאגט ער צו מיר: „ווארט אויס, טביה, אט מאך איד אזוי, אז דו וועסט פארגעסען: אז אלע דינע צרות!“ ... און כך הוה, איהר מענט דאס הארכען. קיין אנדערען וואלט איד עס ניט דערצעהלט, ווארום דער וועהטיג איז גרויס און דער בזיון איז נאך גרעסער! נאר, ווי שטעהט דארט ביי אונז געשריבען: **ה מ כ ס ה א נ י מ א ב ר ה ס** — פאר אייד איז דען פארהאן ביי מיר א סוד? וואס איד האב — דערצעהל איד אייד. נאך וואס דען? איין זאך וועל איד אייד בעטען: צווישען אונז זאל דאס בלייבען. איד זאג אייד נאך א מאל: דער וועהטיג איז גרויס, נאר דער בזיון, דער בזיון איז נאך גרעסער!

בקיצור, ווי אזוי שטעהט דארט אין פרק: **ר צ ה ה ק ד ו ש ב ר ו ד ה ו א ל ז כ ו ת** — גאט האט געוואלט א טובה מהוון טביה'ן, יעהט ער און בענטשט איהם מיט זיעבען קינדער נקבות, טעכטער הייסט עס, אלע אויסגעשפיעלטע, געראטענע, קלוגע און

שענע, פרישע, געזונטע, איד זאג אייד — סאסנעס! אוי, הלואי וואלטען זיי בעסער געווען מיאוס'ע פאסקודניצעס, וואלט אפשר געווען בעסער פאר זיי און געזינטער פאר מיר. ווארום וואס קומט ארויס, איד בעט אייד, פון א גוט פערדעל, אז סע שטעהט אין שטאל? וואס קומט ארויס פון שענע טעכטער, אז מע ליגט פארשטעקט מיט זיי אין א העק און מע קוקט נישט אן קיין לעבעדיגען מענטשען, אחוץ אנטאן פאפערילע, דעם גויישען ראשהקהל פון דאָרף, און דעם שרייבער הוועדקע גאלאגאן, א הויכער גויעץ מיט א פאטלע און מיט לאַנגע שטיוועל, און דעם גלח, ימח שמו וזכרו. איד קאָן נישט הערען דעם נאָמען זיינעם, נישט מחמת דעם, וואָס איד בין א איד און ער איז א גלח; אדרבה, מיר זענען זעהר גוט באַקאָנט צווישען זיך שוין א שאַק מיט יאָהרען, דאָס הייסט, אויף קיין שמחות איינס צום אַנדערען געהט מען ניט, און גוט־יוס־טוב בעמען אוראי ניט; גאַרנישט, מהכתיתי, מע באַגעגענט זיך, גוט־מאַרגען, גוט־יאָהר, וואָס הערט זיך עפּים אויף דער וועלט? אַריינלאָזען זיך מיט איהם אין ווייטע דרכים האָב איד פיינט, וואָרום באַלד עפּיס, הויבט זיך אָן א סדרה: אַייער גאַט, אונזער גאַט. לאָז איד מיד ניט און שלאַג איהם איבער מיט א גלייכווערטעל און זאָג איהם, אַז ס'איז פאַרהאַן ביי אונז א פּסוק; שלאַגט ער מיד איבער מסתמא און זאָגט, אַז א פּסוק ווייסט ער גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך בעסער, און הויבט אָן צו זעצען אויף אויסוועניג אונזער חומש, ווי גע־וויינטליר, א גוי: „בערעשיט באַראַ אַלאַקים“ — אַלע מאַל, אַלע מאַל דאָס אייגענע. שלאַג איד איהם איבער מסתמא און זאָג איהם, אַז ס'איז פאַרהאַן ביי אונז א מדרש. „א מדרש, זאָגט ער, ווערד שוין אַנגערופען ת־ל־מ־ד, און ת־ל־מ־ד האַט ער פיינט, ווייל ת־ל־מ־ד איז, זאָגט ער, לויטער שווינדעל“... ווער איד דאָך מסתמא רעכט אין כעס און הויב איהם אָן אויסצו־לאַמר'ען וואָס עס קומט מיר אויף דער צונג. מיינט איהר, אַז עס אַהרט איהם עפּים? גאַרנישט; קוקט אויף מיר און לאַכט, און קעמט זיך בשעת־מעשה די באַרד. נישטאַ, הערט איהר, קיין ערגערס אויף

דער וועלט, ווי אז איהר זידעלט א מענטשען, מאכט איהם מיט דער בלאַטע גלייך, און ער שווייגט. אין אייך ווערד די גאַל צעפיקעט, און יענער זיצט און שמייכעלט! דעמאלט האָב איר דאָס ניט פאַרשטאַנען, נאַר אַצינד ווייס איר, וואָס דאָס שמייכעל האָט באַדייט... בקיצור, איר קום צו פאַהרען איינמאַל אַהיים, אַרום פאַרנאַכט-ליך שוין, באַגענען איר דעם שרייבער חווערקע שטעהט אין דרויסען מיט מיין חוה, די דריטע טאַכטער מייע, די צווייטע פון האַרלען הייסט עס. מיר דערזעהען, האָט זיך מיין בחור געגעבען אַ דרעהר אויס, אַראַפּגענומען פאַר מיר דאָס היטעל און אַוועק. רוף איר מיר אַז צו מיין חוה'ן: „וואָס האָט דאָ געטהאָן חווערקע?“ זאָגט זי: „גאַרניט... זאָג איר: „וואָס הייסט גאַרניט?“... זאָגט זי: „מיר האָבען געשמועסט“... זאָג איר: „וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט חווערקע?“... זאָגט זי: „מיר זענען באַקאַנט שוין פון לאַנג“... זאָג איר: „מזל-טוב דיר מיט דיין באַקאַנטשאַפט! אַ שענער חבר חווערקע!“... זאָגט זי צו מיר: „דו קענסט איהם דען? דו ווייסט דען ווער ער איז?“... זאָג איר צו איהר: „ווער ער איז, ווייס איר ניט, כ'האַב זיין יחוס-כריעה ניט געזעהען; נאַר פאַרשטעהן פאַרשטעה איר, אַז ער דאַרף שטאַמען פון סאַמע גדולים; דער טאַטע זיינער, זאָג איר, האָט געמוזט זיין אַדער אַ פאַסטור, אַדער אַ סטרוזש, אַדער אַזוי אַ שיכור“... רופט זי זיך אַז צו מיר, חוה הייסט עס: „וואָס זיין טאַטע איז געווען ווייס איר ניט און וויל ניט וויסען, ביי מיר זענען אַלע מענטשען גלייך; נאַר אַז ער אַליין איז אַ מענטש ניט קיין געוויינליכער — דאָס ווייס איר פאַר געוויס“... „דהיינו, זאָג איר, וואָס פאַר אַ מיין סאַרט מענטש איז ער? לאָס איר הערען“... „איר וואַלט דיר, זאָגט זי, געזאָגט, וועסט דו ניט פאַרשטעהן. חווערקע, זאָגט זי, דאָס איז דער צווייטער גאַרקיי“... „דער צווייטער גאַרקיי? — זאָג איר. — ווערזשע איז געווען, זאָג איר, דער ערשטער גאַרקיי?“... „גאַרקיי, זאָגט זי, דאָס איז היינט כמעט דער ערשטער מענטש אויף דער וועלט“... „וואו זיצט ער, זאָג איר, דער תנא דיינער, וואָס

איז זיין געשעפט און וואָס פאַר אַ דרשה האָט ער גע'דרשנ'ט? "... מאַכט זי צו מיר: „דער גאַרקי — דאָס איז אַ באַריהמטער שריי- בער, אַ שריפטשמעלער, אַ מענטש, הייסט דאָס, וואָס מאַכט ביכער, און אַ טייערער, אַ זעלטענער, אַיין עהרליכער מענטש, שטאַמט אויך פון פראַסטען שטאַנד, נישט געלערענט אין ערגיץ, נאָר פון זיך אַליין... אַט דאָס איז זיין בילד"... אַזוי מאַכט זי צו מיר, תוה הייסט עס, און נעמט אַרויס פון קעשענע אַ פאַרטרעמל און ווייזט דאָס מיר. „אַט דאָס איז ער, זאָג איד, דער צדיק דיינער, רב גאַרקי? איד וואָלט נעמענט שווערען, אַז איד האָב איהם ערגיץ געזעהען, זאָג איד, אָדער ביי דער באַהן טראַגען זעק, אָדער אין וואַלד שלעפען קלעצער"... „איז דאָס ביי דיר, זאָגט זי, אַ חסרון, זאָגט זי, אַז אַ מענטש האַרעוועט מיט זיינע אייגענע הענט? דו אַליין האַרעוועסט דען ניט? און מיר האַרעווען ניט?\" „יא, יא, זאָג איד. ביזט גערעכט, זאָג איד, ס'איז אַ בפירוש'ער פּסוק ביי אונז: י ג י ע כ פ י ד כ י ת א כ ל — אַז דו וועסט ניט האַרעווען, וועסט דו ניט עסען... נאָר פון דעסטוועגען, זאָג איד, פאַרשטעה איד ניט, וואָס האָט דאָ צו טהון חוועדקע? איד וואָלט בעסער, זאָג איד, געווען צופריעדען, ווען דו זאָלסט זיין באַקאַנט מיט איהם פון דער ווייטען; דו באַדאַרפסט ניט פאַרגעסען, זאָג איד, מ א י ז ב א ת ו ל א י א ת ה ה ו ל ד — ווער ביזט דו און ווער איז ער"... מאַכט זי צו מיר: „נאָט האָט באַשאַפען אַלע מענטשען גלייך"... „יא, יא, זאָג איד, נאָט האָט באַשאַפען אַדם הראשון'ען נאָר זיין גע- שטאַלט; מע טאָר אָבער ניט פאַרגעסען, אַז אימליכער דאַרף זוכען זיין גלייכען, ווי אין פּסוק שטעהט ביי אונז געשריבען: א י ש כ מ ת נ ת י ד ו "... „אַיין אַנטיק! — זאָגט זי צו מיר. — אויף אַלסדינג האָסט דו אַ פּסוק! אפשר געפינט זיך, זאָגט זי, האַבען גענומען און אַ פּסוק וועגען דעם, וואָס מענטשען, זאָגט זי, האַבען גענומען און האַבען זיך אַליין, זאָגט זי, אַיינגעטיילט אויף אידען און גוים, אויף בעלי-ביתים און קנעכט, אויף פּריצים און בעטלעערס? "... „טע-טע טע! — זאָג איד. — ביזט מיר שוין, דאַכט מיר, פאַרפאַהרען, טאַכ-

טער, איז אלף השישי אריין! און איד געב איהר צו פארשטעהן, אז אזוי פיהרט זיך שוין אויף דער וועלט מששת ימי בראשית. פרעגט זי מיר: „למאי זאל זיך אזוי פיהרען אויף דער וועלט?“ זאג איד: „דערפאר, וואס אזוי האט גאט באשאפען זיין וועלט... זאגט זי: „למאי האט גאט אזוי באשאפען זיין וועלט?“ זאג איד: „ע! אז מיר וועלען אנהויבען פרעגען קשיות — למאי אזוי און למאי אזוי, איז ל ד ב ר ס ו פ — א מעשה אהו איין עק!“ זאגט זי מיר: „דערויף האט דאך אונז גאט געגעבען א פארשטאנד, אז מיר זאלען פרעגען קשיות...“ זאג איד: „כוי אונז איז פארהאן א מנהג אזעלכער, אז א הוהו, זאג איד, הויבט אז צו קרייגען ווי א האהו, זאל מען זי באַלד אוועקטראגען צום שוחט, ווי מיר זאגען אין די ברכות: ה נ ו ת ו ל ש כ ו י ב י נ ה — „טאמער וואלט אפשר גאר געווען גענוג זיך צו גארנלען דארטען? — רופט זיך אן מיין גאלדע פון שטוב ארויס. — דער באַרשט, זאגט זי, שמעהט אויפ'ן טיש שוין פון א שעה, און ער זינגט גאר זמירות!“... „אט האסט דו דיר, זאג איד, די אנדערע טעג יום־טוב! ניט אומזיסט, זאג איד, האבען אונזערע חכמים געזאגט: ש ב ע ה ד ב ר י מ ב ג ו ל ם — א אידנע האט אין זיך נייען מאס רעד. מע רעדט תוד־זאכען, איז זי דא מיט איהר מילכיגען באַרשט!“... רופט זיך אן צו מיר גאלדע: „דער מילכיג גער באַרשט, זאגט זי, איז אפשר אזא תוד־זאך, ווי אלע דייע תוד־זאכען...“ „מזל־טוב! האט איהר איד, זאג איד, א נייעם פילאך זאך, גלייך פון אונטער'ן אויווען ארויס! קארג, זאג איד, וואס די טעכטער זענען געווארען אויפגעקלערטע קעפ, האט שוין טביה'ס ווייב אויך אנגעהויבען פליהען דורכ'ן קוימען אין הימעל אריין!“... „אז ס'איז יא, זאגט זי, געקומען צו רעד הימעל, טאָ לִיג שוין אין דער ערד!“... ווי געפעלט איד, אשטייגער, אזא מין ברוד־הבא אויפ'ן ניכטערען האַרצען?...

בקיצור, לאַמיר, ווי זאגט איהר, איבערלאזען דעם בזמלך און זיך נעמען צו דער בת־מלכה, איד מיין דעם גלח, ימח שמו וזכרו!

איינמאל פארנאכט פאהר איד מיר אהיים מיט די לעדיגע קריגלעך
און האלט שוין ביי'ם אריינפאהרען אין דארף אריין, באגעגען איד
איהם פאהרען מיט זיין אייזערנער געקאוועטער בריטשקע, טרייבט
אן אליון מיט זיין כבוד די פערדלעך, און די צעקעמטע באָרד זיינע
איז צעשמיסען פונ'ם ווינט. „צו דיין קאפ, טראכט איד מיר, א
שען באַגעגעניש!“ ... א גוטען אָווענד! — מאַכט ער צו מיר. —
האַסט מיר ניט דערקענט, זאָגט ער, צי וואָס? „וועסט גיך רייך
ווערען, זאָג איד צו איהם און נעם אַראָפּ דאָס היטעל און וויל
פּאַהרען ווייטער. מאַכט ער צו מיר: „שטעה אַ וויילע, טעוועל,
וואָס האָסט דו קיין צייט ניט? איד דאַרף דיר עפּים זאָגען אַ
צוויי ווערטער.“ „אַד, זאָג איד, אַבי נאַר עפּים גוטס, איז מהכתיית,
און אויב נישט, מעג דאָס, זאָג איד, בלייבען אויף איין אַנדערש
מאַל“ ... „וואָס הייסט, זאָגט ער, ביי דיר איין אַנדערש מאַל?“ ...
„איין אַנדערש מאַל, זאָג איד, הייסט ביי מיר, בין משיח וועט
קומען“ ... „משיח, מאַכט ער צו מיר, איז דאָך שוין געקומען“ ...
„דאָס האָב איד שוין געהערט, זאָג איד, פון דיר ניט איין מאַל;
דו זאָג מיר נאָר, פאַטערעל, עפּים נייעס“ ... „אַט דאָס, זאָגט ער,
מיין איד טאַקי דיר זאָגען: איד וויל מיט דיר שמועסען, זאָגט ער,
טאַקי פון דיר אליון, דאָס הייסט, פון דיין טאַכטער“ ... דאָ האָט
מיר באַלד אַ טיאַכקע געטהאָן דאָס האַרץ: וואָס פאַר אַ מחותן
איז ער מיט מיין טאַכטער? און איד רוף מיר אָן צו איהם:
„מייע טעכטער, זאָג איד, זענען חלילה נישט אַזעלכע, וואָס מע
זאָל דאַרפֿען פאַר זיי רעדען; זיי קאָנען שוין, זאָג איד, אליון
באַשטעהן זייער שטערטעל“ ... „דאָס איז אַבער, מאַכט ער, אַזא
מין ענין, וואָס זי אליון קאָן נישט רעדען, עס מוז רעדען איין
אַנדערער, מחמת דאָ האַנדעלט זיך וועגען אַ תּוֹר־זאָר, זאָגט ער,
טאַקי וועגען איהר תּכּלית“ ... „וועמען געהט עס אָן, זאָג איד, דער
תּכּלית פון מיין קינד? מיר דאַכט, זאָג איד, אַז ווי באַלד מע
שמועסט פון תּכּלית, בין איד מיין קינד אַ פאַטער בין הונדערט
צוואַנציג יאָהר, צי ניין?“ ... „אמת, זאָגט ער, דו ביזט דיין קינד

אַ פּאַטער; דו ביזט אַבער, זאַגט ער, אויף דיין קינד אַ בלינדער, דיין קינד, זאַגט ער, רייסט זיך אין איין אַנדער וועלט אַרײַן, און דו פאַרשטעהסט זי ניט, אַדער דו ווילסט זי ניט פאַרשטעהן... „אויב איד פאַרשטעה זי ניט, זאַג איד, אַדער איד וויל זי ניט פאַרשטעהן — דאָס איז איין אַנדער זאַך; וועגען דעם, זאַג איד, קאַנען מיר אַ ביסעל שמועסען; נאָר וואָס קעהר זיך דאָס אָן, פאַטערעל, מיט דיר?“ ... „עס קעהר זיך, זאַגט ער, מיט מיר אָן זעהר שטאַרק, זאַגט ער, וויל זי איז איצטער אין מיין רשות“... „וואָס הייסט, זאַג איד, זי איז אין דיין רשות?“ ... „דאָס הייסט, זי איז איצטער אונטער מיין השגחה“, מאַכט ער און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַרײַן און צעקעמט זיך, י שטענע צעלאָזטע זקנה. טהו איד מסתמא אַ שפרונג-אונטער: „ווער? מיין קינד איז אונטער דיין השגחה? מיט וואָס פאַר אַ רעכט?“ — זאַג איד און פיהל, אַז איד הויב אָן אַרײַן אין כעס. מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלט בלוטיג מיט אַ שמויכעלע: „נאָר ניט געהיצט זיך, טעוועל! פאַוואַלי וועלען מיר, זאַגט ער, די זאַך זיך איבערלעגען. דו ווייסט, איד בין דיר, זאַגט ער, חלילה קיין שונא נישט, האַטש דו ביזט אַ איד; דו ווייסט, זאַגט ער, אַז איד האַלט פון אידען, און עס טהוט מיר וועה דאָס האַרץ אויף זיי פאַר זייער עקשנות, וואָס זיי האַבען זיך אַיינגעשפאַרט און ווילען ניט פאַרשטעהן, אַז מע מיינט דאָס פון זייער טובה וועגען“... „פון טובות, זאַג איד, זאַלסט דו מיט מיר, פאַטערעל, איצטער נישט רעדען, מחמת איטליכס וואָרט, וואָס איד הער פון דיר אַצינד, איז פאַר מיר אַ טראַפען סס־המות, זאַג איד, אַ פיסטויל אין האַרצען אַרײַן. אויב דו ביזט מיר אַזאַ גוטער פריינד, ווי דו זאַנסט, וועל איד פון דיר בעטען נאָר איין טובה: מיין טאַכטער זאַלסט דו לאָזען צורוח“... „ביזט אַ נאַרישער מענטש, מאַכט ער צו מיר, עס וועט דיין טאַכטער חלילה קיין שלעכטס ניט געשעהן; עס שטעהט איהר איצטער פאַר אַ גליק זאַגט ער; זי נעמט, זאַגט ער, אַ חתן — אויף מיר אַזאַ יאהר“... „אַמן! — זאַג איד כלומרשט מיט אַ געלעכטערעל, און איז האַרצען

ברענט א גיחנט! — ווער איז ער, למשל, דער חתן, זאג איך, אויב איך בין זוכה, זאג איך, צו וויסען? ... „דו דארפסט איהם קענען. זאגט ער, ער איז זעהר א בראווער, איין ארענטליך מענטשעל, און גאנץ פיין געבילדעט, אפילו פון זיך אליין, און איז פארקאכט אין דיין טאכטער, און וויל מיט איהר חתונה האַבען און קאן נישט ווילן ער איז נישט קיין איד“... „הוועדקע!“... — טראַכט איד מיר, און עס טהוט מיר א זעץ אין קאפ אַרײַן אַ מאַדנע היץ, און עס באַשלאַגט מיר אַ קאַלטער שווייס, קוים וואָס איד זײַ איין אויפ'ן וועגעלע. נאָר אַרויסבאַווייזען דאָס פאַר איהם — נישט דערלעבען וועט ער דאָס! און איד נעם דאָס פּערדעל פאַר די לײַצעס, טהו דאָס אַ שמיצעל פון אונטען גרויף, און ה ל ד מ ש ה מ ר ד כ י — פאַשאַל אַהן אַ זײַגעזונט אַהיים... איד קום צו פּאָהרען אַהיים, אײַאַיאַי, איין איבערקעהרעניש! די קינדער ליגען מיט די פּנימ'ער אין די קישענס און וויינען, מיין אַלדע איז מעהר אויף יענער וועלט איידער אויף דער וועלט... איד זוד הוה'ן, וואו איז חוה? — נישטאָ חוה!... פּרעגען וואו איז חוה, וויל איד נישט. איד פאַר-שפּאַר שײַן פּרעגען, אַז אַך און וועה איז מיר! און איד פּיהל דעם טעם פון חבוט-הקבר, און עס ברענט אין מיר אַ פּיער, איד ווייס ניט אויף וועמען... איד וואַלט עפּיס נאָר גענומען און זיך אַלײַן אויסגעפּאַטשט... און איד צעשרוי מיר אויף די קינדער און לאַז אויס מיין ביטער האַרץ צום ווייב. איד קאן מיר קיין אַרט נישט געפּינען. געה איד אַרויס אין שטאַל צום פּערד, דעם געבען עסען, און טרעף דאָס שטעהן אַריבערגעפּוּייוועט מיט איין פּוס אויף יענער זײַט קלאַץ. האַפּ איד אַ שטעקען און הויב דעם אָן אײַנ' טײַלען, שײַלען די פעל, ברעכען די בײַנער: „פאַרברענט זאַלסט דו ווערען, שלים-ימזל מײַנער! זאַלסט דו אַזוי לעבען, ווי איד האַב פון דײַנעטוועגען אַ האַבערעל אפּילו! צרות, אויב דו ווילסט, קאן איד דיר געבען, שלעק, מיט אַנגסטען, מיט מכות, מיט בכורות!“... אַזוי רעד איד צום פּערדעל און באַטראַכט מיר אַבער באַלד אַז ס'איז אַ צערבעל־יחיים, גאָט די נשמה שולדיג, וואָס האַב איד

צו דעם? און איד שיט דעם אונטער אַ ביסעל געהאקטע שטרוי און זאג דעם צו, אם ירצה השם, שבת ווייזען אַ הא אין סידור, און קום אַריין צוריק אין שטוב אַריין, באַגראַב זיך און ליג אין געהאקטע וואונדען, און דער קאַפּ — דער קאַפּ ווערד מיר שיער צעשפרונגען, טראַכטענדיג און קלערענדיג און לערנענדיי דעם פּשט, וואָס זאָל דאָס באַדייטען? „מַה פּשַׁע יוֹמָה זוֹט אֶת־י — מיט וואָס האָב איד, טביה, פאַרוינדיגט מעהר פון דער גאַנצע וועלט, וואָס מע באַשטראַפּט מיך מעהר פון אַלע אידען? אוי, רבּנוֹר־שֶׁל־עוֹלָם, רבּנוֹר־שֶׁל־עוֹלָם! מַה אָנוֹמָה הִי יוֹ — ווער בין איד אַזוינס, וואָס דו טראַגסט מיך אויפ'ן קאַפּ כּסדר, האַסט מיך אין זינען און לאַזט נישט אויס וואו ערגיץ אַ שלאַק, אַ צרה, אַיין אַנשיקעניש?!"

און אַזוי ווי איד טראַכט מיר אַזוי, ליגענדיג אויף הייסע קויהלען, הער איד, ווי מיין ווייב נעכאָד קרעכצט, רייסט אויס אַ שטיק האַרץ. „גאַלדע, זאָג איד, דו שלאַפּסט?“ „ניין, זאָגט זי, וואָס איז דען?“ „גאַרנישט, זאָג איד, מיר זענען גוט אין דער ערד; אפשר ווייסט דו, זאָג איד, אַיין עיה, וואָס טהוט מען?“ „פּרעגסט ביי מיר, זאָגט זי, עצות, אַז אַך און וועה איז מיר? אַ קינד שטעהט אויף, זאָגט זי, אין דערפריה, אַ געזונטע, אַ שטאַרקע טהוט זיך אָן, זאָגט זי, פאַלט מיר אַרום קושען און האַלזען און וויינען און זאָגט נישט וואָס; איד האָב געמיינט, זי איז חלילה פונ'ם זינען! פּרעג איד זי: „וואָס איז דיר, טאַכטער?“ זאָגט זי גאר נישט און האַפּט זיך אַרויס אויף אַ וויילע צו די בהמות און ווערד פאַרשוואונדען. איד וואַרט אַ שעה, איד וואַרט צוויי איד וואַרט דריי — וואו איז חוה? נישטאָ חוה! רוף איד מיך אַז צו די קינדער: „אַנו, טהוט נאָר אַ שפרונג אויף אַ מינוטקעלע צום גלח...“ „פון וואַנען, זאָג איד, האַסט דו געוואוסט, גאַלדע, אַז וי איז ביל'ם גלח?“ „פון וואַנען האָב איד געוואוסט? — זאָגט זי. — אַז אַך און וועה איז מיר! וואָס איז, זאָגט זי, איד האָב קיין אויגען ניט? צי איד בין איהר קיין מאַמע ניט?“ „אַז דו

האַסט אויגען, זאג איד, און דו ביזט איהר אַ מאַמע, וואָס־זשע האַסט דו געשוויגען און האַסט ניט געזאָגט מיר? ... „דיר זאָל איד זאָגען? ווען ביזט דו אין דערהיים? — זאָגט זי — און אַז איד זאָג דיר, הערסט דו מיד דען? דיר אַז מע זאָגט, זאָגט זי, ענטפערסט דו באַלד מיט אַ פּסוק; פאַרהאַקסט דעם קאַפּ מיט פּסוקים און דערמיט קומסט דו אָפּ“...

אַזוי מאַכט זי צו מיר, גאַלדע הייסט עס, און איד הער, ווי זי וויינט אין דער פינסטער... אַ ביסעל איז זי גערעכט, טראַכט איד מיר, וואָרום וואָס פאַרשטעהט אַ אידניע? און עס טהוט מיר וועה אויף איהר דאָס האַרץ, איד קאָן נישט הערען, ווי זי קרעכצט און ווי זי וויינט. רוף איד מיד אַז צו איהר: „זעהסט דו, גאַלדע, ביזט ברוגז, זאג איד, לַמַּאי איד האַב אויף אַלסדינג אַ פּסוק; איד מוז דיר דערויף אויך ענטפערען מיט אַ פּסוק; עס שטעהט ביי אונז געשריבען, זאג איד, כִּרְחֵם אֶבְלָב נִיִּם — אַ טאַטע האַט ליעב אַ קינד. פאַר וואָס שטעהט ניט, זאָג איד, כִּרְחֵם אֶבְלָב נִיִּם — אַז אַ מאַמע האַט ליעב איהר קינד? ווייל אַ מאַמע איז ניט קיין טאַטע; אַ טאַטע, זאָג איד, קאָן אַנִי דערש רעדען מיט אַ קינד. אַט וועסט דו זעהען, זאָג איד, אַם ירצה השם, מאַרענען זעה איד מיד מיט איהר“... „הלוואי זאָגט זי, זאָלסט דו זיך קאַנען זעהען מיט איהר, און מיט איהם אויך. ער איז אַ מענטש, זאָגט זי, ניט קיין שלעכמער, האַטש אַ גלח, נאָר אויף אַ מענטשען האַט ער, זאָגט זי, רחמנות. דו וועסט איהם בעטען, פאַלען צו די פיס, אפשר וועט ער רחמנות האַבען“... „ווער, זאָג איד, דער כּוּמַר, ימח שמו? ... איד זאָל מיד בוקען, זאָג איד, צום גלח? ביזט משוגע, זאָג איד, צי חסר־דעה? אַ לַת פּתּח פּה לַשׁוֹנֵאִים“... „אַ! זעהסט דו? עס הויבט זיך אַז, זאָגט זי, מיט דיר!“... „וואָס דען, זאָג איד, האַסט דו געמיינט? איד וועל מיר לאַזען פיהרען פון אַ אידניע? איד וועל, זאָג איד, לעבען מיט דין ווייבערשען שכל?“... אַט אין אַזעלכע שמועסען געהט אַוועק

ביי אונז די נאכט. קוים דערלעבט דעם ערשטען קרעה פונ'ם האהן, הויב איד מיר אויף, דאווענאָפּ, נעם מיט זיך די בייטש און לאָז מיר אוועק מסתמא גלייך צום גלח אין הויף אַרײַן. ווי זאָגט איהר, אַ אַידינע איז טאַקי אַ אַידינע, נאָר וואוהיין דען האָב איד געזאָלט געהן? אין דער ערד אַרײַן?...

בקיצור, געקומען צו איהם אין הויף אַרײַן, באַגעגענען מיר די כלבים זיינע מיט אַ שענעם גוט-מאַרגען און ווילען מיר צירעכט מאַכען די קאַפּאַטע און פאַרזוכען די ליטקע פון מיינע אידישע פּיס, צי זיי זענען עפּיס גוט פאַר זייערע הינטישע צייהן?... אַ גליק, וואָס כ'האַב מיטגענומען די בייטש, האָב איד זיי געגעבען צו פאַר-שטעהן דעם פּסוק ל א י ח ר י צ כ ל ב ל ש ו נ ו — נעחיי סאַבאַקאַ דאַראַם נע ברעשע, דאַס הייסט: לאָז אַ הונט ניט בילען אומזיסט... אויף זייער געשריי מיט מיינ געפילדער איז אַרויסגע-לאַפען דער גלח מיט דער גלח'טע, קוים צעטריבען די פּרײַליכע האַליאַסטער און אַרײַנגערופּען מיר אין שטוב אַרײַן, מיר אויפ-גענומען פאַר זעהר אַ שענעם גאַסט, געוואָלט שטעלען פון מיינעט-וועגען דעם סאַמאָוואַר. זאָג איד, אַז דער סאַמאָוואַר איז לאָז דוקא, איד האָב מיט איהם עפּיס צו רעדען, זאָג איד, אונטער פיער אויגען. האָט זיך דער כּוּמֵר אַנגעשטוּסען, וואָס איד מיינ, האָט אַ וואונק געטהאָן צו זיין פּלונית'טע, זי זאָל מוהל זיין צומאַכען די טהיר פון יענער זייט — און איד בין צוגעטראָמען צום ענין גלייך, אַהן שום הקדמות, ער זאָל מיר זאָגען קודם, צי גלויבט ער אין גאָט?... און נאָכדעם זאָל ער מיר זאָגען, אויב ער פּיהלט דעם טעם, וואָס הייסט צעשיידען אַ טאַטען מיט אַ קינד, וואָס מען האָט דאַס לייעב?... און וויעדער זאָל ער מיר זאָגען, וועלכס הייסט נאָר זיין שכל אַ מצוה און וועלכס הייסט אַיין עבירה?... און נאָר אַ זאָך וואָלט איד וועלען, ער זאָל מיר קלאָר מאַכען: וואָס פאַר אַ פּנים האָט ביי איהם אַ מענטש, וואָס האַפּט זיך אַרײַן צו יענעם אין שטוב אַרײַן און וויל מאַכען אַיין איבערקעהרעניש, איבערשטעלען זיי בענקלעך, מיט די טישלעך, מיט די בעטען?...

אודאי בלייבט ער זיצען געפלעפט און מאכט צו מיר:
 „טעוועל, זאגט ער, ביזט א קלוגער מענטש, זאגט ער, און נעמסט
 און שטעלסט אוועק, זאגט ער, מיט א מאל אזוי פיעל שאלות און
 ווילסט, זאגט ער, איד זאל דיר ענטפערען אין איין קלאפ? האב
 צייט, זאגט ער, איד וועל דיר ענטפערען על ראשון ראשון ועל
 אחרון אחרון“... „ניין, זאג איד צו איהם, דו וועסט מיר, פאטערעל
 געטרייהער, נישט ענטפערען דערויף קיינמאל נישט. ווייסט דו,
 פאר וואס? ווייל אלע דינע מחשבות ווייס איד פון פריהער. דו
 ענטפער מיר, זאג איד, בעסער דערויף: איד האב נאך א האפענונג
 צו זעהען מיין קינד צוריק, אדער ניין?“... האפט ער זיך אויף:
 „וואס הייסט — צוריק? דיין טאכטער וועט חלילה גארנישט גע-
 שעהען, אדרבה!“... „איד ווייס, זאג איד, איד ווייס, איהר ווילט
 זי מאכען גליקליך! איד רעד נישט פון דעם, זאג איד; איד וויל
 וויסען, וואו איז ערגיץ מיין קינד, און צי קאן איד זיך מיט איהר
 זעהען?“... „אלסדינג יא, מאכט ער צו מיר, נאך דאס נישט“...
 „אט אזוי זשע רעד, זאג איד, דברים ברורים, קורצע דברים! זיי גע-
 זונט, זאג איד, און לאז דיר גאט באצאהלען, זאג איד, בכפל-כפלים!“...
 און איד קום צו געהן אהיים און טרעף מיין גאלדע ליגט צע-
 נויפקוטשעבורעט, ווי א שווארצער קנויל, אין בעט און האט שוין
 מעהר קיין טרערען ניט אין די אויגען. רוף איד מיר אן צו איהר:
 „שטעה אויף, מיין ווייב, טהו אויס, זאג איד, די שיד, און לאמיר
 זיך אוועקזעצן שבעה, אזוי ווי גאט האט געבאטען, ד' נ ת ז
 ד' ק ח — מיר זענען נישט די ערשטע, מיר זענען נישט די
 לעצטע. עלעהיי, לאז זיך אונז אויסדאכטען, זאג איד, אז מיר האבען
 קיינמאל נישט געהאט קיין חוה, אדער לאז זיך אונז דאכטען, זאג
 איד, עלעהיי האדעל, וואס איז אוועק פון אונז הינטער די הריי-
 חושך, גאט ווייסט, אויב מיר וועלען זי אמאל זעהען... גאט, זאג
 איד, איז איין אל רחום והנון, ער ווייסט וואס ער טהוט!“...
 אזוי רעד איד מיר אויס דאס הארץ און פיהל, אז די טרערען
 שטיקען מיר, שטעהען מיר, ווי א בייך אין האלץ. נאר טביה איז

ניט קיין אירינע, טביה האַלט זיך איין! מאַהלט אַיך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי, וואָרום, ערשטענס, דער ביזן! ... והשנית, ווי קאַן אַיך זיך אַיינהאַלטען, אַז מע פאַרלירט לעבעדיגערהייט אַזאַ קינד, אַזאַ באַרליאַנט, וואָס איז אַזוי אַיינגעבאַקען אין האַרצען אי ביי מיר, אי ביי דער מוטער, כמעט מעהר ווי אַלע קינדער, אַיך ווייט ניט פאַר וואָס? אפשר דערפאַר, וואָס זי האָט קינדווייז זעהר אַ סך געקרענקט, איבערגעטראָגען אויף זיך כל הצרות שבעולם; מיר זענען אַמאָל אויסגעזעסען איבער איהר גאַנצע נעכט, עמליכע מאָל אַפגעשריגען, פשוט אַפגעשריגען פונ'ם טוידט, אַפגע'חיה'טשעט, ווי מע חיה'טשעט אַפ אַ קליין צעטראַטען היהנדעלע, וואָרום אַז גאַט וויל, מאַכט ער פון טוידט לעבעדיג, ווי מיר זאָגען אין הלל: ל אַ אַמנות כי איהר — אַז ס'איז ניט באַשערט שטאַרבען, שטאַרעכט מען ניט... און אפשר איז דאָס דערפאַר, וואָס זי איז אַ גוט קינד, אַ געטרייעס, האָט אונז פון תמיד אַז ליעב געהאַט ביידען דאָס חיות מיט דער נשמה. אי די קשיא: ווי קומט דאָס, זי זאָל אונז אַזעלכס טהון? איו, ערשטענס, אונזער מזל אַזוי. אַיך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — אַיך גלויב אין השגחה. והשנית, איז דאָס אַ קליפה, אַיין אַפגע-טהאַנענע זאָד, הערט איהר, אַ מין כישוף! איהר מענט אַיך לאַכען פון מיר, און אַיך זאָג אַיך, אַז אַיך בין גאָר ניט אַזאַ גראַכער נאָר, אַיך זאָל גלויבען אין שרעטעלעך, לציים, דאַמעוויקעס וכדומה אַזעל-כע טות'ערייען; נאָר אין כישוף, זעהט איהר, גלויב אַיך, וואָרום וואָס דען איז דאָס, אַז ניט קיין כישוף? אַט וועט איהר האַרבען ווייטער, וועט איהר אַליין אויך זאָגען דאָס אַיך גענע...

בקיבור, אַז די הייליגע ספרים זאָגען: בעל כרחך אַת הַי אַ מענטש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, איז דאָס נישט אומזיסט. ס'איז גאָר נישטאַ די מכה אויף דער וועלט, וואָס זאָל זיך ניט פאַרהיילען, און אַזאַ צרה, וואָס מע זאָל זי נישט פאַרגע-סען. דאָס הייסט, פאַרגעסען פאַרגעסט זיך נישט, נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַדום ככהמה נדמה — אַ מענטש באַראַרף

אַרבייטען, זאָרעווען, פאַרשוואַרצט און אויסגעריסען ווערען צוליב דעם שטיקעל ברויט. מיר האָבען זיך גענומען, וואָס טויג אײך, אַלע צו דער אַרבייט, מיין ווייב און קינדער צו די קריגלעך, אײך צום פערד-און-וועגעלע, און ע ל ס כ מ נ ה נ ו — די וועלט בלייבט ניט שטעהן. אָנגעזאָגט האָב אײך אין שטוב, אַז חנה לאַ יזכר ולא יפקד — נישטאָ חוה! אויסגעמעקט — און שוין! און כ'האָב מיר צענויפגעשלאָגען אַ ביסעל מילכיגס, פרישע סחורה, און האָב מיר געלאָזט קיין בויבעריק צו מיינע קונים.

געקומען קיין בויבעריק — אַ שמה, אַ גרוֹלֶה: וואָס מאַכט אַ אײך רב טביה? פאַר וואָס זעהט מען אײך ניט? „וואָס זאַל אײך מאַכען? — זאָג אײך. — ס'איז ח ד ש י מ י נ ו כ ק ד ס — דער אייגענער שלים-מזל, וואָס פריהער; אַ בהמה'לע, זאָג אײך, איז ביי מיר געפאלען...“ „וואָס איז די מעשה, זאָגען זיי, וואָס מיט אײך טרעפען זיך אַלע נסים?“ און דער עולם פּרעגט מיר אויס, אײטליכער באַזונדער, וואָס פאַר אַ בהמה'לע איז ביי מיר געפאלען? וויפיעל האָט דאָס מיר געקאָסט? און וויפיעל בהמה'לעך איז מיר נאָך געבליבען? און מע לאַכט, מען איז פרייליך, ווי געוויינטליך, נגידים מאַכען זיך לוסטיג איבער אײן אַרעמאָן, אַ שלים-מזל, נאָכ'ן עסען, אַז ס'איז גוט אויפ'ן האַרצען און איז דרויסען איז שען און הייס און גרין, און עס גלֹסט זיך דרימלען... טביה איז אָבער אַ מענטש, וואָס לאָזט זיך טרייבען קאָטאוועס. אַ קרענק וועט ביי מיר יענער וויסען, וואָס ביי מיר אויפ'ן האַרצען טהוט זיך! און אָפּגעפאַרטיגט זיך מיט אַלע קונים, לאַז אײך מיר צוריק מיט די לעדיגע קריגלעך אַהיים, איבער'ן וואַלד, לאַז אָפּ דאָס פערדעל, ס'זאָל זיך געהן פּאַוואַלי און האַפען בגנבה אַ שטשיפעל גראַז, און אַליין פאַרטיעף אײך מיר איז מיינע מחשבות און גע-דאַנקען, טראַכט-איבער פון וואָס אײהר ווילט: פּונ'ם לעבען און פּונ'ם טוירט, פון דער וועלט און פון יענער וועלט, און וואָס איז אַזעלכס וועלט, און וואָס לעבט אַ מענטש, וכדומה אַזעלכע זאָכען, בכדי אײך זאַל מיר צעשלאָגען די רעיונות, דאָס הייסט, אײך זאַ-

נישט קלערען פון איהר, פון חוה'ן הייסט עס. און ווי אויף צו להכעיס, קריכט מיר אין קאפ אריין דוקא זי, חוה הייסט עס. זי קומט מיר אקעגען מיט איהר געשטאלט, הויך און שען און פריש, ווי א סאסנע, אדער גאר ווי זי איז נאך געווען א קלייניטשקע, א קראנקעטשקע, א פגירה'לע, ווי איין עופה'לע ביי מיר אויף די הענט, דאס קעפעל ארויפגעווארפען אויף מיינע פלייצעס: „וואס ווילסט דו, חוה'לע? געבען דיר א שטיקעלע פאפע? א ביסעלע מאני?“... און איד פארגעס אויף א וויילע, וואס זי האט אפגע- טהאן, און עס ציהט מיר צו איהר דאס הארץ, און די נשמה נאגט, בענקט נאך איהר... נאך דערמאן איד מיר, און עס געהט מיר איבער דער כחיהדס, און א פייער צינדט זיך אן ביי מיר אין האר- צען אויף איהר און אויף איהם און אויף דער גאנצער וועלט און אויף זיך אליין, פאר וואס איד קאן זיך נישט פארגעסען אויף קיין מינוט; פאר וואס זאל איד זי נישט קאנען אויסמעקען, ארויס- רייסען פונ'ם הארצען? זי האט דאס דען ביי מיר נישט פאר- דיענט? דערויף טאקי דארף טביה זיין א איד שבאיד, כל ימיו פארשווארצט ווערען, אקערען מיט דער נאז די ערד, מגדל זיין קינדער, בכדי זיי זאלען נאכדעם נעמען מיט איין מאל און אפ- רייסען זיך מיט גוואלד, אפפאלען, ווי א שישקע פונ'ם בוים, און פארטראגען ווערען מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך? ... אט, למשל, — אזוי קלער איד מיר, — וואכסט א בוים, א דעמב אין וואלד, קומט צו געהן א נפש מיט א האק, נעמט אפ א צווייג און נאך א צווייג און נאך א צווייג — וואס איז דער בוים אהן די צווייגען, משטיינט געזאגט? נעם שוין בעסער, דו בן-אדם, און האק אונטער דעם בוים אינגאנצען — און איין עק לאז דאס האבען. צו וואס זאל סטארטשען א נאקעטער דעמב אין וואלד? ...!

און אזוי ווי איד טראכט מיר אזוי די דאזיגע מחשבות, דער- פיהל איד פלוצים, אז מיין פערדעל האט זיך אפגעשטעלט — סטאפ! וואס איז דאס? איד הויב אויף די אויגען, איד טהו א קוק — חוה!... די אייגענע חוה, וואס פריהער, נישט געמינערט

א האר, אפילו די מלבושים נישט איבערגעביטען!... דאס ערשטע, וואס קומט מיר אויף די געדאנקען — איז אראפשפרינגען פון וואגען און ארומהאפען זי קושען... נאָר באַלד טהוט מיר צוריק אַ ציה אַ געדאַנק: „טביה? וואָס ביזט דו, אַ אַידינע?“ און איד טהו אַ ציה דאָס פּערדעל: „וויאַ, שלים-מול!“ — און נעם מיר רעכטס. איד טהו אַ קוק — מיינע אויך רעכטס, מאַכט עפּים צו מיר מיט דער האַנט, ווי איינער רעדט: „שטעה אַ וויילע, איד דאַרף דיר עפּים זאָגען“... און עס טהוט זיך מיר אַ ריס-אַפּ אינוועניג און אַ צופּ ביי'ם האַרצען, און איד לאַזאַפּ הענט און פּיס; אַטאַט טהו איד אַ שפרונג-אַראַפּ פּונ'ם וואָגען! נאָר איד האַלט מיר אַיין, טהו אַ ציה דאָס פּערדעל און יי'ם מיר לינקס — מיינע אויך לינקס, קוקט אויף מיר משונה-ווילד, דאָס פּנים טוידט... וואָס טהוט מען? — טראַכט איד מיר. — זאַל איד בליבען שטעהן, צי איד זאַל פּאַהרען ווייטער? און איידער איד קוק מיר נאָך אַרום — אַהאַ, זי האַלט שוין דאָס פּערדעל ביי'ם צוים און מאַכט צו מיר: „טאַטע! זאַל איד שטאַרבען, אויב דו וועסט זיך ריהרען פּונ'ם אַרט! איד בעט דיר, הער מיר אויס פּריהער, טאַטע-פּאַטער!“... „ע! — טראַכט איד מיר. — ווילסט מיר נעמען מיט גוואַלד? ניין, נשמה מיינע! ווי באַלד אַזוי, איז אַ סימן, אַז דו קענסט ניט דעם טאַטען דיינעם“... — און דאָוואַי שמייסען דאָס פּערדעל אויף וואָס די וועלט שטעהט. און מיינ פּערדעל פּאַלגט, שפּרינגט, נאָר עס דרעהט צוריק דעם קאַפּ, מאַכט בשעת-מעשה מיט די אויהערען. „וויאַ, זאַג איד צו דעם, אַ ל ר ס ת כ ל ב ק נ ק ז — קוק נישט, חכם מיינער, אַהין, וואו מע דאַרף ניט“... און אַליין, מיינט איהר, ווילט זיך מיר ניט אויסדרעהען דעם קאַפּ צוריק און אַ קוק טהון, האַטש איין קוק טהון אַהין, אויף יענעם אַרט, וואו זי איז שטעהן געבליבען?... נאָר ניין, טביה איז ניט קיין אַידינע. טביה ווייסט, ווי אַזוי מען איז זיך נוהג מיט'ן שטן מקטרג... בקיצור, איד וויל אַיך נישט מעהר, ווי זאַגט ער, מאַריד ימים ייין, אַיין עבירה אַייער צייט. אויב ס'איז מיר באַשערט געווען

חבט־הקבר, ביי איד שוין געוויס דערמיט אָפגעקומען, און דעם טעם פון גיהנם מיט כּה־הקלע, מיט די אַלע איבעריגע געברענטע ליידען, וואָס ווערען באַשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים, פרעגט מיד, וועל איד אייך זאָגען! דעם גאַנצען וועג, וואָס איד פּאָהר, ווייזט מיר אויס, אָז זי לויפט מיר נאָכ'ן וואָגען און שרייט: „הער מיד אויס, טאַטע־פּאַטער!“... און עס פּליהט מיר דורך אַ געדאַנק: „טביה! דו שטעלסט אויף זיך צופיעל! וואָס וועט דיך אַהרען, אָז דו וועסט זיך אָפּשטעלען אויף אַ וויילע, אויסהערען וואָס וויל זי? אפּשר האָט זי דיר צו זאָגען אַזעלכס, וואָס דו דאַרפסט דאָס וויסען? אפּשר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, האָט זי חרטה און וויל זיך אומקעהרען צוריק? אפּשר ליגט זי ביי איהם אין דער ערד און בעט ביי דיר, דו זאָלסט איהר העלפען אַרויס פון גיהנם?... אפּשר און אפּשר און נאָך אַ סך אַזעלכע אפּשר'ס פליהען מיר דורך אין קאַפּ, און זי שטעלט זיך מיר פאַר אַלס אַ קינד, און איד דערמאָזן מיך אַנ'ס פּסוק „כרחם אב על בנים“ — נישטאָ קיין שלעכט קינד ביי אַ טאַטען, און איד פייניג מיד, און איד זאָג אויף זיך אַליין, אָז איד בין אַ ר ל ר ח ם — נישט ווערטה, וואָס די ערד טראָגט מיד! וואָס? וואָס קאַכסט דו, דו משוגע'נער עקשן? וואָס טאַראַבאַנעסט דו? נעם, דו אַכזר איי־נער, פאַרקערעווע דאָס וועגעלע צוריק און בעט זיך מיט איהר איבער, זי איז דיין קינד, נישט קיינעמס!... און עס קריכען מיר אין קאַפּ אַריין משונה־מאַדנע מחשבות און געדאַנקען: וואָס איז דאָס אַזעלכס איד און וואָס איז ניט איד?... און פאַר וואָס האָט גאָט באַשאַפען אידען און ניט אידען?... און אַז גאָט האָט שוין יא באַשאַפען אידען און ניט אידען, פאַר וואָס־זשע זאָלען זיי זיין אַזוי אָפּגעטוילט איינס פון דאָס אַנדערע, נישט קאָנען אַנקוקען איינס דאָס אַנדערע, גלייך ווי דער איז פון גאָט און יענער איז ניט פון גאָט?... און עס פאַרדריסט מיד, לַמאי איד בין נישט אַזוי קלאַר, ווי אַנדערע, אין ספרים און אין ביכער, איד זאָל קאָנען גע־פיינען דערויף עפּים אַ רעכטען תירוץ... און בכדי זיך צעשלאָגען די

טהו אויס די שבת'דיגע קאפאטע און נעם מיד צוריק צו דער ארבייט, צום ביסעל מילכיגס און צום פערד-אווועגעלע, ווי שמעהט דארטען: אי ש ל פ ע ל ו ו א ד ס ל ע ב ו ד ת ו — דער שניידער צו דער שער און דער שוסטער צום ווארשמעט... איא, איהר לאכט פון מיר? וואס האב איד אייד געזאגט? איד ווייס אפילו, וואס איהר טראכט; איהר טראכט זיך: „גט דער טביה איז טאקי עפּים נאַר אַ חושים!“... דעפאר רעכען זיך, אז ע ד כ א ז א ו מ ר י ם ב ש ב ת ה ג ד ו ל — ס'זאל זיך היינטיגס מאל גענוג, הייסט עס... זייט מיר געזונט און שטארק זון שרייבט בריוולעד. נאַר למענהשם, ניט פארגעסען, וואס „האב אייד גע- בעטען: אז ס'זאל זיין פתח שין שא, איד מיין, איהר זאלט ניט מאכען דערפון קיין ביכעל. און אויב עס ווייט אייד אויסקומען שרייבען, זאלט איהר שוין שרייבען פון איין אנדערען, ניט פון מיר; אז מיר פארגעסט, ווי איז פסוק שמעהט: ו י ש ב ח ה ו — אויס טביה דער מילכיגער...“

==
שפרינצע
==

געשריבען אין יאהר 1907.

שפרינצע

— אייד קומט א גרויסע, א ברייטען שלום-עליכם, פאני שלום-עליכם, -- עליכם ועל בניכם! א שאק מיט יאהרען, אז מיר האט בען זיד ניט געזעהען! וועהוועה, וויפיעל וואסערען עס זענען אפגעלאפען! וויפיעל אנגסטען מיר ביידע און כל ישראל זענען אויסגעשטאנען אין די עטליכע יאהר: א קעשעניו, א קאסנעטוציע, מיט פאגראמען, מיט צרות, מיט שלעק — אך טי רבונר-של-עולם, גאטעניו נאש!... מיר איז נאר א חידוש אויף אייד, האט קיין פאראיבעל ניט, וואס איד וועל אייד זאגען, איהר וענט דאך נישט גערוקט אויף א האר, קיין עיז-הרע, קיין עיז-הרע! טהוט אבער א קוק אויף מיר: ה ר י א נ י כ ב ז ש ב ע י ם — איד בין נאך ניט אלט קיין זעכציג, און זעהט, ווי ווייס טביה איז געווארען! ס'א ווער טעלע צער-גידול-בנים, וואס מע האט פון קינדער! און ווער האט נאך אזוי פיעל צער-גידול-בנים פון קינדער וויפיעל איד? מיד האט געטראפען א נייער שלאק מיט מיינע א טאכטער שפרינצע, וואס געהט איבער אלע צרות, וואס איד האב ווען איבערגעהאט ביז אהער, און זעהט, פון דעסטוועגען, גארנישט, מע לעבט, ווי שטעהט דארטען: בעל כרתך אתה חי — האטש ווער צעזעצט, שונאי-ציון, זינגענדיג דאס ליעדעל:

וואס טויג מיר מיין לעבען, וואס טויג מיר מיין וועלט,

אז כ'האב נישט קיין מזל, אז כ'האב נישט קיין געלט?...

בקיצור, ווי אזוי שטעהט דארט אין פרק: ר צ ה ה ק ד ו ש
ב ר ו ד ה ו א ל ז כ ו ת — גאט האט געוואלט א טובה טהון
זיינע אידען, האט מען אנגעשיקט אויף אונז איין אומגליק, א צרה,
א קאסנעטוציע! אי, א קאסנעטוציע! עס איז געקומען מיט א

מאל א מהומה אויף אונזערע נגידים, א לויפעניש פון יעהופעץ קיין אויסלאַנד, כלומרשט אין די וואַרעמע בעדער, נערוועז, זאלץ-ביטלער, נעכטיגע טעג... און ווי באַלד מע צעפאָהרט זיך פון יעהופעץ, אין בויבעריק מיט איהר לופט און מיט איהר וואַלד און מיט איהרע דאָטשעס טיעף־טיעה אין דער ערד, ווי מיר זאָגען אין ברוד־שאַמר: **ברוד מרחם על הארץ... נאָר וואָס דען? ס'איז דאָך אַבער דא אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט, וואָס גיט אַכטונג אויף זיינע אַרעמע לייט נעבאָד, זיי זאָלען זיך נאָר אַ ביסעל מוטשען אויף דער וועלט. האַבען מיר געהאַט אַ זומער — אַי־אַי־אי!** אין מען זיך צענויפנעלאָפען צו אונז קיין בויבעריק פון אַדעס, און פון ראַסטאָוו, און פון קאַטערינעסלאָוו, און פון מאַהיליוו, און פון קע־שעניוו אַלפי אַלפים נגידים, גבירים אַדירים! אַפנים, אַז דאָרט איז די „קאַסנעטוּציע“ נאָר שטאַרקער, ווי ביי אונז אין יעהופעץ, וואָרום מע לויפט, מע הערט ניט אויף צו לויפען. אַי, די קשיא: וואָס לויפען זיי עפּים צו אונז? איז דער תירוץ: לַמַּאי אונזערע לויפען צו זיי? ס'איז שוין ביי אונז געוואָרען, ברוד־השם, אַזאַ מנהג, אַז עס קומט די צייט, וואָס מע הויבט אַן רעדען פון פּאַג־ראַמען, הויבען אידען אַז צו לויפען פון איין שטאָרט אין דער אַנדערער, ווי אין פּסוק שטעהט: **וַיֵּסְרוּ וַיֵּחָנוּ, וַיֵּחָנוּ וַיֵּסְרוּ** — איז די טייטש: פּאַהר דו צו מיר, וועל איד פּאַהרען צו דיר... דערווייל איז בויבעריק, וואָס אַהרט אַיך, געוואָרען אַ כּרד, אַנגעפּאַקט מיט מענטשען, ווייבער און קינדער, און קינדער האַבען ליעב פּיקען, און מילכיגס דאַרף מען, און וואו קריגט מען מילכיגס, אַז ניט ביי טביה'ן? וואָס טויג אַיך, טביה איז אַריין אין דער מאַרע, פון אַלע זייטען: טביה און טביה! רב טביה, אַהער! רב טביה, צו מיר! אַז גאָט וויל, וואָס פּרעגט איהר?

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, ערב־שבעות איז דאָס געווען, קום איד צו פּאַהרען מיט אַ ביסעל מילכיגס צו איינער פון מיינע קונה'טעס, אַ יונגע אַלמנה און אַ רייכע פון קאַטערינעסלאָוו, וואָס

איז געקומען צו פאהרען מיט איהר זוהנדעל, אראנטשיק הייסט ער, קיין בויבעריק אויפ'ן זומער; און דאס פארשטעהט איהר דאך אַליין, אז דאס ערשטע באַקאַנטשאַפט איהרס אין בויבעריק איז געווען מסתמא מיט מיר. „מע האָט מיר גערעקאַמאַנדירט, זאָגט זי, די אַלמנה הייסט דאָס, אַז ביי אַיך איז דאָס בעסטע מילכיגס.“ „ווי קאַז דאָס זיין אַנדערש? — זאָג איד צו איהר, צו דער אַלמנה הייסט דאָס. — ניט אומזיסט, זאָג איד, זאָגט שלמה המלך, אַז אַ גוטער נאָמען לאַזט זיך הערען, ווי אַ שיכר, איבער דער גאַנצער וועלט, און אויב איהר ווילט, זאָג איד, וויל אַיך דערצעהלען, וואָס עס זאָגט דערויף דער מדרש.“ שלאָגט זי מיר איבער, די אַלמנה הייסט דאָס, און זאָגט צו מיר, אַז זי איז אַיין אַלמנה, און איז אין די זאַכען, זאָגט זי, נישט געניט. זי ווויסט ניט, מיט וואָס מען עסט דאָס... דער עיקר, זאָגט זי, אַז די פוטער זאַל זיין פריש, און דער קעז זאַל זיין געשמאַק... נו, געהט רעדט מיט אַ נכבה!...

בקיצור, איד האָב אַנגעהויבען אַריינקומען צו דער קאַטערינע-סלאָווער אַלמנה, וואָס אַהרט אַיך, צוויי מאָל אין דער וואָך; אַלע מאָנטאָג און דאַנערשטאָג, פינקטליך, ווי אַ לוח, אַראַפגעטראָגען דאָס ביסעל מילכיגס, גאַרנישט אַנגעפרעגט זיך, צי מע דאַרף, צי מע דאַרף ניט, געוואָרען ביי איהר אַ היימישער מענטש, ווי גע-ווינטליך, אַנגעהויבען זיך צוקוקען, ווי אַזוי עס פיהרט זיך ביי איהר, אַריינגעשמעקט אין קיך אַריין, געזאָגט אַ פאַר מאָל, וואָס איד האָב געפונען פאַר נויטיג צו זאָגען, דאָס ערשטע מאָל, געווינטליך, געהאַפט אַ פסק פון דער דיענסט, איד זאַל זיך ניט מישען, ניט אַריינקוקען אין פרעמדע טעפ, דאָס אַנדערע מאָל האָט מען זיך צו מיינע ווערטער צוגעהערט, און דאָס דריטע מאָל טאַקי געהאַלטען זיך מיט מיר אַיין עצה, וואָרום זי האָט אַרויסגעזעהען, די אַלמנה הייסט דאָס, ווער טביה איז. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זי האָט מיר אַנטפלעקט איהר צרה, איהר קרענק, איהר אומגליק — אַראַנז-טשיק! סטויטש, ער איז שוין אַ בחור פון עטליכע און צוואַנציג יאָהר, זאָגט זי, און ווויסט נאָר פערדלעך, נאָר לאַסיפערען, נאָר

האפען פישלעד, און ווייטער. זאגט זי, ווייסט ער גארנישט! ער וויל נישט הערען, זאגט זי, פון געשעפט, פון געלט; ס'איז איהם געבליבען פון זיין טאטען, זאגט זי, א שענע ירושה, כמעט א מיר ליאז, ער זאל דאס אפילו, זאגט זי, אריינשמעקען! עס ווייסט נאר וויסברענגען, זאגט זי, איין אפענע האנט ביי איהם! „וואו איז ער. זאג איד, דער בחור? איהר גיט איהם נאר, זאג איד, אהער עו מיר, איד וועל מיר מיט איהם א ביסעל, זאג איד, דורכשמועסען, איהם זאגען א ביסעל מוסר, א פאר פסוקים, ברענגען א מדרש“... לאכט זי: „ווייס איד וואס, זאגט זי, איהר ברענגט איהם בעסער א פערדעל, ניט קיין מדרש!“...

בתוך כך, אזוי ווי מיר רעדען אזוי, ויבוא הילד — קומט אז דער בחור, אראנטשיק הייסט דאס, א בחור'עץ א סאסנע, א געזונטער יונגאטש, בלוט און מילך, און א ברייטען פאס טראגט ער, איד בעט איבער אייער כבוד, אויף די הויזען, מיט א זייגערעל אריינגעשטעקט אט דא אין גארטעל, מיט פארקאטשעטע ארבעל אריבער די עלענביגענס. „וואו ביזט דו געווען?“ פרעגט איהם די מוטער. „זיך געשיפט מיט א שיפעל, זאגט ער, געהאפט פיש“... „א זנע עובדה, זאג איד, פאר אזא בחור'על, ווי איהר; דארט איז א ר היים וועט מען אייך צעטראגען, זאג איד, די ביינער, און איהר דא וועט האפען פישלעד!“ איד טהו א קוק אויף מיין אלמנה — רויט ווי א צוויק, אלערליי פארבען. זי האט געוויס געדעכענט, אז איהר בן וועט מן הסתם אננעמען מיר פאר'ן קאלנער ביר חזקה אחת, און וועט מיר געבען באותות ובמותנים שתיים — צוויי פעטש הייסט עס, און וועט מיר ארויסווארפען כהרס הנשבר. בלאטען! טביה האט פאר אזעלכע זאכען קיין מורא ניט! איד, אז איד האב עפיים, זאג איד!

כך הוה. מיין בחור, אז ער האט דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, איז ער נאר אפגעטראטען א ביסעל, פארלעגט די הענט ארונטער, מיר באטראכט פון סאמע קאפ ביז צו די שפיץ פים, ארויסגעלאזט עפיים א מאדנעם פייה און האט זיך פלוצים אזוי

צעלאכט, אז מיר ביידע האבען מורא געהאט, צי איז דער בחור חלילה ניט משונע געווארען אויף א מינוט? און וואס זאל איד אייד זאגען — מיר זענען פון דעמאלט אז געווארען מיט איהם חבר, די בעסטע נוטע פריינד! איד מוז אייד זאגען: מיר איז דער בחור געפעלען וואס ווייטער אלץ מעהרער; אפילו א שארלאט און איין אויסברענגער, און א האנט שוין צו איין אפענע, און א שטיקעל חושים דערצו. למשל, באגעגענען איין ארעמאז, ארייניגענען די האנט אין קעשענע, ארויסנעמען און אוועקגעבען, נישט געצעהלט. ווער טהוט עס?... אדער אראפנעמען פון זיד א גוטען פאליטא, א גאנצען, א נייעם, און אוועקגעבען יענעם — אז מע שמועסט א חושים דיגער!... א גאט'ס רחמנות געווען אויף דער מוטער! זי פלעגט זיד מיר קלאגען: וואס טהוט מען? און בעטען מיר, איד זאל מיט איהם א ביסעל שמועסען. האב איד איהר צוליעב געהאן: וואס וועל איד איהר זשאלעווען? עס קאסט מיר געלט? און איד האב מיר אוועקגעזעט און איד האב איהם דערצעהלט מעשיות, געבראקט משלים, געריבען פסוקים, גע'האקט מדרשים, אזוי ווי טביה קאן. און ער האט דוקא ליעב געהאט מיר אויסהערען, אויספרעגען, ווי אזוי איד לעב, ווי אזוי איד פיהר מיר אין דער היים? „איד וואלט א בעלן געווען, זאגט ער, זיין ביי אייד א מאל, רב טביה!“... זאג איד צו איהם: „אז מען איז א בעלן זיין ביי טביה, נעמט מען, זאג איד, און מע פאהרט זיד דורך אמאל צו מיר אין חוטאר אריין; איהר האט דאך, זאג איד, גענוג פערדלעך, מיט לאסיפערען. פאר נויט, זאג איד, זענט איהר ניט קליין זיד דורכגעהן מיט די רגלים, ס'איז ניט ווייט, זאג איד, מע דארף נאר דורכשניידען, זאג איד, דעם וואלד“... „ווען, זאגט ער, זייט איהר אין דער היים?“ „מיד קאן מען טרעפען, זאג איד, אין דער היים נאר שבת, אדער יום־טוב. שאט, זאג איד, ווייסט זייהר וואס? אט האבען מיר, אם ירצה השם, איבעראכטאג פרייטאג שבועות; אויב איהר ווילט, זאג איד, מאכען א שפאציער צו אונז אין חוטאר אריין, וועט אייד מיי ווייב. זאג איד, מככד זיין מיט

מילכיגע בלינצעס אָזעלכע, אשר לא בלינצו אבותינו במצרים! פרעגט ער מיר: „וואס הייסט דאס? איהר ווייסט דאך, זאגט ער, אז איד בין אויף פסוקים שוואך“... „איד ווייס, זאג איד, אז איהר זענט שוואך; איהר זאלט געווען זאג איד, לערנען אין חדר, אזוי ווי איד, וואלט איהר, זאג איד, אויך געוואוסט מה דקאמרי רביצין“... לאכט ער און מאכט צו מיר: „גוט, איהר האט מיר, זאגט ער, פאר א גאסט; איד קום, זאגט ער, צו איד, רב טביה, דעם ערשטען טאג שבועות, מיט א פאר באקאנטע, אויף בלינצעס, נאר איהר זאלט זעהן, זיי זאלען זיין, זאגט ער, היים!“, אש להבה, זאג איד, מ ז ה ש פ ה ו ל ח ו ין — פון דער סקאווערדע גלייך אין מויל אריין!“... און איד קום צו פאהרען אהיים און רופ מיר אז צו מיינער: „גאלדע, זאג איד, מיר האבען געסט אויף שבועות!“ זאגט זי: „מזל טוב דיר, וועמען איז?“ זאג איד: „דאס וועסט דו וויסען שפעטער; דו גרייט נאר צו אייער, זאג איד, קען און פוטער איז דא, ברודי-השם, גענוג; וועסט מאכען בלינצעס, זאג איד, פאר דריי פארשוין, נאר אָזעלכע פארשוינען, זאג איד, וואס האלטען פון דער אכילה און הויבען נישט אז צו וויסען, זאג איד, וואס רש"י מאכט“... „אוראי, זאגט זי, שוין צו געטשעפעט זיך א שלים-מול פון הונגעריגען לאנד?“ „כיוז א בהמה, זאג איד, גאלדע! ערשטענס, וואלט נישט געווען, זאג איד, אזא אומגליק, ווען מיר זאלען חלילה אנהאדעווען, זאג איד, איין ארעמאן מיט שבועות'דיגע בלינצעס; והשנית, זאג איד, זיי וויסען, זונתי היקרה, הצנועה והחסידה מרת גאלדע שתחיה, אז איינער פון אונזערע שבועות'דיגע געסט וועט זיין דער אלמנה'ס זוהנרעל, זאג איד, אט דער, וואס מע רופט איהם אראנטשיק, איד האב דיר דער צעהלט פון איהם“. „אויב אזוי, זאגט זי, איז עפיים אנדערש“... דער כח פון מיליאנען! אפילו מיין גאלדע, אז זי דערשמעקט געלט, ווערד זי נאר איין אנדער מענטש. ס'איז אזא וועלט, וואס זאלט איהר קלערען? ווי שטעהט דארטען אין הלל: כ ס פ ו ז ה כ מ ע ש י ד י א ד מ — געלט באגראבט א מענטשען...

בקיזור, ס'איז געקומען דער ליכטיגער גרינער יומ־טוב שבועות. ווי שען, ווי גרין, ווי ליכטיג און ווארעם ביי מיר אין חוטאָר אין אז עם קומט שבועות, באַדאַרף איר אַיך ניט דערצעהלען. דער גרעסטער גביר ביי אַיך וואַלט זיך ווינשען האָבען אַזאַ בלויען הימעל, מיט אַזאַ גרינעם וואַלד, מיט אַזעלכע שמעקענדיגע סאַסנעס. מיט אַזאַ מחיה'דיגען גראַז, פאַשע פאַר די בהמה'לעך, וואָס שטעהען און קייען און קוקען אַיך אין די אויגען אַרײַן, ווי איינער רעדט: „גיט אינו נאָר אַלע מאַל אַזאַ גראַז, קיין מילך וועלען מיר אַיך ניט זשאַלעווען!“... נײַן, זאַגט אַיך, וואָס איהר ווילט, גיט מיר די בעסטע פרנסה, איר זאַל אַרויספאַהרען פון דאַרף אין שטאַרט אַרײַן, וועל איר מיר מיט אַיך ניט בייטען. וואו האָט איהר אין שטאַרט אַזאַ הימעל? ווי זאַגען מיר אין הלל: ה ש מ י ם ש מ י ם ה' — ס'איז אַ הימעל פון גאַט!... אין שטאַרט, אַז איהר פאַררייסט דעם קאַפּ, וואָס זעהט איהר? אַ מויער, אַ דאַך, אַ קוימען, אַבער וואו האָט איהר דאַרט אַזאַ בוים? און טאַמער האָט זיך פאַרוואַלגערט ערגיץ ביי אַיך אַ בוימעלע, האָט איהר דעם אַנגעטאָן פון אויבען אַ קאַפּאַטע!... הכלל, זיי האָבען זיך גאַר נישט געקאַנט אַפּוואונדערען, מיינע געסט, אַז זיי זענען געקומען צו מיר שבועות אין חוטאָר אַרײַן. אַנגעקומען זענען זיי, אַלע פיער בהורים, רייטענדיג אויף פערדלעך, סוסים איינס און איינס! און ווער שמועסט אַראַנטשיק — איז געזעסען אויף אַ פערדלעך, זאַג איר אַיך, אַ סוס, אַיין אמת'ער מערין! איהר קויפט איהם ניט פאַר קיין דריי הונדערט קאַרבען! „ברוך הבא, געסט! — זאַג איר צו זיי. — לכבוד שבועות, זאַג איר, זענט איהר דאָס געקומען רייטענדיג? נישקשה, זאַג איר, טביה איז נישט פון די גרויסע צדיקים, און אַז מע וועט אַיך, זאַג איר, אַם ירצה השם, שמייסען אויף יענער וועלט, וועט מיר ניט וועה טהון... עי, גאַלדע! זעה נאר, עם זאַלען זיין פאַרטיג די בלינצעס, און לאַז מען, זאַג איר, אַרויסטראַגען דעם טיש אַהערצו אין דרויסען אַרויס, איר האָב זאַג איר, אין שטוב גאַרנישט וואָס צו ווייזען פאַר די געסט...“

שפרינצען! טייבעל! ביילקע! וואו זענט איהר דארט? ריהרט זיך! ... אַט אַזוי קאַמאַנדעווע איד מיט די קינדער, און עס ווערד ארויסגעטראָגען אַ טיש, מיט בענקלעך, מיט אַ טישטוד, מיט טעלער, לעפלען, גאַפלען, זאַלץ, — און טאַקי באַלד נאָך דעם קומט אַן גאַרע מיט די בלינצעס, הייסע, זוּדיגע, פון דער סקאַווערע, מחיה"ד דיגע, פעטע, כּצפּיחית ברבּש! און מיינע אורחים קאַנען זיך גאַר נישט אַפּלויבען פון די בלינצעס...

„וואָס שטעהסט דו, זאַג איד צו גאַלדען, נעם, זאַג איד, חזר איבער דעם פּסוק נאָך אַ מאָל, ס'איז היינט, זאַג איד, שבועות, דאַרף מען, זאַג איד, זאַגען צוויי מאָל „אודר"! און מיין גאַלדע פּוילט זיך ניט, פּילט אַן דעם פאַלומעסעק נאָך אַ מאָל, און שפּרינצע דערלאַנגט די בלינצעס צום טיש. פּלוצים, איד טהו אַ קוק אויף מיין אַראַנטשיקען, איד זעה, ער האָט זיך פאַרקוקט אויף מיין שפּרינצען — ער לאָזט נישט אַראַפּ קיין אויג פון איהר! וואָס האָט ער אויף איהר אַזעלכס דערועהען? ... „עסט, זאַג איד צו איהם, פאַר וואָס עסט איהר נישט? ... מאַכט ער צו מיר: „וואָס דען טהו איד?“, „איהר קוקט, זאַג איד, אויף מיין שפּרינצען! ... ווערד אַ געלעכטער, אַלע לאַכען, און מיין שפּרינצע לאַכט אויד. און ס'איז אַלעמען פּרייליך, אַלעמען גוט — אַ גוטער, אַ פּרייליכער שבועות אויף אַלעמען! ... געה טרעה, אַז פון דער פּרייליכקייט וועט זיך אויס-לאָזען אַ צרה, אַ שלאַק, אַ יללה, אַ גאַט'ס שטראַף אויף מיין קאַפּ, פאַרווייט און פאַרפּינסטערט בין איד געוואָרען! ... נאַר עט! אַ מענטש איז אַ נאַר! אַ מענטש אַ ברידעט טאַר זיך ניט צולאָזען צום האַרצען און דאַרף פאַרשטעהן, אַז אַזוי ווי עס איז, אַזוי באַד-דאַרף צו זיין, וואָרום ווען עס זאַל באַדאַרפען זיין אַנדערש, וואָלט דאָך עס ניט געווען אַזוי ווי עס איז! זאַגען מיר דען ניט אין תּהלים: ה' ש'ל'ך ע'ל'ה' — פאַרלאָז דיד נאַר אויף גאַט, ער וועט שוין מאַכען אַזוי, אַז דו זאָלסט ליגען טיעף, נייען איילען אין דער ערד, און באַקען בייגעל, און נאַר זאַגען: גַם זו לְטוּבָה! הערט, וואָס עס קאַן זיך פאַרלויפען אויף

א וועלט, נאר מיט קאפ, ווארום דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה.

ויהי ערב ויהי בקר — איינמאל פארנאכט קום איד צו פאהרען אהיים א צעבראטענער פונ'ר טאג און איין אויסגעמוטשעטער פונ'ם ארומלויפען איבער די דאטשעס אין בויבעריה, טרעה איד ביי מיר אין דרויסען ביי דער שטוב צוגעצוימט צו דער טהיר א באקאנט פערד, איד וואלט געמעגט שווערען, אז ס'איז אראנטשיק'ס סוס, דער מערין, וואס איד האב איהם דעמאלט אפגעשאצט אין דריי הונדערט קארבען. געה איד צו צום סוס און דערלאנג איהם מיט איין האנט א פליאסק פון הינטען און מיט דער אנדערער האנט א קראץ פון פארענט אין האלז און א טרייסעל איבער דער גריווע. „ידידי, זאג איד צו איהם, שענער בחור מיינער! וואס טהוסט דו דא?“ דרעהט ער אויס צו מיר די תל'עוודיגע מארדע און טהוט אז קוק אויף מיר מיט די קלוגע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס פרעגט איהר מיד? פרעגט מיין בעל'הבית“... און איד קום אריין אין שטוב און טהו א נעם מיין ווייב: „זאג מיר נור, גאלדע קרוין. וואס טהוט דא אראנטשיק?“ ענטפערט זי מיר: „פון וואנען זאל איד וויסען? ער איז דאך פון דינע לייט!“ „וואו איז ער גיץ?“ „ער איז, זאגט זי, געגאנגען מיט די קינדער אין וועלדעל אויפ'ן שפאציער“... „וואס איז פלוצים גאר פאר א שפאציער?“ — זאג איד צו מיין ווייב און היים מיר געבען עסען. אפגעגעסען, בא' טראכט איד מיד: „וואס ביזט דו, טביה, אזוי אויפגעטראגען? אז א מענטש קומט צו דיר צו גאסט, באדארף מען זיין אזוי אג' גערודעלט? אדרבה“... און ווי איד טראכט מיר אזוי, איד טהו א קוק — מינע מיידלעך געהען מיט'ן חבר'המאז, האלטען אנגע' ריסענע קוויטען, פריהער געהען די צוויי יונגערע, טייבעל און ביילקע, און הינטען — מיין שפרינצע מיט אראנטשיקען... „גוטען אבענד!“ „גוט יאהר!“ מיין אראנטשיק שטעהט מיר אזוי עפיש מאדנע, גלעט דאס פערד, האלט א גרעזעל אין מויל און רופט זיך אז צו מיר: „רב טביה! איד וויל מיט אייך מאכען א געשעפט.“

לאמיר זיך בייטען מיט די פערדלעך". „איהר האט נישט געפונען, זאג איד, פון וועמען צו לאכען?" מאכט ער צו מיר: „ניין, איד מיין דאס ערנסט". „אזוי, זאג איד, איהר מיינט דאס ערנסט? וויפיעל, למשל, קאסט אייער סוס?" „אין וויפיעל, זאגט ער, שאצט איהר איהם?" „איד שאץ איהם, זאג איד, איד האב מורא, אויב ניט דריי הונדערט קארבוינים, און אפשר מיט א סמיטשיק". צי לאכט ער זיך און זאגט, אז ער קאסט מעהר פון דריי מאל אזוי פיעל, און רופט זיך אז צו מיר: „נו? מאכען מיר א בייט?" מיר איז דער שמועס ניט געפעלען: וואס הייסט, ער וועט אויס בייטען זיין סוס אויף מיין שליסמול? ... זאג איד צו איהם, אז ער זאל אפלאגען דאס געשעפט אויף איין אנדערש מאל, און איד פרעג איהם אין א שפאס: צי איז ער טאקי צוליעב דעם געקומען? אויב אזוי, איז איין עבירה, זאג איד, די הוצאות... ענטפערט ער מיר גאנץ ערנסט: „געקומען בין איד צו אייד, אייגענטליך, מכח איין אנדער זאך; זייט זיך מטריח, אויב איהר ווילט, וועלען מיר א ביסעל שפאציערען". וואס פאר א שפאציער איז דאס אויף איהם אנגעקומען? -- טראכט איד מיר, און לאז מיר געהן מיט איהם צום וועלדעל צו. די זון האט זיך לאנג געזעצט, דאס גרינע וועלדעל זעהט שוין אויס טונקעל, די זשאבעס פון דער גרעבלי קראקע, און דאס גראז שמעקט מחיה נפשות! אראנטשיק געהט און איד געה, ער שווייגט און איד שווייג. נאכדעם שטעלט ער זיך אפ, טהוט א הוסט און מאכט צו מיר: „רב טביה! ווי וואלט איהר, אשטייגער, געזאגט, ווען איד זאל אייד זאגען, אז איד האב ליעב אייער שפרינצע און אז איד וויל זי נעמען פאר א כלה?" „וואס איד וואלט גע- זאגט? -- זאג איד. — איד וואלט געזאגט, אז מע זאל א משוגע'נעם אויסמיקען און אייד אריינשמעלען"... קוקט ער מיר אז און מאכט צו מיר: „וואס הייסט?" זאג איד: „אט דאס הייסט!"... זאגט ער: „איד פארשטעה אייד ניט". זאג איד: „איז א סימן, אז איהר זענט ניט איבעריג קלוג, ווי אין פסוק, זאג איד, שטעהט: ח כ ס ע י נ י ו ב ר א ש ו, דאס מיינט: א קלוגען זאגט מען

אויפ'ן וואונק, א נאָר גיט מען מיט'ן שטעקען... מאַכט ער צו מיר ווי ברוגז'ליד: „איד רעד צו אַיך פּראָסט, און איהר ענטפערט מיר מיט חכמות און מיט פסוקים!“ זאָג איד: „איטליכער חזן זינגט אַזוי, ווי ער קאָן, און יעדער בעל־דרשן דרשנ'ט פון זיינעט וועגען; אויב איהר ווילט וויסען, וואָס פאַר אַ בעל־דרשן איהר זענט, רעדט איבער פריהער מיט אַיער מוטער, זי וועט אַיך שוין, זאָג איד, קלאָר מאַכען אַקוראַט“... „האַלט איהר מיד, זאָגט ער, אַפּנים, פאַר אַ יונגעלע, וואָס דאַרף זיך אַנפּרעגען ביי דער מאַמע?“... „געוויס, זאָג איד, דאַרפט איהר זיך אַנפּרעגען ביי דער מאַמע, און די מאַמע וועט אַיך געוויס זאָגען, אַז איהר זענט אַ חושים, און וועט זיין גערעכט“... „און וועט זיין גערעכט?“ — מאַכט ער. „געוויס, זאָג איד, וועט זי זיין גערעכט, וואָרום וואָס פאַר אַ חתן זענט איהר, זאָג איד, פאַר מיין שפּרינצען? וואָס פאַר אַ גלייכען איז מיין שפּרינצע צו אַיך? און דער עיקר, זאָג איד, וואָס פאַר אַ מחותן בין איד מיט אַיער מוטער?“... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, האָט איהר שוין, רב טביה, אַ גרויסען טעות! איד בין נישט קיין יונגעלע פון אַכצעהן יאָהר, און זוך נישט קיין מחותנים פאַר מיין מוטער, און ווייס ווער איהר זענט, און ווער אַיער טאַכטער איז, און זי געפעלט מיר, און אַזוי וויל איד, און אַזוי וועט דאָס זיין!“... „האַט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איד, וואָס איד שלאָג אַיך איבער; איד זעה, זאָג איד, אַז מיט איין צד זענט איהר שוין פאַרטיג; זענט איהר, זאָג איד, באַוואָהרענט אויך מיט'ן אַנדערען צד?“... זאָגט ער צו מיר: „איד ווייס ניט, וואָס איהר מיינט“... זאָג איד: „איד מיין דאָס די טאַכטער מיינע, שפּרינצען מיין איד, צי האָט איהר שוין, זאָג איד, מיט איהר עפּיס גערעדט, און וואָס, זאָג איד, זאָגט זי?“... ווערד ער אַזוי ווי בעלעדיגט און מאַכט צו מיר מיט אַ שמייכעל: „וואָס פאַר אַ פּראַגע איז דאָס? געוויס האָב איד, זאָגט ער, מיט איהר גערעדט, און ניט איין מאַל — עטליכע מאַל, איד קום, זאָגט ער, אַהער אַלע טאַג“... איהר הערט? ער קומט אַהער אַלע טאַג, און איד ווייס נישט!... „בהמה בצורת

מענטש! באַראַרף מען דאָר דיר געבען קייען שטרוי, טביה! אַז דו וועסט זיך לאַזען אַזוי פיהרען אין באַד אַרײן, וועט מען דאָר דיר קויפען און פאַרקויפען, דו פערדאָטש איינער!"... אַזוי טראַכט איד מיר און געה מיט אַראַנטשיקען צוריק, און ער געזעגענט זיך אַפּ מיט מיין חברה, האַפט זיך אַרויף אויפ'ן סוס, און הלך משה מרדכי — מאַרש קיין בויעריק...

אַצינד וועלען מיר, ווי זאַגט איהר דאָס אין אַייערע ביכלער, איבערלאַזען דעם בזמלך און זיך נעמען צו דער בת־מלכה, צו שפּרינצען הייסט עס... „זאַג מיר, טאַכטער, וואָס איד וועל דיר פרעגען, זאַג איד: דערצעהל מיר נאָר, זאַג איד, וואָס דער אַראַנטשיק האָט מיט דיר אַפּגעשמועסט מכה אַזאַ זאַר, זאַג איד, נאָר אַהן מיין וויסען?"... ענטפּערט עפּים אָט דער בוים? אַזוי ענטפּערט זי! געוואַרען רויטליך, אַראַפּגעלאַזט די אויגען, ווי אַ כלה, אַנגענומען אַ פּולען מויל מיט וואַסער — און שאַ!... באַ! — טראַכט איד מיר. — ווילסט ניט רעדען איצט, וועסט דו רעדען שפּעטער אַ ביסעל... טביה איז ניט קיין אידײנע; ער האָט צייט! און איד וואַרט אַ ווײלע, ווי זאַגט מען, יבוא יומה, און טשאַטעווע אויס די מינוט, וואָס איד בלייב מיט איהר אַלײן, און רופּ מיר אַז צו איהר: „שפּרינצע, זאַג מיר, וואָס איד וועל דיר פרעגען: קענסט דו איהם האַטש, אָט דעם אַראַנטשיקען?"... זאַגט זי: „געוויס קען איד איהם"... „ווייסט דו, זאַג איד, אַז ער איז אַ סווישטשון?"... פרעגט זי מיר: „וואָס הייסט דאָס אַ סווישטשון?" זאַג איד איהר: „אַ פּוסט ניסעל, וואָס סע פּייפט"... זאַגט זי: „האַסט אַ טעות, אַרנאָלד איז אַ גוטער מענטש"... „ער הייסט שוין, זאַג איד, ביי דיר אַרנאָלד, ניט אַראַנטשיק דער שאַר־לאַטאַן?" זאַגט זי: „אַרנאָלד איז ניט קיין שאַר־לאַטאַן, אַרנאָלד האָט אַ גוט האַרץ; אַרנאָלד, זאַגט זי, געפּינט זיך אין אַ שטוב פּון פאַרדאַרבענע מענטשען, זאַגט זי, וואָס ווייסען נאָר געלט און געלט"... „אַזוי, זאַג איד, ביזט דו שוין, שפּרינצע, אויך געוואַרען אַיין אויפֿ־געקלערטע פּילאָזאָפּע און האַסט שוין אויך פּיינט געקריגען געלט?"...

בקיצור, איד זעה אַרויס פון דעם שמועס, אָז עס האַלט שוין ביי זיי ווייטליך, און האַפען צוריק איז שוין אַ ביסעל צו שפעט, וואָרום איד קען מיינע לייט. טביה'ס טעכטער, האָב איד אַיך געזאָגט שוין אַמאָל, ניט געדאַכט זאָלען זיי ווערען, אָז זיי קלעפען זיך אַיין אין אַ מענטשען, איז מיט'ן גאַנצען לעבען, מיט'ן חיות, מיט דער נשמה! און איד טראַכט מיר: „שוטה! למאי זאָלסט דו וועלען זיין, טביה, מעהר חכם פון דער גאַנצער וועלט? אפשר איז דאָס אַ גאָט'ס זאָך? אפשר איז דאָס באַשערט, אָז דוקא דורך אַט דער שטיִלינקער שפּרינצע זאָלסט דו געהאַלפען ווערען, באַ-לוינט ווערען פאַר אַלע דיינע קלעפּ און וועהטיגען, וואָס דו האַסט ביז אַהער איבערגעטראָגען, האַבען אַ גוטען עלטער, און אויך וויסען אַמאָל פון אַ לעבען אויף דער וועלט? אפשר איז דיר באַשערט האַבען אַ טאַכטער אַ מיליאַנשטיצע? וואָס איז? סע שטעהט דיר ניט אָן? ... וואו שטעהט דאָס געשריבען, אָז טביה דאַרף זיין אייביג אַ קבוצ, אייביג אַרומשלעפען זיך מיט'ן פּערדעל און מיט קען און פוטער צוליעב די יעהופּעצער נגידים, זיי זאָלען האַבען וואָס צו פּרעסען? ... ווער ווייסט, אפשר איז מיר אַנגעצייכענט געוואָרען פון אויבען, אָז איד זאָל אויף דער עלטער עפּים מתקן זיין אויף דער וועלט, ווערען אַ בעל-צדקה און אַ בעל-מכניס-אורח, און אפשר גאַר אַוועקזעצן זיך מיט אידען לומדים און לערנען תורה? ... וכדומה אַזעלכע רייכע, גאַלדענע מחשבות קריכען אין קאַפּ אַריין, ווי אין „יהי כבוד“ שטעהט געשריבען: ר ב ו ת מ ח ש ב ו ת ב ל ב א י ש — זאָגט אַ גוי, להבדיל: „דאָריען דאָומקאָיאַו באַ-גאַטיעט!“ ... און איד קום אַריין אין שטוב אַריין און איד נעם אַוועק מיין אַלטע און מאַך מיט איהר אַ שמועס: „וואָס וואָלט זיין, כדומה לַמשל, זאָג איד, ווען אונזער שפּרינצע זאָל זיין אַ מי-ליאַנשטיצע?“ פּרעגט זי מיר: „וואָס הייסט דאָס אַ מיליאַנ-שטיצע?“ זאָג איד: „אַ מיליאַנשטיצע הייסט אַ מיליאַנ-שטיקס אַ ווייב“ ... פּרעגט זי מיר: „וואָס הייסט אַ מיליאַנ-שטיק?“ זאָג איד איהר: „אַ מיליאַנשטיק הייסט אַ מענטש,

וואס פארמאגט א מיליאָן? ... פּרעגט זי מיך: „וויפּיעל איז דאָס אַ מיליאָן?“ זאָג איד: „אַז דו ביזט אַזאַ כּהמא און ווייסט ניט, וויפּיעל איז אַ מיליאָן, היינט וואָס האָב איד מיט דיר וואָס צו רעדען?“ ... זאָגט זי: „ווער בעט דיר, זאָלסט רעדען?“ — איז זי אויך גערעכט.

בקיצור, עס געהט אַוועק אַ טאַג, איד קום צו פּאָהרען אַהיים: „געווען אַראַנטשיק?“ — ניין, נישט געווען... עס געהט אַוועק נאָך אַ טאַג: „געווען דער בחור?“ — ניין, נישט געווען... איד זאָל אַריינגעהן צו דער אַלמנה מיט אַיין אויסרעד, פּאַסט מיר ניט; איד וויל ניט, אַז זי זאָל מיינען, אַז טביה שלאָגט זיך נאָכ'ן שידוך... און אַגב האָב איד געפּיהלט, אַז איהר באַדאַרף עס זיין כּשׁוּשׁה כּיִן הוּהוּם — ווי אַ פינפטער ראָד צום וואַגען. הגם איד פּאַרשטעט ניט, פּאַר וואָס? באַשר איד האָב ניט קיין מיליאָן? האָב איד דאָך איצטער אַ מחותנת'טע אַ מיליאָנשטיצע! און זי וועמען האָט פּאַר אַ מחותן? — אַ אידען אַיין אַרעמאָ, אַ קבצן, אַ טביה דעם מילכיגען; היינט ווער איז מעהר יחוס, איד צי זי? ... איד וועל אַיך זאָגען דעם ריינעם אמת, איד האָב אַנגעהויבען וועלען דעם שידוך, נישט אַזוי צוליעב דעם שידוך, ווי צוליעב נצחון אַלײן. „אַ רוח אין זייער פּאַטער און מוטער אַרײן, די יעהופּעצער גבירים, לאַזען זיי וויסען, ווער טביה איז! ... ביז אַהער האָט מען מעהר ניט געהערט נאָר בראַצקי און בראַצקי, גלייך ווי די איבעריגע זענען נאָר קיין מענטשען ניט!“ ...

אַזוי טראַכט איד מיר, פּאָהרענדיג אַהיים פון בויבעריק, און קום אַהיים, געהט מיר מיינע אַקעגען מיט אַ גדולה: „אַ שליח, אַיין ערל איז נאָרוואָס געווען פון בויבעריק, פון דער אַלמנה, זאָלסט לַמעוֹהֶשֶׁם באַלד קומען צו פּאָהרען אַהײן, עס מעג זיין אויף דער נאַכט, זאָלסט דו שפּאַנען דאָס פּערדעל און קומען צו פּאָהרען, מע דאַרף דיר דאַרט זעהר נויטיג האַבען!“ ... „וואָס האָט זיי, זאָג איד, אַזוי אַנגעשפּאַרט? וואָס האַבען זיי, זאָג איד, אַזוי קיין צייט ניט?“ איז איד האַפּ אַ קוק אויף מיין שפּרינצען — זי שוויינט,

נור די אויגען איהרע רעדען, אויף רעדען זיי! קיינער פארשטעהט ניט איהר הארץ, אזוי ווי איד... איד האב די גאנצע צייט מורא געהאט, א קשיא אויף א מעשה, טאמער לאזט זיך אויס דערפון א בוידעם, האב איד אויף איהם, אויף דעם אראנטשיקען, אויסגערעדט וואס איד האב געקאנט, אז ער איז אזוי, און ער איז אזוי — איד האב אבער געזעהען, אז ס'איז גיין ארבעס אין וואנט, מיין שפרינצע געהט אויס ווי א ליכט. האב איד איינגעשפאנט צוויק מיין פערד-אויבענגעלע און האב מיר געלאזט שוין פארנאכטליך מיין בויעריק, פאהרענדיג אזוי, טראכט איד מיר: „וואס קאנען זיי מיר רופען מיט אזא מין אימפעט? וועגען א ווארט? וועגען א קנס-מאל? וואלט ער דאך געקאנט קומען צו מיר, דאכט זיך, דערווייל בין איד דער אבי הכלה!“ און איד אליין צעלאך מיר פון דעם געדאנק: וואו איז דאס געהערט געווארען אין דער וועלט, אז דער נגיד זאל געהן צום קבצן? סיידען ס'זאל שוין ווערען עק וועלט, משיח'ס צייטען, אזוי ווי די יונגע לייטלעך, די ווייסע-הברה'ניקעס, ווילען מיר איינרעהען, אז באלד וועט קומען א צייט, וואס דער נגיד מיט'ן קבצן וועלען זיין גלייך, שלי שלך, שלך שלי, מיינס דיינס, דיינס מיינס, הפקר ציבעלעס! דאכט זיך, א קלוגע וועלט — און אזעלכע בהמות! ער-ער-עד!...

מיט די דאזיגע געדאנקען בין איד אנגעקומען קיין בויעריק און פארפאהרען גלייך אויף דער דאטשע צו דער אלמנה, אוועק געשטעלט דאס פערדעל, — וואו איז די אלמנה? נישטא קיין אלמנה! וואו איז דער בחור? — נישטא קיין בחור! ווער-זשע האט מיר גערופען? „איד האב אייך גערופען!“ — אזוי מאכט צו מיר א קיילעכיק געפאקט אידעל מיט גיין אויסגעפליקט בערדעל און מיט א גראבער גאלדענער קייט אויפ'ן בייכעל. „ווער-זשע, זאג איד, זענט איהר?“ זאגט ער: „איד בין דער אלמנה'ס א ברודער און אראנטשיק'ס א פעטער... מע האט מיר, זאגט ער, ארויסגערופען מיט א דעפעש פון קאטערינעסלאוו, און איד בין נאר-וואס געקומען צו פאהרען“... „ווי באלד אזוי, נאט-זשע אייך

אפ שלום, — זאג איד און זעץ מיד אוועק. דערזעהען, אז איד האב מיד אוועקגעזעצט, מאכט ער צו מיר: „זיצט“. זאג איד: „א דאנק, איד זייך שוין. וואס-זשע מאכט איהר, זאג איד, ווי אזוי איז ביי אײך, זאג איד, די קאסנעטוציע?“ ענטפערט ער מיר דערויף גארנישט ניט, צעלעגט זיך אויף א וויעגשטוהל, די הענט אין די קעשענעס, שטעלט ארויס די גאלדענע קייט מיט'ן בייכעל און מאכט צו מיר בזה הלשון: „אײך רופט מען, דאכט זיך, טביה?“ ... „יא, זאג איד, צו דער תורה, אז מע רופט מיד אויף, רופט מען מיד אויף: „יעמוד ר' ב טביה ברב שניאור זלמן“... „הערט אויס, מאכט ער צו מיר, רב טביה, וואס איד וועל אײך זאגען. וואס טויג אונז לאנגע דבורים? לאמיר, זאגט ער, געהן גלייך צום ענין, געשעפט הייסט עס“... „מהכתיב, זאג איד, שלמה המלך האט שוין לאנג געזאגט: ל כ ל ז מ ז — ווען מע דארף רעדן געשעפט, איז געשעפט... איד בין, זאג איד, א געשעפטס מאן“... „דאס זעהט מען, זאגט ער, אז איהר זענט א געשעפטס מאן, דערפאר וויל איד טאקי מיט אײך רעדן סוחר'יש; איד וויל, איהר זאלט מיר זאגען, אבער אפען געשמועסט, וויפיעל וועט דאס אונז קאסטען ארום און ארום? ... אבער אפען געשמועסט!“... „אויב, זאג איד, אפען געשמועסט, ווייס איד ניט, וואס איהר רעדט“... „רב טביה! — מאכט ער צו מיר נאך א מאל און וויל נישט ארויסנעמען די הענט פון די קעשענעס. — איד פרעג אײך, זאגט ער, וויפיעל וועט אונז קאסטען ארום און ארום די חתונה?“ „עס ווענדט זיך, זאג איד, וואס פאר א חתונה איהר מיינט? אויב איהר מיינט א גרויסארטיגע חתונה, ווי אײך שטעהט אז, בין איד, זאג איד, ניט אים שטאנד“... שטעלט ער אז אויף מיר א פאר עינים און מאכט צו מיר אזוי: „אדער איהר מאכט זיך תמ'עוואטע, אדער איהר זענט טאקי א תם... האטש אפילו, זאגט ער, איהר זעהט ניט אויס פון קיין תב, ווארום איהר זאלט זיין, זאגט ער, א תם, וואלט איהר ניט אריינגעשלעפט, זאגט ער, מיינ פלימעניק אין א בלאטע, איהם פארבעטען צו זיך כלומרשט אויף שבועות'ריגע בלינד

צעם, איהם אונטערנעשטעלט דאָרט אַ שען מיידעל, צי יאָ אַ טאָכֵר טערה, צי ניט קיין טאָכטער, איד געה ניט אַרײַן, זאָגט ער, אַזוי ווייט, און זי האָט זיך איהם פאַרלױבעט, זאָגט ער, דאָס הייסט, זי איז איהם געפּעלען, נו, און ער איהר אַודאי, פון דעם, זאָגט ער, רעדט מען ניט, איד וועל אײך ניט זאָגען, זאָגט ער, עס קאָן זײן, זי איז אײן אַרענטליך קינד און מײנט דאָס נעבאָך ערנסט, איד געה נישט אַזוי ווייט... איהר טאָרט אָבער ניט פאַרגעסען, זאָגט ער, ווער א י ה ר זענט און ווער מ י ר זענען? איהר זענט דאָר, זאָגט ער, אַ איד אַ בר־דעת, ווי קאָנט איהר, זאָגט ער, גאָר דערלאָזען אַזעלכס, אַז טביה דער מילכיגער, וואָס פיהרט אונז קען און פוטער, זאָל ער זײן אונזער מחותן? ... אַי, זיי האָבען זיך, זאָגט ער, געגעבען אײנס דאָס אַנדערע דאָס וואָרט? וועלען זיי דאָס נעמען צוריק! קיין גרויס אומגליק, זאָגט ער, שטעהט ניט דערביי. טאָמער דאָרף עפּים קאָסטען, זאָגט ער, זי זאָל איהם אַרויסלאָזען פון וואָרט, מהכתיתי, מיר האָבען, זאָגט ער, גאָר נישט קעגען דעם. אַ מיידעל איז נישט קיין בחור, זאָגט ער. צי אַ טאָכטער, צי ניט קיין טאָכטער, זאָגט ער, איד וויל גאָר אַזוי ווייט נישט אַרײַנגעהן, זאָגט ער... „רבונרש־עולם! — טראַכט איד מיר — וואָס וויל דער איד?“... און ער הערט נישט אויף צו רעדען איבער מיין קאָפּ: איד זאָל גאָר ניט דענקען, זאָגט ער, טאָמער וועט מיר געראַטען מאַכען אַ סקאָנדאַל, אויספויקען אומעדום, אַז זײן פּלימעניק, זאָגט ער, האָט זיך גע'שדכ'ענט צו טביה דעם מילכיגענ'ס טאָכטער... און איד זאָל זיך אַרויסשלאָגען פונ'ם קאָפּ, זאָגט ער, אַז זײן שוועסטער איז אַ מענטש, וואָס קאָטאַרע מע קאָן פון איהר פּאַמפען געלט... מיט גוטען, זאָגט ער, מהכתיתי, קאָן מען, זאָגט ער, נעמען ביי איהר עטליכע קערבלעד; עלעהיי, זאָגט ער, אַ נדבחה... מען איז דאָר, זאָגט ער, מענטשען, וואָס קאָטאַרע, מע דאָרף אַמאָל אויס־העלפען אַ מענטשען...

בקיצור, איהר ווילט וויסען, וואָס איד האָב איהם געענטפּערט? איד האָב איהם, אַז אַך און וועה איז מיר, גאָר נישט געענטפּערט.

ס'איז מיר געווען, ווי זאגט איהר, ת ד ב ק ל ש ו נ י — עם האָט מיר ווי אָפגענומען דאָס לשון! איד האָב זיך אויפגעהויבען, זיך אויסגעדריעהט מיט'ן פנים צו דער טהיר — און נישטאָ מיד! ... ווי פון אַ שרפה האָב איד מיד אַרויסגעהאַפּט, ווי פון אַ טורמע! ... עם האָט מיר געזשומעט אין קאַפּ, געשעמערירט אין די אויגען און גע-טורקעט אין די אויהערען די ווערטער פון דעם אידען: „אַפען געשמועסט“ ... „אַ טאַכטער, ניט קיין טאַכטער“ ... „איין אַלמנה אויף צו פאַמפען“ ... „עלעהיי אַ נדבה“ ... און בין צוגעגאַנגען צו מיין פערד-און-וועגעלע, אַריינגעלעגט דאָס פנים אין בריטשקע אַריין און — איהר וועט ניט לאַכען פון מיר? — אַז איד האָב מיד צע-וויינט, האָב איד געוויינט און געוויינט! און אַז איד האָב מיד גוט אויסגעוויינט און געזעסען אויף דער בריטשקע און אַיינגעטיילט מיין פערדעל נעבאָד וויפיעל ס'איז אין איהם אַריין, האָב איד ערשט דעמאַלט געפרעגט ביי גאַט אַ קשיא, אַזוי ווי איוב האָט אַמאַל געפרעגט: וואָס האָסט דו, גאַטעניו, אַזעלכס דערזעהען אין דעם אַלטען איוב?, וואָס דו לאַזט איהם ניט אַפּ אויף קיין מינוט? ס'איז שוין מעהר ניטאָ קיין אידען אויף דער וועלט? און איד קום צו פאַהרען אַהיים, טרעף איד מיין האַליאַסטערע, קיין עין-הרע, פרייליך. מען עסט וועטשערע, נאָר איין שפּרינצע איז נישטאָ. „וואו איז שפּרינצע?“ — פרעג איד. „וואָס הערט זיך, זאַגען זיי מיר, וואָס האָט מען דיר גערופען?“ זאָג איד נאָך אַ מאָל: „וואו איז שפּרינצע?“ ... ענטפערען זיי מיר נאָך אַ מאָל: „וואָס הערט זיך?“ ... זאָג איד: „נאַרניט, וואָס זאָל זיך הערען? ס'איז, דאַנקען גאַט, שטיל, פון פאַגראַמען הערט מען ניט“ ... ביי די ווער-טער קומט אַז שפּרינצע, טהוט מיר אַ קוק אין די אויגען אַריין, זעצט זיך אַוועק צום טיש, גלייך ווי ניט זי מיינט מען, ניט פון איהר רעדט מען... אויפ'ן פנים ביי איהר קאָן מען נישט דער-קענען נאַרנישט, נאָר דאָס שטיל־קייט איהרס איז שוין צו פיעל. חוץ לררד הטבע... היינט געפעלט מיר ניט דאָס זיצען איהרס פאַר-טראַכט און דאָס פאַלגען איהרס, וואָס מע הייסט איהר; זאָגט

מען איהר: זיין — זיצט זי; זאגט מען איהר: עם — עסט זי; הייסט מען איהר געהן — געהט זי; און אז מע טהוט זי א רופ, טהוט זי זיך א ווארף... איד קוק אויף איהר, און עם פארקלעהמט מיר דאס הארץ, און עם ברענט אין מיר א פייער — אויף וועמען ווייס איד ניט... אך מי רבנו-של-עולם, אלהינו נאש! פאר וואס שטראפסט דו מיד אזוי, פאר וועמענס זינד?!

בקיצור, איהר ווילט וויסען דעם סוף? אזא סוף וויל איד נישט ווינשען דעם ערגסטען שונא, און מע טאר עם גאר ניט ווינשען, ווארום די קללה פון קינויער איז די ערגסטע קללה פון דער תוכחה! פון וואנען ווייס איד, אז מיד האט עמיצער נישט פארשאלטען מיט קינדער? איהר גלויבט ניט אין די זאכען? וואס-זשע דען איז דאס? אדרבה, לאמיר הארכען פון איד... נאר צו וואס נוצען אונז חקירות? אמעהר, הערט דעם סוף, וואס איד וועל אייד דער-צעהלען. איינמאל פארנאכט פאהר איד אהיים פון בויבעריק מיט א גוט הארץ: בארעכענט נאר דעם פארדראס, דעם בויון; היינט דעם רחמנות פון קינד!... און די אלמנה, וועט איהר פרעגען? און דער זוהן? — ווער מיר אלמנה? וואס מיר זוהן? אוועקגע-פאהרען און אפילו זיך ניט געזעגענט! ס'איז א בושה אויסצור-זאגען: ס'איז געבליבען שטעהן ביי מיר אויף זיי א שטיקעל חוב פאר קעז און פוטער... נאר איד רעד נישט פון דעם, מסתמא הא-בען זיי פארגעסען... איד רעד פונ'ם געזעגענען זיך: אוועק-פאהרען און אפילו זיך ניט געזעגענט!... וואס דאך קינד נעבאך האט איבערגעטראגען — דאס האט ניט געוואוסט קיין בן-אדם, אחוץ מיר, ווארום איד בין א טאטע, א טאטענס הארץ פיהלט... טאמער מיינט איהר, אז זי האט מיר געזאגט אפילו: חצי דבור? באקלאגט זיך? אדער געוויינט א מאל? ע! קענט איהר דאך ניט סביה'ס טעכטער! שטיל, אין זיך, איינגעגאנגען, געצאנקט ווי א ליכט! ווען-ניט-ווען ארויסגעחאפט זיך מיט א זיפן, נאר אזא מין זיפן, וואס רייסט ארויס אט אזא שטיק הארץ! הכלל, פאהר איד מיר אזוי מיט מוין פערדעל אהיים, פארטיעפט אין

טרויעריגע מחשבות און געדאנקען, פרעג קשיות ביי'ם רבונרשלי-עולם און ענטפער מיר אליין. און עם אהרט מיר שוין ניט אזוי אויף גאט — מיט גאט האב איך מיר שוין ווי עם איז איבערגע-בעטען; מיר אהרט אויף מענטשען: למאי זאלען מענטשען זיין אזוי שלעכט, אז זיי קאנען זיין גוט? פאר וואס זאלען מענטשען פארביטערען דאס לעבען אי יענעם, אי זיד, אז זיי האבען ביד לעבען זיס און גליקליך? געשיקט זיך עם, אז גאט האט באשאפען דעם מענטשען צוליעב דעם, ער זאל אפקומען אויף דער וועלט?... וואס האט דאס איהם גענוצט?... מיט אזעלכע געדאנקען פאהר איך אריין צו מיר אין חוטאר אריין, און דערועה פון דער ווייטע, ביי דער גרעבלי, איז איין אנגעלויף פון מענטשען, גוים, גויעם, שיקסעם, שקצים און קליינע שקצים/לעך אהן א שער, וואס קאן דאס זיין? קיין שרפה ניט; מסתמא א דערטרונקענער, עמיצער האט זיך געבאדען ביי דער גרעבלי און געפונען דעם טויט. קיינער ווייסט ניט, וואו דער מלאדהמות ווארט אויף איהם, ווי מיר זאגען אין „ונתנה תוקף“... פלוצים זעה איך מיין גאלדע לויפט, די שאל צעלאזט, די הענט ארויסגעשטעלט אויף צופריהער, און פאר איהר מיינע קינדער, טייבעל און ביילקע, און אלע דריי מיט א געשריי, מיט א יללה, מיט א יאמער: „טאכטער! שוועסטער! שפרינצע!“... אראפגעשפרונגען פון דעם וואגען, ווייס איך ניט, ווי אזוי איך בין ניט צעשפרונגען געווארען, און אז איך בין צו געלאפען צום טייד, איז שוין געווען נאך אלע היום'ס...

וואס האב איך אייך געוואלט פרעגען?... יא! האט איהר געזעהן ווען א געטרונקענעם? קיין מאל נישט?... א מענטש, אז ער שטארבט, שטארבט ער מייסטענטיילס מיט צוגעמאכטע אויגען... ביי א געטרונקענעם זענען די אויגען אפען — ווייסט איהר נישט דעם שכל, פאר וואס דאס איז?... האט קיין פאראיבעל נישט, איך האב ביי אייך צוגענומען צייט, און אליין איז מען אויך געבונדען: מע דארף געהן צום פערדעל און מע מוז צעפיהרען דאס ביסעל

סחורה. די וועלט איז אויך אַ וועלט. מע מוז אין זינען האבען אַ קערבעל אויך — און פאַרגעסען וואָס ס'איז געווען. וואָרום דאָס, וואָס די ערד דעקט צו, מוז, זאָגט מען, פאַרגעסען ווערען, און אַז מען איז אַ לעבעדיגער מענטש, קאָז מען די נשמה ניט אויסשפּייען. עס העלפט ניט קיין חכמות, און מיר מוזען זיך אומקעהרען צוריק צום אַלטען פּסוק, אַז כל זמן שהנשמה בקרבי, איז פּאהר ווייטער, טביה!... זייט מיר געזונט, און אַז איהר וועט מיר דערמאָנען, זאַלט איהר מיר ניט דערמאָנען צו בייזען.

מביה פאָהרמ

קיון ארץ-ישראל

דערצעהלמ פון מביה דעם מילכיגען, פאָהרענדיג אין פאָהן.

געשריבען אין יאָהר 1909.

טביה פֿאַהרט קיין ארץ־ישׂראל

— סקאצעל קומט! וואס מאכט א איד, רב שלום־עליכם?
אט א גאסט! אפילו נישט גע'חלומ'ט זיך! נאט־זושע אייד אפ
שלום־עליכם. איד האב מיר אָבער אַלץ געטראַכט און געטראַכט:
וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט איהם נישט אזא צייט, ניט
אין בויעריק, ניט אין יעהופעץ? א קשיא, וואס סע מאכט זיך:
אפשר האט ער אָפגעזאגט די עטליכע גילדען און אַריבערגעפּעקעלט
זיך אהין, וואו מע עסט ניט קיין רעטאָר מיט שמאַלץ? און
צוריק טראַכט איד מיר: געשיקט זיך עס, ז י י זאלען טהון
אזא נאַרישקייט? ז י י זענען דאָך עפּיס אַ מענטש אַ בר־דעת,
כלעבען! נו, דאַנקען השּׁמִי־תּבְרַךְ, וואס מע זעהט זיך געזונט, ווי
שטעהט דאָרט אין פּסוק: ט ו ר א ב ט ו ר א — אַ מענטש
מיט אַ מענטשען... איהר קוקט מיר אַז, פּאַני, גלִיך, ווי איהר
וואַלט מיר נישט דערקענט? דאָס בין איד, אַייער אַלטער גוטער
פּריינד טביה. אַ ל ס ת כ ל ב ק נ ק ן — קוקט נישט, וואס
א איד געהט אין אַ נייער קאַפּאָטע. דאָס איז דער אַייגענער שלִימ־
מזל טביה, וואס אַמאָל, נישט געמינערט אַ האַר; נישמעהר, מע
טהוט זיך אַן שבת־דיג, זעהט מען אויס אַ ביסעל דאָסיגער, מעשה
נגיד, וואָרום, אַז מע פּאָהרט אַרויס צווישען מענטשען, קאָן מען
אַנדערש ניט, ובפּרט, אַז מע פּאָהרט אַזאַ ווייטע נסיעה, קיין
ארץ־ישׂראַל, אַ קלײַניגקייט? איהר קוקט מיר אַן און טראַכט
זיך, ווי קומט דאָס אַזאַ קלײַן מענטשעלע, ווי טביה, וואס האַט
כל־ימיו געהאַנדעלט מיט מילכיגס, זאַל גאָר האַבען אַזאַ השּׁגה,
וואס קאָן זיך פּאַרגינען אויף דער עַלטער סיידען אַ מיז בראַצקי?
גלויבט מיר, פּאַני שלום־עליכם, ס'איז כ ו ל ו מ ו ק ש ה —

דער פסוק איז רעכט ארום און ארום. רוקט נאָר אוועק, זייט מוחל, אייער טשעמאָדאַנטשיקעל אַ ביסעל אַהין, וועל איך מיר אוועק-זעצען אַקעגען אייך און וועל איך דערזעהלען אַ מעשה. וועט איהר האַרען, וואָס גאָט קאָן.

בקיצור, איך מוז איך זאָגען קודם כל הקודם'ס, אַז איך בין געבליבען, ניט פאַר אייך געדאַכט, איין אַלמז, געשטאַרבען גאַלדע מיינע, עליו השלום. געווען אַ אירינע אַ פראַסטע, אַהן חכמות, אַהן אויבערקעפלעד, נאַר אַ גרויסע צדיקית. לאַז זי זיך מיחען דאַרט פאַר איהרע קינדער, זי איז גענוג אויסגעשטאַנען צוליבע זיי, און טאַקי אַפּשר איבער זיי געגאַנגען פון דער וועלט, נישט געקאַנט אַריבערטראַגען, וואָס זיי זענען זיך צעקראַכען איינער קיין ליסי, דער אַנדערער קיין סטריסי. „משטיינס געזאַגט, זאָגט זי, וואָס איז מיין וועלט, זאָגט זי, אַז ווי באַלד, זאָגט זי, נישט קיין קינד און נישט קיין רינד? לַהבדיל, אַ בהמה, זאָגט זי, בענקט אויך, זאָגט זי, אַז מע אַנטוועהנט, זאָגט זי, פון איהר דאַס קעלבעל“... אַזוי זאָגט זי צו מיר, גאַלדע הייסט עס, און וויינט בעת-מעשה מיט ביטערע טרערען. און איך זעה, אַז די אירינע געהט-אַיין פון טאַג צו טאַג, ווי אַ ליכט, רעד איך איהר אויס מסתמא דאַס האַרץ פאַר רחמנות און איך זאָג צו איהר אַזוי, זאָג איך: „עט, זאָג איך צו איהר, גאַלדע סערדצע, פאַרהאַן אַ פּסוק, זאָג איך, אַם כּ כּ כּ כּ כּ כּ כּ אַם כּ כּ כּ כּ כּ כּ כּ — ווי מיט קינדער, אַזוי איז אַהן קינדער, זאָג איך. מיר האַבען, זאָג איך, אַ גרויסען גאַט, זאָג איך, און אַ גוטען גאַט, און אַ שטאַרקען גאַט. זאָג איך, נאַר פון דעסטוועגען, זאָג איך, לאַם איך האַבען די ברכות, וויפיעל מאַל דער רבונר-של-עולם, זאָג איך, טהוט-אַפּ אַ שטיקעל אַרבייט, מעגען שוין, זאָג איך, די שונאים האַבען זאָג יאהר“... איז זי דאָך אַבער, זאָל מיר מוחל זיין, אַ נקבה, מאַכט זי צו מיר: „דו זינדינסט, טביה, מע טאַר נישט, זאָגט זי, זינדיגען“. „אַט האַסט דו דיר, זאָג איך, איך זאָג דען עפיס, זאָג איך, שלעכטס? איך געה דען הלילה, זאָג איך, קעגען דעם אויבערשטענס גענג, זאָג איך? וואָרום ווי באַלד, זאָג איך,

אז ער האָט, זאָג איד, באַשאַפֿען אַזוי שען זיין וועלמעל, זאָג איד, אַז קינדער זענען נישט קיין קינדער, זאָג איד, און טאַטע־מאַמע זענען בלאַטע, זאָג איד, ווייסט ער דאָד מסתמא, וואָס ער האָט צו טהוּ!... פֿאַרשטעהט זי נישט וואָס איד רעד און ענטפֿערט מיר בוידעם: „איד שטאַרב, זאָגט זי, אַוועק, טביה, ווער וועט דיר קאַכען וועטשערע?“... אַזוי מאַכט זי צו מיר שטיל און קוקט אויף מיר מיט אַזעלכע אויגען, אַז אפילו אַ שטיין קאָן עס ריהרען. טביה איז דאָד אַבער נישט קיין אירינע, ענטפֿער איד איהר אַפּ מיט אַ ווערטעל, און מיט אַ פּסוק, און מיט אַ מדרש, און מיט נאָד אַ מדרש: „גאַלדע, זאָג איד, ביזט מיר געווען, זאָג איד, געטריי אַזוי פּיעל יאהרען, וועסט דו מיר אויף דער עלטער, זאָג איד, נישט מאַכען צום נאָר“, זאָג איד, און טהוּ אַ קוק אויף מיין גאַלדען — פּיזעם! „וואָס איז דיר, זאָג איד, גאַלדע?“ „גאַר נישט“, מאַכט זי צו מיר, קויס־קויס וואָס זי רעדט. ע! איד זעה, די שפּיעל איז פֿאַר'ן טייוועל, נעם איד און שפּאַז אַיין דאָס פּערדעל און פֿאַהר אַוועק אין שטאַדט אַרײַן און ברענג אַראָפּ אַ דאַקטאַר, דעם בעסטען דאַקטאַר. איד קום צו פֿאַהרען אַהיים — טע־טע־טע! מיין גאַלדע ליגט שוין אויף דער ערד מיט אַ ליכטעל צוקאַפּענס און זעהט אויס, ווי אַ בערנעל ערד האָט מען צענויפגעשאַרט און איבערנעדעקט מיט שוואַרצען, און איד שטעה און טראַכט מיר: „כּי זֶה כּל הַאֲדָמָה — אַט דאָס איז דער סוף פּונ'ם מענטשען? אַד טי, רבּוֹנֵי־שָׁל־עוֹלָם, וואָס דו טהוּסט אַפּ מיט דיין טביה'! וואָס וועל איד איצטער טהוּן אויף דער עלטער, פֿאַרפּינסטערט בין איד גע' וואַרען?“ און אַזוי האָב איד געגעבען אַ פּאַל־צו צו דער ערד... נאָר געה שריי חי וקיים! הערט איהר, וואָס איד וועל אַייד זאָגען? אַז מע זעהט פֿאַר זיך דעם טוירט, מוז מען ווערען אַיין אַפּיקורס און מע הויבט אַז נאָכצוקלערען, מַה אַ נּוּ מַה חַי יְנוּ — וואָס איז אינגאַנצען אַט די וועלט מיט די גלגלים, וואָס זיי דרעהען זיך, מיט די באַהנען, וואָס לויפֿען משוגע'נער וויין, מיט דעם גאַנצען טאַרעראַם אַרום און אַרום, און

אפילו בראצקי מיט זיינע מיליאנען — הכל הכל, גארנישט
שבגארנישט!

בקיצור, איד האב איהר גערונגען א קדיש, גאלדען עליו השלום,
באצאהלט פאר א גאנץ יאהר פריהער. א ברירה האב איד געהאט,
אז גאט האט מיר געשטרעפט, נישט געגעבען מיר קיין זכרים, נאר
נקבות, נאר טעכטער און טעכטער, קיין גוטער איד זאל זיי נישט
קענען! איד ווייס נישט, צי אלע אידען ווערען אזוי פארשווארצט
מיט זייערע טעכטער, צי נאר איד בין אזא פינסטערער שלים-מזל,
וואס איד האב צו זיי קיין גליק נישט? דאס הייסט, צו די טעכ-
טער אליון האב איד גארנישט, און גליק איז ביי גאט. וואס זיי
ווינשעווען מיר — מעג עס מיר אנקומען האטש האלב. אדרבה,
זיי זענען שוין צו געטריי, און וואס „צו“ איז איבעריג. אט נעמט,
למשל, די מיזינקע מיינע, ביילקע רופט מען זי. וואס ווייסט איהר,
וואס דאס איז פאר א קינד? איהר קאנט דאך מיר, ברודר-השם,
ווי זאגט איהר, פון א יאהר מיט א מיטוואך און ווייסט, אז איד
בין נישט דער טאטע, וואס קאטארי זאל זיך אוועקזעצן אפלויען
זיינע קינדער, גלאט אזוי איז טאג אריין. נאר אז ס'איז געקומען
צו רעד פון מיין ביילקען, מוז איד אייך זאגען נישט מעהר, ווי
ש ל ש ה ר ב ר י ס — צוויי ווערטער: זינט גאט האנדעלט מיט
ביילקעס, האט ער נאך א ז א ביילקע נישט באשאפען. מילא
פון שענקייט שמועסט מען נישט. טביה'ס טעכטער, ווייסט איהר
אליון, האבען א שם אויף דער וועלט פאר די שענסטע קראסאוויצעס.
נאר זי, ביילקע הייסט עס, וועט זיי אלע פארשטעקען אין גארטעל.
אז מע שמועסט י פ י ת — איז דאך ניט שיד! אקעגען
מיין ביילקען מוז מען טאקי זאגען מיט די ווערטער פון אשת היל:
ש ק ר ה ח ו — איד רעד נישט פון שענקייט, איד רעד פון
כארעקטער רעד איד. גאלד, גינגאלד, זאג איד אייך! פון תמיד
אז בין איד ביי איהר געווען דאס אויבערשטע פון דער מילך, נאר
פון זינט מיין גאלדע עליו השלום איז, איהר צו לענגערע יאהר,
נפטר געווארען, איז דער טאטע געווארען ביי איהר — דאס

שוואַרצאַפּעל פּונ'ם אויג! קיין שטויב נישט דערלאָזען זאל אויף מיר פּאַלען. איד האב שוין געזאָגט צו זיך אַליין: דער רבונר של־עולם איז, ווי מיר זאָגען אינ'ם וכל מאמינים שהוא: ו מ ק ד י ם ר ח מ י ם ל ר ו ג ז — ער שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. נישמעהר, ס'איז שווער צו וויסען, וועלכס איז ערנער, די רפואה, אָדער די מכה? געה זיי אַ נביא און טרעה, אָז ביילקע וועט צו ליַעב מיר נעמען און פאַרקויפּען זיך פאַר געלט און אַפּשיקען דעם טאַטען אויף די עלטערע יאָהרען קיין ארץ־ישׂראל! מאַהלט אַיך, עס רערט זיך נאָר אַזוי. זי איז אין דעם אַזוי שולדיג, פּונקט אַזוי ווי איהר. אינגאַנצען איז דאָ שולדיג ער, איהר אויסדערוועהלטער, איד וויל איהם ניט שעלטען, אַ קאַזאַרמע זאל אויף איהם אַיינ־פּאַלען! און אפּשר, אַז מיר זאָלען וועלען גוט באַטראַכטען, גריבלען זיך אַ ביסעל טיעפּער, קאַז זיין, אַז איד אַליין בין דאָ מעהר חייב פּון אַלעמען, וואָרום ס'איז דאָך אַ כּפּירוש'ע גמרא: ח י י ב אַ ד ם ... נאָר ס'איז שען, כלעבען, אַז איד דאַרף אַיך דערצעהלען, וואָס די גמרא זאָגט!

בקיצור, איד וויל אַיך נישט לאַנג האַלטען. ס'איז אַוועקגע־גאַנגען אַ יאָהר און אַ יאָהר, מיין ביילקע איז אויסגעוואַכסען, געדוואַרען, קיין עינ־הרע, אַ מידעל צו לייטען, און טביה טהוט זיך זיין געשעפט, ווי תמיד, מיט'ן פּערד־און־וועגעלע פיהרט ער אַפּ דאָס ביסעל מילכיגס זומער קיין בויבעריק, ווינטער קיין יעהופּעץ, אַ מכול זאל אויף דעם קומען, ווי אויף סרום! אַנקוקען קאַז איד נישט אַט די דאָזיגע שטאַדט, און ניט אַזוי די שטאַדט אַליין, ווי די מענטשען, און ניט אַלע מענטשען, נאָר איין מענטש — אפרים דעם שדכן, אַ רוח אין זיין טאַטענס טאַטען אַריין! אַט וועט איהר אומיסטנע הערען וואָס אַ איד אַ שדכן טהוט אַפּ.

ויהי היום, קום איד צו פּאָהרען איינמאַל אַרום חצי אלוף קיין יעהופּעץ מיט מיין ביסעל סהורה. איד טהו אַ קוק — ו י ב ו אַ ה מ ז — אפרים דער שדכן געהט! איד האב אַיך אַמאַל דער־צעהלט פּון איהם. אפרים איז אפילו אַ איד איין אַיינגענעסענער.

נאר אז מע דערזעהט איהם, מוז מען זיך אפשטעלען — אט אזא מין כח האט אין זיך אט דער איד... „הער נאר, חכם מיינער, זאג איד צו מיין פערדעל, שטעה א וויילע, וועל איד דיר געבען עפּים קייען“. און איד שטעל־אפ אפרים דעם שדכן און געב איהם אפ שלום און מאך מיט איהם א שמועס מן הצד: „וואס הערט זיך עפּים מכח פרנסה?“ טהוט ער א געשמאקען זיפּץ און מאכט צו מיר: „ס'איז ביטער!“... זאג איד: „דהיינו?“ זאגט ער: „נישטא וואס צו טהון“... זאג איד: „לחלוטין?“ זאגט ער: „לחלוטין!“... זאג איד: „וואס איז די מעשה?“... זאגט ער: „די מעשה איז, וואס שידוכים ווערען שוין היינט ניט געשלאסען מעהר אין דערהיים“... זאג איד: „וואו דען ווערען זיי היינט געשלאסען?“ זאגט ער: „דארטען ערגיץ, אין אויסענלאַנד“... זאג איד: „וואס־זשע זאל טהון אזא ד, ווי איד, למשל, וואס כייז זיידענס באבע איז דארט יומאל יישט געווען?“... זאגט ער צו מיר און דערלאנגט מיר א שמעק טאבעקע: „פאר איד האב איד, רב טביה, א שטיקעל סחורה דא אויפ'ן ארט“... זאג איד: „דהיינו?“... זאגט ער: „א אידינע איין אלמנה אהן קינדער מיט ק"ז קערבלעד, געווען א קעכין אין אלע גרעסטע הייזער“... קוק איד איהם אן און זאג צו איהם: „רב אפרים, פאר וועמען מיינט איהר דאס א שידוך?“ זאגט ער: „פאר וועמען זאל איד מיינען? פאר איד“... זאג איד: „אלע בייזע וויסטע חלומות זאלען אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפ'ל“ און נעם און דערלאנגט מיין לערר א שמיצעל און וויל פאהרען ווייטער. מאכט צו מיר אפרים: „האט קיין פאראיבעל ניט, רב טביה, אפשר האב איד איד פוגע בכבוד געווען. זאגט־זשע מיר, וועמען דען האט א י ה ר געמיינט?“ זאג איד: „וועמען דען זאל איד מיינען, אז ניט מיין מייזנקע?“... טהוט ער א שפרונג־אפ, דערלאנגט זיך א פאטש אין שטערן: „שא'ל גוט וואס איהר האט מיר דערמאנט, לאנג לעבען זאלט איהר, רב טביה!“ זאג איד: „אמן, גם אתם, דערלעבט איהר אויך ביז משיח וועט קומען. נאר וואס איז מיט איד, זאג איד, אזוי די

נדולה? ... זאגט ער: „ס'איז גוט, רב טביה, ס'איז אויסגעצייכענט גוט, עס קאן שוין גאר בעסער נישט זיין אין דער גאנצער וועלט!" ... זאג איד: „דהיינו, וואס איז די גוטסקייט?" ... זאגט ער: „איד האב פאר אייער מיזניקע זי גלייכס, זי וליק, זי הויפט־טרעפער, זי גייר, איין אדיר, זי מיליאנשטיק, זי בראצקי, זי פארראטשיק איז ער און הייסען הייסט ער פרהצור!" ... זאג איד: „פרהצור? זי קענטליכער נאמען פון חומש" ... זאגט ער: „וואס מיר חומש? ווער מיר חומש? ער איז זי פארראטשיק, אט דער פרהצור, ער בויט הייזער, מויערען, בריקען, ועווען איז יאפאניע ביי דער מלחמה, געבראכט זי מטמון מיט יאגד, פאָהרט אַרויס מיט ברעך נענדיגע סוסים, מיט קארעטעס, מיט לאַקיינען ביי דער טהיר, מיט זי בעדעל ביי זיך אינוועניג אין שטוב, מיט מעבעל פון פאָרויז, מיט זי ביליאנענעם רינג אויף דער האַנט, נאָר גאר נישט קיין אַלטער מאַן, זי כחור, איין אמת'ער, זי „האַלאַסטאָי", פרימאָ! און זוכען זוכט ער זי שעה מיידל, מעג זיין ווער זי איז, זי נאָקטע. זי באַרוועסע, אבי זי יפת־תואר!" ... „טפּררו! — זאָג איד צו איהם. — אז איהר וועט אזוי פליהען, זאג איד, אהו זי פאָפּאָס, וועלען מיר פאַרפאַהרען מיט אַיך, רב אפרים, מיין האַצעקלאַץ, אויב איד האב קיין טעות נישט, זאג איד, האַט איהר מיר אַמאַל געהאַט גערערט דעם אייגענעם שידוך, זאג איד, פאַר מיין עלטערע טאכטער, פאַר האַרלען", זאג איד... דערהערט פון מיר די דאָזיגע ווערטער, אז ער האַפט זיך ניט, אפרים הייסט עס, ביי די זייטען און הויבט אָן צו לאַכען. איד האב געמיינט, דער איד וועט באַקומען די פאַפּלעקציע. „אַהאַ, זאגט ער, איהר האַט זיך דערמאַנט, זאגט ער, זי מעשה, אז מיין באַבע איז געלעגען געוואָרען מיט'ן ערשטען קינד! יענער האַט אַנגעזעצט נאָר פאַר דער מלחמה און אַנטלאָפען קיין אַמעריקע!" ... „זכר צדיק לברכה, זאג איד, אפשר וועט דער אויך, זאג איד, אַוועק אַהיז?" ווערד ער אויסער זיך, דער שרכן הייסט עס: „וואָס רערט איהר דאָס, רב טביה? יענער איז גע' ווען, זאגט ער, זי פיפער, זי שאַרלאַטאַן, איין אויסברענגער, און

דער איז א פארראטשיק, זאגט ער, פון דער מלחמה, מיט געשעפטען, מיט א קאנטאר, מיט מענטשען, מיט... מיט... מיט... וואס זאל איד זיין זאגען, דער שרכן האט זיך אזוי צעהיצט, אז ער האט מיר אראפגענומען פונ'ם וואגען און ער האט מיר אנגענומען ביי די לאצען און האט מיר אזוי לאנג געטרייסעלט, ביז ס'איז צוגעדראגען א נארדאזוי און האט אונז ביידען געוואלט אפפיהרען ביז קאטשומענט אריין. א שטיקעל גליק, וואס איד האב מיר דער מאנט אינ'ם פסוק: ל נ כ ר י ת ש י ד — מיט פאליציע דארף מען וויסען, ווי אזוי צו האנדלען...

בקיצור, למאי זאל איד איד לאנג האלטען? אט דער פדהצור איז געווארען א חתן פאר מיין מיזינקע, ביילקע הייסט עס, און לא א א ר כ ו ה י מ י ם — ס'האט א ביסעל געדויערט ביז מיר האבען געשטעלט א חופה. פאר וואס זאג איד, ס'האט א ביסעל געדויערט? ווייל זי, ביילקע הייסט עס, האט נישט געוואלט דעם שידוך, אזוי ווי מע וויל נישט שטארבען. וואס מעהר אט דער פדהצור איז צו איהר צוגעשטאנען מיט מתנות און מיט גילדענע זייגערלעך און מיט בריליאנטענע פינגערלעך, איז ער איהר אלץ מעהר נמאס געווארען. מיר דארף מען קיין פינגער אין מויל נישט אריינלעגען. איד האב עס גאנץ גוט ארויסגעזעהען נאך איהר פנים און נאך איהרע אויגן און נאך איהר וויינען, וואס זי האט געוויינט שטילערהייד. ביז איד מיר מיישב איינמאל און רופ מיר אז צו איהר אזוי, פארבייגעהענדיג: „הערסט דו, ביילקע, זאג איד, איד האב מורא, זאג איד, אז דיין פדהצור איז דיר אזוי ליעב, זאג איד, און אזוי זיס, אזוי ווי מיר?“... ווערד זי רויט ווי פייער און מאכט צו מיר: „ווער האט דאס דיר געזאגט?“ זאג איד: „וואס-זשע דען איז דער געוויין גאנצע נעכט?“ זאגט זי: „איד וויין דען?“ זאג איד: „ניין, דו וויינסט נישט, נאך דו חליפעסט. דו מיינסט, זאג איד, אז דו באהאלסט דעם קאפ אין קישען, וועסט דו פון מיר פארדעקען, זאג איד, דייע טרערען? דו מיינסט, זאג איד, אז דיין טאטע איז א יונגעלע, זאג איד, אדער דער מת איז

איהם אויסגעטריקענט געוואָרען און ער פאַרשטעהט ניט, זאָג איד, אַז דאָס טהוסט דו צוליב דיין אַלטען טאַטען? דו ווילסט איהם, זאָג איד, פאַרזאָרגען מיט אַ גוט עלטער, ער זאָל האַבען וואו דעם קאַפּ אַנצושפאַרען, ער זאָל חלילה נישט דאַרפֿען געהן, זאָג איד, איבער די הייזער? אויב דו מיינסט אַזוי, ביזט דו, זאָג איד, אַ גרויסער נאָר, זאָג איד. מיר האַבען אַ גרויסען גאַט, זאָג איד, :וון טביה איז ניט פֿון די עשרה בטלנים, זאָג איד, וואָס וועט זיך אַוועקזעצן, זאָג איד, אויף לאַסקאווע ברויט, און געלט, זאָג איד, איז בלאַטע, זאָג איד, ווי אין פּסוק שטעהט. אַ סימן האַסט דו, זאָג איד, אַט איז דיין שוועסטער האַדעל אַ גוטע אביונ'טע, פֿון דעסטוועגען, זאָג איד, זעה, וואָס זי שרייבט פֿון אַלדי שוואַרצע יאהר, זאָג איד, פֿון עק וועלט, און ווי זי שעצט זיך גליקליך, זאָג איד, מיט איהר שלים־מול פּעפּערעל? ... אַנו, זייט אַ חכם און טרעפט, וואָס ענטפּערט זי מיר דערויף, ביילקע הייסט עס? „צו האַדעלען, זאָגט זי, זאָלסט דו מיר, זאָגט זי, ניט גלייכען. האַדעלען איז געווען, זאָגט זי, אין אַזאַ צייט, ווען די גאַנצע וועלט, זאָגט זי, האָט זיך געוויענט, זאָגט זי, געהאַלטען אַט־אַט ביי איבערקעהרען זיך, האָט מען זיך געזאָרגט, זאָגט זי, פאַר דער וועלט, און זיך האָט מען פאַרגעסען; און איצט, זאָגט זי, אַז די וועלט איז אַ וועלט, זאָגט זי, זאָרגט זיך יעדער פאַר זיך און די וועלט האָט מען פאַר־געסען“ ... אַט אַזוי ענטפּערט זי מיר דערויף, ביילקע הייסט עס, און געהט פאַרשטעהט, וואָס זי מיינט!

נו? איהר זענט עפּיס אַ מבין אויף טביה'ס טעכטער? איהר האָט זי באַדאַרפט זעהן צו דער חופּה — אַ פּרינצעסין! איד בין נאָר געשטאַנען און געשפּיעגעלט זיך אין איהר און געטראַכט צו זיך אַליין: „אַט דאָס איז ביילקע, טביה'ס טאכטער? וואו האָט זי זיך אויסגעלערענט אַזוי שטעהן, און אַזוי געהן, און אַזוי האַלטען דעם קאַפּ, און אַזוי אַנטהון זיך, ס'זאָל אויף איהר זיין, ווי אויס־געגאַסען?“ ... נאָר לאָנג שפּיעגעלען זיך אין איהר האָט מען מיר נישט געלאָזט, וואָרום דעם זעלבען טאַג פֿון דער חופּה, אַרום האַלב

זעכס פאַר-נאַכט, האַט זיך דאָס פאַרעל אויפגעהויבען, און ה ל ד
 מ ש ה מ ר ד כ י — מען איז אוועק מיט'ן קוריער צו אַלדי גוטע
 יאהר, קיין „נאַטאַליע“, ווי די מאַדע איז ביי די גרויסע, און צוריק
 איז מען געקומען ערשט העט אַרום חנוכה, און מע האַט געשיקט
 נאָד מיר, איך זאַל לַמען-השם תיכּר־ומיד קומען צו פּאָהרען קיין
 יעהופּעץ. איז דאָס מיר באַלד אַרײַן איז קאַפּ אַרײַן: ממהנפּשד,
 זיי זאַלען וועלען, איך זאַל גלאַט אזוי קומען, וואַלמען זיי אַנגעזאַגט,
 איך זאַל קומען — און אַ כּוּף. צו וואָס טויג נאָד דער „לַמען-השם“
 מיט'ן „תיכּר־ומיד“? מכתּמא מוז דאָך דאָ זיין עפּיס אַ זאָך!
 פּוּענט זיך אַ קשיא: וואָס פאַר אַ זאָך? און אַלערליי מהשבות
 און געדאַנקען, גוטע און שלעכטע, קריבען מיר אין קאַפּ אַרײַן:
 אפשר האַט זיך שוין דאָס פאַרפאַלק דאַרטען צעאַמפּערט, ווי רי
 קעץ, און עס האַלט ביי גט'ען זיך? און באַלד טאַקי שלאַג איך
 מיר אַפּ: ביזט אַ נאַר, טביה, לַמאי זאַלסט דו וועלען אויסלענען
 אויף שלעכטען? פון וואַנען ווייסט דו, וואָס מען רופּט דיר?
 אפשר האַבען זיי זיך פאַרבענקט נאָד דיר און ווילען דיר זעהן?
 אַדער אפשר וויל ביילקע, אַז איהר טאַטע זאַל זיין נאָהענט געבען
 איהר? אַדער אפשר וויל נאַר פּדהצור דיר געבען אַ שטעלע, דיר
 צונעמען צו זיינע געשעפטען און מאַכען דיר פאַר אַ משגיח אויף
 זיינע פאַרדאַרען? סיי-ווייסיי, פּאָהרען דאַרף מען. און איך זעץ
 מיר אויף און וי ל ד ה ר נ ה — איך פּאָהר קיין יעהופּעץ.
 פּאָהרענדיג אזוי, געהט מיר איבער דער כּחיהרם, און עס שטעלט
 זיך מיר פאַר, אַז איך האָב אַוועקגעוואַרפען דאָס דאַרף, פאַרקויפט
 די בהמ'לעד, מיט'ן פּערד-אוי-וועגעלע, מיט הכל בכל, און בין
 אַריבערגעפּאָהרען אין שטאַדט און בין געוואַרען ביי מיין פּדהצור'ן
 פּריהער משגיח, דערנאָך קאַסיר, דערנאָך כל-ולך איבער אַלע זיינע
 פאַרדאַרען, און דערנאָך אַ שותף צו אַלע זיינע געשעפטען גלייך
 מיט איהם, האַלב אויף האַלב, און פּאָהר אַרויס גלייך מיט איהם
 אויף אַ פאַר ברענגנדיגע סוסיס, איינער אַ בולאַנער, דער אַנדערער
 אַ קאַשטאַנעוואַטער, און איך וואַנדער מיר אויף זיך אַליין: מ ה

זעה וועל מה זה — ווי קום איד, אזא שטיל מענטשעל, ווי טביה, צו אזעלכע גרויסע געשעפטען? וואס טויג מיר דער טארעראס מיט'ן יריד, מיט'ן הורחא, טאג ווי נאכט, ווי זאגט איהר: ל ה ו ש י ב י ע ס נ ד י ב י ם — זיד טויטשען מיט די מיליאנע שטישקעס? לאזט מיר אפ, איד וויל האבען א רוהיג עלטער, אריינקוקען אמאל אין א משניות, זאגען א קאפיטעל תהלים, מע דארף דאך אמאל אין זינען האבען יענע וועלט אויך, צי ניין? ווי זאגט שלמה המלך: א מענטש איז א טשיסטע בהמה, ער פאר געסט, אז וויפיעל ער זאל ניט לעבען, מוז ער אמאל שטארבען... אט מיט אזעלכע געדאנקען און מחשבות בין איד נעקומען צו פאחרען למזל קיין יעהופעץ גלייך צו מיין פדהצור'ן. מילא, איד זאל מיר געהן באריהמען, דערצעהלען איד רוב גדלו ודרוב עשרו — זיין דירה מיט זיין זיצעכטס, איז ניט שייך צו זאגען. איד האב נאך קיינמאל נישט געהאט די זכיון צו יין ביי בראצקי'ן זיין שטוב, נאר איד בין מיר משער על־פי שכל, אז שענער ווי ביי דעם פדהצור קאן שוין גארניט זיין! איהר קאנט פארשטעהן שוין פון דעם אַליין, וואס פאר א דירח־מלוכה דאס איז, אז דער שומר, וואס ביי דער טהיר, א ווערגעלעץ נא זילבערנע קנעפ, האט מיר בשום אופן נישט געוואלט אריינלאזען אינוועניג, האטש געב איהם א קרענק. וואס טהוט זיך דא? די טהיר איז א גלעזערנע טהיר, זעה איד, ווי ער שטעהט, אט דער ווערגעלעץ, ימח שמו וזכרו זאל ער ווערען, און רייניגט מלבושים. ווינק איד צו איהם, רעד מיט איהם אויף שטום־לשון און באווייז איהם מיט די הענט, אז ער זאל מיר אריינלאזען אינוועניג, מחמת דעם בעל־הבית'ס ווייב קעהר מיר אז א לייבליכע טאכטער... פארשטעהט ער אבער נישט אויפ'ן וואונק, א גוישער קאפ, ווייזט ער מיר אויך מיט די הענט, אויך אויף שטום־לשון, אז איד זאל געהן לעזאזל — נעמען דעם וועג הייסט עס. נאט איד אזא שלים־מזל! צו איין אייגענער טאכטער זאל מען דארפען האבען זכות אבות! „אז אד און וועה איז צו דיין גרויען קאפ, טביה, צו וואס דו האסט זיך דעלעכט!“ —

אזוי טראכט איד מיר און קוק דורך דער גלעזערנער טהיר און דער-
 זעה עפּים אַ מיידעל דרעהט זיך אַרום. „אַפּנים, אַ פּאַקאַיאָווע
 זייערע“, טראַכט איד מיר, מחמת די אויגען איהרע זענען ווי ביי
 אַ גנב'טע. אַלע פּאַקאַיאָוועס האַבען גנבה'שע אויגען. איד בין
 איין אַיינגעהער אין אַלע גניד'ישע הייזער און בין באַקאַנט מיט
 אַלע פּאַקאַיאָוועס... טהו איד צו איהר אַ וואויה: „עפען אויף,
 קעצעלע!“ פאַלגט זי מיד און עפענט די טהיר און מאַכט צו מיר
 דוקא אויף אידיש: „וועמען דאַרפט איהר?“ זאג איד: „דאָ
 זיצט פּרהצור?“ זאגט זי צו מיר העכער: „וועמען דאַרפט איהר?“
 זאג איד צו איהר נאָך העכער: „אַז מע פּרעגט דיך, זאָלסט דו
 ענטפּערען על ראשון ראשון; דאָ זיצט פּרהצור?“ זאגט זי:
 „דאָ“... „ווי באַלד אזוי, זאג איד, ביזט דו פון מיינע מענטשען,
 זאג איד; געה, זאג איד, זאג דיין מאַדאַם פּרהצור, זאג איד, אַז
 זי האַט אַ גאַסט, זאג איד, דער טאַטע איהרער, טביה, איז געקומען,
 זאג איד, צורגאַסט און שטעהט שוין, זאג איד, אַ היבשע וויילע
 אין דרויסען, זאג איד, כעני כפתח, וואָרום ער האַט נישט זוכה
 געווען, זאג איד, צו געפינען חן און לייטזעליגקייט אין די אויגען
 פון אַט דעם דאָזיגען עשו מיט די זילבערנע קנעפּ, די כפרה, זאג
 איד, זאָל ער זיין פאַר דיין מינדסטען נאַגעל!“ אויסגעהערט מיינע
 דבורים, האַט דאָס מיידעל מיט אַ געלעכטער פון אַ משומדת פאַר-
 האַקט די טהיר גלייך מיר אונטער דער נאַז, אַוועקגעלאַפען אַרויף,
 אַראַפּגעלאַפען אַראַפּ, אַריינגעלאַזט און אַריינגעפיהרט מיד אינ-
 וועניג אין אַ מין פּאַלאַץ, וואָס מיינע אַבות אַבותינו האַבען עס נישט
 געזעהן אין חלום אפילו. זייד און סאַמעט און נאָלד און קרישניאַל,
 און אַז איהר געהט, פיהלט איהר נישט די טריט, מחמת איהר
 שפּאַנט מיט די זינדיגע פיס אויף די טייערסטע דיוואַנעס, ווייך ווי
 שניי. היינט זייגערס, זייגערס! אויף די ווענט זייגערס, אויף די
 טישען זייגערס, אַהן אַ שיעור זייגערס! „רבוננו יונה! האַסט אַ
 סך אזוינע? צו וואָס דאַרף עס אַ מענטש אזוי פיעל זייגערס?“
 אזוי טראַכט איד מיר און געה מיר, די הענט פאַרלעגט אַרונטער.

א ביסעל ווייטער; איד טהו א קוק — עטליכע טביה'ס מיט א מאָל שניידען זיך אַקעגען מיר פון אַלע זייטען, איין טביה געהט אַהער, דער אַנדערער טביה אַהין, איינער צו מיר, דער אַנדערער פון מיר — טפו וואָסס דו ווערען! פון אַלע פיער זייטען שפיעגלען! נאָר אזאָ מיין פּויגעל, ווי אַט דער פּאַדראַטשיק, קאָן זיך פּאַרגינען אזוי פיעל זייגערס מיט אזוי פיעל שפיעגלען!... און עס קומט מיר אויף די געדאַנקען פּדחצור, אַ גראַבס און אַ קיילעכניגס, מיט אַ לייסנע איבער'ן גאַנצען קאַפּ, און סע רעדט הויך און סע לאַכט דריבניטשקע, און איד דערמאָן מיר, ווי אזוי ער איז געקומען צו מיר דאָס ערשטע מאָל אין דאַרף אַרײַן מיט די ברענענדיגע סוסים, זיך צעלעגט ביי מיר, ווי ביי זיין טאַטען אין וויינגארטען, זיך באַקאַנט מיט מיין בייִלקען, מיר אַוועקגערופען אויף אַ זייט און אַיינגעדרייט אַ סוד אויפ'ן אויגער, נאָר אזוי הויך, אַז מע האַט געקאַנט הערען אויף יענער זייט יעהופּען. וואָס איז געווען דער סוד? דער סוד איז געווען, אַז מיין טאַכטער איז איהם געפעלען און ער וויל, אַז ס'זאָל זיין איינס־צוויי־דריי און אַ חופּה. מילאַ, אַז מיין טאַכטער איז איהם געפעלען — דאָס פּאַרשטעהט מען מיט'ן שכל, נאָר אַט דער איינס־צוויי־דריי איז מיר אַרײַן. כ ה ר ב פ י פ י ו ת — ווי אַ טומפּער מעסער אין האַרצען אַרײַן. וואָס הייסט דאָס איינס־צוויי־דריי און אַ חופּה? און וואו בין איך? און וואו איז בייִלקע? אַי, האַט זיך מיר געוואָלט איהם אַרײַנהאַקען אַ פּאַר פּסוקים מיט אַ מדרש, ער זאָל מיר האַבען צו געדענקען! נאָר צוריק האַב איד מיר מיישב געווען: „ל מ ה ז ה א נ כ י — וואָס דאַרפסט דו זיך מישען, טביה, צווישען קינדער? אַ סך האַסט דו גע'פּועל'ט ביי דינע עלטערע טעכטער, אַז דו האַסט געוואָלט זאַגען דעות אויף זייערע שידוכים? האַסט זיך אַנגערעדט ווי אַ פּויק, אויסגעשאַטען די גאַנצע תּורה דינע, און ווער איז געבליבען אַ נאָר? — טביה!"

הקיצור, לאַמיר אַוועקוואַרפען, ווי זאַגט איהר דאָרטען אין אייערע ביכלעך, דעם בר־מלך און זיך נעמען צו דער בת־מלכה

האב איד זיי, הייסט דאָס, צוליעב געטהאָז און בין צו זיי געקומען
 קיין יעהופעץ, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה: שלום-
 עליכם! עליכם-שלום! ווי געהט עס? וואָס מאַכט איהר גוטס?
 זיצט! אַ דאַנק, מע קאָז באַשטעהן! — מיט די אַלע איבעריגע
 צערעמאַניעס, ווי געוויינטליך. איד זאָל זיין דער ערשטער אויפ'ן
 אַרויספאַהר, זיי אַ פּרעג טהון: מ ה י ם מ י ם — וואָס
 איז דאָס רופּען, וואָס איהר האָט מיך גערופּען? — פּאַסט נישט.
 טביה איז נישט קיין אידינע, ער האָט צייט. דערווייל קומט-צו
 אַ פּאַרשויז מיט גרויסע ווייסע הענטשקעס און זאָגט, אַז דער אַנ-
 בייסען שטעהט שוין אויפ'ן טיש, און מיר הויבען זיך אויף אַלע
 דריי, און מיר קומען אַרײַן אין אַ חדר אַרײַן פון גאַלע דעמב:
 דער טיש אַ דעמבענער, די בענקלעך דעמבענע, די ווענט פון דעמב,
 די סטעלי דעמב, און אַלץ איז געשניצט און געפאַרבעט און געמאַהלט
 און געצאַצקעט, און אויפ'ן טיש — בנדי מלכות: טיי מיט קאַווע
 און מיט טשאַקאַלאַדע, און מיט פוטער-געבעקס, און מיט גוטען
 קאַניאַק, און די בעסטע געזאַלצענס, און אַזעלכע מינים מאַכלים,
 פירות און אויבסען, ס'איז מיר אַ חרפה אויסצוזאָגען, נאָר איד
 האב מורא, אַז מיין ביילקע האָט זיי ביי איהר טאַטענס טיש קיינ-
 מאַל נישט געזעהן אפילו. און מע גיסט מיר אַז אַ כוסה און נאָר
 אַ כוסה, און איד טרינק לַחיים, און איד קוק אויף איהר, אויף
 ביילקען הייסט עס, און איד טראַכט מיר: „האַסט זיך עס דער-
 לעבט, טביה'ס טאַכטער, ווי מיר זאָגען אין הלל: מ ק י מ י
 מ ע פ ר ד ל — אַז גאָט העלפט דעם אַרעמאָז, מ א ש פ ו ת
 י ר י ם א ב י ן — איז איהם נאָרנישט צו דערקענען. דאַכט זיך,
 ביילקע — און פאַרט נישט ביילקע.“ און איד דערמאָז מיר אַז
 יענער ביילקע פון אַמאַל און איד פאַרגלייך זי מיט דער ביילקע,
 וואָס אַצינד, און עס טהוט מיר האַרצעדיג באַנג — גלייך ווי איד
 וואָלט עפּים געמאַכט אַ שלעכט געשעפט, אַפּגעטהאָז אַ זאָר, וואָס
 איז פאַרפאַלען, אַשטייגער, כדומה לַמשל, ווי איד וואָלט אויסבייטען
 מיין האַרעפּאַשנעס פּערדעל אויף אַ לאַשאַקעל, וואָס מע ווייסט

נאָר נישט, וואָס פון דעם וועט אַמאָל זיין, אָדער אַ פּערד, אָדער אַ
 דראַנג. „ער, בייַלעקע, בייַלעקע, טראַכט איד מיר, וואָס פון דיר איז
 געוואָרען! אַמאָל, געדענקסט דו, ווי דו פּלעגסט זיצען בייַנאָכט
 ביי אַ רויכערדיג לעמפּעל און נייען און זינגען אַ ליעדעל, אָדער
 נעמען אין איין כּהרף־עץ אויסמעלען צוויי כּהמה'לעך, אָדער גאָר
 פּאַרקאַטשען די אַרבעל און אָפּאַכען מיר אַ פּראַסטען מילכיגען
 באַרשט, אָדער טייַגלעך מיט פּאַסאַליס, אָדער פּאַמפּעשקעס מיט
 קעז, אָדער שקצים מיט מאַהן, און אַ זאַג טהון צו מיר: „טאַטע,
 געה וואַש זיך!“ — איז דאָר עס געווען, ווי דער בעסטער ניגון!
 איצטער זיצט זי מיט איהר פּרהצור'ן, ווי אַ בת־מלכה, צוויי
 מענטשען דערלאַנגען צום טיש, קלאַפען מיט די טעלעך, און בייַלעקע?
 זי זאָל עס אויסרעדען אפילו אַ וואָרט! זעהט איהר, ער, פּרהצור
 הייסט עס, רעדט שוין פאַר זיי בייַדען, דאָס מויל מאַכט זיך איהם
 נישט צו! זינט איד לעב האָב איד נישט געזעהן, אַ מענטש זאָל
 אזוי ליעב האָבען פּלאַפּלען און פּלוידערען, דער שוואַרץ יאהר
 ווייסט וואָס, און בשעת־מעשה לאַכען דריבניטשקע מיט אַ קליין
 געלעכטערעל. דאָס ווערד אַנגערופען ביי אונז: אַליין געזאַגט אַ
 חכמה, אַליין געלאַכט... אַחוץ אונז דריי זיצט נאָר איין פּאַרשוין
 ביי'ם טיש, אַ נפש מיט רויטע באַקען, איד ווייס נישט, ווער ער
 איז און וואָס ער איז, נאָר איין אַבל'ער, ווייזט אויס, דאָרף ער זיין
 נישט קיין קליינער, וואָרום די גאַנצע צייט, וואָס דער פּרהצור
 האָט גערעדט און געלאַכט, האָט ער געפּאַקט אין די באַקען, ווי
 אין פּרק שטעהט געשריבען: ש ל ש ה ש א כ ל ו — ער האָט
 געגעסען פאַר דריי... דער האָט געגעסען, און יענער האָט גערעדט,
 און אַלץ עפּים אַזעלכע פּוסטע זאַכען, וואָס קריכען מיר נישט אין
 דער לינקער פּאה: פּאַדראָד, גובערנסקי פּראַוולעניע, אודעלני וועי
 דאַמאַסט, קאַזאַטשייסיטווע, יאַפּאַניע... פון אַלסדינג האָט מיר
 אינטערעסירט נאָר איין יאַפּאַניע, ווייל מיט יאַפּאַניע האָב איד
 מיר אַנגעקעהרט אַ שטיקעל מחותן. בשעת מלחמה, ווייסט איהר
 דאָר, זענען פּערד געוואָרען בחשיבות גדול, מע האָט זיי געזוכט

מיט ליכט, האָט מען געטראָפֿען מסתמא צו מיר אויך און מע האָט גענומען מיין פֿערדעל צום סמיק, אויסגעמאַסטען מיט איין אַרשין, אַ טרייב געטהאָן אַהין-אַהער און מע האָט דעם געגעבען אַ ווייסען בילעט. האָב איר זיי געזאָגט, זאָג איר: „איר האָב געוואוסט פֿריהער, זאָג איר, אַז ס'איז אומזיסט אייער טרחה, ווי אין פֿסוק שטעהט: יוֹדֵעַ צִדִּיק נִפְשֵׁי בַהֲמַתוֹ — נישט טביה'ס פֿערד געהט אויף מלחמה...“ נאָר האָט קיין פֿאַראיבעל נישט, פֿאַני שלום-עליכם, איר מיש אייך איינס מיט'ן אַנדערען און קאָן אַזוי חלילה אַראָפֿשלאָגען זיך פֿונ'ם שליאַך. ווי זאָגט איהר, נח זור לענינו — לאַמיר בעסער געהן צום עיקר המעשה.

בקיצור, האָבען מיר, הייסט עס, גאַנץ פֿיין אויסגעטרונקען און פֿאַרביסען, אַזוי ווי גאָט האָט געבאַטען, און אַז מען איז אויפֿ-געשטאַנען פֿונ'ם טיש, נעמט ער מיך, פֿדהצור הייסט עס, אונטער דער האַנט און פֿיהרט מיך אַריין אין אַ באַזונדער קאַבינעט אַריין, אויפֿגעפּוצט כיר המלך — מיט ביקסען און מיט שפּיזען אויף די ווענט און מיט האַרמאַטען אויפֿ'ן טיש, און זעצט מיך אַוועק אין אַ מיז דיוואַ, ווייך ווי פּוטער, און נעמט אַרויס פֿון אַ גאַלדענער פּושקע צוויי גרויסע גראָבע שמעקענדיגע ציגייערען און פֿאַררוי-כערט, איינע זיך, די אַנדערע מיר, און זעצט זיך אַוועק אַקעגען מיר, ציהט אויס די פּיס און מאַכט צו מיר אַזוי: „ווייסט איהר, וואָס איר האָב געשיקט נאָך אייך?“ „אַהאָ! — קלער איר מיר. — אַט דאָס וויל ער מסתמא אַ שמועס טהון מכה אַכצעהן און דרייצעהן.“

נאָר איר מאַך מיך תּמ'עוואַטע און רוף מיך אַז צו איהם אַזוי: „ה שו מר אַח י אַ נכ י — פֿון וואָנען זאָל איר וויסען?“

מאַכט ער צו מיר: „איר האָב געוואַלט רעדען מיט אייך טאַקי וועגען אייך אַלליין.“ „אַ סלזשבע“, טראַכט איר מיר און טהו אַ מאַך צו איהם: „אַבי נאָר עפּיס גוטס, מהכתיית, לאַמיר האַרבען.“

נעמט ער אַרויס דעם ציגייער פֿון די צייהן, פֿדהצור הייסט עס, און הויכט מיר אַז מיט אַ גאַנצער דרשה: „איהר זענט, זאָגט ער, אַ איר נישט קיין נאָר און וועט קיין פֿאַראיבעל נישט האָבען, וואָס

איד וועל מיט אייד רעדען אָפּענטליך. איהר דאַרפֿט וויסען, זאָגט ער, אַז איד פּיהר גרויסע געשעפֿטען, און אַז מע פּיהרט אַזעלכע גרויסע געשעפֿטען, ווי איד...“ „יא, טראַכט איד מיר, דאָס מיינט ער מיד“, — און איד האַק איהם איבער אין מיטען און רופֿ מיד אַז צו איהם: „ווי די גמרא זאָגט, זאָג איד, שבת אין פרק: מ ר ב ה נ כ ס י מ ר ב ה ד א ג ה. ווייסט איהר, זאָג איד, דעם פּשט פֿון דער גמרא?“ ענטפֿערט ער מיר אָפּ גאַנץ אָפּענטליך: „איד וועל אייד זאָגען, זאָגט ער, דעם ריינעם אמת, זאָגט ער, איד האַב, זאָגט ער, קיין גמרא קיינמאָל נישט געלערענט, זאָגט ער, און איד ווייס אפילו נישט, זאָגט ער, וואסער אַ פֿנים זי האַט“. אַזוי זאָגט ער צו מיר, פֿרהצור הייסט עס, און צעלאַכט זיך דריבניטשקע מיט זיין קליין געלעכטערעל. איהר פֿאַרשטעהט איין עסק? דאַכט מיר, אַז גאָט האַט דיך געשטראַפֿט, ביזט איין עם־הארץ, טאָ לאַז האַמטש זיין האַמטאָ פֿאַקרישקע, וואָס דאַרפֿסט דו זיך נאָר באַריהמען דער־מיט? אַזוי טראַכט איד מיר און מאַך צו איהם: „איד האַב אייד טאַקי אַזוי געשאַצט, זאָג איד, אַז צו די זאַכען זענט איהר נישט שייך, נאָר לאַמיר, זאָג איד, הערען, וואָס ווייטער?“ מאַכט ער צו מיר: „ווייטער האַב איד אייד געוואַלט, זאָגט ער, זאָגען, אַז צו מיינע געשעפֿטען מיט מיינ נאַמען, זאָגט ער, מיט מיינ פֿאַלאַ־זשעניע, פֿאַסט מיר נישט, זאָגט ער, אַט דאָס, וואָס מע רופֿט אייד, זאָגט ער, טביה דער מיִלכיגער. איהר דאַרפֿט וויסען, זאָגט ער, אַז איד ביו באַקאַנט ליטשנע מיט'ן גובערנאַטאַר, זאָגט ער, און צו מיר אין שטוב אַריין, זאָגט ער, קאַן אַמאַל קומען אַ בראַצקי, אַ פֿאַליאַקאָוו, און אַפּשר אַ רויטשילד אויך, טשעם טשאַרט נייע שומיט?“... אַזוי מאַכט ער צו מיר, פֿרהצור הייסט עס, און איד זיך און קוק אויף זיין גלאַנצענדיגע ליסינע און טראַכט מיר: „עס קאַן זעהר זיין, אַז דו קאַנסט זיך ליטשנע מיט'ן גובערנאַטאַר און אַז רויטשילד זאַל אַמאַל קומען צו דיר אין שטוב אַריין, נאָר רעדען רעדסט דו, ווי אַ כּלבֿ שבּכלבֿים“... און איד רופֿ מיד אַז צו איהם שוין אַ ביסעל מיט פֿאַרדראָס: „וואַס־זשע, זאָג איד, מהוט מען

דערצו, טאמער, זאג איד, קומט טאקי צו איך אמאל רויטשילד? מייןט איהר דאך, אז ער פארשטעהט דעם שטאך? לא דו ביב ו לא י ע ר — עם הויבט זיך גארנישט אן!

„איד האב געוואלט, זאגט ער, אז איהר זאלט אוועקווארפען. זאגט ער, אט דאס מילכיגס, און זאלט זיך פארנעמען, זאגט ער, מיט עפּים אנדערש“. „דהיינו, זאג איד, מיט וואס?“ „מיט וואס איהר ווילט, זאגט ער, ווינציג געשעפטען, זאגט ער, פארהאן אויף דער וועלט? איד וועל איך, זאגט ער, אונטערהעלפען מיט געלט, ווי פיעל מע וועט באדארפען, אבי, זאגט ער, איהר זאלט ווערען אויס טביה דער מילכיגער. אדער שאט, זאגט ער, ווייסט איהר וואס? טאמער וואלט איהר, זאגט ער, גאר איינס-צוויי-דריי אוועקגעפאך רען קיין אמעריקע? הא?“ „אזוי מאכט ער צו מיר, רוקט אריין דעם ציגיינער אין די ציהן אריין און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, און די ליסינע גלאנצט... נו? וואס ענטפערט מען אזא גראבען יונג? תחילת האב איד מיר געטראכט: „וואס זיצסט דו, טביה, ווי א לייהמענער גולם? הויב דיך אויף, טהו א קוש די מוזה, געב א קלאפ מיט דער טהיר און ה ל ר ל ע ו ל מ ו — פאשאל אהן א זייגעוונט!“... אזוי שטארק האט דאס מיר א נעם געטהאן ביי דער לעבער!“... „איין עזות פון א פאדראטשיק! וואס הייסט, דו הייסט מיר אוועקווארפען איין עהרליכע בכבוד'ע פרנסה און פאהרען קיין אמעריקע? באשר טאמער וועט צו דיר אמאל קומען רויטשילד, בכך דארף טביה דער מילכיגער לויפען אין דער וועלט אריין?“... „און דאס הארץ קאכט אין מיר ווי א קעסעל, און א ביסעל אויפגעטראגען בין איד נאך פון פריהער; מיר האט געברענט אויף איהר, טאקי אויף מיין בילקען: „וואס זיצסט דו דארטען, ווי א בתי-מלכה, צווישען די הונדערט זייגערס מיט די טויזענד שפיעגלען, בשעת מע טרייבט דא דיין טאטען, טביה'ן, קאליסטראי, אויף הייסע קוהלען? לאס איד האבען די ברכות, טראכט איד מיר, וואס דיין שוועסטער האדעל האט בעסער געמאכט פון דיר! וואס אמת איז אמת, זי האט נייט אזא שטוב מיט

אזוי פיעל שמאכטעליאָקעס, ווי דו, דערפאר האָט זי אָבער אַ מאָן, אַ פעפערעל, איז ער דאָך אַ מענטש, וואָס קאָמאָרי ער אַליין איז ביי זיך הפקר, און דער גאַנצער עיקר איז די וועלט... און דערצו האָט ער אַ קאָפּ אויף די פלייצעס, נישט קיין לאַקשענטעפעל מיט אַ גלאַנצענדיגער ליסינע, און אַ פּיסק האָט פעפערעל — איז דאָך עס גאָלד מיט גאָלד! איהם, אַז איהר זאָגט אַ פּסוק, גיט ער אַיך דריי פּסוקים סדאַטשע! וואָרט אײס, פּאַדראַטשיק מיינער, אַט וועל איך דיר באַלד אַריינהאַקען אַ פּסוק, וועט דיר ווערען פינסטער איז די אויגען!... אזוי טראַכט איך מיר און רופּ מיר אַן צו איהם בזה הלשון: „מילא, זאָג אײך, וואָס די גמרא איז פאַר אַיך אַ סוד, בין אײך, זאָג אײך, אַיך מוחל; אַז אַ אײך זיצט אין יעהופּעץ און הייסט פּדהצור און איז אַ פּאַדראַטשיק, מעג, זאָג אײך, די גמרא ליגען אויפֿן בוידעס. אָבער אַ פּראַסטען פּסוק, זאָג אײך, דאָס וועט דאָך שוין פאַרשטעהן, זאָג אײך, אַ גוי אין פּאַסטעלעס אײך. איהר ווייסט דאָך, זאָג אײך, וואָס דער תּרנום אינקלוס זאָגט אויף לבן האַרמי: מ ז נ ב ת א ד ח ז י ר ת א ל א מ א כ א נ ת ש ט ר י מ י ל ת א ? “... קוקט ער אויף מיר, ווי אַ האָהן אין בני־אָדם, און מאַכט צו מיר: „וואָס־זשע הייסט עס?“ „דאָס הייסט, זאָג אײך, אַז פּון אַ חויר־שען עק קאָן מען קיין שטריימעל נישט מאַכען.“ „אַקעגען וואָס, זאָגט ער, זאָגט איהר דאָס?“ „אַקעגען דעם, זאָג אײך, וואָס איהר הייסט מיר פּאַהרען קיין אַמעריקע.“ צעלאַכט ער זיך דריבניטשקע און מאַכט צו מיר: „אַמעריקע ניט, איז אפּשר קיין ארץ־ישׂראל? אַלע אַלטע אידען פּאַהרען קיין ארץ־ישׂראל... אזוי ווי ער האָט דאָס מיר אויסגע־רעדט, אזוי איז דאָס מיר אַרײן, ווי אײן אַייזערנער צוויאַק איז מוח אַרײן: „שאַ! אפּשר איז דאָס גאַרניט אזוי קרום, טביה, ווי דו מיינסט? אפּשר איז דאָס טאַקי אַ פּלאַן? וואָרום איידער האַבען זאָג נחת פּון קינדער, ווי דו האַסט, איז שוין אפּשר גלייכער ארץ־ישׂראל? בהמה! וואָס שטעלסט דו דאָ אײן און וועמען האַסט דו דאָ? דיין גאָלדע עליו השלום ליגט דאָך שוין במילא

אין דער ערד, און דו אליין, נישט אויסגערעדט זאל זיין, ליגסט דען
 ניט נייען איילען אין דער ערד? ביז וואנען איז דער שיעור צו
 טאפטשען זיך אויף דער וועלט? "... און אגב דארפט איהר וויסען,
 פאני שלום-עליכם, אז מיר ציהט שוין לאנג אהין, קיין ארץ-ישראל;
 איר וואלט א בעלז געווען זיין ביי דער כותל מערבי, מערת-המכפלה
 דער מוטער רחל'ס קבר, אנקוקען מיט מייע אויגען דעם ירדן, דעם
 בארג סיני, דעם ים-סוף, פיתום מיט רעמסס, ווי זיי זעהען אויס,
 וכדומה אזעלכע זאכען. און מייע מחשבות טראגען מיר אוועק
 אהין, אינ'ם געבענטשטען לאנד כנען, ווי זאגט איהר, ארץ זבת חלב
 ודבש. שלאגט ער מיר איבער, פדהצור הייסט עס, מייע רעיונות
 סאמע איז מיטען און רופט זיך אז צו מיר: „נו? וואס דארף
 מען דא, זאגט ער, אזוי לאנג טראכטען? איינס-צוויי-דריי...“ „ביי
 אייד, זאג איר, איז, ברוד-השם, אלסדינג איינס-צוויי-דריי, ווי די
 גמרא זאגט, זאג איר: ה א ג ב ר א ו ה א ט ר ס ק א...
 און ביי מיר, זאג איר, איז דאס א הארב שטיקעל משניות, ווארום
 אויפהויבען זיך, זאג איר, און פאהרען קיין ארץ-ישראל, דארף מען,
 זאג איר, האבען מיט וואס"... צעלאכט ער זיך דרייבניטשקע מיט
 זיין קליין געלעכטערעל, שטעהט-אויף, געהט-צו צום טיש, עפענט
 אויף א טיש-קעסטעל און נעמט ארויס פון דארטען א טייסטער
 און צעהלט מיר אפ אחת ואחת, לאז זיך אייד דאכטען, א שענע
 מטבע, און איר בין דוקא נישט פויל אויף דער פען און נעם צענויף
 דאס ביסעל פאפיער — דער כח פון געלט — און לאז עס אראפ
 העט-ווייט אין קעשענע, און וויל איהם זאגען האטש א פאר פסוקים
 מיט א מדרש, וואס זאל פארענטפערען ארום און ארום, הערט ער
 מיר ווי דעם קאטער און מאכט צו מיר: „אט דאס וועט אייד זיין,
 זאגט ער, גענוג ביז אהין איבער'ן קאפ, און אז איהר וועט קומען,
 זאגט ער, אויפ'ן ארט און וועט דארפען געלט, זאלט איהר שרייבען,
 זאגט ער, א בריעף, וועט מען אייד איינס-צוויי-דריי בא'לד ארויס-
 שיקען געלט. און דערמאנען אייד נאך א מאל וועגען פאהרען,
 זאגט ער, פארשפארט מען דאך, ווארום איהר זענט דאך, זאגט ער.

עפּים אַ איד מיט יושר און מיט סאַוועסט" ... אַט אַזוי מאַכט ער צו מיר, פּרהצור הייסט עס, און צעלאַכט זיך דריבניטשקע מיט זיין קליין געלעכטערעל, וואָס קריכט גלייך אין די קישקעס אַריין. און עס פליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאַפּ: „טאַמער וואַלסט דו איהם אַ שמיץ געטהאָזן דאַס געלט צוריק אין פנים אַריין און איהם דערצעהלט דעם פּסוק, אַז מביה'ן קויפט מען נישט פאַר געלט און מיט מביה'ן שמועסט מען נישט פון יושר און פון סאַוועסט?" ... נאָר איידער איד עפען אַ מויל אויף צו רעדען, טהוט ער אַ קלונג און רופט אַריין ביילקען און מאַכט צו איהר: „דושענקע, דו ווייסט? דיין פאַטער וואַרפט דאָך אונז אַוועק, ער פאַרקויפט אויס אַלץ, וואָס ער האָט, און פּאָהרט אַרויס איינס־צוויי־דריי קיין ארץ־ישׂראל" ... „ח ל ם ח ל מ ת י ן י ן י ן ד ע — וואָס ס'האַט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט!" ... אַזוי טראַכט איד מיר און קוק אויף מיין ביילקען — איהר זאַלט זאַגען, זי זאַל זיך עס אפילו פאַרקרימען. שטעהט ווי אַ בויס, קיין טראַך פען בלוט אין פנים, קוקט פון איהם אויף מיר, פון מיר אויף איהם, און קיין איינציג וואַרט! איד, אויף איהר קוקענדיג, שווייג אויך, שווייגען מיר, הייסט עס, אַלע ביידע, ווי אין תהלים שטעהט: ת ד ב ק ל ש ו נ י — עס האָט אונז אַפּגענומען דאַס לשון. דער קאַפּ דרעהט זיך מיר, די שלייפען קלאַפען מיר, ווי פון אַ טשאַד. פון וואָס זאַל עס זיין? — טראַכט איד מיר. — אַפנים, דאַס איז פונ'ם שענעם ציגנייער, וואָס ער האָט מיר געגעבען רויכערען? אַט רויכערט דאָך אַבער ער אויך, פּרהצור הייסט עס! ער רויכערט און רערט, דאַס מויל מאַכט זיך איהם גאַרנישט צו, האַטש די אויגלעך קלעפען זיך איהם, עס גלוסט זיך איהם, ווייזט אויס, האַפען אַ דרימעל. „פּאָהרען דאַרפט איהר, זאַגט ער צו מיר, פון דאַנען קיין אַדעס, זאַגט ער, מיט'ן קוריער, און פון אַדעס מיט'ן ים אַזש ביז יאַפע, און פּאָהרען מיט'ן ים, זאַגט ער, איז די בעסטע צייט נאָר איצט, וואַרום, זאַגט ער, שפּעטער הויבען זיך אַז די ווינטען מיט די שנייען, מיט די בערעס, מיט, מיט, מיט..." אַזוי זאַגט ער און די

צונג פלאנטעט זיך איהם שוין, אזוי ווי איינער, וואס וויל שלאפען, נאר ער הערט נישט אויף צו קלאפען ווייטער: „און אז איהר וועט זיין, זאגט ער, פארטיג צו דער נסיעה, זאלט איהר אונז, זאגט ער, געבען צו וויסען, וועלען מיר ארויספאהרען, זאגט ער, ביידע צום וואקזאל מיט אייך זיך אפגעזעגענען, ווארום ווען קאנען מיר זיך שוין זעהן?“ אזוי לאזט ער אויס, איד בעט איבער אייער כבוד, מיט א גרויסען געהניץ, שטעהט-אויף און רופט זיך אן צו איהר, צו ביילקען הייסט עס: „רושענקע, וועסט, זאגט ער, זיצען דא א ביסעל, און איד וועל, זאגט ער, געהן זיך צוילעגען א וויילע“ „האסט נאך קיינמאל אזא גלייכס נישט געזאגט, ווי איד בין א איד! אצינד וועל איד האטש האבען צו וועמען מיין ביטער הארץ אויסצולאזען“. אזוי טראכט איד מיר און וויל מיר געבען א נעם צו מיין ביילקען, איהר אויס'לאמר'ן אלסדינג, וואס האט זיך צע-נויפגעזאמעלט ביי מיר פאר דעם גאנצען פריהמארגען, — ערשט אז זי טהוט א פאל צו מיר אויפ'ן האלז, ביילקע הייסט עס, או הויבט אן צו וויינען, אבער ווי אזוי, מיינט איהר, וויינען? מיינע טעכטער, נישט געדאכט זאלען זיי ווערען, האבען אלע אזא טבע: פריהער מענטשלען זיי זיך און בריה'ן זיך, און קומט צו עפּים — וויינט מען, ווי א בערעזענע. אט נעמט, למשל, מיין עלטערע טאכטער, הארעל הייסט עס: קארג האט זי איינגעלעגט די וועלט אין דער לעצטער מינוט, בשעת זי האט באדארפט אוועקפאהרען אפריכטען גלות מיט איהר פעפערעל אין די קאלטע מדינות? נאר ווייס איד, ס'א דמיון! יענע דארף ביי איהר הייצען די הרובע!

איד וועל אייך זאגען דעם רעכטען אמת: איד אליין, ווי איהר קענט מיר שוין א ביסעל, בין נישט קיין מענטש פון טרערען. גוט וויינען האב איד געוויינט נאר איין מאל, בשעת מיין גאלדע עליו השלום איז געלעגען אויף דער ערד, און נאר איין מאל האב איד מיר גאנץ געשמאק אויסגעוויינט, בשעת הארעל איז אוועקגעפאהרען צו איהר פעפערעל, און איד בין געבליבען אויפ'ן וואקזאל, ווי א גרויסער נאר, איינער אליין מיט מיין פערדעל, און נאר עפּים א

פֿאר מאָל האָט זיך געטראָפֿען, וואָס איד האָב מיך אַ ביסעל, ווי זאָגט איהר, צעיאָחמערט, און ווייטער געדענק איד עפּים נישט, איד זאָל האָבען אַ טבע פון וויינען. נאָר בייַלעק מיט איהרע טרערען האָבען מיך אזוי פֿאַרקלעהמט ביי דער נשמה, אז איד האָב מיך נישט געקאָנט אַיינהאַלטען, און איד האָב שוין נישט געהאַט דאָס האַרץ אפּילו, איד זאָל איהר זאָגען אַ קרום וואָרט. מיט מיר באַזאָרף מען קיין סך נישט רעדען. איד הייס טביה. איד האָב באַלד פֿאַרשטאַנען איהרע טרערען. דאָס איז נישט געווען גלאַט אזוי זיך טרערען. דאָס זענען געווען, פֿאַרשטעהט איהר מיך, טרערען פון עֶלְהָטָאֵתִי לְפָנֶיךָ בְּנִישָׁת פֿאַל גען אַ טאַטען... און אַנשטאַט דעם, וואָס איד זאָל זי מכבד זיין, ווי זי איז ווערטה, און אויסגיסען כל חמתי אויף איהר פּדחצור'ן, האָב איד גאָר גענומען אויסרעדען איהר דאָס האַרץ מיט אַזאַ משל און מיט אַזאַ משל, ווי טביה קאָן. הערט זי מיך אויס, בייַלעק הייסט עס, און מאַכט צו מיר: „ניין, טאַטע, נישט דאָס, זאָגט זי, וויין איד. איד האָב צו קיינעם, זאָגט זי, קיין טענות נישט, נאָר אַט דאָס, זאָגט זי, וואָס דו פֿאַהרסט אַוועק, זאָגט זי, איבער מיר און איד קאָן, זאָגט זי, דערצו גאַרנישט העלפֿען, אַט דאָס, זאָגט זי, בראַט מיר.“ „געה שוין, געה, זאָג איד, דו רעדסט, זאָג איד, ווי אַ קינד, האָסט פֿאַרגעסען, זאָג איד, אז מיר האָבען נאָר אַ גרויסען גאַט און אַז דו טאַטע איז נאָר, זאָג איד, ביי אַלע חושים. ביי דוין טאַטען, זאָג איד, שפּיעלט אַ ראַליע זיך דורכ פֿאַהרען קיין ארץ־ישׂראל און קומען צוריק, ווי איז פּסוק, זאָג איד, שטעהט געשריבען: וִי ס ע ו ו י ח נ ו — טודאָ אי נאָזאָד...“ אזוי רעד איד איהר אויס דאָס האַרץ, און אינוועניג ביי זיך טראַכט איד מיר: „טביה, דו לייגסט! פֿאַהרסט דו אַוועק קיין ארץ־ישׂראל, איז עליו השלום — אויס טביה!“... און פּונקט ווי זי וואַלט טרעפֿען מיינע געדאַנקען, מאַכט זי צו מיר אזוי: „ניין, זאָגט זי, טאַטע, אַט אזוי טרייסט מען אַ קליין קינד; מע גיט דעם, זאָגט זי, אַ ליאַלעקע, אַ שפּיעלעכעל איז די הענט אַרײַן און מע דערצעהלט

דעם, זאגט זי, א שטענע מעשה פון א ציעגעלע א ווייסע... אויב, זאגט זי, שוין יא דערצעהלען א מעשה, וועל איך, זאגט זי, דיר דערצעהלען, נישט דו מיר. נאר די מעשה, וואס איך וועל דיר דערצעהלען, טאטע, איז מעהר טרויעריג, ווי שען“.

אט אזוי מאכט זי צו מיר, ביילקע הייסט עס; טביה'ס טעכ'טער רעדען נישט גלאט. און זי נעמט און זי לעגט מיר אוועק א מענה'לשון, א גאנצע מגילה, אדער א מעשה פון טויענד'אייז-נאכט, ווי אזוי אט דער פדהצור איהרער איז פון קליין גרויס געווארען, אויסגעוואכסען פון סאמע נידעריגסטען גראד, זיך אליין מיט זיין אייגענעם שכל ארויפגעשלאגען אויף דער העכסטער מדרגה, און איצט וויל ער דערגרייכען דערצו, אז צו איהם אין שטוב אריין זאל קומען בראצקי, שיט ער מיט נדבות, ווארפט מיט טויענדער. נאר אזוי ווי געלט אליין איז נאך ווינציג, מע דארף נאך האבען יחוס אויך, לעגט ער און די וועלט, פדהצור הייסט עס, צו בא-ווויזען, אז ער איז נישט קיין אבי ווער, באריהמט זיך, אז ער שטאמט פון די גרויסע פדהצור'ס, אז זיין טאטע איז אויך געווען א באריהמטער פאדראטשיק. — „האטש, זאגט זי, ער ווייסט גאנץ גוט, אז איך ווייס, אז ער איז געווען א כלי'זמר. היינט, זאגט זי, דערצעהלט ער אלעמען, אז זיין ווייב'ס טאטע איז געווען א מיר-ליאנשטשיק“... „וועמען, זאג איך, מיינט ער דאס? מיד? אפשר איז מיר, זאג איך, באשערט געווען אמאל צו האבען מיליאנען, זאג איך, זאל איך דערמיט אפקומען“. „וואס ווייסט דו, טאטע, זאגט זי צו מיר, ווי עס פלאמט מיר מיין פנים, אז ער שטעלט מיד פאר, זאגט זי, פאר זיינע באקאנטע און הויבט זיי אן דערצעהלען גרויסקייט פון מיין טאטען און פון מיינע פעטערס און פון מיין גאנצער משפחה, אזעלכע זאכען, וואס ניט געשטויגען, ניט גע-פלויען, און מע מוז דאס, זאגט זי, אלסדינג אויסהערען און מאכען א שווייג, ווארום ער איז, זאגט זי, אויף די זאכען א גרויסער קאפ-ריזניק“. „ביי דיר, זאג איך, הייסט דאס א קאפריזניק, און ביי אונז, זאג איך, ווערד דאס אנגערופען פשוט א נכה'ניק, זאג איך,

אָדער אַ מהייעשה'ניק". „ניין, זאָגט זי, טאַטע, דו קענסט איהם ניט, ער איז גארניט אַזאַ שלעכטער, ווי דו מיינסט; ער איז נאַר אַ מענטש, וואָס אַ מינוט איז ער אַזוי און אַ מינוט איז ער אַנדערש. ער האָט, זאָגט זי, אַ גוט האַרץ און אַ ברייטע האַנט. איהם אַז מע מאַכט, זאָגט זי, אַ קרום פנים, און אַבי מע טרעפט די גוטע מינוט, וועט ער אַוועקגעבען די נשמה, און ווער שמועסט, זאָגט זי, פון מיינעטוועגען — איז דאָס טעלערעל פונ'ם הימעל! דו מיינסט, זאָגט זי, איד האָב אויף איהם שוין גאַר קיין שום שליטה ניט? אַט האָב איד ביי איהם נישט לאַנג גע'פועל'ט אַרויסראַטעווען האַדלען מיט איהר מאַן פון די ווייטע גובערניעס. ער האָט מיר, זאָגט זי, געשוואַרען, אַז ער וועט זיך לאָזען קאָסטען אַ סך טויענדער, נאַר מיט איין תנאי, אַז זיי זאָלען פון דאַרטען אַוועק גלייך קיין יאַפּאַניע". „וואָס עפּים קיין יאַפּאַניע, זאָג איד, פאַר וואָס נישט קיין אינדיע, אַדער, לַמשל, קיין פּדוֹ-אַרם צו דער מלכה שבא?" „ווייל אין יאַפּאַניע, זאָגט זי, האָט ער געשעפטען. אויף דער גאַנצער וועלט, זאָגט זי, האָט ער געשעפטען; וואָס איהם קאָסט־אַפּ, זאָגט זי, אַ טאַג נאַר דעפּעשען אַליין, וואָלטען מיר אַלע, זאָגט זי, געהאַט אויף אַ האַלב יאָהר צו לעבען. נאַר וואָס קומט מיר אַרויס, זאָגט זי, אַז איד בין נישט איד?" „עס קומט אויס, ווי מיר זאָגען, זאָג איד, איז פרק: א מ א י ז א נ י ל י מ י ל י — איד בין נישט איד, דו ביזט נישט דו"... אַט אַזוי זאָג איד צו איהר מיט אַ ווערטעל און מיט אַ פּסוק, האַטש דאָס האַרץ ווערד מיר צעריסען אויף שטיקער, זעהענדיג, ווי מיין קינד ווערד נעבאָד פאַרשוואַרצט, ווי זאָגט איהר, אין עושר און אין כבוד... „דיין שוועסטער האַדעל, זאָג איד, וואָלט נישט אַזוי געטהאָן"... שלאַגט זי מיך איבער, בייַלקע הייסט עס, און מאַכט צו מיר אַזוי: „איד האָב דאָך דיר געזאָגט, זאָגט זי, אַז צו האַדלען זאָלסט דו מיר, טאַטע, נישט גלייכען. האַדעל האָט געלעבט, זאָגט זי, איז האַדעל'ס צייטען, און בייַלקע, זאָגט זי, לעבט אין בייַלקע'ס צייטען... פון האַדעל'ס צייטען, זאָגט זי, בין בייַלקע'ס צייטען, איז אַזוי ווייט.

זאגט זי, ווי פון דאנען קיין יאפאניע... איהר פארשטעהט דעם פירושהמלות פון אזא מין תרגום-לשון?

בקיצור, איד זעה, איהר האפט זיך, פאני; נאך צוויי מינוט, און א סוף צו אלע מעשיות. אנגעגעסען זיך זאט מיט צרות און יסורים פון מיין גליקליכער מיזינקע, בין איד ארויסגעגאנגען פון דארט א ב ל ו ח פ ו י ר א ש — א צעבראכענער, א צעברעך קעלטער, און האב געגעבען א שלידער אין דער ערד אריין דעם ציגייער, וואס האט מיר פארטשאדעט טיין קאפ, און רופ מיר אן צו איהם, צום ציגייער היסט עס: „געהן זאלסט דו כהקלע, א רוח אין דיין טאטענס ערד אריין!“ „וועמען איז, רב טביח?“ הער איד א קול הינטער מייע פלייצעס. איד דרעה אויס דעם קאפ, איד טהו א קוק — ס'איז ער, אפרים דער שדכן, פארשאפט זאל ער ווערען! „ברוך-הבא, א איד, זאג איד, וואס טהוט איהר דא?“ „וואס, זאגט ער, טהוט איהר דא?“ „געווען, זאג איד, צורגאסט ביי מייע קינדער.“ „וואס, זאגט ער, מאכען זיי?“ „וואס, זאג איד, זאלען זיי מאכען? חוץ זייער שאדען אויף אונז ביידען געזאגט געווארען!“ „ווי איד זעה, זאגט ער, זענט איהר רעכט צופריעדען מיט מיין סחורה?“ „נאך א מין צופריעדען, זאג איד, גאט זאל אייך ממלא זיין, זאג איד, בכפל כפלים.“ „א דאנק אייך, זאגט ער, פאר דער ברכה, אפשר וואלט איהר מיר נאך, זאגט ער, צו דער דאזיגער ברכה צורקויפען א מתנה?“ „איהר האט דען נישט גענומען, זאג איד, קיין שדכנות?“ „נישט מעהר, זאגט ער, זאל ער פארמאגען, טאקי אייער פדהצור אליין.“ „וואס איז דען, זאג איד, ווינציגליך רח“ש?“ „נישט אזוי ווינציג, זאגט ער, ווי מיט א גוט הארץ געגעבען.“ „דהיינו?“ „דהיינו, ס'איז שוין נישטא, זאגט ער, א גראשען.“ „וואו איז דאס, זאג איד, אהינגע קומען?“ „חתונה געמאכט, זאגט ער, א טאכטער.“ „מזל-טוב אייך, זאג איד, לאז נאט געבען, ס'זאל זיין מיט מזל, איהר זאלט אין זיי דערלעבען, זאג איד, גרויס נחת“... „א שענעם נחת, זאגט ער, האב איד אין זיי דערלעבט. איד האב, זאגט ער, דערטאפט

איין אידעם אַ שאַרלאַטאַן, גע'הרנ'עט, זאָגט ער, געשלאָגען די טאכטער, צוגענומען די עטליכע גילדען און אַוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקע". „למאי האָט איהר איהם, זאָג איד, געלאָזט פֿאָהרען אַזוי ווייט?" „וואָס האָב איד איהם, זאָגט ער, געזאָלט טהון?" „איהר האָט געזאָלט, זאָג איד, איהם אַנזאָלצען אויפ'ן עק"..." „ס'איז אַיך, אַפֿנים, זאָגט ער, גוט אויפ'ן האַרצען, רב טביה?" „הלוואי, זאָג איד, אויף אַיך געזאָגט געוואָרען, רבונר־של־עולם, האַטש האַלכב'!" „אַזוי נאָר? און איד האָב אַיך, זאָגט ער, גע־שאַצט, אַז איהר זענט אַ איד אַ נגיד; ווי באַלד אַזוי, זאָגט ער, טאָ נאָט־זשע אַיך אַ שמעק טאַבעקע"..." אַפֿגע'פֿטר'ט דעם שדכן מיט אַ שמעק טאַבעקע, בין איד געקומען צו פֿאָהרען אַהיים און האָב מיד גענומען אויספֿאַרקויפֿען מיין בעל־הבית'שקייט פֿון אַזוי פֿיעל יאָהרען. מאַהלט אַיך, נישט אַזוי גיד טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. איטליכס טעפעל מיט איטליכס נאָרישקייט האָט ביי מיר צוגענומען אַ שטיק געזונט. די זאָך האָט מיר דערמאָנט נאָלדען עליו השלום, יענע זאָך האָט מיר דערמאָנט די קינדער, זיי צו לעבן גערע יאָהר. נאָר קיין זאָך האָט מיר נישט דערלאָנגט אַזוי טיעף, ווי דאָס פֿערדעל מיינס. אַקעגען מיין פֿערדעל האָב איד מיד גע־פֿיהלט עפֿים חייב... סטייטש, אַפֿגעהאַרעוועט מיט דעם אַזוי פֿיעל יאָהרען, אינאיינעם געבידעוועט, אינאיינעם פֿאַרשוואַרצט געוואָרען, און פֿלוצים גענומען און פֿאַרקויפֿט! פֿאַרקויפֿען האָב איד דאָס פֿאַרקויפֿט צו אַ וואַסער־פֿיהרער, וואָרום פֿון די בעל־עגלות קאָן מען נאָר מבוזה ווערען. איד קום צו זיי פֿאַרקויפֿען מיין פֿערדעל, מאַכען זיי צו מיר: „גאָט איז מיט אַיך, רב טביה, ס'איז דען ביי אַיך אַ פֿערד?" „וואָס דען, זאָג איד, איז דאָס, אַ הענגלייכטער?" „ס'איז ביי אַיך, זאָגען זיי, נישט קיין הענגלייכטער, נאָר אַ למד־וואַל'ניק". „וואָס הייסט דאָס, זאָג איד, אַ למד־וואַל'ניק?" „דאָס הייסט, זאָגען זיי, אַ זקן פֿון זעכס און דרייסיג יאָהר, אַהן אַ סימן פֿון צייהן, מיט אַ גרויע ליפּ, און טרייסעלט מיט די זייטען, ווי אַיין אַלטע אידונע ערבי־שבת אויפ'ן פֿראַסט"..." געפעלט אַיך אַזאַ

מין בעל־עגלה־שפראך? איד וועל אייד נעהו שווערען, אז דאס פערדעל נעבאד האט פארשטאנען איטליכס ווארט, ווי אין פסוק שטעהט: ידע שור קונהו — א סקאטינע פיהלט, אז מע האלט דאס ביי פארקויפען. א סימן האב איד, אז בשעת איד האב צונעקלאפט דעם וואסער־פיהרער און געזאגט צו איהם: „מיט מזל־ברכה“, האט מיין סוס פלוצים אויסגערדעהט צו מיר די חנ'עור דיגע מארדע און קוקט אויף מיר מיט שטומע אויגען, ווי איינער רערט: „זה חל קימל עמלי — אט אזוי דאנקסט דו מיר אפ פאר מיין סלוושבע?“... איד האפ א קוק אויף מיין פערדעל דאס לעצטע מאל, ווי דער וואסער־פיהרער האט דאס גענומען אין די הענט אריין לערנען מיט דעם בלק, און איד בלייב נאכדעם שטעהן איינער אליין און טראכט מיר: „רבונרש־עולם! ווי שכל'דיג דו פיהרסט דין וועלטעל! אט האסט דו באשאפען א טביה'ן און האסט באשאפען, להבדיל, א פערד, און ביידע האבען זיי איין מזל אויף דער וועלט... נישמעהר, א מענטש האט א מויל און קאן זיך האטש אויס'טענה'ן, אויסרעדען דאס הארץ, און א פערד, להבדיל, וואס? משטיינס געזאגט, א שטומע צונג, ווי זאגט איהר: „ומותר האדם מן הבהמה...“

איהר קוקט אויף מיר, פאני שלום־עליכם, וואס סע האבען זיך מיר געשטעלט טרערען אין די אויגען, און איהר טראכט זיך אודאי: „אט דער טביה האט זיך פארבענקט, אפנים, נאך זיין פערדעל?“ וואס עפיים נאכ'ן פערדעל, מענטש איינער? אלסדינג טהוט מיר באנג, און נאך אלעמען וועל איד בענקען. איד וועל בענקען נאכ'ן פערדעל, איד וועל בענקען נאכ'ן דארף, איד וועל בענקען נאכ'ן סטאראסטע מיט'ן אוראטניק, נאך די בויבעריקער דאטשניקעס, נאך די יעהופעצער נגידים, און אפילו נאך אפרים דעם שרכו, ס'זאל אויף איהם קומען א מגפה, ווארום סוף־כל־סוף, אז מע זאל וועלען אריינטהאן זיך א ביסעל אין חקירה, איז ער דאך נישט מעהר, ווי א איד אין אביון, וואס זוכט נעבאך פרנסה. אסירצה־השם, אז

נאַט וועט מיד ברענגען בשלום אַהין, וואו איד פֿאַהר, ווייס איד
נאָד אַליין נישט, וואָס איד וועל דאָרט טהון, נאָר דאַס איז קלאַר,
ווי דער טאַג, אַז ראשית חכמה וועל איד זיין ביי דער מוטער רחל
אויפֿ'ן קבר. איד וועל דאָרטען בעמען פאַר מיינע קינדער, וואָס
איד וועל זיי מן הסתם שוין קיינמאַל נישט זעהן, וועל איד איהם
אויך אין זינען האַבען, אפרים דעם שדכן מיין איד, איהם און אַיך
און כל ישׂראל. נאַט אַיך דערויף מיין האַנט תקיעת־כף און זייט
מיר געזונט און פֿאַהרט געזונט און לאַזט גריסען איטליכען באַזונג־
דער נאָר פֿריינדליך.

==
לל - לל
==

געשריבען אין יאהר 1914

קָדֶה-קָדֶה

— אַ שענער, אַ גוטער, אַ ברייטער שלום־עליכם אויף אייך, פּאַני שלום־עליכם! עליכם ועל בניכם! איד קוק שוין אויף אייך לאַנג אַרויס, ס'האַט זיך אַנגעקלויבען ביי מיר אַ היבש ביסעל סחורה פאַר אייך. איד פּרעג מיך אַלץ נאָר: אַ י ב ה — פאַר וואָס זעהט מען אייך ניט? זאַגט מען מיר, אַז איהר פאַהרט אַרום דאָרט איבער דער וועלט, אין די ווייטע לענדער ערגיץ, ווי מיר זאַגען אין דער מגילה: ש ב ע ו ע ש ר י ס ו מ א ה מ ד י נ ה... נאָר מיר דאַכט, אַז איהר קוקט אויף מיר עפּים מאַדנע? אַפּנים, איהר קוויינקעלט זיך און טראַכט זיך בעת־מעשה: ס'איז ע ר, צי ניט ע ר? ס'איז ער, פּאַני שלום־עליכם, ס'איז ער! אייער אַלטער פּריינד טביה, בכבודו ובעצמו, טביה דער מילכיגער, דער אייגענער טביה, נאָר אויס מילכיגער, גלאַט אַ איד, אַ איד פּון אַ גאַנץ יאהר, אַ איד אַ זקן, ווי איהר זעהט, האַטש אפּילו אין יאהרען נאָר ניט אַזוי אַלט, ווי מיר זאַגען אין דער הגדה: ה ר י א נ י כ ב ז ש ב ע י ס — נאָר גאַנץ ווייט צו זיעבעציג! אַי, וואָס עפּים אַזוי ווייט די האָר? גלויבט מיר, נישט פאַר תּענוג, ליעבער פּריינד. אַ ביסעל אייגענע צרות, ניט צו פאַרזינדיגען, און אַ ביסעל פּונ'ם כלל ישראל — אַ שלעכטע צייט! אַ ביטער שטיי־קעל צייט אויף אידען!... נאָר איד ווייט, וואָס אייך קוועטשט. אייך קוועטשט איין אַנדער זאָר: איהר האָט זיך דערמאַנט מסתּמא, אַז מיר האַבען זיך אַמאָל געהאַט אַפּגעזעגענט, איידער איד האָב באַדארפט אַוועקפּאהרען קיין ארץ־ישראל. עליכן רעכענט איהר אַודאי, אַז דאָס זעהט איהר שוין טביה'ן צוריקוועגס, פּון ארץ־ישראל הייסט עס, און איהר גאָהרט שוין מסתּמא האַרצען עפּים

נייעס, אפגעמען א גרום פון דער מוטער רחל'ס קבר און פון דער מערת-המכפלה און נאך אזעלכע זאכען? באדארף מען אייך באַרוהיגען, אויב איהר האט צייט און ווילט האַרבען חירושים, אַבער טאַקי האַרבען מיט קאַפּ, ווי אין פּסוק שטעהט: ש מ ע נ י , — וועט איהר שוין דעמאלט אַליין זאגען, אָ אַ מענטש איז אַ בהמה און אַז מיר האַבען אַ שטאַרקען גאַט און ע ר פּיהרט די וועלט. בקיצור, וואָס פאַר אַ סדרה געהט ביי אַיך אַיצט? ויקראַ? ביי מיר געהט אַיין אַנדער סדרה: די סדרה לְרִיבֶּךָ. ל ד - ל ד — האַט מען מיר געזאַגט — דו זאַלסט אַרויסגעהן, טבּיה, מ א ר צ ד — פון דיין לאַנד, ו מ מ ו ל ד ת ד — און פון דיין דאַרף, וואו דו ביזט געבוירען און אפגעלעבט אַלע די ינע יאהרען, א ל ה א ר מ א ש ר א ר א ד — וואוהין די אויגען וועלען דיד טראַגען!... און ווען דערמאַנט מען זיך צו זאגען טבּיה'ן דעם דאָזיגען פּסוק? אַקוראַט דעמאַלט, ווען ער איז שוין אַלט און שוואַך און עלענר, ווי מיר זאגען ראש־השנה אין די תּפּלוֹת: א ל ת ש ל י כ נ ו ל ע ת ז ק נ ה !... נאָר איד האַפּ אַיך אַינס פאַר'ן אַנדערען, שיער פאַרגעסען, אַז מיר האַלטען. נאָך גאָר פון פאַרענט און אַז איד האַב אַיך נאָך ניט דערצעהלט, וואָס אין אַרץ־ישׂראל הערט זיך. וואָס זאַל זיך דאַרטען הערען, ליעבער פּריינד? אַ לאַנד — אויף אונז ביידען אַזאַ יאהר! א ר מ ז ב ת ח ל ב ו ד ב ש — שטעהט נאָך אין דער תּורה געשריבען! אַיין חסרון נאָר, וואָס אַרץ־ישׂראל איז אין אַרץ־ישׂראל, און איד בין, ווי איהר זעהט אַמאָ, נאָך דערווייל אין חוץ־לאַרץ... אויף טבּיה'ן, הערט איהר, איז, אַפּנים, געזאַגט געוואָרען דער פּסוק פון דער מגילת: כ א ש ר א ב ד ת י — געווען אַ שלים־מזל און אַ שלים־מזל וועל איד שוין שטאַרבען. דאַכט זיך, אַטאַט שוין געשטאַנען כמעט מיט אַיין פּוס אויף יענער זייט, אינ'ם הייליגען לאַנד הייסט עס, געבליבען נאָר נעמען אַ בילעט, זיך אויפּזעצען אויפ'ן שיף און — פּאַשאַל. וואָס־זשע טהוט גאַט? איז זיך מיישב, וועט איהר הערען אַ שענס, מיין עלטערער איידעם, מאַטעל קאַמוזיל, דער חייט פון

אנאטעווקע, ניט דא געדאכט, ניט פאר קיין אידען געדאכט, און לעגט זיך אוועקעט א געוונטער, א שטארקער, און מאכט א שטאזיב! דאס הייסט, קיין גרויסער גבר איז ער ניט געווען קיינמאל. משטיינס געזאגט, א בעל-מלאכה, געזעסען יומם ולילה ע ל ה ת ו ר ה ו ע ל ה ע ב ו ד ה — אויף דער נאדעל מיט'ן פארעם און געשטשאבעט, מחילה, תחתונים. אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ער האט באקומען דאס טרוקענע, אנגעהויבען קאכיקען, געקאכיקעט און געקאכיקעט, ביז ער האט אויסגעשפיגען דאס לעצטע ביסעל לונג — עס האט נישט געהאלפען שוין ניט קיין דאקטאר, ניט קיין טאטער, ניט קיין ציעגענמילך, ניט קיין טשעקאלאדע מיט האניג. א וואוילער יונגאטש געווען, אפילו א פראסטער, נישט קיין בר תורה, נאר איין עהרליכער, אהן חכמות, ליעב געהאט מיין טאכ-טער — דאס חיות! און מפקיר געווען זיך פאר די קינדער, און פאר מיר — געווען גאר די כפרה!

בקיצור, אפגעזאגט דעם פסוק: ו י מ ת מ ש ה — גע-שטארבען מאטעל, האט ער איבערגעלאזט מיר א רעכטע באמבע: וואו האב איד שוין געקאנט אפילו אין זינען האבען דעמאלט ארץ ישראל? איד האב שוין געהאט א נוטען ארץ-ישראל ביי זיך אין דער היים! ווי אזוי לאזט מען איבער, איד פרעג אייד אליין, א טאכטער איין אלמנה מיט פיצלעך קינדער יתומים אהן א שטיקעל ברויט? האטש אפילו אין פלוג, אז מע וויל צוריק, וואס קאן איד איהר העלפען — א לעבעדיגען זאק? איד וועל דאך איהר דעם מאן איהרע צוריק ניט לעבעדיג מאכען, און איהרע קינדער דעם טאטען פון יענער וועלט ניט אומקעהרען, און אליין איז מען דאך אויך נישט מעהר ווי א זינדיגער מענטש, אויף דער עלטער ווילט זיך א ביסעל אויסרוהען די ביינער, פיהלען, אז מען איז א מענטש, ניט קיין סקאט. גענוג געטארעראמט! גענוג גע'עולס-הזה'וועט! מע באדארף שוין א ביסעל א טראכט געבען פון יענער וועלט אויך, שוין צייט! וכפרט, אז איד האב שוין געמאכט א תל פון מיין ביסעל האדאבע: דעם סוס, ווי איהר ווייסט, לאנג געגעבען דעם

וועג, די בהמה'לער אויסגעפארקויפט עד לפ"ק, געבליבען נאר א פאר
 ביקלער, וואס סע קאן אמאל ווערען פון זיי לייט, אז מע זאל זיי
 גוט הארעווען, — און פלוצים געה ווער אויף די עלטערע יאהרען
 איין אבי יתומים, א טאטע פון קליינע קינדער! זענט איהר שוין
 פארטיג? האט צייט! די רעכטע געדיכטע געהט ערשט ווייטער,
 ווארום ביי טביה'ן, אז עס טרעפט זיך א צרה, ווייסט איהר דאך
 שוין, אז סע שלעפט זיך נאך פון הינטען נאך א צרה. אשטייגער,
 אז ס'האט זיך אמאל געמאכט איין אומגליק — ס'איז געפאלען ביי
 מיר א בהמה'לע, האט זיך באַלד פאווטירנע, ניט פאר אייך געדאַכט,
 אוועקגעלעגט נאך א בהמה... אזוי האט שוין גאט באשאפען זיין
 וועלטעל, און אזוי וועט דאס שוין בלייבען — א פארפאלענע זאך!
 בקיצור המעשה, מיט מיין מיזינקע, מיט מיין ביילקען הייסט
 עס, געדענקט איהר דאך די געשיכטע מיט'ן גרויסען געווינס, וואס
 זי האט געמאכט, געפאקט א העכט, א פדהצור, א קנאקער, א פאָרד
 ראַטשיק פון דער מלחמה, וואס האט געבראַכט צו פיהרען קיין
 יעוהפעץ פולע זעק און האט זיך פאַרקאַכט אין מיין טאַכטער, גע'
 וואַלט אַ שענע, געשיקט צו מיר אפרים דעם שדכן ימח שמו, אויס'
 געשלאַגען אַ קניע ערד, שיער דעם שלאַק באַקומען, גענומען זי, ווי
 זי שטעהט און געהט, אַפּגעשיט פון אויבען ביז אַראָפּ מיט מתנות,
 דימענטען און באַרליאַנטען — דאַכט זיך, אַזאַ גליק, איאַ? נו,
 האט זיך פון דעם גאַנצען גליק אויסגעלאָזט מסתמא אַ טייד, און
 נאך וואס פאַר אַ טייד! אַ טייד מיט אַ בלאַטע, דער אויבערשטער
 זאַל שומר ומציץ זיין! ווארום אַז גאַט הייסט, דאס רעדעל זאַל
 זיך געבען אַ דרעה-איבער צוריק, איז מיט דער פוטער אַראַפּ, ווי
 מיר זאַגען אין הלל: אַט, דאַכט זיך, נאַרוואס איז געווען
 מ ק י מ י מ ע פ ר ד ל, און איידער מע קוקט זיך אַרום, איז
 שוין טראַד: ה מ ש פ י ל י ל ר א ו ת ב ש מ י ם ו ב א ר ץ —
 אין דער ערד מיט די פאַסטאַראַנקעס... גאַט האט לייעב שפיעלען
 זיך מיט אַ מענטשען. אוי, האט ער לייעב שפיעלען זיך! אזוי האט
 ער זיך געשפיעלט מיט טביה'ן וויפיעל מאל: ע ו ל י ם

ו י ו ר ד י ם — אַרויף און אַראָפּ! און אַזוי איז געווען אויך מיט מיין פאַרדאַטשיק, מיט פּרהצור'ען. איהר געדענקט דאָר מסתמא דאָס גרויסקייט זיינס מיט'ן הייזעל, מיט די דרייצעהן דיענסטען, מיט די שפּיעגלען, און מיט די זייגערס, און מיט די צאַצקעס אין יעהופּעץ? פּי—פּו—פּאָ! געדענקט איהר, איר האָב אַיך דער צעהלט, דאַכט זיך, ווי אַזוי איר האָב צוגערעדט דעמאַלט מיין בייַלקען, געבעטען זיך ביי איהר, זי זאָל זעהן, אַז ער זאָל איהר אַוועקוויפּען דאָס הייזעל, און למעז'השם — אויף איהר נאַמען? נו, האָט מען דאָר מיד מסתמא געהערט, ווי המן דעם גראַנער — וואָס פאַרשטעהט אַ טאַטע? אַ טאַטע פאַרשטעהט גאַרניט! וואָס זשע, מיינט איהר, איז געווען דער סוף? דער סוף איז געווען — וואו איהר האָט ערגיץ אַ שונא: אַחוץ וואָס ער האָט זיך פּונ'ם גאַנצען טראַסק געשטעלט, געבליבען דעראונטער, אויסגעפאַרקויפט אַלע שפּיעגלען מיט אַלע זייגערס, מיט'ן ווייב'ס דימענטען און באַרליאַנטען, האָט ער זיך נאָך פאַרשמירט מיט סכנת־נפשות, גע־מוזט ווערען אַ בורה, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, און מאַכען אַיין אַפּטריט און אַוועקגעפאַהרען אַהין, וואו דער ליַעבער שבת־קודש גערט אַוועק — קיין אַמעריקע הייסט עס. אַהינצורצו פאַהרען דאָר אַלע שווערע הערצער, זענען זיי אויך געפאַהרען אַהינצורצו, די ערשטע צייט גוט פאַרשוואַרצט געוואָרען, דאָס ביסעל מזומנ'ס, וויפּיעל ס'איז געווען, האָט מען אויפגעגעסען, און אַז ס'איז ניט געווען מעהר וואָס צו קייען, האָט מען געבאָד געמוזט נעמען זיך צו דער אַרבייט, געטהאָן כל עבודת־פּרד, ווי די אידען אין מצרים, ביידע, איר, איר זי! איצט שרייבט זי, אַז ס'איז זיי שוין, ברוד־השם, נישקשה'דיג: זיי אַרבייטען זאַקען אויף אַ מאַשינע און מאַכען אַ לעבאַכטס... אַזוי רעדט זיך עס דאַרטען, אין אַמעריקע. אויף אונזער לשון וועט עס הייסען: דאָס שטיקעל ברויט שלעפט זיך... דאָס גאַנצע שטיקעל גליק, וואָס זיי זענען מעהר ניט ווי צוויי מענטשען, שרייבט זי, אַהן אַ קינד, אַהן אַ רינד — גס זו לטובה! נו, פרעג איר אַיך, זאָל ניט אַ רוח אין זיין פעטער'ס מוהמע אַריין

געפלוניגען געוואָרען? ... איך מיין טאַקי אפרים דעם שדכן מיין איד, פאַר'ן שענעם שידוך, וואָס ער האָט מיר נאַראַיעט, און פאַר דער בלאַטע, וואָס ער האָט מיך אַרײַנגעפיהרט! וואָס וואַלט איהר געווען אזוי ביטער, למשל, זי זאל געווען חתונה האָבען פאַר אַ בעל-מלאכה, ווי צײַטעל, אָדער פאַר אַ לעהרער, ווי האָדעל? אַי, די האָבען אויך ניט געמאַכט אזאַ גליק? אײנע איז אַ יונגע אַלמנה, און די אַנדערע איז אין אַלדי גוטע יאהר ערגײץ פאַרשיקט אויף פאַסעליעניע? איז דאָך עס אַ נאַט-זאָך — וואָס קאָן אַ מענטש פאַרזאָרגען? ... הערט איהר, אַ חכמה אַ אײדינע איז געווען טאַקי מײנע, גאַלדע עליו השלום, דערמיט אַליין שוין, וואָס זי האָט זיך באַצײטענס אַרומגעקוקט, אַפגעזעגענט זיך מיט דער נאַרישער וועלט און הָלך לעולמ. וואָרום, זאָגט שוין איהר אַליין, אײדער האָבען אזאַ צערגידול-בנים פון טעכטער, ווי טביה האָט, איז ניט גלייכער טויענד מאַל ליגען אין דער ערד און באַקען בײגעל? ... נאָר ווי שטעהט דאַרטען אין פרק: **ב ע ל - כ ר ח ד א ת ה ח י** — אַ מענטש נעמט זיך ניט אַליין, און אַז מע נעמט, גיט מען איבער די הענט, זאָגט איהר... דערווילע האָבען מיר זיך אַראַפגעשלאָגען פונ'ם שליאָד, איז דעריבער **נ ח ז ו ר ל ע נ י נ נו ה ר א ש ו ן** — לאַמיר איבערלאָזען, ווי איהר זאָגט אין אַייערע ביבלעך, דעם בוך מלך און זיך אומקעהרען צו דער בת-מלכה. וואַרוזשע, הייסט עס, האַלטען מיר? בײ דער סדרה לך-לך. נאָר אײדער מיר וועלען צוקומען צו דער סדרה לך-לך, וועל איך אַיך בעטען זיך מטריח זײן מיט מיר אַפּשטעלען זיך אויף אַ ווײלע בײ דער סדרה בלק. דער מנהג העולם איז אפילו פון זײנט די וועלט שטעהט, אַז פריהער לערענט מען לך-לך, דערנאָך בלק. מיט מיר האָט מען אָבער, פאַר קעהרט, פריהער געלערענט בלק, דערנאָך לך-לך. און געלערענט האָט מען מיט מיר בלק אזוי שען, אַז איהר מעגט עס האַרען. עס קאָן אַיך אַמאַל צונױץ קומען.

בקיצור, דאַס איז געווען שוין לאַנג, באַלד נאָך דער מלחמה איז דאַס געווען, אין דער סאַמע הייץ פון קאַסנעטוויצעס, בעת עס

האבען זיך אָנגעהויבען די ישועות ונחמות אויף אידען, פריהער אין די גרויסע שטערט, דערנאָך אין די קליינע שטעדטלעך, נאָר צו מיר אין דאָס ניט דערגאַנגען, און עס האָט ניט געקאָנט דערגעהן בשום אופן. פאַר וואָס? פשוט! מע זיצט אָפּ אַזאַ צייט צווישען גוים, מיט סאַמע עשו'ן, — איז מען אויסגעבונדען מיט אַלע בעלי-בתים פון דאַרף. י ד י ד נ פ ש א ב ה ר ח מ ז — „באַטוישקאַ טעוועל“ איז ביי זיי דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל! וואָס איז שייך? אַיין עצה — איז „יאַק טעוועל סקאַזשע“. אַ רפואה צו קדחת — איז „דאָ טעוועליאַ“. אַ גמילות-חסד — אויך ביי טביה'ן. נו, האָב איד עפּים באַדאַרפט אין זינען האָבען אַזעלכע זאַכען, פאַרגאַמען, נאַרישקייטען, אַז די גוים אַליין האָבען מיר געזאַגט וויפיעל מאַל, אַז איד זאָל כלל וכלל קיין מורא ניט האָבען — זיי וועלען ניט דערלאָזען!... און כד הוה — וועט איהר הערען אַ שענס. בקיצור, איד קום צו פאַהרען איינמאַל אַהיים פון בויעריק — איד בין נאָד דעמאַלט געווען ב ג ד ל ו ת י — אין די פּערדערען, ווי זאַגט איהר, נאָד געהאַנדעלט מיט מילכינס, קען און פוטער און שאַר ירקות; אויסגעשפאַנט דאָס פּערדעל, אונטערגעוואַרפען דעם היי און האַבער, נישט צייט געהאַט אפילו זיך וואַשען צום עסען, איד טהו אַ קוק — אַ פולער הויף מיט גוים, די גאַנצע האַראַמאָדע, אַלע פיינסטע בעלי-בתים, פונ'ם סטאַראַסטע איוואַן פאַפּערילע בין דעם לעצטען גוי, טראַכים דער טשערעדניק, און אַלע זעהען זיי מיר אויס עפּים מאַדנע, יום-טוב'דיג!... האָט מיר אפילו תחילת גע-געבען אַ טיאַקע אין האַרצען: וואָס פאַר אַ יום-טוב אין מיטען דרינען? צי איז מען ניט געקומען מיט מיר לערנען בלק?... נאָר צוריק טראַכט איד מיר: פּע, טביה! מענסט זיך שעמען פאַר זיך אַליין: כל ימיו זיצסט דו איין איד, להבדיל, צווישען אַזוי פיעל גוים בשלום ושלחה, און מע האָט דיך ניט אָנגעריהרט, איהר זאַלט זאַגען, אויף אַ האַר!... און איד נעם און געה אַרויס צו זיי מיט אַ ברויטען שלום-עליכם: „ברוכים הבאים, זאַג איד צו זיי, וואָס טהוט איהר דאָ, מיינע יעבע בעלי-בתים? און וואָס וועט

איהר עפּים זאגען גוטס? און וואס וועט איהר דערצעהלען נייעס?"... טרעט אַרויס דער סטאַראַסטע, איוואַן פּאַפּערילע הייסט עס, און רופט זיך אַז צו מיר גאַנץ אַפּענטליך און גאַר אַהן שום הקדמות: "מיר זענען געקומען, זאגט ער, צו דיר, טעוועל, מיר ווילען דיר שלאַגען". וואָס זאָגט איהר אויף דער שפּראַך? דאַס ווערד אַנגערופען ביי אונז, "לשון סגיי-נהור" — גערערט פאַרשטעלט הייסט עס... מיַלאַ, ווי אזוי מיר איז געוואָרען אויפ'ן האַרצען — קאַנט איהר אַייד משער זיין. נאָר אַרויסבאַוויזען — פּע! אַדרבה ואַדרבה! טביה איז ניט קיין יונגעלע... רוף איד מיר אַז צו זיי גאַנץ לעבעדיג: "מזל-טוב אַייד, זאָג איד, נאָר וואָס האָט איהר זיך, קינדער, אזוי שפּעט דערמאַנט? איז אַנדערע ערטער, זאָג איד, האָט מען שוין פון דעם כמעט פאַרגעסען!"... רופט זיך אַז צו מיר איוואַן פּאַפּערילע, דער סטאַראַסטע הייסט עס, שוין דוקא גאַנץ ערנסט: "פאַרשטעהסט דו מיר, טעוועל, זאָגט ער, מיר האָב בען זיך, זאָגט ער, אַלץ גע'ישוב'ט, צי מיר זאָלען דיר שלאַגען, צי ניט שלאַגען? אומערום, איז אַלע ערטער, שלאַגט מען אַייד, פאַר וואָס, זאָגט ער, זאָלען מיר דיר דורכלאַזען?... איז געבליבען ביי דער האַמאַרע, זאָגט ער, אַז מיר זאָלען דיר שלאַגען... נאָר וואָס דען, מיר ווייסען נאָך אַליון ניט, וואָס מיר זאָלען מיט דיר טהון, טעוועל: צי מיר זאָלען דיר נאָר אויסהאַקען די שוויבען, זאָגט ער, און צעטרענען די פּערינעס מיט די קישעלעך און אַרויסלאַזען די פּעדערען, צי מיר זאָלען דיר פאַרברענען, זאָגט ער, די האַטע מיט דער שטאַל, מיט דער גאַנצער האַדאַבע דיינער?"

דאָ איז מיר שוין געוואָרען גוט קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען, און איד באַטראַכט מיינע לייט, ווי מע שטעהט אַנגעלעהענט אויף די לאַנגע שטעקענס און מע שושקעט זיך מיר עפּים שטילערהייד. משמעות הייסט עס, אַז ס'איז ביי זיי גאַר קיין קאַטאַוועס ניט? וויבאַלד אזוי, טראַכט איד מיר, איז דאָך, ווי מיר זאָגען אין תּהלים: **ב א ו מ י ס ע ד נ פ ש** — ביזט דאָך טאַקיי, טביה, יוט איז דער אַרבייט! וואָרום טאַמער אַל תּ פּ תּ ח פּ ה ל ש ט ז — אַ

קשיא אויף כרוקעלע? „ע, טביה, קלער איד מיר, מיט'ן מלאך-
 המות טאר מען זיך ניט שפיעלען — מע באדארף זיי עפיים
 זאגען!“... און וואס זאל איד אייד לאנג מאריד בדרוש זיין, ליבער
 פריינד, ס'איז באשערט געווען, אפנים, א נס, האט מיר דער אוי-
 בערשטער אריינגעגעבען א זין, איד זאל ביי זיך ניט אראפפאלען,
 און איד נעם מיר אן מיט הארץ און רוח מיד אן צו זיי, צו די גוים
 הייסט עס, דוקא אין גוטען מוטה: „שמעורנא, רבותים, זאג איד,
 הערטיזשע אויס, זאג איד, מיינע ליבע בעלי-בתים, וויבאלד, זאג
 איד, אז הרמאדע האט אזוי גע'פסקנ'ט, איז דאך ניט שיד, זאג
 איד, מסתמא ווייסט איהר, זאג איד, בעסער, אז טביה האט ביי
 אייד פארדיענט, איהר זאלט מאכען א תל, זאג איד, פון זיין חא-
 דאבע און פון זיין גאנץ פארמעגען... נאר וואס דען, זאג איד, דאס
 ווייסט איהר, זאג איד, אז ס'איז פארהאן נאך העכערס פאר אייער
 הרמאדע? איהר ווייסט, זאג איד, אז ס'איז דא א גאט אויף דער
 וועלט? איד זאג ניט, זאג איד, מיינ גאט, איינער גאט —
 איד שמועס פון יענעם גאט, זאג איד, פון אונזער אלעמענס גאט,
 וואס זיצט, זאג איד, אט דארטען אויבען און זעהט צו אלע פאר-
 לאסטען, זאג איד, וואס טהוען זיך אפ אט דא אונטען... עס קאן
 זיין, זאג איד, אז ער אליין האט מיר אנגעצייכענט, אז איד זאל
 געשטראפט ווערען אומזיסט-אומנישט דורך איד, דורך מיינע
 בעסטע גוטע פריינד, און עס קאן זיין וויעדער, זאג איד, אקוראט
 פארקעהרט, אז ער וויל, אדרבה, בשום אופן זאפן ניט, אז מע זאל
 טביה'ן טהון שלעכטס... ווערזשע, זאג איד, קאן דאס וויסען, וואס
 גאט וויל? אדרבה, זאג איד, אפשר געפינט זיך דא צווישען אייד
 איינער, וואס וועט זיך אונטערנעמען, זאג איד, דערגעהן דא א
 טאלק?“...

בקיצור, זיי האבען, אפנים, געזעהען, אז מיט טביה'ן וועלען
 זיי זיך ניט אויס'טענה'ן, רופט זיך אן צו מיר דער סטארקסטע,
 איוואן פאפערילע הייסט עס, בזה הלשון: „די מעשה, זאגט ער,
 דערפון איז אזוי. מיר האבען צו דיר, טעוועל, אייגענטליך, גאר-

נישט ניט. דו ביזט, זאגט ער, טאקי א זשיד, נאר ניט קיין שלעכטער מענטש. נאר איינס צום אנדערען, זאגט ער, געהער זיך ניט אן — שלאגען דארף מען דיר; הראמאדע האט אזוי גע'פסקנ'ט — פארפאלען! מיר וועלען דיר, זאגט ער, האטש אויסהאקען די פענער סטער. דאס, זאגט ער, מו ז ע ז מיר, ווייל טאמער, זאגט ער, פאהרט עמיצער דורך, טא לאז מען, זאגט ער, זעהען, אז מע האט דיר געשלאגען, אניט, זאגט ער, וועט מען אונז נאך שטראפירען? ... אט מיט די ווערטער און מיט דעם לשון, ווי איד דערצעהל אייד, גאט זאל מיר אזוי העלפען בכל אשר אפנה! נו, איצט פרעג איד אייד, פאני שלום-עליכם, איהר זענט דאך עפּים א איד וואס קאטארי ייִהר פאהרט אויס די וועלט — איז שוין טביה גערעכט, וואס ער זאגט, אז מיר האבען א שטארקען גאט? ...

האב איד אייד, הייסט עס, שוין גע'פטר'ט די סדרה בלק. אצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו דער סדרה לך-לך. די דאזיגע סדרה האט מען מיט מיר געלערענט אט דא ערשט ניט לאנג, און טאקי אויף דער רעכטער אמת. דא האט שוין ניט געהאלפען, פארשטעהט איהר מיר, קיין שום דרשות מיט קיין שום מוסר זאגען. ומעשה שהיה כך היה — מע דארף עס אייד איבערגעבען אקוראט, מיט אלע פישטשעווקעס, כ א ש ר א ה ב ת י — אזוי ווי איהר האט ליעב.

ויהי בימי מענדעל ביילים — דאס איז געווען אקוראט אין יענער צייט, ווען מענדעל ביילים, אונזער כפרה־היהנדעל, איז אפ־געקומען חבוט־הקבר, געלייטערט די נשמה פאר פרעמדע זינד, און די וועלט איז געגאנגען האדאראם, — זיך איד מיר אזוי איינמאל אויף דער פריזבע ביי מיין שטוב פארטיעפט אין מחשבות. זומער־לעבען. די זון באקט, און דער קאפ טראגט: „סטייטש, סטייטש, היתכן! היינטיגע צייטען! אזא קלונע וועלט! אזעלכע גרויסע מענטשען! און וואו איז גאט? דער אלטער אידישער גאט? וואס שווייגט ער? ווי דערלאזט ער אזא זאך? סטייטש און סטייטש און וויעדער א מאל סטייטש!“ און טראכטענדיג אזוי פון גאט,

פארטיעפט מען זיך שוין אַנב אין הימעל־זאכען און מע פאַלמ אַרײַן אין הקירה: וואָס איז די וועלט? און וואָס איז יענע וועלט? און פאַר וואָס זאַל ניט קומען משיח? „אי, טראַכט איד מיר, וואָלט ער געטהאָן, ווי אַ חכם, טאַקי משיח מיין איד, ווען ער האַפט זיך אַראַפּ צו אונז אַצינדערט רייטענדיג אויף זײַן ווייס פערדעל! דאַס וואָלט געווען אַ שענע זאַך! ער איז נאָר קיינמאַל, דאַכט מיר, אַזוי נויטיג ניט געווען פאַר אונזערע אַחינו בני ישראל, ווי היינט! איד ווייס ניט, ווי אַזוי די נגידים, די בראַצקיס, למשל, אין יעהופּעץ, אַדער די רויטשילדס אין פאַריז? סע קאַן זײַ, אַז זײ האַבען איהם אין זײַנע אַקוראַט אין דער לינקער פּאה; נאָר מיר, אידען אַרעמע לײַט, פון כתרילעווקע און פון מאַזעפּעווקע און פון זלאַרדיעווקע, און אפילו פון יעהופּעץ, און אפילו פון אַדעס, קוקען אַרויס, אוי, קוקען מיר אַרויסעט אויף איהם! ממש די אַויגען קריכען אַזש פון קאַפּ! אונזער גאַנצע האַפּענונג אַצינד איז דאָך נאָר, טאַמער וועט גאַט טהון אַ נס, עס וועט קומען משיח!“

דערווייל, אַזוי ווי איד זײַך מיר פאַרטיעפט אין די דאַזיגע רעיונות, איד טהו אַ קוק — אַ ווייס פערדעל, און עמיצער זיצט אויף דעם רייטענדיג, און גלייך צום טויער פון מיין שטוב! טפּרררו — אַפּגעשטעלט זיך, אַראַפּגעקראַכען, צוגעבונדען דאַס פערדעל צום טויער, און אַליין גלייך צו מיר: „זדראַסטאַי, טעוועל!“ „זדראַסטאַי, זדראַסטאַי, וואַשע בלאַהאַראַדיע!“ — ענטפּער איד אַפּעט גאַנץ ברייטליך, און אין האַרצען טראַכט איד מיר: ווי אַ אַהמז — מאַכט רש״י: אַז מע קוקט אַרויס אויף משיח׳ן, קומט דער אוראַטניק... און איד שטעה־אויף אַקעגען איהם, אַקעגען דעם אוראַטניק הייסט עס: „ברוך הבא אַ גאַסט, זאַג איד, וואָס הערט זיך עפּים אויף דער גרויסער וועלט און וואָס וועסט דו, זאַג איד, עפּים זאַגען גוטס, אדוני פּריץ?“ און דאַס האַרץ פאַלמ מיר שיער ניט אַרויס — איד וויל שוין וויסען, וואָס און ווען? און ער, דער אוראַטניק הייסט עס, האַט זיך אַבער צײַט. ער פאַררױכערט זיך גאַנץ פּיין אַ פאַפּירעסעל, בלאַזט אַרויס דעם רויך, שפּײַעט אויס

און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייפעל צייט, אַשטייגער, דאַרפסט דו האַבען, טעוועל, זאַלסט קאַנען פאַרקויפּען, זאַגט ער, דיין האַטע מיט דייןע אַלע בעכעכעס?“ קוק איד איהם אָן: „צו וואָס, זאַג איד, זאַל איד פאַרקויפּען, זאַג איד, מיין האַטע? וועמען, למשל, מאַכט זי, זאַג איד, ענג?“ „ענג, זאַגט ער, מאַכט זי קיינעם ניט. נאַר איד בין געקומען, זאַגט ער, דרך אַרויסשיקען, זאַגט ער, פון דאַרף.“ „סך-הכל, זאַג איד, מעהר ניט? פאַר וואַסערע מעשים טובים? מיט וואָס, זאַג איד, האַב איד פאַרדיענט ביי דיר אַזאַ כבוד?“... „דאַס איז ניט איד שיק דרך אַרויס, זאַגט ער, די גובערניע שיקט דרך אַרויס.“ „די גובערניע? — זאַג איד. — וואָס האַט זי אַזעלכעס דערועהען אויף מיר?“ „נישט נאַר דרך אַלויז, זאַגט ער, און נישט נאַר פון דאַנען, נאַר פון אַלע דערפער אַרום און אַרום, פון זלאַדילעווקע, זאַגט ער, און פון ראַבילעווקע, און פון קאַסטאַד-לאַמעווקע, און אפילו, זאַגט ער, אַנאַטעווקע, וואָס איז בין אַהער געווען אַ שטערטעל, ווערד דאַס שוין איצטער איד, זאַגט ער, אַ דאַרף, און מע וועט אַרויסטרייבען פון דאַרט, זאַגט ער, אַלע — אַלע אַייערע“... „אפילו לייזער-וואַלף דעם קצב, זאַג איד, אויך? און נפתלי-גרשון דעם לומער אויך? און דעם דאַרטיגען שוחט? און דעם רב?“ „אַלע! אַלע!“ — זאַגט ער און טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי אַ שנייד-אַפּ מיט אַ מעסער... איז מיר אפילו גע-וואָרען עפּים ווי אַ ביסעל גרינגער, ווי זאַגט איהר: צרת רבים הצי נחמה. נאַר פאַרדריסען פאַרדריסט דאַס מיד, און אַ פּייער ברענט איז מיר, און איד בין מיד מיישב און רוף מיד אָן צו איהם, צום אוראַטניק הייסט עס: „זאַג מיר, זאַג איד, דו ווייסט האַטש, זאַג איד, וואַשע בלאַהאַראַדיע, אַז איד זיין דא אין דעם דאַרף אַ סך פריהער פון דיר? דו ווייסט, זאַג איד, אַז אַט דאָ, אין דעם ווינקעל, איז נאָך מיין טאַטע עליו השלום, זאַג איד, געזעסען, און מיין זיידע עליו השלום, און מיין באַבע עליו השלום?“ און איד פּויל זיך ניט און רעכען איהם אויס די נאַנצע משפּחה ביי די נעמען, וואו ווער ס'איז געזעסען און וואו ווער ס'איז געשטאַרבען... הערט ער מיר

דוקא אויסעם, דער אוראטניק הייסט עס, און אז איד האב געקאכט טשעט, מאכט ער צו מיר: „דו ביזט א ציקאווע איד, זאגט ער, טעוועל, און דו האסט אין זיך נייען מאס רעד. צו וואס טויגען מיר דייע מעשיות, זאגט ער, פון דיין באבען מיט דיין זיידען? לאזען זיי, זאגט ער, דיר האבען א ליכטיגען גידען! און דו, טעוועל, נעם, זאגט ער, צענויף דייע בעבעכעס און פאהרפאהר נא באר דיטשעווי!... פארדריסט עס מיר שוין נאך מעהר: גענוג דו זאגסט מיר אן, עשו, אזא גוטע בשורה טובה, מאכסט דו נאך חווק: פאהרפאהר נא בארדיטשעווי!... לאס איד איהם האטש א ביסעל אויס'לאמר'ען... און איד רופ מיר אן צו איהם: „וואשע, זאג איד, בלאהרארדיע! וויפעל צייט, זאג איד, ביזט דו שוין דא פריץ, האסט דו עפיש געהערט, זאג איד, א סך מאל, עמיצער פון די שכנים זאל זיך אויף מיר באקלאגען, אז טביה האט איהם בא'גנבה'ט, אדער בא'גזל'ט, אדער אויסגענארט, אדער אזוי צוגע'נומען? אנו, צעפרעג זיך אקארשט ביי די בעלי'בתים, זאג איד, צי האב איד ניט געלעבט מיט זיי א סך בעסער, זאג איד, ווי דער בעסטער בעל'הבית? צי בין איד ניט געווען, זאג איד, אדוני פריץ, ביי דיר אליין, זאג איד, וויפעל מאל בעטען דיר פאר די גוים, זאלסט זיי אזוי ניט אביזשאיען?... האט דאס איהם שוין, אפנים, ניט געשמעקט! שמעהט ער אויף, דער אוראטניק, צעקוועטשט דעם פאפיראס מיט די פינגער, טהוט איהם א ווארף'אפ און מאכט צו מיר: „איד האב, זאגט ער, קיין צייט ניט מיט דיר צו באלאקען פוסטע רעד. ס'איז מיר אגגעקומען, זאגט ער, א פאפיער — און ווייטער געהט מיר ניט אן! קום, זאגט ער, וועסט דו מיר, זאגט ער, חתמ'ענען דאס פאפיער, און צייט אויף ארויסצופאהרען גיט מען דיר, זאגט ער, דריי טאג, זאלסט קאנען, זאגט ער, אויספאר קויפען אלסדינג און צוגרייטען זיך אין וועג אריין.“ דערועהן, ס'איז ביטער, רופ איד מיר אן צו איהם: „דו גיסט מיר, זאג איד, דריי טעג גיסט דו מיר? דריי יאהר זאלסט דו לעבען, זאג איד, דערפאר איז עושר און אין כבוד. נאט זאל דיר, זאג איד, צאהלען בכפל

כפלים, זאג איד, פאר דער גוטער בשורה, וואס דו האסט מיר גע' בראכט אין שטוב אריין" ... גוט-גוט אריינגעזאגט איהם, ווי טביה קאן! איד האב מיר מיישב געווען: ממה-נפשד, סאי ווי סאי מאטי פארד — וואס האב איד דא אנצווערען? וואלט איד גע' ווען יונגער האטש מיט א יאהר צוואנציג, און וואלט מיר געלעבט מיין גאלדע עליו השלום, און וואלט איד געווען דער אייגענער טביה דער מילכיגער, וואס אמאל, אין די שנים קדמוניות, — עהעהע! וואלט איד זיד אזוי גיד ניט אונטערגעגעבען! איד וואלט זיד געבראעט, געשלאגען זיד ביז' בלוט אריין! נאר אזוי — וואס? מה אנו מה חיינו — וואס בין איד היינט און ווער בין איד? א פלג'גוף, א שבריי-כלי, א צעבראכענער שארבען! „אד טי, רבנו של עולם, גאטעניו! — טראכט איד מיר. — וואס האסט דו זיד עפיש צוגעטשעפעט צו טביה' נראד? פאר וואס זאלסט דו בעסער ניט א שפיעל טהון זיד א מאל אויף א טשיקאוועס, למשל, מיט א בראצקי'ן, אדער מיט א רויטשילד'ען? פאר וואס לערענט מען מיט זיי ניט די סדרה לך-לך? זיי וואלט, דאכט מיר, בעסער אנגעשטאנען? ערשטענס, וואלטען זיי דערפיהלט דעם אמת'ען טעם, וואס הייסט א איד. והשנית, לאזען זיי אויך זעהען, אז מיר האבען א שטארקען גאט"...

בקיצור, דאס איז אבער אלץ פוסטע דבורים. מיט גאט טענה'ט מען זיד ניט אויס, און איהם קיין עצות, ווי אזוי צו פיהרען די וועלט, גיט מען ניט. ער, אז ער זאגט: לוי השמים ולי הארץ — קומט אויס, אז ער איז בעל-הבית, און מיר דארפען איהם פאלגען. וואס ער זאגט, איז געזאגט! ... געה איד אריין אין שטוב אריין און טהו מיר א זאג צו מיין טאכטער דער אלמנה: „צייטעל, זאג איד, מיר קלויבען זיד ארויס, זאג איד, פון דאנען ערניץ אין א שטאדט אריין. גענוג שוין געזעסען אין דארף, זאג איד. משנה מקום, משנה מזל... דו נעם אקארשט, זאג איד, און הויב אן באצייטענס זיד צו גרייטען מיט'ן בעטגעוואנט, מיט'ן סאמאוואר און מיט די שאר ירקות, און איד וועל, זאג איד, געהו

פארקויפען די האַמע. ס'איז אַנגעקומען, זאָג איד, אַ פּאַפּיער, אַז מיר זאָלען אַפּרייניגען, זאָג איד, דאָס אַרט און אין דריי טאָג אַרום זאָל דאָ אונזער דעך ניט בלייבען!"... דערהערט פון מיר אַזאַ בשורה, אַז זי מאַכט ניט קיין געוויין, די אַלמנה מיינע, און די קינד דערלעך איהרע, אויף איהר קוסענדיג, האַבען זיך גלאַט צעוויינט, און ס'איז געוואָרען, וואָס זאָל איד אַייד זאָגען, תּשעהבאַב אין שטוב! ווער איד שוין אין כּעס און לאַז אויס מיין גאַנץ ביטער האַרץ אויף מיין טאָכטער נעבאָד: „וואָס האָט איהר זיך גענומען, זאָג איד, אויף מיין לעבען? וואָס האָט איהר זיך, זאָג איד, צעיאַחמערט פּלוצים אין מיטען דרינען, ווי אַיין אַלטער חזן צו די ערשטע סליחות? ... וואָס בין איד עפּיס — אַ בן־יחיה, זאָג איד, ביי גאָט? אַ ציטעריגער? קאַרג אידען, זאָג איד, ווערען איצטער אַרויסגעטריבען פון די דערפּער? געה האַרד, זאָג איד, וואָס דער אוראַטניק דערצעהלט זיך אַז! אַ סברא, זאָג איד, אַז דיין אַנאַ־טעווקע, וואָס איז ביז אַהער געווען אַ שטערטעל, ווערד דאָס שוין אויך, זאָג איד, מיט גאָט'ס הילף, אַ דאַרף, צוליב די אַנאַטעווקער אידען, זאָג איד, מע זאָל זיי קאַנען אַרויסטרייבען אַלעמען. ווי־באַלד אַזוי, זאָג איד, מיט וואָס־זשע, זאָג איד, בין איד ערנער פון אַלע אידען?"... אַט אַזוי רעד איד איהר אויס דאָס האַרץ, דער טאָכטער מיינער. איז דאָד עס אַבער אַ אידנע. זאָגט זי צו מיר: „וואוהין וועלען מיר זיך, זאָגט זי, קלויבען פּלוצים אין מיטען דרינען? וואו וועלען מיר, זאָגט זי, געהן זוכען שטעדט?"... „שטיא! — זאָג איד. — אַז גאָט איז געקומען, זאָג איד, צו אונזער עלטער־עלטער־זיידען, צו אַברהם אַבינו', און האָט איהם געזאָגט, זאָג איד, ל' ד - ל' ד - מ א ר צ ד — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד, האָט איהם דען אַברהם, זאָג איד, איבערגעפרעגט דאָס אַני־דערע וואָרט אפּילו: וואוהין? ... גאָט האָט איהם געזאָגט, זאָג איד, א ל ה א ר צ א ש ר א ר א ד — איז דער פּשט: נאַ ווסיע שטעמירע סטאַרעני... מיר וועלען געהן, זאָג איד, וואוהין די אויגען טראַגען, וואוהין אַלע אידען געהען! וואָס סע וועט ויין.

זאג איד, מיט כל ישראל, דאס וועט זיין מיט רב ישראל. און מיט וואס, זאג איד, ביזט דו מעהר מיוחסת פון דיין שוועסטער בייילקע, די נגידות'טע? איהר שטעהט אן צו זיין מיט איהר פרהצור'ען אצינד אין אמעריקע און מאכען א לעבאכטס, מעג דיר אויך, זאג איד, אנשטעהן... דאנקען השמיתברך, זאג איד, וואס מיר האבען האטש מיט וואס צו ריהרען זיך. א ביסעל, זאג איד, איז נאך דא פון פריהער, און א ביסעל פון דער האדאבע, וואס מיר האבען פארקויפט, און א ביסעל וועט אריינפאלען פון דער האטע. פון א ביסעל און א ביסעל, זאג איד, ווערד א פולע שיסעל — און גם זו לטובה! און אפילו מיר זאלען, זאג איד, הלילה גארנישט האבען, איז אונז, זאג איד, נאך אלץ בעסער פון מענדעל ביייליס!... בקיצור, איד האב ביי איהר יאקאש גע'פועל'ט, זי זאל זיך ניט שטארק פאר'עקשנ'ען. איד האב איהר געגעבען צו פארשטעהן מיט א שכל, אז דער אוראטניק קומט און ברענגט א פאפיער, אז מע הייסט געהן, קאז מען קיין חזיר ניט זיין און מע דארף געהן. און אליין בין איד אוועק אין דארף מאכען א טאלק מיט דער האטע, און גלייך צו איוואן פאפערי'לע, צום סטאראסטע הייסט עס. ער איז א גוי א בעל-הגוף און פג'ט נאך מיין דירה! געקומען צו איוואנ'ען, דערצעהל איד איהם ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום — א איד איז קליגער פון א גוי — און איד זאג איהם, זאג איד: „הנה זיי וויסען, איוואנו סערדצע, אז איד ווארף איד אוועקעט“... זאגט ער: „וואס עפיש?“ זאג איד: „איד פאהר אריבער, זאג איד, אין שטארט אריין. איד וויל זיין, זאג איד, צווישען אירען. איד בין שוין ניט קיין יונגערמאן, זאג איד, טאמער חלילה טהוט מען א שטארב“... מאכט צו מיר איוואן: „פאר וואס זשע זאלסט דו ניט שטארבען דא? ווער לאזט דיר ניט?“ דאנק איד איהם זעהר און זאג איהם: „שטארבען דא שטארב שוין דו בעסער, זאג איד, דו ביזט בילבער, און איד וועל בעסער געהן שטארבען, זאג איד, צווישען מייניגע... קויף אפ, איוואנו, ביי מיר, זאג איד צו איהם, מיין האטע מיט'ן גארטען. איין אנדערען וועל איד, זאג

איד, ניט פארקויפען, דיר — יא". „וויפיעל, זאגט ער, ווילסט דו פאר דיין האטע? „וויפיעל, זאג איד, גיסט דו?“ אהינאָהער, ער מיר: „וויפיעל ווילסט דו?“ איד איהם: „וויפיעל גיסט דו?“ — מע האט זיך גענומען דינגען זיך, פאטשען אין די הענט אריין, אזוי לאנג געדונגען זיך און געפאטשט זיך, א רענדעל ארויף, א רענדעל אראפ, ביז מע האט זיך אויסגערונגען פאר'ן מקח, און טאקי פאוטירנע גענומען ביי איהם אויף דער יד א פיינעם אדערויף, ער זאל זיך חלילה ניט אויפטענען — א איד איז קליגער פון א גוי, — און אט אזוי האב איד אויסגעפארקויפט אין איין טאג, בחצי-חנם געוויינטליך, דאס גאנצע דאכרע-מזל, געמאכט פון אלס-דינג גאלד, און בין אוועק דינגען א פוהר, פארנעמען דאס איבער געבליבענע ביסעל ארעמקייט — וועט איהר הערען נאך א שענס, וואס ביי טביה'ן קאן זיך פארלויפען! איהר לעגט נאר צו קאפ, איד וועל אייך שוין לאנג נישט האלטען, איבערנעבען עס אייך, ווי זאגט איהר, ב ש ל ש ה ד ב ר י ם — אין צוויי ווערטער.

בקיצור, פאר'ן אוועקפאהר קום איד אהיים, טרעף איד שוין ניט מיין שטוב, נאר א חורבה. די ווענט נאקעט, זיי וויינען ממש מיט טרערען! אויף דער ערד — פעקלעך מיט פעקלעך מיט פעקלעך! אויפ'ן פריפעטשיק זיצט די קאץ, ווי א יתומה נעכאד, טרויווערדיג — עס האט מיד אזש א נעם געגעבען ביי'ם הארצען און טרערען האבען זיך מיר געשטעלט אין די אויגען... איד זאל מיר ניט שעמען פאר מיין טאכטער, וואלט איד מיר גוט-גוט אויסגע-וויינט, ווי זאגט איהר, פארט באטקאוושטשינע!... דא אויסגעוואכ-סען, דא פארשווארצעט געווארען כל ימיו, און פלוצים אין מיטען דרינען — לך-לך! זאגט אייך, וואס איהר ווילט, ס'א פארדראג סיגע זאך!... טביה איז דאך אכער ניט קיין אידינע, האלט איד מיר איין און מאך מיר פרייליך און רוף מיר אן צו מיין טאכטער דער אלמנה: „קום נאר אהער, זאג איד, צייטעל, וואו ביזט דו ערגיץ?“ געהט זי ארויס פון צווייטען אלקיר, צייטעל הייסט עס, מיט רויטע אויגען און מיט א געשוואלענער נאז. אהא, טראכט

איד מיר, מיין טאכטער האט זיך דא שוין וויעדער צע'יעלע'ט, ווי א אירינע צו ונתנהתוקף! אט די ווייבער, הערט איהר, זענען איד קיין קאטאוועס ניט — באַלד עפּיס, איז געוויינט! וואַלוועלע טרערען ביי זיי! „שטיא! — זאָג איד איהר. — וואָס וויינט דו שוין וויעדער? ביזט דו ניט קיין נאַר? — זאָג איד. — באַרעכען זיך נאַר, זאָג איד, דעם חילוק פון דיר ביז מענדעל ביי'ליס...“ וויל זי ניט הערען און מאַכט צו מיר: „טאַטע, זאָגט זי, דו וויסט ניט וואָס איד ווייזן...“ זאָג איד: „איד ווייס גאַנץ גוט. פאַר וואָס זאָל איד ניט וויסען? דו וויינט, זאָג איד, ס'טהוט דיר באַנג די הייס... ביזט אַט דא, זאָג איד, געבוירען געוואָרען און אויסגע- וואַכסען — פאַרדריסט עס דיר!...“ גלויב מיר, זאָג איד, איד זאָל ניט זיין טביה, איד זאָל זיין איין אַנדערער, וואַלט איד אַליין אויך, זאָג איד, געקושט אַט די נאַקעטע ווענט מיט אַט די לעדיגע פּאַלי- צעס... איד וואַלט אַליין אויך, זאָג איד, צוגעפאַלען צו אַט דער דאָזיגער ערד!... עס טהוט מיר באַנג, זאָג איד, איטליכס ברעקעל גלייך מיט דיר. נאַרעלע! אפילו אַט די קאַז, זאָג איד, זעהסט דו, אַן זיצט זי דאַרט אַ פאַר'יתומ'טע אויפ'ן פּריפעטשיק? אַ שטומע צונג, אַ חיה, זאָג איד, פון דעסטוועגען איז אַ רחמנות, זי בלייבט אַליין אַהן אַ בעל'הבית — צער'בעל'יחיים...“ „ס'איז דא, מאַהל דיר, זאָגט זי, אַ גרעסערער רחמנות...“ „דהיינו?“ „דהיינו, אַט פאַרען מיר אַוועק, זאָגט זי, און לאַזען איבער דאָ איין מענטשען אַליין, עלענד ווי אַ שטיין...“ פאַרשטעה איד ניט, וואָס זי מיינט, און רופּ מיר אַן צו איהר: „וואָס בעל'בעטשעסט דו, זאָג איד? וואָסערע פּלאַמען? וואָס מענטש? וואָסער שטיין?“ מאַכט זי צו מיר: „טאַטע, איד רעד ניט פּונ'ם וועג, איד רעד, זאָגט זי, פון אונזער חוה'ן...“ און ווי זי האַט מיר אויסגערעדט דעם דאָזיגען נאַמען, איז שווער איד אייך, ווי מיט אַ הייסען אַקרעפּ, אַרער מיט אַ שייטהאַלץ איבער'ן קאַפּ! און איד פאַל אַן אויף מיין טאָכטער און געב איהר אַוועק אַ וויסטען סוף: „וואָס עפּיס פּלוצים אין מיטען דרינען חוה, זאָג איד? איד האַב דאָ אַנגעזאָגט, זאָג איד,

וויפיעל מאל, אז הוה לא יזכר ולא יפקד!"... מיינט איהר, אז זי שרעקט זיך איבער? אבער גאר לא! טביה'ס טעכטער האָבען אין זיך אַ כח! „טאַטע, מאַכט זי צו מיר, דו בייזער זיך נאַר ניט אזוי שטאַרק און דערמאַן זיך בעסער, וואָס דו אַליין, זאַגט זי, האָסט געזאָגט וויפיעל מאל, אז סע שטעהט געשריבען, אז אַ מענטש דאַרף האָבען רחמנות אויף אַ מענטשען, ווי אַ טאַטע אויף אַ קינד"... איהר הערט ווערטער? ווער איד מסתמא נאך מעהר אויפגעקאכט און געב איהר אוועקעט אַ גאב, ווי איהר קומט: „פון רחמנות, זאג איד, רעדסט דו מיט מיר? וואו איז געווען, זאג איד, איהר רחמנות, אַ איד בין געלעגען ווי אַ הונט פאַר'ן גלח, ימה שמו, איהם געקושט די פיס, און זי איז אפשר געווען, זאג איד, איז צווייטען חדר און אפשר געהערט איטליכס ווארט?... אָדער וואו איז געווען, זאג איד, איהר רחמנות, אז די מאַמע עליו השלום איז געלעגען, זאג איד, ניט פאַר דיר געדאַכט, אַט דאַ אויף דער ערד מיט שוואַרצען איבערגעדעקט? וואו איז זי דעמאָלט געווען?... און די נעכט, וואָס איד בין, זאג איד, ניט געשלאָפען? און דאַס קרענקען, וואָס האָט מיר, זאג איד, געקרענקט די גאַנצע צייט בין היינטיגען טאָג נאָך, אז איד דערמאַן מיר, זאג איד, וואָס זי האָט מיר אָפּגעטהאָן, אויף וועמען זי האָט אונז אויסגעביטען — וואו איז, זאג איד, דער רחמנות אויף מיר?"... און עס פאַרבאַקט מיר ביי'ם האַרצען און איד קאָן ניט רעדען מעהר... מיינט איהר דאָ אַודאי, אז טביה'ס טאַכטער האָט נישט געפונען, וואָס מיר דערויף אָפּצוענטפערען? „דו אַליין, זאַגט זי, זאַגסט דאָך, טאַטע, אז דער מענטש, וואָס האָט חרטה, איז איהם אפילו גאָט אַליין אויך מוחל"... „חרטה? — זאג איד, — צו שפעט! דאַס צווייגעלע, זאג איד, וואָס האָט זיך איינמאל אָפּגעריסען פון בוים, מוז, זאג איד, פאַרטריקענט ווערען! דאַס בלעטעל, זאג איד, וואָס איז אָפּגעפאַלען, מוז פאַר פּוילט ווערען, און מעהר, זאג איד, זאָלסט דו מיט מיר ניט רעדען דערפון — ע ד כ א ז א ו מ ר י ס ב ש ב ת ה ג ד ו ל י "...

בקיצור, דערזעהן, אז מיט ווערטער קאז זי מיט מיר גארניט מאכען, טביה איז ניט דער מענטש, וואס מע רעדט איהם איבער, פאלט זי צו מיר שוין גאר צו און הויבט מיר גאר אן צו קושען אין די הענט אריין און מאכט צו מיר: „טאטע, זאגט זי, זאל איד שלעכטס האבען, זאל איד שטארבען אט-אידא אויפ'ן ארט, אויב דו וועסט זי איצטיגס מאל, זאגט זי, אפשטויסען, ווי דו האסט זי אפגעשטויסען דעמאלט אין וואלד, אז זי איז, זאגט זי, צוגעפאלען צו דיר, און דו האסט פארקערעוועט, זאגט זי, דאס פערדעל און ביזט אנטלאפען!“ ... „וואס פאר א פריטשעפע, זאג איד, אויף מיין קאפ? וואס פאר איין אנשיקעניש? וואס האסט דו זיך גענומען, זאג איד, אויף מיין לעבען?“ ... „לאזט זי מיר ניט אפעט, האלט מיר צו ביי די הענט און טענה'ט זיך איהרס: „זאל איד שלעכטס האבען, זאגט זי, זאל איד שטארבען, אויב דו וועסט איהר ניט מוחל זיין, זאגט זי, ווארום זי איז דיר א טאכטער, זאגט זי, גלייך ווי איד!“ ... „וואס ווילסט דו, זאג איד, פון מיין לעבען? זי איז ניט מיין טאכטער מעהר! זי איז שוין, זאג איד, לאנג געשטאר- בען!“ ... „ניין, זאגט זי, זי איז ניט געשטארבען און זי איז שוין צוריק דיין טאכטער, זאגט זי, ווי געווען, ווארום פון דער ערשטער מינוט, זאגט זי, אז זי איז געוואוירע געווארען, אז מע שיקט אונז ארויס, האט זי געזאגט צו זיך אליין, אז דאס שיקט מען ארויס אונז אלעמען, זי אויך, הייסט עס. דארט וואו מיר — אזוי האט מיר חוה אליין געזאגט — דארט איז זי. אונזער גלות — דאס איז איהר גלות... א סימן, זאגט זי, האסט דו, טאטע, אט איז אפילו דאס פעקעל איהרס!“ ... אזוי מאכט צו מיר מיין טאכטער, צייטעל הייסט עס, אין אטעם, ווי די עשרת בני המזן אין דער מגילה, און לאזט מיר אפילו ניט א ווארט ארויסרעדען און טהוט מיר א ווייז-אז אויף עפיים א פעקעל אין א רויטער פעטשיילע איינגעווי- קעלט, און טאקי פאוויטירנע טהוט זי איין עפעז-אויף די טהיר פון צווייטען אלקיר און א רוף-אויס: „חוה!“ — ווי איהר זעהט מיר א אידען... און וואס זאל איד איד זאגען, לעבער פריינד? טאקי

פונקט אזוי ווי ביי אייך אין די ביכלעך ווערד באשריבען, באווייזט זי זיך, חוה הייסט עס, פון אלקיר ארויס — א געזונטע, א גלאטע, א שענע, ווי געווען, ניט געמינערט א האר, נאר דאס פנים א ביסעל פארזארגט, די אויגען א ביסעל פארצויגען, און דעם קאפ האלט זי הויך, מיט גדלות, בלייבט שטעהן א וויילע, קוקט אויף מיר, איד — אויף איהר. דערנאך ציהט זי אויס צו מיר ביידע הענט, און נאר איין ווארט קאן זי ארויסרעדען, איינאונדאיינציג ווארט, און שטייל:

— טאטע...

האט קיין פאראיבעל ניט, אז איד דערמאן מיר, שטעלען זיך מיר נאך איצט אויך טרערען אין די אויגען. נאָר מיינט ניט פון דעסטוועגען, אז טביה האט חלילה געלאזט א טרער, אָדער אַרויסבאָ- וויזען, ווי זאגט איהר, מיאכקי לכבות — בלאטע!... דאָס הייסט, וואָס איד האב געפיהלט בעת־מעשה אינוועניג אין האַרצען — דאָס איז עפּים אַנדערש. איהר זענט דאָ אַליין אויך אַ טאַטע פון קינדער און איהר ווייסט גלייך מיט מיר דעם פּשט פונ'ם פּסוק „כּרַחם אב על בנים“ און דעם טעם פון דעם, בעת אַ קינד, עס מעג זיך ווי פאַרזינדיגען, נאָר אַז סע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אַריין און זאגט אייך: „טאַטע!“ — אַנו, זייט דעמאָלט אַ בריה, אַדרבה, און טרייבט עס אַפּ!... און צוריק אַבער, דער כּח־הרם אַרבייט, און עס קומען מיר אַקעגען באַלד דאָס שענע שפּיצעל, וואָס זי האָט מיר אַפּגעטאַנאָן... הווערדע גאַלאַנאָן, איינגעזונקען זאָל ער ווערען... און דער גלח, ימח שמו... און מיינע טרערען... און גאַלדע עליו השלום! טוידט... ניין! זאגט שוין איהר אַליין, ווי קאן מען דאָס פאַרנעמען, ווי קאן מען דאָס פאַרנעמען?... און וויערער צוריק — סטייטש! פאַרט אַ קינד... כּרַחם אב על בנים... ווי טאָר אַ מענטש זיין איין אַכזר, אַז גאָט אַליין זאגט אויף זיך, אַז ער איז איין אל

ארד אפים! ... ובפרט, זי האט חרטה און וויל זיך אומקעהרען צוריק
 צו איהר טאטען און צו איהר גאט! ... וואס זאגט איהר, פאני
 שלום-עליכם? איהר זענט דאך עפּים אַ איד, וואס קאטארי איהר
 מאכט ביכלעך און איהר גיט דער וועלט עצות — זאגט שוין איהר
 אַליין, וואס האט טביה באַדאַרפט טהון? אַרומנעמען זי, ווי אַיז
 אייגענע, קושען זי און האַלזען זי און זאגען איהר, ווי מיר זאגען
 יום-כפור צו כל-נדרים: ס ל ח ת י כ ד ב ר י ד — קום צו מיר,
 דו ביזט מיין קינד? צי אפשר פאַרקערעווען דעם דישעל, אַזוי ווי
 דעמאלט, און זאגען איהר: ל ד - ל ד — געה דיר געזונדערהייד
 פון וואַנען דו ביזט געקומען? ... ניין, לאַז זיך אַיך דאַכטען, לַמשל,
 עלעהיי איהר זענט אויף טביה'ס אַרט, און זאגט מיר בהן שלי, נאָר
 אַפּענטליך, ווי פאַר אַיז אמת'ען גוטען פריינד: ווי אַזוי וואַלט
 א י ה ר זיך נוהג געווען? ... און אויב איהר קאָנט עס מיר ניט
 זאגען באַלד, געב איד אַיך צייט אויף צו באַטראַכטען זיך... און
 דערווייל דאַרף מען געהן — די אייניקלעך וואַרטען שוין אויף מיר,
 קוקען אַרויס אויפ'ן זיידען. איהר דאַרפט וויסען, אַז אייניקלעך
 זענען נאָר טויזענד מאל טייערער און איינגעבאַקענער פון קינדער.
 ב נ י ס ו ב נ י כ נ י ס — אַ קלייניגקייט! זייט מיר געזונט
 און האַט קיין פאַראיבעל ניט, איד האב אַיך אַנגעקלאַפט אַ קאַפּ —
 איהר וועט שוין דערפאַר האַבען וואס צו שרייבען... אַז גאט וועט
 הייסען, וועלען מיר זיך נאָר זעהען מסתמא. אַ גוטען!

והללקות

א פערשפעטיגמע מעשה פון מביה דעם מילכיגען.
דערצעהלמ נאך פאר דער מלחמה, נאך איבער דעם גלות
און איבער דער מהומה האט זי פיו אהער ניט געקאנט
זעהען די ליכטיגע וועלט.

געשריבען אין יאהרען 1914—1916.

וּתְהִי קוֹל

— איהר געדענקט דאך מסתמא, פאני שלום-עליכם, ווי איך האב
אייד אנומעלטען איינגעטייטשט די פרשה „לך-לך“ מיט אלע ל”ב
פירושים, דערצעהלט, ווי אזוי עשו האט זיך פיין צערעכענט מיט
זיין ברודער יעקב, גוט באצאהלט איהם פאר דער בכורה, ארויס-
געמשלחט מיד פונם דארף מיט האק און פאק, מיט קינדער און
קינדס-קינדער און מיט די בעבעכעס, ווי עס באדארף צו זיין, גע-
מאכט א תל-עולם פון דער גאנצער האדאבע מיט’ן ביסעל ארעמד
קייט, מיט’ן פערדעל, להבדיל, פון וועלכען איך קאן נאך עדהיום
ניט רעדען אהן טרערען אין די אויגען, ווי מיר זאגטן תשעה-באב
אין די קינות: **ע ל א ל ה א נ י ב ו כ י ה** — עס האט פאר-
דיענט, מע זאל נאך דעם לאזען א טרער... מיכא, ביז איך אייד
דאס מוהל. ווארום, צוריק שמועסענדיג, איז דאך וויעדער א מאל
די אייגענע מעשה: מיט וואס ביז איך דאס מעהר בדיחיד ביי
דעם רבונר-של-עולם פון אלע אנדערע אחינו בני ישראל, וואס
פאני טרייבט האלד-און-נאקען פון די הייליגע דערפער, קעהרט און
רוימט און רייניגט און קארעניעט אויס מיט’ן ווארצעל וואו נאר
ס’איז פארהאן א סימן פון א איד, ווי מיר זאגען אין „יעלה ויבוא“:
ו י פ ק ד ו י ז כ ר — עס זאל גאר קיין סליאד ניט בלייבען?
מיט וואס האב איך דא, משטיינס געזאגט, זיך איבערצונעמען פאר
נאט מעהר פון אלע ארויסגעטריבענע דארפישע אידען, וואס בלאג-
קען זיך איצט ארום אויף אלע וועגען מיט ווייב און קינדער, ווי
די בלודנע שאף, ווייסען ניט וואו א נאכט איבערצונעכטיגען,
האבען ניט וואו א קאפ אנצושפארען, ציטערען יעדע מינוט, טאמער
באווייזט זיך פון דער ווייטען א קנעפעל פון א אוראטניק, אדער
נלאט אזוי א שווארציאהר, ווי מיר זאגען אין מעכיר סדרה זיין:

י ש א ה' ע ל י ד ג ו י ? ... אַי, וואָס? טביה איז נישט קיין עס־הארץ, ווי אנדערע דארפישע אידען, פארשטעהט אַ קאפיטעל תהלים, איז נישט פרעמד אין אַ מדרש און קאן אפּדראַפּען, מיט גאַט'ס הילף, אַ פרשה חומש מיט רש"י אויך? — מילא בכּוּ? ווילט איהר, אַז עשו זאָל דאָס אפּשאַצען, ווי עס געהער צו זיין, און זאָל האַבען דרד־ארץ פאַר אַזאַ אידען? אָדער אפּשר קומט מיר גאָר אַ דאַנק דערפאַר? האַטש אין תּוֹך גערעדט, איז דאָ נישטאַט מיט וואָס צו שעמען זיך, און קיין חסרון איז דאָס אָדאי ניט, — איד מיין טאַקי דאָס, וואָס מען איז, גאַט צו דאַנקען, אַ איד מיט לייטען גלייך, מען איז ניט בלינד אין די שוואַרצע פינגער טעלעך, מען איז באַ'הבינ'ט אין אַ פּסוק און מע ווייסט, וואו אַיין און וואו אויס, ווי אין פרק שטעהט געשריבען: ו ד ע מ ה ש ת ש י ב — אַז וואויל איז דעם וואָס ווייסט... איהר מיינט אפּשר, פאַני שלום־עליכם, איד זאָג דאָס אַיך גלאַט אַזוי, פונ'ם אַרבעל? אָדער איד וויל זיך דאָ אויספיינען פאַר אַיך, באַריהמען זיך אין מיטען דרינען מיט מיין גרויס קענטשאַפט און מיט מיין לומדות? האַט קיין פאַראיבעל ניט, דאָס קאן זאָגען נאָר אַזעלכער, וואָס קען ניט טביה'ן. טביה רעדט ניט גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, און קיין פּוסטער באַריהמער, ווייסט איהר דאָך, איז ער קיינמאל ניט געווען. טביה האַט ליעב צו דערצעהלען אַ זאָך, וואָס טאַקי ב ע י נ י ר א י ת י — ער אַליין האַט דאָס דורכגעמאַכט, מיט איהם אַליין האַט זיך דאָס געטראַפּען. זעצט אַיך צו אַט־אַ דאָ אויף אַ וויילעטשקע, וועט איהר האַרכען אַ שענס, ווי אַזוי עס קומט אַ מאל צונגן אַ מענטשען, אַז מען איז ניט קיין פּראַסטער בשר ודגים און מע האַט אַ שטיקעל בעגריפיע אויך אין די עולמות העליונים און מע ווייסט, ווען און וואו און ווי אַזוי אַריינצושרויפּען אַ פּסוק, האַטשבי פון אונזער אַלטען תהלים.

בקיצור, דאָס איז געווען, אויב איד האַב קיין טעות ניט, שוין לאַנג, נאָר לאַנג, איד האַב מורא, אויב נישט אין דער סאַמע היץ פון בימי חהם — פון פאַני'ס רעוואַלוציעס מיט קאסנע־

טוציעס, בעת כרוקעלע האט זיך אַ לאַז וועטהאַן איבער אידישע שטעדט און שטעדטלעך מיט אַ פריי נעמיט און מיט אויפגעבונד דענע הענט און גענומען מאַכען אַ תכלית פון אידישען האב־אויך גוטס, ככתוב, ווי אין סידור שטעהט געשריבען: ש ז ב ר א ו י ב י ם ו מ כ נ י ע ז ר י ם — געבראַכען פענסטער און געריסען בעטגעוואַנט... איד האב אײך שוין, דאַכט זיך, אַ מאַל געהאַט געזאָגט, אַז איד אַלײן ווער ניט נתפעל פון אַזעלכע זאַכען, און שרעקען שרעק איד מיד אויך ניט איבער, וואַרום ס'איז דאָ אַ ממנהנפּשד: איז דאָס אַ באַשערטע יאָד, אַ גזירה מן השמים, דאַרף איד דאָך ניט זײן קײן אויסנאַם פונ'ם כלל ישראל, ווי מיר זאָגען אין פרק: כ ל י ש ר א ל י ש ל ה ם ה ל ק ? אַלס וואָס דען? ס'איז גלאַט אײן עפידעמיע, אַ מין אונטערנאַנג, רחמנא ליצלן, אַ שטורעמווינט, וואָס געהט פאַרביי, — איז דאָך אַרדאי ניטאָ וואָס אַראַפּצופאַלען בײ זיך! דער שטורעמווינט וועט זיך אײנשטימלען, דער הימעל וועט זיך אויסלייטערען און עס וועט זײן ח ד ש י מ י נ ו כ ק ד ם. ווי זאָגט דער גוי, להבדיל: „נע בולאָ או מיקיטע הראשע אי נע בודע“...

און כד הוה — אַזוי איז געווען איצט אויך, אַז ס'איז געקומען צו מיר די ראַמאַדע פון דאַרף, ווי איד האב אײך, דאַכט זיך, שוין געהאַט דערצעהלט אַמאָל, און מיר אַנגעזאָגט די גוטע בשורה טובה, אַז מען איז דאָס געקומען צו מיר טהון, וואָס מע טהוט מיט כל ישראל, דאָס הייסט, מקיים זײן די מצוה פון „בעי זשידאָוו“.

האַב איד דאָך מסתמא, ראשית חכמה, אויסגע'בטל'ט צו זײער קאַפּ אַלע בײזע וויסטע חלומות, גענומען טענה'ן און פרעגען קשיות, ווי טביה קאַז: סטייטש, ווי אַזוי, און פאַר וואָס, און פאַר ווען, און וואָס איז דאָס גלאַט פאַר אַ שטייגער אַנפאַלען אויף אַ מענ'ן טשען, זאָג איד, איז מיטען העלען טאַג און אַרויסלאָזען איהם די פּעדערען פון די קישענס?...

מילא, טענות אַהין, טענות אַהער — איד זעה, ס'איז אַרויס געוואַרפען אַלע מײנע רעד. כרוקעלע האט זיך אײנגעשפאַרט.

זיי מוזען, זאגען זיי, יוצא זיין פאר נאטשאַלסטוואַ. זיי האבען מורא, זאגען זיי, טאמער טראַגט אַן דער רוח אַ קנעפעל, אַ שוואַרץ-יאַהר — לאַז ער זעהען, זאגען זיי, אַז זיי זענען לייטע-נלייך, ניט דורכגעלאָזט אַ אידען גלאַט אַזוי, אַהן אַ שום סימן פון אַ פאַנראַם. וואָס פאַר אַ פנים, זאגען זיי, וועלען זיי האבען ביי נאטשאַל-סטוואַ? ... על-יכן, זאגען זיי, איז געבליבען ביי הראַמאַדע, אַז עפּים טהון מיט מיר — דאָס מוזען זיי!...

האַב איד מיר מיישב געווען סאַמע אין דער לעצטער מינוט: „ווייסט איהר וואָס, זאָג איד זיי, וויבאַלד אַז הראַמאַדע האַט אַזוי גע'פּסקנ'ט, זאָג איד, איז דאָך ניט שייך. וואָס קאַן זיין העכער פון הראַמאַדע? נאָר וואָס דען, זאָג איד, דאָס ווייסט איהר, זאָג איד, אַז ס'איז פאַרהאַן אַ זאָך, וואָס ס'איז נאָך העכער פון הראַמאַדע?“ ... זאגען זיי: „דהיינו, וואָס קאַן נאָך זיין העכער?“ זאָג איד: „גאָט. איד מיין ניט, זאָג איד, אַלְהִינוּ — נאַש באַג, אַדער אַלְהִים — וואָש באַג. איד מיין, זאָג איד, אַלְהִינוּ וַאֲלֵהֵי אַבּוֹתֵינוּ — אונזער אַלעמענס גאָט... אַט יענער, זאָג איד, וואָס האַט באַשאַפּען מיר און אַיך, לַהֲבָרִילָה, און אַייער גאַנצע הראַמאַדע — אַט, זאָג איד, וועמען איד מיין. איז ביי איהם, זאָג איד, דאַרף מען אַ טאַפּ טהון, אויב ער וויל, אויב ער הייסט, איהר זאָלט מיר שלעכטס טהון. וואָרום עס קאַן זיין, זאָג איד, אַז ער הייסט טאַקי אַזוי, און עס קאַן וויעדער צוריק זיין, אַז ער וויל עס בשום אופן וואָפּן ניט. אַי, ווי אַזוי קאַנען מיר עס וויסען? וועלען מיר וואָרפען, זאָג איד, גורל. אַט, זאָג איד, ליגט אַ תּהִלִּים פון גאָט. איהר ווייסט דאָך, זאָג איד, וואָס תּהִלִּים באַדייט? ביי אונז הייסט עס תּהִלִּים, ביי אַיך הייסט עס פּסאַלְטִיר. אַט דער הייליג גער פּסאַלְטִיר, זאָג איד, וועט זיין צווישען אונז דער שופּט, דער מיראַוואַי סודיאַ הייסט עס. ער, זאָג איד, וועט פּסק'ענען, צי איהר דאַרפט מיר שלאַגען, צי ניט“...

קוקען זיי זיך איבער ציקאַווע, און איוואַן פּאַפּערילע דער סטאַראַסטע געהט אַרויס מוז אינמיטען און רופּט זיך אַז צו מיר:

„אשטייגער, זאגט ער, ווי אזוי וועט דאס דער הייליגער פסאָלטיר פסק'ענען?“ ... זאג איד: „אז דו וועסט מיר געבען, איוואָנו, דיין הו שלי און טאָקי דיין האַנד תקיעת־כף, אז הראַמאָדע וועט פּאָלגען אַלץ, וואָס דער תהלים וועט פסק'ענען, וועל איד דיר, זאג איד, דעמאָלט באַווויזען“... נעמט איוואָן און ציהט מיר אויס אַ יד און מאַכט צו מיר: „גערעדט איז גערעדט“. „אויב אזוי, זאג איד, איז גוט. איצט, זאג איד, וועל איד אויפמישען אין תהלים אַ בלעטעל, און דאָס ערשטע וואָרט, זאג איד, וואָס ס'וועט זיך מיר וואָרפען אין די אויגען, וועל איד אַייד זאָגען, און איהר, זאג איד, וועט אזוי גוט און פרום זיין דאָס מיר נאָכזאָגען. איז אויב, זאג איד, עמיצער פון אַייד אַט־דאָ וועט עס קאָנען מיר נאָכזאָגען, איז אַ סימן, זאג איד, אַז גאָט הייסט, איהר זאָלט טהון מיט טביה'ן, וואָס איהר ווילט, און אויב, זאג איד, ניט, איז אַ סימן, אַז גאָט הייסט ניט... זענט איהר מסכים?“ קוקט זיך איבער איוואָן דער סטאַראַסטע מיט הראַמאָדע און מאַכט צו מיר: „לאַדנאָ“. „אויב אזוי, זאג איד, און געב אַ עפען־אויף דאָס תהלים'על פאַר זיי, איז רעכט. אַט, זאג איד, האָט איהר עס: „ו ח ל ק ל ק ו ת“... קאָנט איהר, זאג איד, זיך אונטערנעמען מיר נאָכזאָגען דאָס וואָרט „והללקות“?... קוקען זיי איינס אויף דאָס אַנדערע און אַלע אויף מיר און הייסען זיך איבער'חזר'ען דאָס וואָרט נאָך אַ מאָל. זאג איד: „ביי מיר האָט איהר גע'פועל'ט האָטש דריי מאָל, אויב איהר ווילט: „והללקות! והללקות! והללקות!“... זאָגען זיי: „ניין, טעוועל, דו זאג ניט: האַל־האַל־האַל! דו, זאָגען זיי, זאג אונז מיט אַ מויל און מיט אַ טאַל און פּאַוואָלינקע!“ זאג איד: „אויך גע'פועל'ט! איד וועל אַייד, זאג איד, זאָגען מיט אַ מויל, און מיט אַ טאַל, און פּאַוואָלינקע: רחלק־לקות! צור פּריעדען?“...“

האָט זיך היטשקע פּאַרטראַכט אַ וויילע און האָט זיך אַ נעם געטהאָן צו דער אַרבייט, איטליכער אויף זיין שטייגער: איינער האָט אַ זאָג געגעבען: „הידראַמאָקי“. דער אַנדערער: „לאַמאָקי“.

ביי'ם דריטען איז שוין נאָר אויסגעקומען: חייקאליאַ. וואָס איז איהם עפּים געפעלען „חייקאליאַ“? נאָר חיה־לאַה נפתלי־גרשון דעם לומער'ס, וואָס איז אַנאַטעווקע. איד זעה, ס'איז אַ מעשה אַהן איין עמ, רופּ איד מיר אַן צו זיי: „איהר ווייסט, זאָג איד, קינדער? איד זעה, אַז די אַרבייט, זאָג איד, געהט ביי אַיך צו שווערליך. אַפּנים, זאָג איד, אַז „וחלקקות“ איז ניט פאַר אַיער קאַפּ; וועל איד אַיך געבען, זאָג איד, איין אַנדער וואַרט, איד פון אונזער תהלים: „מ מ ע מ ק י ם“ ... „מ מ ע מ ק י ם ק ר א ת י ך“ ...

האַט זיך דאָר מסתמא וויעדער אַ מאַל אַנגעהויבען די אייגענע חתונה: ביי איינעם איז דאָס אויסגעקומען „לאַהאַנקא קעראַסינאַ“. ביי'ס צווייטען — „קרוויליאַקא בוזינאַ“. דער דריטער האַט גאָר אַ שפּיי געטהאָן: „טפּו! געחאַי טובי ליחאַ האַדינאַ!“ ...

בקיצור, זיי האָבען, אַפּנים, געזעהען, אַז מיט טביה'ן וועלען זיי זיך ניט אויס'טענה'ן, רופּט זיך אַן צו מיר דער סטאַראַסטע, איוואַן פּאַפּערילע הייסט עס, בזה הלשון: „די מעשה, זאָגט ער, דערפּון איז אַזוי. מיר האָבען צו דיר, טעוועל, אייגענטליך, גאָר נישט ניט. דו ביזט טאַקי אַ זשיד, נאָר ניט קיין שלעכטער מענטש. איינס צום אַנדערען אָבער געהער זיך ניט אַן — שלאַגען דאָרף מען דיר. הראַמאַדע האַט אַזוי גע'פּסק'ענט — פּאַרפּאַלען. מיר וועלען דיר, זאָגט ער, האַטש אויסהאַקען אַ פּאַר פענסטער. און פאַר נויט, זאָגט ער, קאַנסט דו אַליין זיך אויסהאַקען אַ פּאַר שויבען — אַבי פּאַרשטאַפּען זיי דאָס מויל, האַפט זיי דער שוואַרצ־יאַהר! טאַמער, זאָגט ער, פּאַהרט דורך נאַטשאַלסטוואַ, לאַזען זיי, זאָגט ער, זעהען, אַז מע האַט דיר ניט דורכגעלאָזט. אַניט, זאָגט ער, וועט מען איבער דיר אונז נאָך שטראַפּירען... און אַצינדערט, זאָגט ער, טעוועל, שטעל דעם סאַמאַוואַר און זיי אונז מכבד מיט טיי, און, פּאַרשטעהט זיך, אַ האַלב עמער בראַנפען פאַר הראַמאַדע, וועלען מיר נעמען צו גלעולעך און טרינקען פּאַר דיין געזונט, וואַרדן דו ביזט. זאָגט ער, אַ קלוגער איד, פון גאַט'ס מענטשען!“ ...

אָט מיט די ווערטער און מיט דעם לשון, ווי איד דערצעהל אייד
 גאט זאל מיר אזוי העלפען מיט אייד אינאיינעם בכל אשר אפנה!
 נו, איצט פרעג איד אייד, פאני שלום־עליכם, איהר זענט דאָר
 עפּים אַ איד, וואָס קאטארי איהר שרייבט — איז שוין טביה
 גערעכט, וואָס ער זאגט, אַז מיר האָבען אַ שטאַרקען גאט און אַז
 אַ מענטש, כל־זמן ער לעבט, טאר ביי זיך קיינמאל ניט אַראַפּ־
 פאַלען, ובפרט אַ איד, ובפרט אַזעלכער, וואָס איז ניט פרעמד פון
 אַ נשׂי שׂל מ נ ו — פון די שוואַרצע פינטעלעך! וואָרום נאָר
 אַלעמען, הערט איהר, קומט טאַקי פאַרט אויס, ווי מיר זאָגען אַלע
 טאַג אין דאַוונען: אַ שׂר י ו ש ב י — אַז וואויל און אַז גוט
 איז דעם, וואָס קען. און ווי מיר זאַלען זיך ניט קליגען און ווי
 מיר זאַלען ניט וועלען געהן מיט אויבער־הסברות, מוזען מיר מודה
 זיין, אַז מיר אידען זענען פאַרט דאָס בעסטע און דאָס קלינסטע
 פאַלק פון אַלע פעלקער, ווי דער נביא זאָגט: מ י כ ע מ ד
 י ש ר א ל ג ו י א ח ד — ווי קאַן זיך גלייכען אַ גוי צו אַ אידען?
 אַ גוי איז אַ גוי, און אַ איד איז פאַרט אַ איד, ווי איהר אַליין זאָגט
 אין אייערע מעשה־ביכלעך, אַז אַ איד באַראַרף מען זיין געבוירען...
 אַ שׂר י ד י ש ר א ל — אַז וואויל איז צו מיר, וואָס איד בין
 געבוירען געוואָרען אַ איד, ווייס איד דעם טעם פון גלות־יוון און
 פון אַרומשלעפען זיך צווישען די פעלקער און פון ו י ס ע ו
 ו י ח נ ו — וואו געטאַגט, דאַרט ניט גענעכטיגט, וואָרום פון זינט
 מע האָט מיט מיר געלערענט די סדרה „לך־לך“, — געדענקט איהר,
 איד האָב אייד אַמאל געהאַט דערצעהלט וועגען דעם באַריכות? —
 האַלט איד נאָר אַלץ אין איין געהן, און איד ווייס ניט פון קיין
 מקום־מנוחה איד זאל קאַנען זאָגען: „אַט־אַדא, טביה, בלייבסט
 דו זיצען“. טביה פרענט ניט קיין קשיות. מע האָט איהם געזאָגט,
 ער זאל געהן — געהט ער... אַט האָבען מיר זיך היינט באַגעגענט
 מיט אייד, פאני שלום־עליכם, אַט־דא, אויף דער באַהן. מאַרגען
 קאַן עס אונז פאַרטראַגען קיין יעהופּעץ. איבער־אַיִאהר קאַן עס
 אונז פאַרשליידערען קיין אַדעם, קיין וואַרשא, אַדער גאר קיין

אמעריקע — סידען דער אויבערשטער זאל זיך אַרומקוקען און זאָנען: „ווייסט איהר וואָס, קינדערלעך? איד וועל איך גאָר אַראַפּברענגען משיח'ן!“... הלואי טהוט ער אונז דעם צוֹלֶהכּעִים, דעו אַלְטער רב־נֹר־שֶׁל־עוֹלָם! דערווייַל זייט מיר געזונט, פֿאַהרֶט געזונטערהייד און לאַזט געריסען אונזערע אידעלעך און זאָגט זיי דאַרטען, זיי זאלען זיך ניט זאַרנען: א ו נ ז ע ר א ל ט ע ר ג א ט ל ע ב ט !..

שלום עליכם

מנחם מענדעל

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

א י נ ה א ל מ

I—II	צו דער צווייטער אויפלאגע
9	לאנדאן
43	פאפיערלעך
81	מיליאָנען
155	א בכבוד'ע פרנסה
181	עס פיעדעלם נישט
205	שלום-שליס-מול

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם-מענדעל איז נישט קיין העלר פון א ראָמאַן, און איבער-הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאָס איז נעבאָך אַ איד פון אַ גאַנץ יאָהר, מיט וועלכען דער פּערפּאָסער איז פּערזענליך און נאָהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאַנגען מיט איהם אַ שטיק לעבען פון כמעט צוואַנציג יאָהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאָהר 1892 אויף דער אַדעסער „קליינער בערזע“, האָבען מיר נאָכרעם דורכ-געמאַכט האַנד ביי האַנד אַלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופּעץ אויף דער בערזע, „געגאַנגען“ מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין וואַרשאָ, אויסגעשטאַנען אַ סך קריזיסען, זיך געוואָרפּען מיט איהם פון איין פּרנסה אויף דער אַנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערניץ, געמוזט סוף-כל־סוף טהון דאָס, וואָס אַלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אַמעריקאַ. דאָרט, זאָגט מען, מאַכען אידען ניט שלעכט... דאָס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפּעטעריגע בריעף פון אַמעריקאַ.

דערווייל, ביז עפּים וואָס, האָב איך צענויפּגעזאַמעלט אַלע זיינע בריעף, וואָס ער האָט אין פּערלויף פון די אַכצעהן יאָהר געשריבען אין פּערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פּערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינע-שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאַכט פון זיי אַ בוך, מע קאָן זאָגען, כמעט אַ בריעף-פּענשטעלער.

טאַקיי אַ בריעפּענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אַפּטיילונגען, און דערביי געהאַט אַ מיין: אַ איד אַ סוחר, אַז ער

II.

וועט וועלען שרייבען א בריעה צו זיין ווייב, למשל, פון אדעם — זאל
ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאַנדאָן“. א שפעקולאַנט אויף דער
בערזע פון יקנה"ז, פון אַקציעס וכדומה אַזעלכע סחורות — וועט
געפינען אַ מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פּאַפּיערלעך“, אָדער אינ'ם
דריטען בוך „מיליאָנען“. אַ איד אַ מעקלער, אַ שדכן, אָדער אַיין
אַגענט — לאָז זוכען ווייטער. מיט איינעם וואָרט — יעדער וועט
זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך
השם, אומערום אלץ איינס, דאָס הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אָן,
דאַכט זיך, גאַנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פּיעל בטחון און גלענצענדע
האַפּענונגען, און אויסלאָזען לאָזען זיי זיך אויס, צום מיינסטען,
מיט שלים-שלים-מזל, ווי ביי מיון מנחם-מענדלען, לכן בעדאַרף
כּען לאַנג ניט האָרעווען ביי'ם צענויפשטעלען אַ בריעה. מע קאָן
איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאָמער וועט
זיך געפינען איינער פון טויווענד, וואָס די געשעפטען זיינע געהען
איהם דערווייל גוט, קאָן ער זיכער זיין, אַז ס'איז ניט אויף לאַנג.
אַלץ, וואָס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף-כל-סוף
פאַלען. שטאַרק אָנגעלעגט איז דאָס ניט. דערפאַר איז דאָס אָבער
אמת, און דעם אמת האָבען דאָך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעה צו דער צווייטער אויפלאַגע,
האָב איך אַ סך בריוולעך שטאַרק פּערקירצט און אַ סך בריוולעך
גאָר אַרויסגעוואָרפען. אָנגעוואָרען דערביי האָבען נאָר די זעצערס,
ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם
גאַנג, אַז אַ ווערק, וואָס ס'איז קירצער, איז דאָס אַלץ בעסער. די
וואָס וועלען געפינען, אַז ס'איז נאָך אַ ביסעל צו לאַנג, קאָנען זיכער
זיין, אַז, אַם ירצה השם, ביי די ווייטעריגע אויפלאַגען זאל דאָס
ווערען אלע מאָל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום
רעכטען אידעאל: „צו ניט זאָגען קומט דאָס
ניט“...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם .

נערווי (איטאליאַ). ערב חנוכה תר"ע.

לשנדאן

אדעסער בערוזע.

געשריבען אין יאָהר 1892.

לאַנדאָן

(אַדעסער בערזע).

I.

מנחם מענדעל פון אַדעס צו זיין יויב שינה שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שינה שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט איממשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אַדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאַראַקטערען, און די גאָלדענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר אַרויס מיט'ן שטעקעל אין גרעצק אַריין, אזוי הייסט דאָ אין אַדעס די גאָס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאַלץ, פּעדערען, ראַזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס אַ מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אַדעס. איך האָב לכתחילה אַפילו אָנגעשמעקט אַ צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג אַרומגעדעהט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האַנדעל מיט „לאַנדאָן“ און פּערדיען דערביי נאָר נישקשה־דיג! מע האַפט

א מאָל אַ כּה־הא'ער, אַ מאָל אַ פּופּצינער, און אַ מאָל, אַז עס געראַט, אַ הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאַנדאַן“ איז אזאַ מסחר וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אַהער איינער, עפּים אַ שמש, און האָט געהאַפּט אין איין שמעדישלאַל דרייסיג טויזענד, און האָרט זיי היינט אַלע-מען מיט'ן קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואַלגערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפּאַהרען אַהער קיין אַרעס. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אַרעס, אַז געפּאַהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אַפּנים, אַז ס'איז מיר בעשערט פּון גאָט, איך זאָל פּערדיענען גראַבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פּיהרט מיט אַ מענשען.

אַז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פּעטער מנשה אָפּ-נעמען דאָס נדן, פרעגט ער מיך: וואָס בעראַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואַלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אַז קיין מוזמן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראַצקי'ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אַבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַב'ען קיין וואַרשאָ. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשאָ, אַבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר גואַרשאָ? וואַרשאָ איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען קיין אַרעס. זאָג איך: לאָז זיין אַרעס, אַבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך אַ מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואַלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אַהין-אַהער, עס האָט איהם אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוירטען באַנקעס; איך, אַז איך זאָג געלד איז געלד! געהט ער און נעמט אַרויס צוויי וועכסעלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך-הכל פינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך ניט ער מיר איין אָנווייזונג צו

בארבאש'ען קיין אדעם, און דאָס איבע, יגע ניט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צושטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינעם אנדערע בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זי געזונד און לאָז גריסען שווער און שוויגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכתתי. אז איך בין געקומען מיט דער אָנוויזונג צו באַרבאש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנוויזונג איז גאָרניט קיין אָנוויזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז אַ סוכה-שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואַגאָן ווייץ, און לאָז מען אַקאָרשט די ווייץ פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען געלד. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבען קיין קעשענעו איין אַטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט אַרויס תיכף ומיד די ווייץ, וועל איך איהם קלאָפען אַ דעפעש. בקיצור, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעו אַ מזומנ'ער הונד דערטער און אויף רי"ש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהט מען אַרויס, אז אַ מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס אַריינגעבראַקט אין „לאַנדאָן“ אַריין, אַיינגעהאַנדעלט אַ רעמעל סחורה, „האַסלעך“ און „בעסלעך“, און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ס.

II.

שיינהשיינדעל פון כחריגעווקע צו איהר מאן מנחםמענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אַמאָלעדיגע ספּאַזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר געמאַכט אזאָ שענעם מחק פון די פּופֿ-צעהנחונדערט קרעפלעך נדן, אזאָ יאָהר, אזאָ מזל! ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח-מנות“... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הללואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כּיהאָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב-לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פּערטראַגען אזש אַהין קיין ארעם. דיין גליק, וואָס די מאַמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פּערדיענסט, דאַנקען נאָט, געלד, איז ביי אונז אַלעמען אוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יאָ, שרייב זשע ווי אַ מענש! פאַר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרייבען אַקוראַט, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האַנדעלסט מיט דעם? ווי טויער לייזט מען דאָס איין אַרשין? צי אפּשר פּערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו אַיינגעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין סחורה, וואָס וואַכסט ביי דיר אזוי גע'שמעה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך אַ רעגען!“... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאַר וואָס פערקויפט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף אַ יקרות? און פאַר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט אַיין און וואָס עסט דו? עפּיס גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין אַ פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס אַ פּאָליבאָוניצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אז אַ קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערנעסט זי דעם זיי-געזונד“. מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פּאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אַהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך ווייס ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל.

III.

מנחם־מענדעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרי־לעוועקע.

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עם איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאַנדאָן“, וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, וויסען ניט ווער עם האָט זיי געשלייערט, היינט לאַ כל־שכן אַ אירינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אַקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאַנדאָן“ גופא איז אַיין איידעלע מאַטעריע. פער קויפען פערקויפט זיך עם אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אַלע מינוט בייט זיך עם: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואָלוועל. אָט איז „האַס“, אָט איז „כעס“, דאָס הייסט, דאָס קערבעל דאָרט אין בערלין אָדער עם הויבט זיך, אָדער עם פאַלט, עם ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאָנט, אזוי איז דאָס. עם לויפען די קורסען אויף און אָפּ משוגענערווייז, עם פליהען דע־פעשען אַהין און צוריק, און אידען לויפען אַרום ווי אויף אַ יריד, מאַכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עם איז אַ טומעל, אַ בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאַכט אַ „סטאַלאַזש“, מיך געקאָסט אַ פּופ־ציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאָ-
 כען אַ סטאַלאַזש“, — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל,
 מע גיט אַוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ
 קורס“, קאָנסט דו דיר מאַכען פונ'ם „סטאַלאַזש“, צוויי זייטען,
 היינו: צוויי „בעסען“, אָדער צוויי „האַסען“, אָדער נאָר בלייבען
 שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט“ ביז נאָך „שלוס“
 („שלוס“ הייסט ביי אונז אין אַדעם פאַר-נאַכט, ווי ביי אַיך בין
 מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ“, איז כפרה
 דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סטאַלאַזש“.
 זאָלסט אָבער נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער-
 לעגען אַ פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט
 העלפען, עס וועט „אוועקגעהן די רעכטע זייט“, וועל איך, אם ירצה
 השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָנסט מכה דעם
 פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער
 יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָס
 איך נאָר וועלען אַראָפּגעבען אַ „סקידקעלע“, קאָן איך זיי פערצור-
 קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך
 גענוג: איך קאָן פעהאנדלען אַ פאַר „האַסלעך“, אָדער אַ פאַר
 „בעסלעך“. נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בע-
 שטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאַזש“. וואָס מעהר „סטאַ-
 לאַזשען“ איז אַלץ בעסער. אַז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַ-
 לאַזש“, שלאָפט זיך נאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט
 ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אַנדערען בריעה
 וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת-עתה לאָז גאָט
 געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכתתי. וואָס דו פּרענסט מיך, וואו איך שטעה
 איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אליין ניט אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. די שטאַרט אַדעם
 איז אונגעהייער גרויס, און אַלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די היזער
 זענען דאָ הויך ביו'ן הימעל, מע דאַרף קלעמערען אויף אייזערנע
 טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אַהיים, אַזש אונטער'ן הימעל,
 און אַ פענסטערעל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך
 מחיה, אַז ס'ווערד טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאַפּען פון דער
 טורמע אַהין אין גרעצק אַרײַן, און דאַרטען טאַקי עס איך
 שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע האַפט איבער וואָס נאָט גיט, וואָרום
 ווער האָט צייט זיך אַוועקזעצן עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט
 געוואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען
 בזיל הזול. ווינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אַיך אין
 כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען ווייניג
 טרויבען אַלע טאָג, און אין מיטען נאַס, מע שעמט זיך נאָר ניט.

הנ"ס.

IV.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאז מנחם־מענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר אָנגעקוקט טאָקי נאָר ווי אַ משוגענעם! לָאָם איך אזוי וויסען, אויף אַ פּולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָרט אַרעם, ווי איך הויב אפילו אָן צו וויסען, וואָס דו פּלאַפּעלסט מיר אין דעם בריעה „העם“ און „באָס“ און „דעלעזשאַנס“, דער שוואַרצער יאָהר ווייסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פּופציגערס, ווי האַלעשקעס, עפּים איז ביי דיר דאָרטען געלט — שמעלט, הפּקר ציבעלעס! אַוודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אַזעלכע פּרנסות! איך פּער־שטעה ניט, האַטש נעם מיר אַראָפּ דעם קאָפּ, וואָס איז דאָס פּאַר אַ מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? אַ קאַץ אין אַ זאַק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפּעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין טאַטען נישט געפּרובט געוואָרען צו אַזעלכע לופטיגע פּרנסות, לאָז מיר גאָט הימען אויף ווייטער אויך. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון לופט האַפּט מען אַ פּערקיהלונג“... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער“... ווער לעגט זיך עס שלאָפען מיט אַ דעלעזשאַנס? עפּים מאַדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו קאָנסט פּערצור־קערען דעם פּעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאָמער וועל איך אין

דעם נישט גלויבען, וועל איך אויך נישט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי
 די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט נישט איבער“...
 ווייסט דו וואָס, מענדעל? פּאָלג מיך, אַ ווייב, טהו אַ שפּיי אויף
 דעם אַדעם, און קום בעסער צו פּאָהרען אַהיים, קיין כּתּרילעווקע.
 פּופּצעהנהונדערט קערבלעך האָסט דו, אַ דירה גיט אונז דער טאַטע
 זאָל לעבען, קלייטען פּערדינגען זיך, היינט וואָס פּעהלט דיר נאָך?
 צו וואָס בעדאַרף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאָלען
 מוכלען, אז דו האָסט זיך אוועקגעלאָזט קיין אַדעם און מיך האָסט
 דו אוועקגעוואָרפען, נישט דערלעבען זאָלסט דו דאָס! דערווייל מעג
 נאָך דיין אַדעם זיין די כּפּרה פּאַר אונזער כּתּרילעווקע מיט אַלע
 דינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפּ, וואָס מע דאַרף זיך
 דראַפּען אויף זיי משוגענערווייז! טאַקי כּראַי צוליעב דעם זיך
 קאָלי מאַכען דעם מאָגען, — וואָס איז? ס'איז אַ זול אויף וויינד
 טרויבען! וויינטרויבען דאַרף מען פּרעסען, פּלוימען איז ביטער?
 ס'איז ביי אונז היינט אַ גערעט אויף פּלוימען, אַ גילדען איין עמער!
 נאָר עס געהט דיר שטאַרק אָן וואָס ביי אונז אין דער היים טהוט
 זיך. דו פּרעגסט אפּילו נישט אויף די קינדער, וואָס זיי מאַכען.
 האָסט שוין גאָר פּערגעסען, אז דו ביזט אַ טאַטע פּון דריי קינד
 דערלעך זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאַמע: „דאָלי אָטשע,
 דאָלי סערדצע“... אזאַ מכה זאָל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט!
 דערוויילע בלייב געזונד און פּיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

V.

מנחם־מענדעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווען.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עם געהט אַצינד אַ מוראדיגער „בעס“, האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאַנדאָן“ ווי אַ פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען“ און מיט אַכט „סטאַלאַזשען“. היינט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפּערענצען“ עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאַכען „בעסען“. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי עם ווערען דאָ געמאַכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פּערשטאַנען, וואָס הייסט אַדעס; אַ שאַקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פּונקט ווי געמאַכט אַ קאָנטראַקט. איך געה מיר אַרויס אין גרעצק, קום אַריין אין אַ „קאַפּיי“, זען מיך אַנידער ביי אַ טישעל און שאַף מיר אַ גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפּים אַנדערש; קומט צו געהן איין מעקלעך, זעך אַנדערעך, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין אַיינגעטונקענע פען אַפּילו! יעדער מעקלעך האָט ביי זיך אַ ביכעלע מיט אַ שטיפטעל, נעמט עו' אַרויס דאָס ביכעלע און פּערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען“, און איך נעם אַרויס און צאָהל איהם אָפּ די עמליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט אַ פּאָר שעה, אז נאָט הייסט, מע ווערד נעוואָהר דאָס „טאַקסירעכץ“ פון בערלין, קומט צו לויפּען

טאקי דער אייגענער מעקלער און גיט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אָנפאַנג“ אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז נאָט וויל צו „שלוס“, וואָסט אָן א גאַנצער הונדערטער, און א מאָל קאָן געמאָהלט זיין, אז טאָקי צוויי הונדערט, און א מאָל דריי הונדערט אויך, פאַר וואָס ניט? דערויף איז דאָך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאָך, און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ'ס פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, קאָן איך דיר אָנזאָגען א בשורה, אז איך האָב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האָסט דו: וואו האָב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען“ מיט אזוי פיעל „סטאַלאַזשען“? „סטאַלאַזשען“ איז ניט, ווי דו רופט עס אָן, „דעלעזשאַנסען“. דעלעזשאַנסען איז דאָס, וואָס מע פאַהרט אויף דעם קיין ראַדאָ מישל און קיין זשיטאָמיר, און „סטאַלאַזש“ איז א שטיקעל פאַר פיער, וואָס יענער שרייבט אָן און חתמ'עט זיך אונטער, אז ס'וועט קומען „אולטימאָ“, דאָס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואָס דו ווילסט — דאָס טהוסט דו: ווילסט דו, גיט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאַלאַזש“? ווען נאָט העלפט רעכטע „וואַריאַציעס“ אויף „לאַנדאָן“, און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכה מלחמה, פאלט דאָס רוסישע קער־ בעל אַראָפּ אין דער ערד אַרײַן, און דאָס „לאַנדאָן“ טהוט זיך מיט א מאָל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאַץ. אָט האָט מען געשמועסט יענע וואָך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפּים נישט אין בעסטען געזונד, איז באַלד געפאַלען דאָס רוסישע קערבעל, און „סטאַלאַזשען“ האָבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאָזעטען, אז ס'איז איהר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאָן שוין קויפּען „סטאַלאַזשען“ וויפיעל מע וויל. הכלל, זאָלסט נאָר ניט זאָרגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אַלסדינג, ווי מע זאָגט ביי

אונז אין אַדעם, „ א י ן ב ע ס ט ע ן אָ ר ד ע נ ו נ ג " ! און
 מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה
 השם, אין די שפּעטערִיגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס-
 דינג באַריכות. לעת-עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט
 הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען
 גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . ביי אונז אין אַדעם זענען די היצען אַזוי
 גרויס, אַז מע ווערד פּערברענט, און ביי נאַכט ווערד מען צעגאַנגען,
 אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פּאַר-נאַכט, ווערד די שטאָרט
 פּוסט. דער עולם צעפּאַהרט זיך אויף די פּאַנטאַנען, אויפ'ן גרויסען
 פּאַנטאַן, אַדער אויפ'ן קליינעם פּאַנטאַן, אַדער גאָר אויפ'ן „לאַנד-
 זשעראַן“. דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ
 גלױסט, און קאַנסט זיך באַדען אין ים, און קאַנסט הערען מוזיק,
 און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראַשען געלד !

הנ"ל .

VI.

שיינהישינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב שוין ווידער צו טהון מיט די צייהן, אויף דייע אַדעסער „דראָנזשיקעס“ געזאָגט געוואָרען. איך דאַרף זיך רייסען דאָ אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גאָרניט, לעבט זיך אָפּ, ווי גאָט אין אַדעס, פאַהרט אַרום רייטענדיג אויף „דראָנזשיקעס“, באַרט זיך אין „קאָראַטקי וויק“ און כל־זמר שפּיעלען איהם צו. וואָס פּעהלט איהם, אַשטייגער? ווי זאָגט די מאַמע: „רייטענדיג וואָלט ער געפּאַהרען ביי מיר אויף אַ בעזעם, ניט אויף קיין דראָנזשיקעס!“ ... ממה נפשך, ביזט דו אַ סוחר און האַנדעלסט מיט דער שענער סחורה דאַרטען, וואָס מע רופט זי „לאַנדאָן“, טאָ האָב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האָב בעסער אין זינען דיין ווייב, האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר מיט קינדערלעך דריי, זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פּערגעסען אין יענעם“ ... און וואָס דו שרייבסט מיר פון דייע גליקען, זאָג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אויף דער קאָפּ! עס גלויבט זיך מיר עפּים ניט, האַטש קוילע מיך, אז אָט אזוי פליהען דאָס הונדערטערס גלייך אין די הענד אַריין! וואָס איז דאָס פאַר אַ מין כּשוף דאַרטען, אַ פּערבלענדעניש, צי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס
 נדן-געלד נישט אָנהערען, וואָרום טאָמער ווערד געמינערט אַ גראָ-
 שען פונ'ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפגעהן פון דער
 מאַמע זאָל לעבען! ... ער זאָל זיך עס אַפילו דערמאָנען, מיר דאָכט,
 דו ווייסט גאַנץ גוט, אז איך בעדאַרף האָבען אַ זיידען מענטעלע
 ווי אין לעבען אַרײַן, און וואָלענס אויף אַ קלייד, און אַ צוויי
 שטיקלעך מאָראָזעו'ם זאָנע. אַ מינדסטע נאַרשקייט בעדאַרף איך
 איהם אָנזאָגען, אַליין ווייסט ער נעבאָך ניט, דער מוח איז איהם
 אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָנט: „ווער סע שטויסט
 זיך ניט אַליין, דעם ניט מען אין זייט אַרײַן“... ווי עס ווינשט
 דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באַמת געטרייע פרוי שײַנהײַט דעל.

VII.

מנחם-מנדעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתריל-עומוע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האַלט שוין ווייט, היינט, איך האָב מיך גוט אַרײַנגעחאָפּט אין „בעס“ אַרײַן און געה שוין אַצינד מיט „פעסט-לאַנדאָן“, דאָס הייסט, איך טהו שוין א געב אָדער א נעם מיט א מאָל צעהן טויזענד פונט, צוואַנציג טויזענד פונט, נאָ-טירליך, מיט א „דעפּאָ“. איך האָב שוין גרויס קענטשאַפּט אין די קאַנטאַרען, און עס קאַמפּענירט מיר שוין זיצען ביי פּאַנקאַנין אין דער קאַפּיי גלייך מיט אַלע גרויסע שפּענגעלאַנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און הייס זיך געבען א פּאַרציע מאַ-ראַזשענע, מחמת ביי אונז אין אַדעם איז א מנהג, ווי באַלד מע זעצט זיך נאָר אַנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פּראַק און הייסט, מע זאל הייסען געבען מאַראַזשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר-אַחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאַרציע מאַראַזשענע, הייסט ער, מע זאל הייסען געבען נאָך א פּאַרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעדאַרף זיך אַרומדריעהן אויף דער גאַס, איז עפּיס ניט שען פאַר א שפּע-געלאַנט, און אַגב שטעהט דאָרט א גאָראַדאָוואַי און לאַקערט, מע זאל זיך ניט אַרומדריעהן אויף דער גאַס... אידען בעדאַרפען דאָך אַבער זיך יאָ אַרומדריעהן, קליגען זיי זיך מיט איהם, נאָרען איהם

אָפּ, אַנטלויפּען, בעהאַלטען זיך אויס ווי ווייט מעגליך, און אז ער האַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן-טוב, גלייך אין אוטשאַסטאַק אַריין, ווי איינער רעדט: „אַט האָב איך אייך גע-בראַכט אַ אידען“... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס“ מיט „דיפּערענצען“, איז אַ סימן, אז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, יצט איינער ביי אונז אין קאַפּיי, ביי פּאַנקאַנין, רופט מען איהם „גאַמבעטע“, טאַג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויווענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פּראַנצוויען. די פּראַנצוויען, זאָגט ער, וועלען נישט פּערגעסען אָט דעם ביסמאַרק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען אַ מלחמה, עס קאָן נאָר אַנדערש ניט זיין! האַרבען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פּערקויפּען וואָס מע האָט, די קאַפּאַטע אויסטהון און קויפּען „סטאַלאַזשען“ און „בעסען“, „בעסען“ — אָהן אַ שיעור „בעסען“! און וואָס דו שרייבסט מיר מבח אַ מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפּען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט אַ שענערע זאַך, דהיינו: אַ זייגערעל אַ גילדענס מיט אַ מענדעליאָן און מיט אַ גילדען קייטעל מיט אַ בראַש, און בראַנ-זעליעמען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאַקי ניט ווייט פון פּאַנקאַנין — זאָג איך דיר: פּרימאַ שבּפּרימאַ! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשוויבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנהם - מענדעל.

עיקר שכתתי. די שפע איז דאָ, קיין עין-הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פּערטהאָן אין פּרנסה, אז מע פּערגעסט פון

שבת און פון יום-טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אָנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאָס „כאָר-שוהל“, מחמת אויבען געהט זי מיט אַ קאָלפּעק, און קיין מורח איז ניטאָ. אַלע זיצען מיט'ן פנים אַהין. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאָל אַ חזן!) געהט דוקא גענאָלט די באָרר, נאָר עברי קען ער אַ ביסעל בעסער פון אַיער אַלטען דראָנג משה-דוד! זאָלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריק-שמייה-דמרא עלמא“, נעמט ער אַיין אַ מיתח-משונה! זיין „מזמור-שיר-ליום-השבת“ מעג מען האָרען אויף ביי-לעטען. אַלע זינגערלעך שמעהען אויסגעשטעלט אַרום איהם, אָנ־געטהאָן אין קליינע טליתים/לעך — מחיה! ס'זאָל זיין צוויי מאָל אין וואָך שבת, וואָלט איך צוויי מאָל אין וואָך גענאָנגען הערען פיני'ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאַר וואָס זיי נעהען ניט דאוונען. און אַפילו די, וואָס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאָקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאַשטע פנימ'ער, מיט די קליינע טליתים/לעך, און — שאַ! טאָמער וויל אַ איד אַ דאוונען טהון אַ ביסעל העכער, קומט-צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפּ, און זאָגט, ס'זאָל זיין שטייל. — מאָדנע אידען אין דעם אַדעס!

הנ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דאַרף זיצען ביי פראַנץ־קאַנין, ברענען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון ווין דערפריה ביז אויף דער נאַכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאַר אַ משוגענער דאָרטען ביי אַיך אין ארעם, וואָס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאָסען זאָל ער ווערען פון נאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאַמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואַסער“... גיל־דענע זייגערלעך מיט בראַנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין ארעם? אַ גדולה אויף דער באַבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאָר אַ חלום“... דו האַפּ זיך אַרײַן בעסער אין אַ קלייט אַרײַן און קויף מיר אַ שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאַדעפאַלאַן אויף ציבלעך, און אַ פאַר ביינע קאַלדרעם, און אַ ביסעל זילבער אין שטוב אַרײַן, און עפּײַס נאָך, מאַהל דיר, אז לי... זאָל אַ־טע בעדאַרף זיך שוין אַקעגען מיר בלאַזען (אויפבלאַזען זאָל עס זי, ווי אַ פּאַחיר!). וואָס איז? זי טראַגט אַ האַלז פּערעל, זאָל עס

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס אַ דאָלי ביי איהר מאַן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּים אין אַזאַ פינסטערער, וויסער שעה געבאָרען געוואָרען, אַז אַ מינדסטע זאָך בעדאַרף איך איהם דערמאַנען! לאָז זיך דיר דאָך טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך אַ „העם“ מיט נאָך אַ „באָס“ מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאַרט אַרעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ גענאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאַפּ! מיר דאַכט, אַז פון אַזאַ שטאַרט און פון אַזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חרין און מיינט, אַז ס'איז נאָר קיין זיסערס נישטאָ“... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אַרעס, ס'זאָל אויף דעם קר מען אַ שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

יא! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאַני“, וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ, אַז איהר זיצט דאָרטען טאָן ווי נאַכט? ס'איז איין „ער“, צי אַ „זי“?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז עם שמעקט שוין מיט גראָבע טויענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אָפֿ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפט־טרעפער. איך וועל איינ־קאָסירען מיינע אַלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאַהרען אַהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, אַרויסנעמען אַהער, קיין אַדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי", איינקוי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אַדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט'ן מאַגען; אַפּנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאַדט... אז איך קום צו פאַנקאַנין, עם איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטריו; ס'איז אי זיס, אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט'ן נאָראַדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אַנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפיהרט, איך אַנטלויף פון איהם אַלע מאַל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען, אז די „ראַלי-
זאָציע“ זאָל אָפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס
דינג קויפען בכפֿל-כפֿלים, אַ סך מעהר ווי דו קאָנסט זיך גאָר פּאָר-
שמעלען. און וואָס דו זאָנסט, אז דער גאַמבעטע איז אַ משוגענער,
האָסט דו אַ טעות; ער איז נאָר אַ ביסעל אַ „ספּילשלעווער“. גאָט
זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם אַ זאָג טהון אין פּאָליטיקע ניט אזוי,
ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאפּאָבל יענעם צערייסען אויף
שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט-מאָרגען מוז עפּים אַרויסשפּרינג-
גען, און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט אַ מאָל שטיל
געוואָרען, איז ערשט אַ בעווייז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פּאַר אַ
בורע איז תּמיר, זאָגט ער, שטיל“... איך האָב נעכטען געקאָנט פּער-
קויפען עטליכע „בעסלעך“ מיט אַ צוויי-דריי „סטאַלאַזשען“ און
פּערדיענען שען געלד, האָט מיך גאַמבעטע נישט דערלאָזט. „איך
וועל אַיך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאַגען, טאָמער לאָזט איהר
אַרויס אין אזאַ צייט אַ שטיקעל סחורה פון דער האַנד!“ עס געהט,
זאָט ער, אַ צייט, וואָס אַ „סטאַלאַזש“ פון אַ פּופּציגער וועט ווערטן
זיין רי-ש קארבען, און שי, און תּ, און טויענער, און פּאַר וואָס
ניט קיין צוויי טויענער? ... עס זאָל זיין ווי גאַמבעטע זאָגט, האָטש
האַלב ווי ער זאָגט. — ווער איך נתעשר! איך האָף, אז איך וועל,
אם ירצה השם, תּיכּף נאָך דער „ראַליזאָציע“ זיך געבען אַ קעהר-
איבער צוריק אויפֿן „האָס“ און וועל אָנהויבען קויפען קערבלעך
און געבען „לאַנדאָן“ אויף וואָס די וועלט שמעהט! איך וועל זיי
בעווייזען, וואָס הייסט „לאַנדאָן“ און וואָס הייסט קערבלעך! און
מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה
השם, אינר אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג
באריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פּרעגנסט זיך נאָך אויף פּאַנקאָ-
נין (ניט ווי דו רופּסט דאָס אָן „פּראַנקאָני“), איז דאָס ניט קיין

„ער“ אין ניט קיין „זי“. ס'איז אזא קאפי, וואָס מע טרינקט דאָרט
קאווע און מע עסט מאַראָזשענע און מע מאַכט געשעפטען אויף
„לאַנדאָן“. לאָס איך דאָס פערמאָגען האַטש האַלב, וואָס דאָרט
ווערד געמאַכט אין איין טאָג!

ס'נ"ל.

X.

שיינהשיינדעל פון כתיגעווקע צו איהר מאן מנחם מענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאָלען אלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאַקריץ! וואָס געהט איהם אָפּ, איך בעט אַיך, קאָפּ-וועהטיג? ער האָט זיך עס אַביסעל צעהעצקעט! קיין אַדעס וויל ער מיך אַרויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאָגען אַדעס, פֿליה איך באַלד! הערסט דו, מענדעל, זאָלסט דיר אַרויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אַהינצו ניט פּערנאָרען, זיי רוהיג! מיין באַבע'ס באַבע איז דאָרטען קיינמאָל ניט געווען און האָט זיך בעגאנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בעד געהן. דו וועסט מיך ניט אַיינרעדען, מענדעל, אז איך זאָל דיר אוועקוואַרפען מיין טאַטע-מאַמע מיט אלע ליבע פּריינד און זיך אוועקלאָזען אין דעם וויסטען אַדעס, ברענגען זאָל עס דיר אויפ'ן פּייער! מענסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט, דיי ו אַדעס הויבט מיר נישט אָן צו געפּעלען. איך האָב עס פּיינט, איך ווייס ניט פאַר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אז דו בעדאַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספּערקויפען און מאַד כען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון אלע מיל-כינע מאַכלים איז דאָס בעסטע — אַ שטיקעל פּלייש...“ אַי, וואָס?

טאָמער האָסט דו זיך גענאָרט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער גאַמבעט (איך זאָג דיר פאַרט, אז ער איז אַ משוגע־נער!) לאָזט דיך ניט פּערקויפּען, פּערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באַבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן אַ פּולען פּנים, וואָס ער וועיז דיר דערצעהלען מלחמות! פּאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אַפּ, פּערקויף אויס, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פּערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו האָליען דאָרטען? נאָר גאָרניט, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּים אויך אַ ווערטח? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בליומע־זלאַטע; בליומע־זלאַטע, אזוי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייעניעהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פּערקויף און פּאַק זיך אין וועג אַריין. פּערגעס נאָר נישט אַ טויז געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַר מעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געווען אין אַדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציף אַ שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאָן אַריין, אַ ביסעל גלאָווואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פּערשטעהסט, און קום צו פּאַהרען אַהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָס איך זעהן, אז דו זאָלסט מיך ניט פּאַלגען, אַזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פּאַלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מחסימנרעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינהשיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאָ" איז אָנגעקומען, און ס'איז געוואָרען איין איבערקעהרעניש, זאל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויכער „וואַריאַציע", וואָס איך האָב אויף איהר אַרויסגעקוקט ווי אויף משיחין, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. ביסמאַרק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאַ-טער, — איז אין דער פּאָליטיקע געוואָרען אַ מהומה, מע ווייסט ניט וואָס סע טהוט זיך. „לאַנדאָן" איז טאַקי געוואָרען מיט נאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאַקי געפאלען אין שאול תחתיה אַריין, און ס'איז אַוועק אַ מורא'דיגער „בעס" ! וועסט דו דאָך פרעגען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאַלאַזשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאַלאַזשען" זענען ניט קיין „סטאַלאַזשען", קיינער וויל ניט נעמען, קיינער וויל ניט געבען — און רופ מיך קנאַקניסעל! און ווי אויף-צוילהכעים, האָב איך געשטעקט מיט מיינ סחורה אלץ ביי אַזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געוואָרען. הכלל, עס איז אַ שרפה, אַ מנפה, נאָר נישט צו דערקע-נען דעם פּלאַץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאַג פריהער! נו געה, זיי אַ נביא! אַלע לויפען אַרום, ווי די פּערל-

ס'מ'טע מייז; עפיט אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדערן אַלע שרייען „לאַנדאָן“! וואו איז מייז „לאַנדאָן“? געב מיר דאָס „לאַנדאָן דאָן“! „לאַנדאָן“, „לאַנדאָן“! נאָר ווער מיר „לאַנדאָן“? וואָס מיר „לאַנדאָן“? עס פליהען פעטש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפיץ — ס'איז, אַפנים, גאָר נישטאָ קיין „לאַנדאָן“ אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס'איז ביי טער און מינסטער, איך האָב אַוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פּערדיענסט, מיט'ן קרן, מיט'ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר אַיינגעקויפט, אַפילו די קאַפּאַטע זי שבת'דיגע אויסגעטהאָן און פּערזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אַרײַן אַהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרוי-עריגער לאַגע, וואָס איז אין לשעה, און אַהיים בענג איך אַזוי, אַז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איך פּערשעלט מיר דאָס געבויז הונדערט מאָל אַ טאַג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראַך בען אַ פּוס, איידער איך בין געקומען אַהער אין אַרעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום ווערדע נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס, און קיינער וועט זיך אַפילו ניט אַפּשטע-לען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט אַרום מיר, אַפּ געלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „דער כתר ילעו-קער בליכרעדער“, און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אַליין. זיי זאָגען, באַשר איך פּערשטעה ניט דאָס געשעפט, „לאַנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פּערשטעהן“. וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיי-נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געווען אַ געשטאַרבע-נער! הלאוי וואָלט איך טאַקי געשטאַרבען, איידער אַזעלכעס דער-לעבען! און ווי אויף-צור-להכעים, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אוי-הע-רען מיט זיין פּאָליטיקע: „האַ, זאָגט ער, האָב איך אַיך געזאָגט אַ בעס?“ — „וואָס קומט מיר אַרויס, זאָג איך, פון אַייער בעס, אַז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאַנדאָן?“ לאַכט ער און זאָגט

מיר: "ווער איז אייך שולדיג? די בערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט "לאַנדראָן", דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אַתרוגים" ... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אַדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פאַנקאַני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפּען אין דער וועלט אַרײַן! און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערע בריעה וועל איך דיר אַרויסשרײַבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה לאָז גאָר געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. אין גרים די קינדערלעך אַלע און שווער און שוועגער גאָר פּרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם - כענדעל.

ע י ק ר ש ל ח ת י . דאָ אין דעם אַדעס איז אַ מנהג, אז עמיצער דאַרף אַ גמילות-חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו אַ בעקאַנטען, ווי, לַמשל, ביי אונז אין כּתרילעווקע; נישט מחמת מע פּוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פּריעהר, אז יעדער נער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פּאַרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען אַ "לאַמד באַרד", וואָס גיט אַרויס געלד וויפּיעל דו ווילסט, אַבי נאָר דו ברענגסט אַ רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָואַר, און אַ בענקעל, און אַפּילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פּיהרען, גיט מען דיר אויך אַרויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפּאַר האָבען זיי אַ מעלה: פּריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פּריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט אַ "לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פּערקויפט אויס די איבערגעבליבענע נע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפּון אַ שען קערבעל. ווען איך בין איצטער ביי געלד, וואָלט איך געקאַנט אַ

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר
נאך מיט א סמיטשיק... נאָר געה מאַך! אָהן געלד זאָל מען נאָר
ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען
געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שריי-
בען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאַכען די קינדערלעך
זאָלען לעבען, און גרים שווער און שוועגער און אַלעמען בעזונדער
נאָר פריינדליך.

ה"נ" 5.

XII.

שיינדיגער פון כתיב־עווקע צו איהר טאן מנחם־ענדעל אין אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-
מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נארישער לעקיש, זעה וואס
דו האסט געטהאן! וועלכער רוח האט דיר גאר געטראגען קיין
ארעם? וואס האסט דו דארטען אנגעשמעקט אזעלכעס? געבראך-
טענע פויגעלעך האט זיך איהם פערגלוסט! „לאַנדאָן“! מאַראַזש-
נעווע! קובעבע מיט לאַקריין! האַסט דערהערט, אז מע זעצט דיר
אן אינ'ם „לאַנדאָן“ אַרײַן, פאַר וואָס זשע האַסט דו ניט געזעהן
בעצייטענס אַפּצוועקען אויף פּריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט
זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז אַ רב? אין
גאטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאַר אַ תּירוץ אולטימאָ-שמולטימאָ?
האַסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? ! אוי, אַזאַ-נאַומגליק!
דאָס האַרץ האַט מיר אָבער געזאָגט, אז פּונ'ם אדעם, ברענען זאָל
דאָס, וועט קיין גוטס ניט אַרויס! איך שרייב איהם: פּאַהר אַוועק,
מענדעל, טהו אַ שפּײַ אויף זיי מיט זייער „לאַנדאָן“, עס זאָל אויף
דעם קומען אַ חלירע, רבּונו של עולם! אַנטלויף, זאָג איך איהם,
אַנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאַמע: „אַרעמער דאָך, וואָס
קנאַקסט דו?“... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך
שײַנדיגער, אַז אַך און וועה איז מיר, ניט בלייב-
מע-זעלע. אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקײ אַ חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמד, אז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי, אז ער זאָל פֿי הַלַען, אז ער האָט אַ ווייב! נאָר געה, אז ס'איז ביי מיר אזאָ טבע, איך קאָן ניט זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע־זלאַטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַרײַנלעגען אַ מאַן אין דער ערד אַרײַן, אַזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאַטע'ן, ניט דער־האַרען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכה שטאַרבען, חכם איי־נער, ביזט דו אַ גרויסער נאַר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַק אַ מעשה אָנטהן? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצײכענט, אז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלד? שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אז ער הייסט ניט, היינט וואָס פֿילדערסט דו? אַ שענע רײַנע גפּרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אַדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פּערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידײַנע, מענדעל! גערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זון ומפרנס. קום צו פּאָהרען אַהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס“ און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס, — נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעה מיט'ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אַדעס, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספּאָהרען פון שטאָרט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פּיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאַקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאָל פון דעם ניט
בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען
דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל .

סוף פונ'ם ערשטען כרך.

פאפיערלעך

יעהופעצער בערוזע.

געשריבען אין יאָהר 1896.

פאפיערלעך

(יעהופעצער בערזע).

I.

מנחם מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדעל אין כתרילעווקע.
לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדעל שתחי'.
ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אדעם, אין
בין אין יעהופעץ (אויך אַ שענע שטאָדט, לאָס איך האָבען אזא
יאָהר!), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין
לופט, מיט קיין „לאַנדאָן“ — איך האָב שוין היינט, ברוך השם,
אַביסעל אַ לייטישער געשעפט אין האַנד, אַ קאַראַנטנע געשעפט,
אַ פּאַפּיער-געשעפט, דאָס הייסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך“
האַנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעד
הופעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, אַ גאַנצע מעשה,
און בעטען דיר, זאָלסט קיין פּאַראַיבעל ניט האָבען, וואָס איך
האָב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פשוט ניט
געווען וואָס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט,
אַמאָט פּאַהר איך אַהיים, און גאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עם האָט מיך געצויגען אַהיים, נאָר ס'איז, אַפּנים, מן השמים מיר אָננעצייכענט געוואָרען, אז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאַפּיערלעך“. איך שווער דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געזעסען אין וואַגאָן צו פּאַהרען קיין כּתּרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם אַיין אַדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פּאַהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פּרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדעלט מיט פּאַפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאַפּיערלעך? גיט ער מיר צו פּער-שטעהן, אז „פּאַפּיערלעך“ איז גיט קיין „לאַנדאָן“, וואָס הענגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק'ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאַפּיערלעך — דאָס איז אזא מיין געשעפט, וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּייטערבארג און אין וואַרשאָ. היינט האָט דאָס נאָך אַ מעלה: ס'איז אַ זאך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאַפען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאַנדאָן“, וואָס ס'איז נאָר אַ דמיון, אַ מיין חלום. היינט האָט ער מיר גענומען אָפּלויבען די שטאָרט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאַג אַריין: ס'איז נאָר לאַ זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט גיט אַוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אַדעסיטען פאַר איין יעהופּע-צער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פּאַרשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין אַ בעלן געווען, איך פּאַהר דאָך במילא פּאַרביי פּאַסטאָוו, וועל איך מיך אַראָפּהאַפען שוין קיין יעהופּעץ אויף אַ טשיקאָוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטען. און, ווי נאָט פּיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפען אַקוראַט אויף אזא צייט, וואָס עס געהט אַ מורא-דיגער בעס אויף פּאַפּיערלעך, און „פּרעמיעס“ פּער-קויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אַריינלעגען דאַרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך אַ שפּיעל טהון, אולי ירחם, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער וועל איך חאַפען פון אוי-בען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבער-שטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאַפּיערלעך“ האָבען זיך אַ הויב גע-טהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פּערקויפט מיט רוחים און גע-

קויפט א פאָר פרישע פרעמיעס, און האָב וויעדער געהאַפּט פון אוי-
בען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט
קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף
איך צאָהלען יענעם „פרעמיעס“, אַמעהר איך וועל מיר אַליין „אייני-
גאַזשירען“ מזומנ'ע „פאפיערלעך“! און בין אַוועק דורך אַ קאַני-
טאַר קיין פייטערבאַרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט אַ „פאַרטע-
פעל“ פון כל מאמינים שהוא: „פוטיוויל“ מיט „טראַנספּאַרט“,
מיט „וואַלגע“, מיט „מאַלצעווער“, וכדומה אַזעלכע אַקציעס, וואָס
הויבען זיך, און דאַנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך
האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אַם ירצה השם, אינ'ם
אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות.
לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען
די קינדערלעך אַלע און שווער און שוועגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ס - מ ע נ ד ע 5 .

ע י ק ר ש כ ח ת י . אַז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו
מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק , מחמת אין
יעהופּעץ טאַר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען
טאַג אויף „קרעשטשאַטעק“ ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט,
האַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה
„שפּעגעלאַנטען“ אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלעט אַ גאַנצע נאַכט
אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אַזוי איז דאָ דער
מנהג...). און גאַנץ פּריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך
בתוכם.

הַנ " 5 .

II.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו אַ בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאַנטע מיט די פיס; ס'איז נאָר אַ סברא, אז איך וועל דאַרפען אַ „רעפּעראַציע“, אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאָפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקור מען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר אַרויס אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אַהיים, נעמסט דו און פאָהרסט אַראָפּ קיין יעהופּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיר בעגראָבען אַ לעבעדיגען? היינט דער בוין! די חרפה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: „שנייג די נאָז, שמיר דאָס פנים“... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ געד מיינט, אז דאָס שענע „לאַנדראָן“ האָט שוין יאָ איינגענומען אַ מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קור מען אַהיים האָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער, וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? אַ נייער חלום, אַ וויסטער, אַ פינד סטערער „יעהופּעץ“! „פאפיערלעך“! נאָ דיר אַזאַ מאַשאַומתן!

אירען זאלען נאָר האַנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער! ... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פאָטער, האַרציגער געטריי-ער! צי דו ביזט חלילה משוגע, צי איך בין ניט ביי אַלע געדאַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאַפּיערלעך“... „פּייטערבאַרג“... „קרעשטשאַטעק“... „פּאַרטעפּעל“... עפּים אַ קליפּה, אַ ניט-נוטער האָט זיך אין איהם אַריינגעהאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסבילען און מיט די וויבער אינאיינעם... וואָס טהוּסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פּאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאָהר שוין בעסער אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב-אַהרן'ס, און לאָס איך האָטש ניט וויסען וואו דיין געבייז איז אַהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יאָ בעשערט צו בלייבען אין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אַזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפּה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אַזוי גע-שטראָפּט, אַז איך מוז נאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אַז מע האָט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פּייג ניט שטעלען“... אַניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אַראָפּגעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אַראָפּגע-בראַכט אַהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אַז אַ ווייב איז אַ ווייב! אַי וואָס, איך האָפּ זיך אַרויס אַ מאָל מיט אַ האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאַטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „אַ שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פּערלאָשען“... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפּען, מע זאָל תמיד האָרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — זאָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפיערלעך איז
ניט, ווי דו מיינסט, טאָקי פאפיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אזוי
פאפיער, מיינען מיינט מען גאָר אַקציעס, פייטערבאָרגער אַקציעס,
למשל: "פוטיוויל", "טראַנספאָרט", "וואָלגע", מאַלצעווער"
וכדומה. דאָס זענען אַזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס אַרבייטען זיך
דאָרטען אַיזענבאָהנען אויף אַקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט אַרויס
אַקציעס אויף אַ הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום
מע גיט "דעווענדענט"; וואָס מעהר "דעווענדענט", איז אַלץ בער
סער. נאָר כפי אַזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר'ן יאָהר, וואָס
פאַר אַ "דעווענדענט" מע וועט אַרויסגעבען, לכן געהט מען בלינד
און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערט אַ "האַס", דאָס
הייסט, פאפיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך
בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי קליינע מענשעלעך,
מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פּלוצים מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען,
געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאָטשעס אין בויבע־
ריק, מע פּאָהרט זיך באַדען קיין אויסלאַמד, זייערע דאַמעס געהען
אַיינגעטונקען אין גאָלד און אין סאַמעט, די קינדער פּאָהרען אַרום
אויף לעסעפּעדען, אין שטוב האַלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פראנצויזיש און מע שפיעלט פיאנע, מע עסט איינגעמאכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממוזר, ס'איז חי נעלעכט און איין עק, און אלץ פון די „פאפיערלעך“! אז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק“: פֿול און פֿיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פֿון די קאַנטאַרען טרייבט מען, און אויף דער גאָס לאָזט מען ניט שמעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פֿריהער — איז הושך! הושך! אַט איז היינט אָנגעקומען פֿון פֿייטערבאַרג „פּוטיוויל“ הונדערט אַכט און זעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל“? צי, למשל, „מאַלצעווער“, זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־ צעהן הונדערט פּופּציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעווער“? אז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס אַרויף! אויף מיין „פּוטיוויל“, ברוך השם, שמעהט מיר איצטער צו פּערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אזוי לאָנג שמייסט מען זיי, ווי לאָנג איך וועל זיי פּערקויפען! אַדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק״ן שטיקלעך „פּוטיוויל“ מיט אַ פינף „מאַלצעווער“ מיט נאָך אַביסעל „וואָלגע“, און אז נאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אַביסעל „טראַנספּאַרט“, מחמת מע שרייבט פֿון פֿייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאַרט“! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאַרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעל־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאַרט“? דאָ, אז אַ איד בעגעגענט זיך מיט אַ אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראַנספּאַרט“? קומסט אַריין אין אַ רעסטאָ־ראַציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאַרט“? געהסט דו דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאַרט“? הכלל, יעהופּעז איז טאָקי אַ מקום פֿרנסה. אַלע שפּענעלירען, אַלע וואַכ־סען, אַלע פּערדיענען געלד, און איך אויך בתּוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות.

לעת-עתה לאָ גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלע-
מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פרענסט, וואָס טהו איך ביי-
נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אַז יעהופּעץ
איז אַ שטאַרט, וואָס אַ איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען אַ „פּער-
וועגעלדיע“. אַז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאַרטעפּעל“ און
וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אַריינטראָגען „געלדיע“,
וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת-עתה מוז
מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בוי-
בעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס. פאַרהאַן אַ סך
דאַטשניקעס. די דאַטשניקעס לויפּען, לויף איך אויך — היינט פּער-
שטעהסט דו שוין?

חנ"ל .

IV.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם'מענדעל אין יערופען.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוה"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האט זיך געטראפן איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה'הערשעלי האט איינגעשלאנגען א קאפיקע! איך בין געקומען פונ'ם מארק, פרייטאג איז דאס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צא-פעלדיגע, זיך נאך געווארפען, און דאס קינד שרייט, ווערר צע-ריסען! איך שלאג דאס, איך הרגע דאס — עם האלט אין איין שרייען! „וואס ווילסט דו? שלים-מול! באשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאפיקע! נא דיר בויכוועהטיג!“ קוים מיט צרות אנשוויגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א האפ: „משה'הערשעלי! וואו איז די קאפיקע?“ „ניטא טאפעטע!“ — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלאנגען? א צרה איז מיר! א שלאק איז מיר! איך נעם דאס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה'הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דינע ביינדעלעך! זאג, וואו האסט דו אהינגעטהאן די קאפיקע?“ איך טרייסעל איהם, איך שלאג איהם, קנייפ איהם, מאך איהם ברוין און בלוין — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האס טאפעטע, האס!“ בקיצור, איך האב איהם געבראכט צום דאקטאר, האט ער געהייסען

מע זאָל איהם געבען קארטאָפֿלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד געבאָך געמוטשעט, געשטאָפֿט מיט גוואָלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קארטאָפֿלים, נאָר קארטאָפֿלים. — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פֿון מיין קינד! ערשט אויפֿן דריטען טאָג, איך נעם אויפֿראַמען די שטוב, איך טהו אַ קוק אין בעט אונז טערז'ן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אזוי וויי סען פֿון זייער געזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נאָ דיך נאָך, טאָמער איז קאָרג, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ רעשטעל צו די צרות“... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שרים, און ער, דער גאָלדשפינער, גאַרנישט, פֿליהט אַרום פֿון אַדעס קיין יעהופּעץ, פֿון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? אַ גדולה אויף איהם, אַ היץ: „פּאַפּיער לעך!“ „טראַנספּאָרטען!“ „פּאָרטעפּעלען!“ האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קאָן ווערען אין איין שמע-ישראל אַ נגיד! „איין איינערדע-ניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פֿון אַ קרענק“... נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעווענדענט, מעדעווענט“ — ס'איז ווערטה איין אויסגעלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אַז מע ליעגט אַריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס אַ קרענק“... פּערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט אַ מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אַם ירצה השם אין ניכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פּרישקייט, וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען“ מיט דיינע „שמאַלצעווער“, ווי אין דעם אַדעסער „לאַנדאָן“; אין כּשוף און אין שרעטלעך גלויב איך שוין אַ סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאָרטעפּעלען“. אוי, אַ הונד זאָל אויפּעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך אַ שטיקעל דעה ביי זיי-ערע מאַנען, מישען זיך אַריין אַמאָל מיט אַ וואָרט, טהוען אַ גע-שריי, אַ הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אזוי ווי איך דארף מיט איהם געהן מיט ווייכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום וואָרט, צי אויסשעלטען אמאָל פאַר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאַר דיר, אז איך דארף נאָך פאַר איטליכען בעוונדער מאַכען אַ פרייליך פנים, ווי זאָגט די מאַמע: „א קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן“... נאָר גוואַלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאַנג צאַנקען און צאַנקען שטיר-לערהייר, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי אַ ליכט מיינע שונאים, אָדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאַטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאָלען ווערען אַלע דיינע יעהופּעצער קנאַקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל פונ'ם טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

שא, בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט שוין אויף זיך אַ נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפגעברענט געוואָרען, ארויס ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפעניש — שונאים האָבען איהם גע'מסר'ט: אזוי ווי ס'איז ביי איהם געווען „געסטרעכעוועט“ אַלסדינג דריי מאָל אזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש“. האָט מען איהם געריר-פען צום סליעדאָוואַטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן אַ דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אז ער איז יענע נאַכט גאָר ניט געווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאַטקע איז פאַר שרעק געלעגען געוואָרען און גע-האַט אַ זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם-מנדל פון יעהופעז צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בכו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין וואַרשאָ. וועסט
דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באלד אז איך זיין אין יעד
הופעץ און האַנדעל מיט פייטערבאָרג, היינט ווי קום איך קיין
וואַרשאָ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאָ איז
איך אַ שטאָרט! וואַרשאָ האָט איך פאפיערלעך, און נאָך וואָסער
רע פאפיערלעך! אויף וואַרשאָ זענען שפעגעלאַנטען גליקליך גע-
וואָרען! וואַרשאָ איז ניט פייטערבאָרג; וואַרשאָ שמייסט מיט
הונדערטערס! וואַרשאָ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט
אויף „לילעפוטען“ פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו,
פרעג איך דיר, געה זעץ זיך אַנידער און קויף ניט אזא פאפיערעל!
צי, למשל, „וועגעלעך“. געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט אַ וואָך
דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט?
צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין,
דאָכט מיר, אַ רוצח, מע זאל ניט אַוועקגעהן קויפען קיין „וועגע-
לעך“! היינט האָט דיר וואַרשאָ גלאַט אַ מעלה: זי פאָדערט נישט
קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „רעפּאָ“. דו ווילסט האָ-
בען „לילעפוטען“, „וועגעלעך“? צאָהל איבער אַ פאָר הונדערט
רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר אַ „פרעמיע“ אויף „אולטימאָ“:

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביי ראשי-חודש. עס וועט קומען ראשי-חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פאפיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דיך לאָזען ווארטען אויף ראשי-חודש? דערויף האָט דאָך גאָט. עשאפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאס: „אפשר האָט איהר „לילעפוטען“? אפשר האָט איהר „וועגעלעך“?“ אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי געבען דיר עפּיס „פון אויבען“ און נאָרען-אויס ביי דיר דיינע פאפיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגע-טשעפעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאָסיאָדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לי-לעפוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפונען דעם אָרט, וואו אויס-צונאָרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!“ הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פאַרט אויסגע-נאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפוטלעך“ מיט די פינף „וועגעלעך“. נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט“, איך האָב „אָריבערגעשמיסען“, און צו גאָט אַ האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, האַפּען אַ פּוֹן-אוי-בען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין-הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאַרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין אַ מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ“ אין וואַרשאַ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פאַרטעפל“, דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פאַרהאָן, קיין עין-הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס אַ גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געהאַפּט אַ פאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינאָם אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאָר פריינד-
ליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מיר מבח בערעל
דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע
כתרילעווקער פרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאַנד-
לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופעז קאָן זיך שוין אזא מעשה
נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עינד־הרע,
זעהר גוט; והשנית, אז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שרפה, לעשט
מען דאָ גאָר אנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען,
לויפט שוין די קאָמאָנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין
פייער אַרײַן און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמעגט
זיך פּערגינען אָנקוקען אין יעהופעז אַ שרפה!

הַנ"ל .

VI.

שיינדישיינדעל פון כתיילעוועק צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האָלט, אז דו ביזט שוין חלילה פאַרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באַלד אָנ־הויבען לויפען אין די גאַסען. קאַרג פאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אַדעס, אין יעהופעץ, אין בויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשאַ זאָל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אַמאָל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאַנדאָן“, און היינט האַנדעלט ער מיט אַלטע פיר־קאוועס, אָפגעשלאָגענע הושענות, עפּים „פּאַפּיערלעך“, „פּאַרטעפּע־לען“, „וועלעך“, „פּיפּערנאַטערס“, וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אַזש אין וואַרשאַ, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען אַ חכם, וואָס זאָל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאָג דאָס, טאָג דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפ־געקאַכט אַ קינד מיט זוּדיג וואַסער פון אַ דורכשלאַג. אַ גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאַנצען קעפעל, ווי זאָגט די מאַמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!“... און ער—גאַרניט, שפּאַציערט דאָרט

ארום אויף שרפות, א גרולה אויף איהם : יעהופעץ ברענט, פער-
 ברענט און פער'שרפה'ט זאל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאָ און
 מיט פייטערבאָרג אינאיינעם, ליעבער גאָט ! ווער עס האָט נאָר
 גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ-
 געהן די גאָס אַפילו ? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער : „אַט
 געהט זי, מנחם-מענדעל'ס פלוניט'טע פון יעהופעץ !“ א שענער נאָ-
 מען, אז אָך און וועה איז מיר ! לעבען זאל טאָקי די מאַמע מיינע,
 זי טענה'ט איינס : „א מאַן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אַפלאָזען אויף
 קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפענער,
 זענען די שפענער — שפענער... איך האָב, זאָגט זי, פריהער גע-
 וואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט אַרויס ; א געלד-
 שרוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען : חזיר,
 האָסט געלד ? זוי מיין מחותן !... א שמאַליץ-גרוב, זאָגט זי, די
 שמאַליץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער, נרויולעך, זאָגט זי,
 וואָלט איך איהם געשריבען ? פון קדחת וואָלט איך איהם געשרי-
 בען ! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם ניט
 מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב
 אַראָפגעבראַכט אַהיים ! אויף א קאָטשערע !... זאָג אפּשר, אז זי
 איז אומגערעכט ? נאָר וואָס זאל איך טהון, אז איך בין, מישטיינכ
 געזאָגט, אזא ציעג, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע
 וויל פועלט מען ביי מיר ! איין אַנדערע אויף מיין אָרט, למשל,
 ב ל י מ ע - ז א ט ע , וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופעץ
 ביי אַלע רכנים און דיינים, דיך אַנגעפאלען אין גאָס און געגעבען
 דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אַפילו,
 צי דו הייסט מנחם-מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פיפערנאָך
 טערס... מאַהל דיר, דיינע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען, וואָס
 דו האַפסט דאָרטען, זעהט מען שוין אַרויס פון די מתנות, וואָס דו
 שיקסט מיר איבער פון יעהופעץ ; די דימענטען מיט די באַרליאָנ-
 טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפטע קאָלדרעס,
 א קלייניקייט ? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינס פון די ביידע: אָדער
 קום צו פאָהרען וואָס גיכער אַהיים און זיי אַ מענש גלייך מיט אַלע-
 מען, אָדער לאָז קומען אַ מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און
 לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל

VII.

מנחם-ענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינהשיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה ההכמה הצנועה מרת שיינהשיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאַרגען טייער. „ווע-געלעך“ האָבען זיך אַ רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפוטען“ שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאלבענטויענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקוי-פען, ווייל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז גאָר אַ סברא, אז „אויסלאַמד“ האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאָפיערלעך. מע מאַכט אַ „כענדעקאָט“, דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק. נישט איבערלאָזען אפילו אויף אַ רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאָר וואָס? גאַנץ פשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיר, איז היינט פאָרהאָן ביי דער וועלט אָהן אַ שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פריצענט איז בזיל הזול — פייער-פייה לשנה איז פאָר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראַגט נאָר צעהן-פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי אַ גליק! און וואָס דו זאָסט „לילעפוטען“ (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פּיפערנאָ-טערס“), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מיין פאָפיער-

רעל פון א פאבריקע, וואָס מע אַרבייט דאָרטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעווענדענט“. די אייזענבאהנען זענען אין סימ-ביר, די פאפיערלעך זענען אין וואַרשאָ, און די קונים זענען אין יעהופּעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך“, מיט „פוטיוויל“ און מיט „טראַנספּאָרט“. נאָר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער אַ טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַ-כען אַקוראַט, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל, עס פער-גלויסט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט“; געהסט דו אַרײַן אין אַ קאַנטאָר, טראַגסט אַרײַן אין קאַסע עטליכע קערבלעך אַ „דעפּאָ“, און דו הייסט דיר פערשרייבען אַביסעל סחורה, און מע גיט דיר אַרויס אַ ברוינעל, אז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל „טראַנספּאָרט“, אויף אַזאַ און אַזאַ מקח מיט אַזאַ און אַזאַ „דעפּאָ“, און באַס היליגה עס פאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראַגען נאָך געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אַזוי גיך פאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעדאַרף ניט צוטראַגען קיין געלד; אַדרבה, עס הויבט זיך גאָר אויף! אַט אַזוי אַרבייט איך כסדר און מאַך, ברוד השם, הלאַזי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאַנען אַפרייסען אויף אַ פאַר טאַג, וואָלט איך זיך אַראָפּגעחאַפט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אַרײַנגעטראַגען „געלדיע“; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין גע-וונד, ביי-טאַג אַ יעהופּע-צער און ביי-נאַכט אַ בויבעריקער. אַלע מעקלערס זענען היינט גע-וואָרען „קופּציס“. זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאַמעס זייערע מיט די דימענטען און באַרליאַנטען — איך האָב מיך צעפּרעגט, וואו קויפט מע דאָ באַרליאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגען דאָרטען אַ פאַר זאַכען, זאָג איך דיר, אז ניט נאָר ביי אַיך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען אַ רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס כּמציור. אַם ריצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה זאָל נאַט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואָס איך האַנדעל מיט פּאַפּיערלעך? בראַצקי האַנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך געה קויפען פּאַפּיערלעך, בעדאַרף איך פּריהער אויסרעכענען ווי פיעל מיינ מאַגען קאָן פּערדייען, און בראַצקי, אז ער טהוט אַ קויף פּאַפּיערלעך, קויפט ער מיט אַ מאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראַצקין? יענער, אז ער פּאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש-טשאַטעק“, און אַלע אידען נעמען אַראָפּ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, ווען איך ווער אַמאָל אַ בראַצקי! ... אז גאָט וויל, נאַרעלע...

הנ"ל .

VIII.

שיינהיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן טנהם'מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־
מיענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א
חזיר'שען עק, זאגט די מאמע, קאן מען קיין שטריימעל ניט מאך
כען...“ איך שמועס עם קעגען דיין שענער שוועגערין, קעגען דיין
יענטלען טאקי, ברענען זאל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב
יענע וואך און לאזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאדט,
אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האסט דו, ניט דערלעבען
וועט זי דאס, אוועקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואנען, זאגט
זי, האט זי דאס גענומען? שרה־נחמה האט געהערט פון לייזר
הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האט אליין געזעהן ביי
משה־שמואל'ן א בריוועל, וואס מאיר־מאטעל שרייבט איהם פון
אמעריקע. לויף איך דאך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאס
בריוועל? פרעגט ער מיך: וואסער בריוועל? זאג איך: וואס
מאיר־מאטעל שרייבט איך פון אמעריקע. זאגט ער: ווער האט
איך געזאגט? זאג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאגט ער: ווי האט
איך געקאנט זאגען אט דער שקרן, אט דער בזבן אזא מעשה, אז
איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאהר? לויף איך דאך
אוועק פון דארטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעיושעטען קאפ.
לאזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאר נישטא אין כתרילעווקע
שוין די דריטע וואך. פליה איך דאך פון דארטען אוועק מסתמא צו

לייזיהערשקע-אברהמים און געב איהם אַוועק אַ פּאַרציע, ווי עס געהר צו זיין, לַמַּאי הָאֵט ער דערצעהלט שרה-נחמה'ן אזא פּוּמון מיט אַ בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי אַ משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לַאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז דאָס הָאֵט זי טאַקי אַליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפּרה זאָל זי זיין פּאַר אונז ביידען, אויסגעטראַכט פּוּנים קאַפּ. אַ הוֹלטיקע קאַן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאַפּ אַריין אוראי וואָס איך שרייב דיר, אַז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דינע יע-הופּעצער דאַמעס, צע'דמ'ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע באַרליאַנטען! הערסט דו, מענרעל! איך קאַן ניט הערען זייער נאָמען אַפּילו, אַזוי פּינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אַפּילו די מתנה דינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּיס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אַזעלכעס, וואָס מע טראַגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פּערגלייכען צו עמיצען, לַאָזען זיי דיר זיין מיין כּפּרה היינטיגען טאַג! נאָר לַאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאַקי עפּיס פּון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאַפּיער, ווי זאָגט די מאַמע: „ווינציגער מיט אַ וואָרט, מעהר מיט אַ ביסען“... וואָס טויג דיר אַפּלעגען אויף מאַרנען, נאַרעלע? ביי אַזאַ געשעפט, אַז מע רייסט נישט אַפּ מיט גוואַלד, הָאֵט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אַליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פּאַר אַ לינגער, נאָר דערפּאַר וויל אַלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פּיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אַז ס'איז תּורת לַאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראַצ-קי'ן? הָאֵסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאַשעט? מע גיט דיר פּאַר דינע פּאַפּיערלעך עפּיס געלד — נעם! וואָס מאַכסט דו אָנ-שטעלען? די אַדעסער שאַרלאַטאַנעס האָבען געטראַפּען צו דיר קיין בויבעריק אַזש, געוואַלט אויסנאַרען ביי דיר דעם טייערען אָנ-טיק? — מיט מזל ברכה! פּאַר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאַמע

מיינע: „חאָפּ אויס די יאַרמעלקע מיט נים און אַנטלויף...“ נאָך געה רעד מיט אַ משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פּער-וואָלט ווערען אַ קופּעץ, און נאָך אַ וואַסילקאָווער דערצו! ער ווייסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראַסקאַש! וואָס איז דיר עפּים געפּעלען געוואָרען וואַסילקאָוו? נאָך וואָס איז דאָס חידוש: אַז ביי-טאָג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי-נאַכט אַ בויער-קער, און געהן געהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשאַ, מעג מען שוין זיין נישט נאָך אַ וואַסילקאָווער נכתב — אַפּילו פּון האַצער פּלאַץ. מענדעל, זעה נאָך, אַז פּון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפּען חלילה אַרויסשיקען פּון דאַנען נאָך אַ מאָל אויף דער הוצאָה. ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באַמת געטרייע פּרוי שיינה-שיינדעל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען אַ בשורה, און נישט קיין פּרויליכע: דיין ברודער בערעל-בנימין איז געבליבען איין אַלמן... שוין אַז דער בריעף איז געווען פּער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז נעזאָגט, אַז יענטעל איז געשטאַרבען. פּון אַ קינד פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט אַ צוויילינג. דאָס צוויילינג לעבט, און זי איז געשטאַרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „נאָט איז אַ גרויסער צו-לחכעים'ניק"... לאַז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פּון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער-ווידער, לאַז זי מיר מוחל זיין, נאָך אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אַהרען, אַז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לעך, איינס קלענער פּונ'ם אַנדער רען? ביי דער לוויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אַזוי אָנגעוויינט, אַז איך בין קוים געקומען אַ לעבעדיגע אַהיים. ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע דערמאַנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם-מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, ראָם הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר אַ פאַסקודנע שלאַפּקייט: איך בין געפאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער-קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אַביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאנצע וואָך, אז איך וועל אַראָפּ פון זינען: אַ קלייניגקייט, אַכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען-איבערמאָרגען פאַהר איך שוין געוויס אין שטאָרט אַריין. דערווייל שרייב איך דיר אַ ברוועל, עס ווילט זיך מיר אַביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אַגב דיר געבען אַ ריכטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פּלֹטעווע“, אז איך בין חלילה פּערדרעהט אָדער איך בין גענאָרט. מיין „פּאָר טעפעל“ בעשטעהט אַצינד סך-הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פּוטיוויל“, הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט“, פינף „מאַלצעווער“, פינף „לילעפּוטלעך“ און פינף „וועגעלעך“, אַ הויז „פּרעמיעס“. מילא, „פּוטיוויל“ און „טראַנספּאָרט“ איז ביי מיר פּערקויפט אויף שפּעטער (מיט אַ דרייערעל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאך גע-
וויס — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאך אלע
הוצאות א רובעל פיערפינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פאָר
צעהנדליג „האַסלעך“ אויף „פּוטיוויל“ און אויף „מאַלצעווער“, פּר-
מאָ בריוועלעך, — רעכען איך האַפען אויף זיי אויך א רובעל זיעבע-
צעהן־אַכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי-
זענד רובעל. אויף די פינף „מאַלצעווער“ מזומן רעכען איך אויף
טרופות פיער טויזענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפה,
א בויון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען,
צוויי טויזענד רובעל א שטיק, האָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצ-
טע טעג א קאפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי
א מאַניפּאָרגעלע פון די פייטערבאַרגער „בלאַנקיסמען“, בכדי זיי
זאָלען זיך קאַנען „אַפּדעקען“! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע-
געל: איך מיינ די „לילעפּוטלעך“ מיט די „וועגעלעך“; דאָ איז
א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימאָ“ האָבען מיר נאָך אזוי
גרויס ווי אַכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די „לילעפּוטלעך“ הויבען
זיך אויף הונדערט רובעל א טאָג, האָסט דו א קיימאָלן פון אַכט-
צעהן מאָל הונדערט גע'כפּליט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פּונקט
גייען טויזענד רובעל. און די „וועגעלעך“? זיי שפּרינגען דאָך אויף
ק"ן רובעל א טאָג, — האָסט דו אַכטצעהן מאָל ק"ן גע'כפּליט אויף
פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט
רובעל? היינט וואו איז עפּים „וואָלגע“? „דניעפּר“? „דאָן“? און
שאַר ירקות? הכלל, גאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט,
נאָר איך רעכען אַלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: „קאַרטאָזש“,
„גנבה'זש“ אַרום און אַרום, — קרוב צו פּערציג־פּופּציג טויזענד!
השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימאָ“ זאָל נאָר אָפּלויפען גלאַט,
וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען“ אלע מיינע פּאפּיערלעך און
וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט“, דאָס הייסט,
איך וועל געהן „אַי־אַי־בעס“, ווערען א מוכר אויף אַלסדינג, און וועל
פּערדיענען געלד אויף דער „לינקער זייט“; נאָכדעם וועל איך

מיך אַ וואָרף טוהן צוריק „אַל־אַהאַס“ און וויעדער אַ מאָל האַפּען
 אַ גראָבס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די
 פּופּציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש
 אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער, ביז אַ מי"ו
 ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאַרעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטיק, אַ
 בראַצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראַצקי? אַ בשר־ודם, וואָס
 עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אַליין געוועהן, איך
 זאָל אזוי זעהען אַלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט גאָר קיין יסורים
 ניט האָבען, זונתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער
 שפּעגעלאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אזאַ חריף, אז מע
 קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישקשה, מיט אַיין עצה; מיט גאָטס
 הילף, איך פּערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט
 און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאוי
 חניקים? פּארהאַן ביי אונז אַ שפּעגעלאַנט, חניקים רופּט מען איהם,
 זעהר אַ הייסער שפּעגעלאַנט און אַ מורא'דיגער קאָרטענשפּיעלער;
 ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער
 אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפּען מיט איהם אַ מעשה ערשט יענע
 וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלומ'ט אַ שלעכטע קאָרט, --
 אַ סימן אויף אַ „בעס“ — איז ער אַוועק קיין פּייטערבאָרג און קיין
 וואַרשאָ און האָט אָפּגעשניטען אין אַיין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע-
 פּעל“; אַודאי רייסט ער איצט נעבאָך אויף זיך די האָר! אַ מצוה
 אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין
 אַרויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, געוואָהר ווערען די קורסען. איך
 האָב מיך בעשלאָסען, תיכּף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אַריין,
 זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראַש“ מיט די באַרליאַנטענע
 אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען צייט, האַפּ איך מיך
 אַראָפּ אויף „פּאָדאָל“ אַיינקויפּען דיר אַביסעל וועש, טישטיכער,
 האַנטטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּים אין בעל-
 הבתישקייט אַריין, נישט ווי דו זאָנסט, אז איך האָב דיך חלילה
 פּערנעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיזור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריעה וועל איך דיר ארויס-
שרייבען אלסדינג באריכות. לעת-עתה זאל גאט געבען מיט געזונד
און מיט הצלחה. קוש די קינדער און גים שווער אין שוויגענער
און אלעמען בעזונדער גאר פריינדליך. און בערעל-בנימיניען זאלסט
דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום
קע". אין "אקע" אדער גאר אין "טערטעל-מערטעל".

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

ע י ק ר ש כ ה ת י . וואס דו שרייבסט מיר מכה וואסיל-
מאוו, האסט דו, אפנים, גארנישט פערשטאנען, וואס איך מיינ.
אזוי ווי מחמת איך טאר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קור
פעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סידען מען איז פריהער
האָטש א האַלב יאהר א וואַסילקאָווער נכתב. און קוים ווער איך
א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פאָדאל און נעם
דיך אַרויס אַהערצו מיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואָס
דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאַר, ווייל
דו קענסט נאָך נישט די שטאָרט מיט די היגע מענשען; מילא די
שטאָרט אַליין, שמועסט מען נישט — ס'איז א צאָצקעלע, און די
מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; ווייס איך, ווי
קומט דאָס צו אַדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד,
אזוי צוגעלאַזט, סאָי די מאַנסבילען, סאָי די נקבות... איין שטיקעל
חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די
נאָכט — נעמט מען זיך צו דער אַרבייט און מע זיצט אַוועק ביז
טאָג און מע שרייט: "פאַס!" די גרויסע שפיעלען אין אַזא שפיעל,
וואָס הייסט "פרעפּעראַנץ", און די קליינע שפיעלען אין "סטוקעל-
קע". אין "אקע" אדער גאר אין "טערטעל-מערטעל".

ה נ " 5 .

X.

שיינה-שיינדעל פון כתיילעווקע צו איהר מאז מנחם-מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-
מענדעל נ"י.

ער שט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאלסט גאר
נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל-טוב:
דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל-בנימין, האט שוין חתונה גע-
האט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האט קיין צייט ניט
געהאט צו ווארטען אפילו גאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועק-
געפאהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואנען מע בעציהט אויף דער גאנ-
צער וועלט שטיפמאמעס, און האט אראפגעבראכט פאר זיינע קינד-
דער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאהר נייענצעהן! אזא
יאהר, אזא מזל אויף אלע מאנסבילען, וואס פאר א פנים דאס האט!
ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „בעסער זאלען מיר בלייבען נאך
איך אלמנות, איידער איהר זאלט מאכען אונזערע קינדער פאר
יתומים!“... איך שטעל מיר פאר דינע טרערען, מענדעל, ווען דו
זאלסט מיר, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאלען
דאס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואלטען דיך בעפאלען, ווי די
ביענען, איין אויסחאפעניש וואלט אויף דיר געקומען נאך פאר
שליש! עס וואלט געווען ביי דיר, ווי די מאמע זאגט: „א כשר'ער
טאפ מיט א כשר'ען לעפעל“. וואלט שוין דעמאלט געקאנט בליי-
בען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט. זאגסט דו, מענדעל?

קנאק! פליה! שפרינג אין פייער! איך וועל צו דיר נישט פאָהר
 רען, איך זאָל וויסען, אז דו ליגסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און
 דייע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאָרג וואָס. ערשטענס,
 ביזט דו מיינער מיט די פופציג טויזענד, אזוי ווי אָהן די פופציג
 טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דייע פופציג טויזענד
 אַ ממש, פונקט ווי אַ שמעק טאָבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כל זמן
 דאָס געלד איז אויבֿן פּאָפּיער, איז דאָס פּאָפּיער“... איך וועל דיר
 זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביר איבערצופּעהר
 לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען
 דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע'נער, אָדער אַ גזלן,
 אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט
 און צוואַנציג יאָהר און אויף דייע קינדער. עס געפּעלט מיר, ווי
 ער האָדעוועט מיך מיט „זאָוטריקלעך“: מ אָ ר ג ע ן וועט ער
 זיין ביי'ם גאָלדוואַרגער, מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפּען וועט —
 אלץ אויף מאָרגען. נאר איינער! פאר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר-
 גען! דו קוויב בעסער היינט. רייס אָפּ, האָפּ אַריין, עס וועט זיין
 גלייך ווי געפונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין,
 זאָגט גאָנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות,
 טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער
 מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תּכּריכּים“...
 איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פּיהלען
 אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זען איך מיך אויף און פּאָהר, אם
 ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אַהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט
 מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר-
 טען זיין אומערום, איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אַנטלויפּען פּון
 דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס וווינט דיר פּון טיעפען
 האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינהיינדעל.

XI.

מנחם-מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת ב ין א יך ד יר מו ד יע, א ז א יך ב ין ב ר וך ה ש ם ב קו
 ה ח י י ם ו ה ש ל ם. ה ש ם י ת ב ר ך ז אָל ה ע ל ך ע ן, מ ע ז אָל ת מ יד ה אָר כ ע ן
 א י י ן ם פ ן ל ם אַנ ד ע ר ע ן נ אָר גו ט ם מ יט ב שו רות טו בות, י שו עות
 ו נח מות — אָמ ן.

ו ה ש נ י ת ז יי ווי סע ן, א ז ע ם ט הו ט ז יך חו שך ! ה י י נו, ע ם א יז
 אַנ גע קו מ ע ן פ ן פ י י ט ע ר ב אָר ג א ז ע ל כ ע קו ר ס ע ן, א ז ס' א יז א ונו אַל ע-
 מ ע ן פ י י נ ס ט ע ר ג ע ו ו אָר ע ן א ין ד י א ו י ג ע ן ! ו ו י א דו נ ע ר ה אָט ד אָ ם א ונו
 ד ע ר ש ל אָנ ג ע ן, ו ו י א ב אָמ ב ע ! ע ם א יז ג ע ו ו אָר ע ן פ י י נ ס ט ע ר א ין אַל ע
 ק אַנ ט אָר ע ן, ע ר ד-צ י ט ע ר נ י ש א ו י ף „ק ר ע ש ט ש אַט ע ק“ ! א ון ת י כ ף נ אָך
 פ י י ט ע ר ב אָר ג ה אָט א ו יך ו ו אַר ש אָ ג ע ג ע ב ע ן א ז ע ן א י ה ר ע קו ר ס ע ן !
 ס' א יז ג ע ו ו אָר ע ן א לױפ ע ר י י, א ב ה ל ה, א פ ח ד, א מ הו מ ה ! ד י ש פ ע ר
 ג ע ל אַנ ט ע ן ז ע נ ע ן ז יך צ ע ל אָפ ע ן, א ו י ס ג ע ט ר י ק ע נ ט ג ע ו ו אָר ע ן, א ון א יך
 א ו יך ב תו כ ם. א ו י ם ב ע ר ז ע ! ד י ק אַנ ט אָר ע ן ז ע נ ע ן ג ע ב ל י ב ע ן פו ס ט,
 ד י ב אַנ ק י ר ע ן פ ע ר ז אָר ג ט, ס' א יז חו ר ב ן ב י ת-ה מ ק ד ש ! ש ט ע ל ד יר
 פ אָר, ז ו ג ת י ה י ק ר ה, א ז ד י „מ אַל צ ע ו ו ע ר“, ו ו אָ ם א יך ה אָב ז יי ג ע ר ע-
 כ ע נ ט א ו י ף ט ר פו ת צו ו י י טו י ז ע נ ד ק ע ר ב ל ע ך, ה אָב ע ן ז יך מ י י ש ב ג ע-
 ו ע ן א ון ה אָב ע ן ז יך אַר אָפ ג ע ר ו ק ט ב יז נ י ע נ ה ו נ ד ע ר ט פו פ צ י ג ! צ י,
 ל מ ש ל, „פּו ט י ו ו י ל“ : ג י כ ע ר ו ו אָל ט א יך ז יך ג ע ר ע כ ט א ו י ף ז יי א
 מ פ ל ה, א י י ד ע ר ז יי ז אָל ע ן ו ו ע ר ע ן פ ן הו נ ד ע ר ט אַכ צ י ג צו ר י ק ז יע ב ע ן
 א ון ז ע כ צ י ג ! פ ן „ט ר אַנ ס פ אָר ט“ ש מו ע ס ט מ ע ן נ י ש ט ; „ט ר אַנ ס-
 פ אָר ט“ א יז נ אָר א ין ד ע ר ע ר ד, ק י י נ ע ר נ ע מ ט ד אָ ם נ י ש ט א ין ד י ה ע נ ד
 א ר י ין ! ד אָ ם א י י ג ע נ ע א יז מ יט „ו ו אָל ג ע“, מ יט „ד ר אָן“ א ון מ יט אַל ע

אנדערע פאפיערלעך. נאָר דאָס אַלסרינג איז נאָך גאָלד קעגען וואַר-
שאָ. אין וואַרשאָ איז גאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט
איז נאָך אַזאַ שחיטה נישט געשעהן, ווי אין וואַרשאָ. וואַרשאָ איז
זיך מיישב און טהוט אַ שמיץ די „לילעפוטען“ פון צוויי טויזענד
פיער הונדערט פופציג נאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט
„וועגעלעך“! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שעהן, אַזוי פיין; מיר
האַבען געמיינט, אָט-אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל,
מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט נאָר נישט טרעפען: פיער-
הונדערט שמאַרדאָווענצעס! ווי געפעלט דיר אַ קורס? ס'איז עק
וועלט! אַז אָך און וועה איז וואַרשאָ, זיך שעהן אויסגעפיינט: גע-
טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נאָ דיר אַ
חתונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט
קינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון
געלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין געלד. אויף
דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד-מאַנגעל“, און אויף אונזער לשון
הייסט דאָס פשוט: „נישטאָ אַ פרוטה“. וועסט דו דאָך מסתמא
פרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין
אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט אַ קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז,
שפעגעלאַנטען זענען געוואָרען אָפגעקאַכט, און איך אויך בתוכם.
איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פייטערבאַרג פערדריסט מיר ניט
אַזוי, ווי אויף וואַרשאָ. מילא פייטערבאַרג — גאַרנישט, געהט זיך
פאַוואַלינקע, אַלע טאַג פאַלט דאָרטען צוואַנציג-דרייסיג רובעל און
גענוג; ס'איז האַטש, ווי זאָגט ער, מעשה זוחר. וואַרשאָ — קיין גר
טער איד זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּיס אַ מין סדוב, רחמנא
לצלן! נישטאָ דער טאַג וואַרשאָ זאָל ניט געבען אַ ריס מיט ק"ג,
מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, אַ פאַטש נאָך אַ פאַטש,
אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פריהלישעט, נאָר קיין צייט
נישט געהאַט אַפילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאַסט אונז אָפּ
אַט דאָס וואַרשאָ, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער
שכל? הלאַזי וואָלט איך דיך געפאַלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; ברֶאָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אזוי; ס'איז, אַפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך האָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַני־טאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פּערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען“, איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פּערדיענען אַ קערבעל... נאָר דערווילע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתיים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּעגעלאַציע, זאָגט מען, איז אַפּגעשטאַרבען, קאָן שוין תּחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נע־מען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאַרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואַרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפּאַלען. נאַרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעוהופּעץ איז אַ שטאַרט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג...“ איך האָב מיך געפרובט אָנמוטען אַ פּאַר מענשלעך מכה אַ גמילות־חסד'על אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאַרט איז איצט ענג אין נעלד, אַפּילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פּאַלט מיט'ן פנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פאַר אַ גראַשען... השם יתברך זאָל עפּים אַ נס טהון מיט מיר: גולנים זאָלען אויף מיר אָנפּאַלען און מיך הרג'ענען, אַדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראַגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פּיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, אַ פּולע הימעל — און פּלוצים נאָ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָר־

גען, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גרים שווער און שוועגער און אימליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אַז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיינ, אַז נאָך אַזאַ מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס'איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האַס-לעך“ מיט „פרעמיעס“ אויף די בעסטע „פאָפיערלעך“ כמעט אַהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אַז ווער עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פייטערבאָרג אָדער קיין וואַרשאַ עפּים קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אַז איך פערשטעה דאָס שפיעל אין תוך אַריוון. צו דער שפעגעלאַציע בעדאָרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל , מ ז ל און ג ע ל ד . ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפעגעלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד ? — געלד איז ביי די באַאַצקיס.

הנ"ל .

XII.

שיינהשיינדעל פון כתריקעווקע צו איהר מאן מנחם מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען גאָר אַ סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאַף. וואָרום וואָס וועט מיר אַרויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אַרײַנלעגען אין דער ערד אַרײַן, חלילה, לעבעדיגער הייד, עס וועט מיר דען עפּים העלפּען? איך בין דאָך ניט בליומע-זלאָטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאַן“; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אַפּילו. נאָר איין זאָך וועל איך ביי דיר פרעגען, אַ שלאָק זאָל אַרײַן אין מײַנע שונאים'ס בײַנער אַרײַן: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פּריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צײַט: אַנטלױף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאַר פּײַער! וואָס טױג דיר, זאָג איך, שמאַטעס, פּאַפּיערלעך? ווי די מאַמע זאָגט: „זײַ אין דערהײם, וועסט דו נישט רײסען קײן שטײוועל“... פּאַלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאוועט צו יעהופּעץ! ער איז גאָר די כּפּרה נאָך די דאָרטיגע פּײַנע מענשלעך, די כּפּרה מעגען זײ שױן זײַן פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אונז אַלע און פאַר כל ישראל, נישט איך

זאל מיך פאר זיי אויסציהען א גמילות-חסד, געבען זאל זיי גאט גרינגע קרענק מיט מאיאָווע קרחת אויף א גאנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, איידער צום בעסטען מענשען“... אויף דיר איז מיר אַ חירוּש, מענדעל, דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען“, — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונר-של-עולם פיהרט מיט דיר, עס זאל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופעץ! אַ איד בעדאַרף האָרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען אַ ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך אַ לייטישער יונגער-מאן, אַ יודעס-ספר — לאָס איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו אַ קוק, ווי אזוי ער ווערט אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צופוס, קריכט אין דער ערד אַרין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואַלט אפשר אויך געוואַלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוסען, ווי די יעהופע-צער דאַמעס שפיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפיעל „פערדעל-מענדעל“. האָט ער אָבער זיין אייגענס אַ ווייב, וואָס זי הייסט ב ל י כ מ ע - ז ל א ט ע . ב ל י ו מ ע - ז ל א ט ע , אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפן וואונק. אַנו, לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען? ! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אויס אַ בוידעם! נאָר דו מיינסט אַודאי, אז איך געה-אויס נאָך דייע מענטות? איך דאַרף זיי אויך כפרות, דייע בראַשען

מיט דינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך
געזונדערהייד! עם גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אז דו לעבסט!
היינטיגע נאכט האָט זיך מיר גע'חלומ'ט די באַבע צייטעל, עליה
השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט. דעריבער
וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און
וואָס פריהער, ווי עם ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

מיליאָנען

סותרים, מעקלערס און „שפעגעלאַנמען“

געשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפעגעלאַנטען“).

I.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שינדעל אין כתרילגעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בכו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אויס שפעגעלאַנט.
כ'האָב אַ שפיי געטהאָן אויף דער שפעגעלאַציע, קיין איד זאל זי
ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי אַ קדחת, מיך גע-
מאַכט גרוי און אַלט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען
דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען אַ תל פון יעהופעץ, איין
איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, הושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי
נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַרעם!
עס איז געקומען אויף אַלעמען אַ מפלה, אַ בהלה. דער עולם האָט
אָנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראַטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע
טאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנוועץ. אָנוועצען — איז נאָר
אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פּליטה. דעם ערשטען פע-
 טשאַטעק האָט געמאַכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פּלעגען
 מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך“ קיין פּייטערבאָרג און
 קיין וואַרשאָ. אין אַ שענעם פּריהמאָרגען קום איך אַרײַן אין
 קאַנטאָר, איך האָב געהאַט בײַ איהם צו שטעקען מיט אַ פּאַר
 „מאַלצעווער“ און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער“ אַקציעס, וואָס
 ס'איז איהם אַרויסגעקומען פון מיר אַ קליינער דיפּערענץ.
 איך הױב מיך אָן נאַכצופּרעגען, וואו איז ער ערגײן, דער פּרייז?
 זאָגט מען מיר: הֵלך לַעוֹלָמוֹ — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע!
 הקיצור, ס'איז געוואָרען אַ גוואַלד! מע האָט זיך באַלד אַ נעם
 געטהאָן צו דער אַיזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ
 פּלעשעל טינט מיט אַיין אַלמען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
 מיט אַ לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
 אַיזערנער שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלמע לוחות אויף עברײ-
 טײַטש פון שנת תרל"ג בײַז היינטיגס יאָהר, און איז אַוועק
 קיין ארץ-ישראל. דער דריטער, נאָך אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט
 באַנקראַטירט, נאָך גלאַט ניווק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן
 אין אַיין וואָך און איז געבליבען בײַם נאָמען. נאָך די בראַצקיס
 זענען עפּים מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. אַיין מאָל פאַר
 אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז ס'איז ניט בעשערט, העלפט
 נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעצײ-
 טענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַיין אַנדער
 פּרנסה, אַ בכבוד'ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געוואָרען אַ
 מעקלער, פּשוט אַ מעקלער, טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
 בערזע. פאַרהאַן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עײַנהרע, אַזױ פּיעל,
 ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט
 זיך, איך האָב אויך הענד און פּיס און אַ נאָז מיט אויגען גלייך מיט
 אַלע אידען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַ סך, — פון
 דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעק-
 לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אַבי

מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו, אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל
 עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין אַ מעקלער; און אַדרבה, וואָס
 מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פנים, איז אַלץ מעהר מעקלער!
 מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס
 קאַטאָרי ביי אַייך אין כּתּרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאַנען זיין
 בעהעלפּערס אָדער בעל־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתּמ'ענען,
 און פּון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דיינע:
 „אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעס“... מע בעדאַרף נאָר אַנטהון אַ ווייס
 העמד מיט אַ שענעם קאַפעליש, קריבען, שמעקען, האַפען אַ וואָרט,
 אַ לויף אַהער, אַ שפּרונג אַהין — „פּאָזשאַלעטי קאַרטאָזש!“ „קאַר־
 טאַזש“ הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד“. אַי איז דאָס אַ זיסער
 גראַשען, אָט דאָס „קאַרטאַזש“! אָהן קאַפּ־דרעהעניש, אָהן בויכ־
 וועהטיג! אָט האָב איך געהאַפּט ערשט נעכטען אַ פּופּציגער „קאַר־
 טאַזש“ — זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־
 איינעם, ווי איך ווייס פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־
 זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען אַ פּאַפּיראַס.
 דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונג־
 גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געהאַפּט אַ
 פּופּציגער! אַז גאָט העלפּט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר,
 שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי
 פּריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די
 גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ
 נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער
 קאַרט — אַבי געלד! און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין
 צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען
 בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה
 לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער
 זאָלען לעבען, און שווער און שוועגער. און איטליכען בעזונדער
 נאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מגהם - מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . שרײַב מיר, איך בעט דײך, וואָס האָרכט
 זיך עפּים בײַ אײך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאַכען די בורע-
 קעס, און צי ס'איז פאַרהאַן עפּים אַ סך זשוקלעך ? איך בעדאַרף
 דאָס זעהר נױטיג וויסען, און וואָס ניכער !

ה ג ״ 5 .

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופען.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
מענדעל נ"י.

ער שטענען קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע
נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פֿוֹר
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צו ווייטענס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתד־
משונה, אַ חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצה, דו טיטום, דו
נזלן איינער! דו ווייסט, אַז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראַנק,
נאָך דער רעפּעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר גע־
מאַכט, אויף דינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעם געזאָגט געוואָרען,
אַז קוים וואָס איך פּלאַנטע מיט די פּיס, און די קינדער דינע האָב
איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט,
מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי
שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אַריין קיין
בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאַרבען — שרייב, אלא דו
לעבסט נאָך, בעדאַרפּסט דו דאָך אַודאי שרייבען! נאָר געה טענה
זיך אויס מיט אַ חושים, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל טאַקי
לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערען,
איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען“... מאַהל דיר, אַז אַך און וועה,
אַז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאַה־דוואָסיס בעדאַרף האָבען אַ מאַן
אַ מעקלער! נאַר ס'איז אָבער אַלץ כּדאי: זיין אַ מעקלער, אַ

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופעץ, איינגעזוננ־קען זאל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־חאָפט אַ פּופּציגער ביי דער איצטיגער שענער פּרנסה דיינער, און דו האָפּסט, אז דאָס האָפּסט דו אַלע טאָג אַ פּופּציגער. נישט אַלע מאָנטאָג איז פּורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אַמאָליגע אַדעסער „לאַנדאָן“, מיט די „פּאַפּיערלעך“, מיט די „פּיפּערנאָטערס“, מיט די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאר איינער, עס וועט דיר פּופּציג מאָל אַרויס די אויגען פּונ'ם קאַפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אַנדערען פּופּציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּים גלאַט ניט אין די יעהר־פעצער פּערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תּמיד מיט אַ גליק און לאָזען זיך אויס מיט אַ בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אַראָפּ פּונ'ם זיגען, זאָג איך דיר, אז פּון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט אַרויס; עפּים רעדסט דו מיר ניט צו דער זאָך. דו פּרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען אַ שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט אַ מאַנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס? ביי אונז קאָכט מען אַ באַרשט פּון ראָסעל, אָדער פּון שטשאוועל; בורעקעס איז ערשט העט־העט אַרום סוכות! היינט פּרעגסט דו זיך עפּים נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר? נאָ דיר גאָר זשוקלעך! קאַרג האָט מען פּון די וואַנצען, דאַרפּען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פּרעג איך דיך אַליין: אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאַכסט דו, פּופּציגערס האָפּסט דו, — פּעהלט דיר נאָר בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּים אַ מבין דערויף? נאָר די מאַמע, זאָל טאַסי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך: „אַ משוגענער שלאָגט פּרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־גענע“... לכן פּאַלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נאַרישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּים פּונ'ם פּופּציגער, נעם און קום צו פּאַהרען אַהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר אַרייַשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאן דיך, אז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען אַרויס אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע 5 .

יא, פאַר וואָס פרענסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּים אין דער היים? אַפנים, עס אַהרט דיך ווינציג-וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ חוץ אַ מעשה. נאָר גענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע-געבען אַנצוהערעניש, אז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ ווער-טעל, אז פון אַיין אָכס קאָן מען מעהר ווי אַכסענפלייש ניט פער-לאַנגען, וכדומה אַזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אַהיים, אַ מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערוויילע איז געבאָד נחמה-בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אויס כלה און וויעדער אַ מויד“.

III.

מנחם-טענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעוועק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'
עכב"כ.

ראשית בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס
איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס
איך בין געוואָרען פון אַ שפּעגעלאַנט אַ מעקלער — ס'איז גם זו
לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופעץ. פאַרהאַן ביי אונז.
קיין עין-הרע, אַ סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון
אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער,
פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון
קלעצער, פון פאַבריקעס, פון זאַוואָרען, פון באַהנען, און וואָס
אַ מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פּערגלױסט — איז
דערויף דאָ אַ מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום
געשעפט אָהן אַ מעקלער. אין יעדער מעקלער קומט-אַן צום אַנ-
דערען מעקלער, וואָרום דער מעקלער האָט אַ קונה, און יענער
מעקלער האָט אַ מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם אַ זיווג; היינט
מאַכט זיך אָפט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפען זיך צו נאָך
צוויי-דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאָזש“ חלק
כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט אַיינטיילען מיט די חלקים, איז
אָדער מע פּערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט, ווי מע

פלעגט טהון אין אַדעס, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט“ מיט פעטש... היינט פּערשטעהסט דו שוין דעם ענין מעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאספּה ממון, פּאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאָטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערוזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס“... הכלל, איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשׁ: האָב איך געטראָפּען, וועט יענער פּערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג האַפט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט נאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראַכען געוואָרען אין איין כּהר־עין, וואָרום אַ בעל־הוב בין איך געווען, אַז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיי שוין וויעדער אָהן אַ גראַשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אַז איך וועל, אַם ירצה השׁם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פּרעג דיר מכּח רעגענס, איז אַ פּשוט'ער שכל: ווייל צוקער, פּערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדארפּען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פּרעג איך דיר, צי עס געהען ביי איך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל נאָט געבען, אַז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום ווי באַלד אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט נאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פּערדיענען געלד, און איך אויך בתּוכם. און מחמת איך בין פּער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט וועלכע. גרים די קינד-
דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

עיקר שכתתי . וואָס דו שרייבסט מכת דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אַנטיקעל, טאָקי פון היע, און דוקא אַ בחור, האָטש
אַפילו נישט קיין יונגער, טאָקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט
אַ גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאָר אַ מלאכה אין
דער האַנד האָט ער, היינו : ער איז אַ מעקלער און רייכט זיך
אַרום צוקער. אַט דער שידוך איז פאַר איהר אַנגעמאָסטען, ווייל
דער בחור איז זעהר אַ שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאָפּ מיר אַ דעפעש, אָדער שרייב מיר אַריין איין
אַטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאַהרען.

חנ"ל .

IV.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־
מענדעל נ"י.

ער שטענס קום איך דיר צו מעלרעו, אי טיר זענען אלע
גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע-
הלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און אַ גאַנץ יאָהר — זאָל
אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באַבע —
אַז עס וועט ניט געהן קיין רענען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און
אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער,
און אַז עס וועט ניט זיין קיין טוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען
געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און
וואָס וועט זיין, מענדעל, אַז איך וועל דיר אָנוואַגען אַ בשורה, אַז
ביי אונז גיסען אלע טאָג שלאַקס־רעגענס, און די בורעקעס וואַכסען
מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען
מיט טאַראַקאַנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר
טאַקי אזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער,
אַז פונ'ם פופציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג, נישט קיין געלד,
איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די
עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאַפּ,
אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר. גמילות־חסדים?
קרענק וואַלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו

וועסט בעדארפען צו זיי אַנקומען מיט אַ גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אַז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ נעמעראָווער איז ניט קיין געבעראָווער, און אַ גוטער ברודער איז נאָר ביו צו דער קעשענע“... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אליין? אַ קלייניגקייט, מע גיט אזוי נאָך אַ מאַן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פאַר גרויס ראַסקאַש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופּעץ, ווי אַ גראַף, עס פּעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דאָ ווי אַ הונד בעד גראַבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט אַ קינד, משה־הערשעלי, ברענען זאָל ער, פּאַלט דאָס און האַקט זיך איבער אַ ליפּ; האָב איך אַ פינגערעל מיט שפּריצלעך, גנבה'ט דאָס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאַמע: „קומט אָן דאָס גליק, גיס־אויס די פּאַמע־ניצע“... נו, בין איך נישט גערעכט געווען, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אַז ניט אַלע מאַנטאַג איז פּורים, און אַז קיין פּופּציגערס וואַלגערען זיך נישט? און מכה דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענסט־פיר פאַר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין גע־האַקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אַז מיר זאָלען פון דאָרטען אַ שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? טאַקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'נט, און איצט שדכנ'ט ער זיך וויעדער אַ מאָל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אַפּנים, שטאַרק געפּלען, דעם שאַרלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „גלייכער מיט אַ היימישען גנב, איידער מיט אַ פּרעמדען רב“... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באַלד אַ חופּה, און לאָס איך זעהען, אַז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויעדער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויעדער אַ בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט וויעדער אַ מאָל געטראָפּען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַל־בען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַ סברה, אַז די חברה „יאַקער“ האָט שוין אויפּגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר אַ פאַריק? אַ מעהר וועט זי געהן פאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גביר'ס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פּיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פּערגעסען אין יענעם“... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס“ מיט „שענזעשעמ“ קעס? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
אינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפּען. דאָס צוקער־
געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז
פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע
טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אַלע צוקער־
מעקלערס און האַפט־אויס פון אונטער די הענד, האַטש ער איז אַ
גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף“! וועסט דו
דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז
אַזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ
נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב“ מיט קיין „רחמנות“ איז דאָ
נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אַוועק. צווייטענס, פרעג איך דיר,
וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג
ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט,
אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען?
הכלל, איך האָב אַרויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר;
מע בעדאַרף זיין אַ גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפעגעלאַנט איינדריינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאַנען אַהין, און אזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען אַ קאלטער שווייס... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב לייעב צו פערדיענען אַ קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט אַ געשעפט אין די הענד, ווייס איך, אז ס'איז אַ געשעפט; היינו: איך געה אַרום געלד, איך מאַך הלוואות, שקאַנטע, דאָס הייסט, איך ליייה און פערליייה געלד אויף וועב־סעלעך, דאָס הייסט, איך שקאַנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פריצענטען, ווי זאָנט ער, ווינציגער פער־דיענט, אַבי געשלאָפּען רוהיג. דאָס איז אזא מיין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אַלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קויכט אין דער ערד אַרײַן און מע זאָנט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם אַ געווענטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגעראַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָנט מיר צו, אז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פון אַ צעהן־פופֿ־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריידיגען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האַפּענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום געלד, ווערען גליקליך, פּאַהרען אַרויס מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאַר אַ שען פערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרד־ארע, ווי פאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריווע וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע-
זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנווען,
האָט דאָס ביי מיר אַ שענעם פנים קעגען די היגע אָנוועצען! אַ
סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ
גאָר קיין סוחר ניט. אַמאָל פלעגט דאָ זיין אַ מאָדע, אַז איין אָנ-
זעצער האָט געמוזט מאַכען איין אָפּטריט; היינט איז שוין גע-
וואָרען אויס מאָדע אַנטלויפּען. דאָ הייסט דאָס גאָרניט „אָנווען“;
דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט“, דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָה-
לען — און רוף מיר קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך,
וואָס בעדייט „סאָדערושאַנקעס און שאַנשענעמקעס“? אויף לשון-
קעפּסווייבער. נאָר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אַז עס קריכט
מיר אין דער לינקער פּאה...

הנ"ס .

VI.

שיינהשיינדעל פון כתרילעוועטע צו איהר מאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דייע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א געשוואָלען האַרץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי אַ באַרג. גאָט ערשט ביזט דו, דאָכט זיך, געווען אַ צוקערמאַכער, פּלוצים — נאָר אַ בעל־הלוואה! וואו האָסט דו גענומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאַלפּען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפּלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט ניט לאַנג געשריבען, אז ווי באַלד עס פאַלט דיר אַרײַן אַ ביסעל געלד, אזוי האַפסט דו און שיקסט מיר אַרויס דורך אַיין אָנווייזונג. וואו זענען דייע ווער־טער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גע־רעכט; זי זאָגט מיר: „טאַכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו נאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ'ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָרט יעד הופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאַנסטאַנטינער משרתים, פון מאַהליווער אַפיקורסים, פון קאַמעניצער האַדאַטאַיעס, פון יעהופּעצער הול־טייעס“... זאָג אפּשר, אז זי איז אומגע־רעכט? נאָר וואָס געהט

איהם אָן אַ זוייב, וואָס געהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאָכט —
 טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען געהאַט צו טהון פאַר אַ יאָהר
 רען, ניט היינט געדאַכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען גע-
 מיינט, אַז משההערשעלי האָט אַיינגעשלאָנגען, איז ער זיך מיישב
 יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער
 נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געווען געזונד און שטאַרק. פּלוצים —
 איך זעה, מיין קינד איז אויס קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ
 זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זעהנעניו,
 גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?“ ווייזט ער מיט'ן הענט-
 טעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך
 קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלד איהם — ער האַלט אין
 איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם
 דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם
 קינד אין אויהער אַריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב
 שוין אַפילו געדריילעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט גאָר-
 נישט! פּרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען
 שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאַך,
 ציבעלקעס, פעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער
 צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פּאַסאַליעס, אָדער אַרבעס,
 אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'אַ משל! אַז מיר
 האָבען געגעסען אַרבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס
 קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד
 איהר האָט געהאַט אין שטוב אַרבעס, האָט זיך אַייער קינד מסתמא
 געשפּיעלט מיט'ן אַרבעס רויעהייך אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף
 קאַטאָוועס אַריינגעלעגט זיך איין אַרבעסעל אין אויהער אַריין,
 האָט דאָס אַרבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראַך-
 צען און צו וואַכען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ
 גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאָך אַ האַלבע שעה און
 האָט אַרויסגענומען פּונ'ם אויהער אַ גאַנצע זשמעני מיט אַרבעס!
 נאָ דיר נאָך, טאַמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פּרעסט אַרבעס

צעזעצטער הייד — און נאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „א שלים-מוזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז“... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ-זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַלץ, חוץ קדחת“... ווי עס ווינטשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דינע יעהופעצער שאַרלאַטאַנעס מיט זייערע קעפסוויי-בער — איך וויל נישט האַרבען זייער טרפה'נעם נאָמען אַפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפּען פאַר אַ מעשה: לוי משה-מענדי'ס זוהנדעלע, „באָריש“ רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכי, אַ טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה-הערשעלין אַלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אַרײן מיט צוויי שמשים צו ליבע משה-מרדכי'ס אין קלייט אַרײן און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש-קע“ האָט זי זיך גאָר אַ נאָמען געגעבען!) : „פאַניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אַהער אַ פינגער!“ געהט פאַניטשקע און ווייזט אַ פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט ערות, רבותים, אַז איך האָב זי מקדש געווען כרת משה וישאל!“ איז געוואָרען אַ גוואַלד, אַ ליאַרעם, אַ געפילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די גאַנצע שטאָרט איז זיך צענויפגעלאָפּען אויף זייער ביז וואונדער. עס האָבען זיך אַרײנגעמישט מענשען, מע איז געלאָפּען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען אַ גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אַז זי וויל ניט קיין גט. זי איז אין איהם פערסאָכעט שוין פון לאַנג.

א ביז פערליאפעניש ביי זיי, איין אפגערעדטע זאך נאך פון
אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע
צרות אויף זייער קאפ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצני־
שער עסק. הלוואה איז אַפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אז גאָט
העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און
מע לויפט — און ס'איז אַרויסגעוואָרפען! אז אָך און וועה איז
שוין דעם, וואָס בעדאָרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע
בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאַלער
פריצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראַפּיווע... און
אַפילו די גרויסע שוין, כלומר/שט די באַנקירען, — איירער אָנ־
קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שניי־
דען „קאָמפּאַנעס“... הכלל, איך האָב אַ שפיי געטחאָן אויף דעם
געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו
הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע
שפעגעלאַציע — הייזער. דו קעהרסט אַוודאי מיינען, אז אין יעד־
הופעץ קויפט מען אַ שטוב, אזוי ווי ביי אַיך אין כתרילעווקע?
האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופעץ, אז מע קויפט אַ שטוב, טראַגט
מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־
דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א גראַשען געלד און מע ווערט למול א בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי באַלד אַזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען אַיין אַדערױף? ... אַוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האַלט איצט ביי מאַכען א פאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאַר א קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דריי צעבראַכענע גראַשענס, וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופּצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צרשטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואַכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פּער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

עיקר שכתתי. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענד'ס זעהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס טאַכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פּערליעבעניש; התן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פּערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אַפט־מאָל, אז א מאַן וואַרפט אַוועק א ווייב און פּערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אַדער א ווייב וואַרפט־אָוועק איהר מאַן און פּערליעבט זיך אין יענער'ס

מאָן, און דאָס ווייב פון יענעם מאָן פערליעבט זיך אין יענער'ס
ווייב'ס מאַנ'ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ'ס ווייב'ס מאָן — מע
פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס'איז ניט
כתרילעווקע, ס'איז יעהופעץ...

פֿנ"ל.

VIII.

שיינה־שינדעל פון כתרילעווסע צו איהר מאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ער שט ענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס געהערט גע־וואָרען אויף דער וועלט, אז אַ יונגערמאַן זאָל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאָזען זיך אין אַ פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאָל מיט איין אַנדער געשעפט: אָט איז ער אַ צוקער־מאַכער, אָט איז ער אַ בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער גאָר אַ בעל־הכית פון איין אייגע־נעם מויער אין יעהופעץ אָהן אַ גראַשען געלד! ? ס'איז טאַקי כדאי, כלעבען! איידער צו האַבען אַ שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאָל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. אַ גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאַכען אַ געשעפט און וועט פערדיענען געלד, וועט ער מיר קויפען אַ הייזעל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָנט די מאַמע זאָל געזונד זיין: „געב מיר נאָר אַהער דאָס ברויט, אַ מעסער וועל איך מיר אַליין געפינען“... עס איז נאָר איין אָנשיקעניש, אַ גוט אויב אויף מיר — און גענוג! דאַכט זיך, איך ווייס, איך שעהן בין אויך אזא אירישע טאַכטער, ווי בליומע־זלאַטע, און אזוי שעהן

אויך ווי זי, און אזוי קלוג און ציקאווע ווי זי אַוודאי, — פאַר וואָס זשע, גוואַלד, פאַר וואָס קומט דאָס מיר, אז איך זאָל האָבען אזאַ וויסט פינסטער מזל, און בליומע-זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעכער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדריווערט זאָל זי ווערען, ליעכער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט-ליך, צו בליומע-זלאַטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט אַרום? לאָז זי זיין געזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז גאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען, איידער יענעם געשאַלטען“... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען אין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעכער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפּקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פאַריק און ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבּונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל.“ נעם, אַשטייגער, מיין נחמה-בריינדלעך און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה-בריינדעל נעכאָך אַ מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּים אַ שליס-מזל פון יאַמפעלע, און דוקא אַ פיינעם, אין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרוי-

בען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומרת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאַר'ן פּריוויוו. אַ פּערנעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פאַרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז לייעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז לייעב“...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם במו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָד־
טע. איך האָב מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אַנדערע מסחרים,
צו „אימעניעס“ (גיטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אַנדער
מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטיי־
וועל; מע שרייבט אַליין אַ בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אַפּיס“,
יענער פּאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט
גאָט'ס הילף אַ געשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין
זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָד־
מעשטשיקעס, פּירשטען, גראַפען. וועסט דו דאָך מיך פּרענען:
ווי קום איך צו גראַפען? איז דרינען אַ גאַנצע מעשה! אַזוי ווי
דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך,
אז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ
זיין, גיט אונז די בעל־הבית'טע פּריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען
זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאָלץ אין וואַסער, דער קיין בויבעריק,
דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר
אַ מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אַליין ווייסט אויך ניט,
ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואך ליגען מיר אזוי אלע אורחים און שלאָפּען, דערווייל האָרען מיר, מע קלאָפּט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל-הבית'טע אין איין צי-טז'ניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז געוואָרען אַ שפּרינגעריי מיט אַ בעהאַלטעריי: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, אַ אידעל פון קאמעניץ. ליגענדיג אזוי אין געהאַקטע וואונדערן אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פּרעג איך איהם שטילערהייט. „אז אַך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאַפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּיערען!" — וואָס פאַר פּאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּיערען! טרעפּען אָן בלי נוזמא אפּשר אַ האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייט צוגערוקט צו מיין אידעל און פּרעג איהם: ווי קומט צו אַיך אזוי פּיעל פּאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּיערען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פּערד און אַכסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפּען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!" דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אַיך אזוי פּיעל אימעניעס מיט אַזאַ גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פּריציזשע אַי-מעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פּערקויפּער, דערויף טאַקי בין איך געקומען אַהער צו פּאַהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאַדען?" — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פּרעמדס? דער אויבער-שטער זאָל העלפּען, מע זאָל חלילה ניט פּערקריכען, זאָג איך, אַהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם אַ טאָפּ פֿון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּים נעמאַכט היע מיט אַייערע אימעניעס? „ניין, מאַכט ער, לעת־עתה נאָך גאָרניט. איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליג־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר אַ מעקלער פֿון אימעניעס, נאָר אַ רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר אַיין עהרליכער, ניט קיין ליגנער?“ — אָך, זאָג איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך אַליין, זאָג איך, בין אַ מעקלער פֿון אימעניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקלט, נאָר גאָרניט, זאָג איך, הלאַזי זאָל גאָט צושיקען אַ קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאַכען אַ אימעניע אויך. „איך זעה, מאַכט ער צו מיר, אַז איך האָב צו טהון מיט אַיין אמת'ען מענשען און מיט אַיין עהרליכען מאַן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כּף, אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אַיך איבערגעבען אַלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך.“. הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט'ס הילף געמאַכט אַ געשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען געשלאָסען שותפות אויף אַלע געשעפטען: ער לעגט אַרײַן אין שותפות אַלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אַרײַן מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בעד זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכתתי. די בהלה, וואָס ס'איז געווען אויף דער אכסניא, איז געווען אַיין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט אַייער עפּים אַ שכן על־פי טעות געקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפּען. נאָר דאָ זעהט מען אַרויס, ווי
 אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער
 שכן זאָל ניט געווען קלאָפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין
 בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיר
 ניט בעקענט מיט דעם קאמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט
 פון קיין אימעניעס און פון קיין גראָפּען. עס פעהלט איצט נאָר
 איין שטיקעלע הצלחה!

ה"נ"ל.

X.

שיינהשיינדעל פון כתיב־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען אַ הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאַמען“ געזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געווען ביי'ם דאָקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאָפּט געלד, זיי מענען דאָס אויסקרענקען מיט דער אַפטיק אינאיינעם! אַ שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אַפטיק, און מע קאָן זיך דינגען! מוזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראַפען! בראַש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אַלע טאָג אַ נייעם. גענוג וואָס ער איז אזאַ בריה און אזאַ גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאַמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאַנצען, זאָגט זי — די כל־זמר קאָנען ניט שפיעלען“... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אזוי לאַנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען אַרומטראַגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהמע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, געמיינט, אז דאָרט האַפּט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע בריוולעך, אז אפילו אַ שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דאָרט, אין אַמעריקע, מוז יעדער איינציגער אַך

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשוואַלען ווערען פאַר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. אַ שען לאַנד, ברענען זאָל דאָס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! אַ מצוה אויף אייך אַ גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע האָט ברויט, זאָל זיך ניט גלױסמען קיין צוקערלעקאַך.“... הַלואי זאָל גאָט אַ נס טהון, איך זאָל האָטש ניט הערען פון דיר אין גיבען וואָס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאַסי'ס, און נאָך מיט מעהר פּרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין פּערפאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!“ ס'איז אַראָפּגעקומען צו אונז אַ טשינאַוויק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אַהינגעקומען דאָס געלד, וואָס משה'מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען גע'מסר'ט, אַז דאָס געלד איז געבליבען ביי'ס גביר, און דער גביר ווייזט אַ חשבון, אַז ס'איז אַוועק! וואוהיין איז דאָס אַוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הַלואי ער זאָל האָטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראָטע, לייעבער גאָט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעחזקעל צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בכו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעס אויף אַריבער
א מיליאָן. איך האָב אַזעלכע אימעניעס, וואָס זענען אַ חריפות,
מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט
צו מיר אַזאָ גוטס? וועסט דו הערען: אַז איך בין אַרויסגעקומען
אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאַמעניץ און האָב אויסגע־
פּויקט, אַז איך האָב צו פּערקויפּען אימעניעס, האָבען זיך אַ שאַט
געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פּערקויפּען,
און מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען
אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען
„אַפּיסען“ פון אונזערע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגעבן
בען „אַפּיסען“ פון זייערע אימעניעס. איז דאָך ממה־נפשך:
וועלען מיר מאַכען זייערע אימעניעס, וועלען מיר דאָך
אַוראָי פּערדיענען געלד; וועלען זיי מאַכען אונזערע
אימעניעס, וועלען מיר וויסער פּערדיענען געלד, — סאי ווי
סאי רערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אַריינגע־
האַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט נאָט'ס הילף
אַ מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיך שוין אינוועניג ביי
„סעמעדעניץ“, ווי אַלע אַרום די ווייסע מירמעלשטיינערע טיש־
לעך, ווי אין אַדעס, און איך טרינק קאווע מיט פּוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, געהט-צו אַ מענש און טרייבט אַרויס. דאָ ביי „סעמערענין“ איז די רעכטע בערוזע. עס קומען זיך צענויף אַהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג אַ געשריי, אַ טומעל, אַ הוהאָ, ווי להבדיל אין שוהל: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אַמאָל קריעגט מען זיך, מע אַמפּערט זיך און נאָכדעם לאָרט מען זיך, מחמת ביי'ס טיילען זיך מיט'ן „קארטאזש“ איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פּרעטענדי ציעס, מיט פּערלאָזענישען, מיט קללות, מיט פייגען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנ-דערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויגענער, איטליכען בעזונדער נאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט אַ פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די ווענד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך-הכל דורכאויס פון שפיענעל-גלאָז, מיט אַ גאַרטען, וואָס ווערד אַנגערופען „האַנדזשירי“, און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאַמעראַנצען, היינט די פּערד מיט די קאָר-רעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג, — און דאָס אַלסדינג פּערקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאָט ברוך-הואַ שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, געהאַפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אַמאָל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פּרנסה ווענען מוז מען אַ מאָל זאָגען אַ ליגען אויך!...

הנ"ל.

XII.

שיינהשיינדעל פון כתרילעוועק צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דייע שענע בריוולעך! ס'איז מיר אַ חרפה אַ בושע צו וויזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען“... וואָס איז דאָס פאַר אַיין עובדא, פרעג איך דיר, זיצען גאַנצע טעג ביי סימעדינה'ן (ווער איז זי אָט די סימעדינה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אַמאָל סימעדינה די רופא'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת צונאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס“ אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אַשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה הערשעלי'ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ גאַפעל אין פנים אַרײַן, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אז ס'איז אין אַיין אויהער אַרײַן, פונ'ם

אנדערען ארום? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך ווער צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדען אין יעהופעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פאטשען זיך אויף דער בערוע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואָלסט דו אפשר קליגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל .

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דינע „סטעקראטען“, אזא יאהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָרט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירימ'לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאַקרייז. זיי רייסען זיך ווי די קעז. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב געווען און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקרייז, אז דער דאָקטאָר לאַקרייז האָט גע'סמ'ט אַ קינד... איז געגאנגען דער דאָקטאָר לאַקרייז און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אַגענט פערסטרעכירט אַ טוידטען אין דער חברה „יאַקער“... איז געגאנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאַקרייז, אז דער דאָקטאָר לאַקרייז — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאַר מיר און פאַר מין משפחה און פאַר אַלע מיינע ליעבע און פאַר כל ישראל!

XIII.

מנחם־מענדעל פון יעהושפּעז צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעוועס.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זגל העלפּען, מע זגל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האַנדעל שוין אַצינד נאָר מיט
וואַלד, וואָרום אַ אימעניע אַליין אָהן אַ וואַלד איז ווי אַ שטוב אָהן
אַ קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד.
פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאַכט מיליאָנען!
וועסט דו דאָך מיך געוויס פרעגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער
ווי גאָט פיהרט: אַז איך בין דאָ געוואָרען אַ מעקלער פון אימע־
ניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך
אָנגעטראָפּען גראַדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט
ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?“ געה איך
און נעם אַרויס מיין פּעקעל מיט „אַפּיסען“ פון אימעניעס אויף
אַ מיליאָן מיט זעכענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר:
„האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אַיך זאָגען, אַלע אייערע
אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע.“ פרעג איך
איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, ווייל
ביי אַיך זענען אַלע אימעניעס נאַקעמע אימעניעס, ערד און הימעל,
און וויעדער אַ מאָל ערד און הימעל, און אָבער אַ מאָל ערד און
הימעל! וואו איז עפּיס וואַלד? וואָס טויג מיר אַ אימעניע, אַז

זי האָט ניט קיין וואָלד? וואָס שוויינט איהר? וואָלד גיט מיר אַהער, וואָלד! — בקיצור, איך האָב געמאַכט אַ שווייג, וואָרום ס'איז מיר געווען אַ חרפה אַ בושא פאַר זיך אַליין, וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אַזאַ מיין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אַז ס'איז יאָ אַזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּים אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואָלד, איך האָב קונים. „אַך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פּון אייערמוועגען אַ וואָלד — קיין בן-אַרם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן בוימער מששת ימי בראשית, פּון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביו דער חמאָרע, אַרזי לבנון, פּון איין זייט אַ באַהן, פּון דער אַני דערער זייט אַ טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, אַ טייך? אָט איז דער וואָלד און אָט איז דער טייך. אַ האַק אַ בויס, אַ פּליוך אין וואַסער!“ — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאָכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואָלד, און נאָט האָט מיר געהאַלפּען, איך האָב געפאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געוויינטליך, דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז נאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט, וועט זיין גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואָלד מששת ימי בראשית, פּון איין זייט אַ באַהן, פּון דער אַנדערער זייט אַ טייך, אַ האַק אַ בויס, אַ פּליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפּלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פּערהערען אין הלכות וואָלד: ווי אַזוי הייסט דער וואָלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זיי פּון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פּון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלָאָיעס אינוועניג, איז ווי אַזוי פאַהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען? ... הכלל, ער האָט מיך בעשאַטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען אַ וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּים פונ'ם וואָלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען.“ — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אַמעהר, אָט טהו איך אַ שפרונג אויף איין פּוס און ברענג אייך אַהער צו פיהרען דעם מוכר אַליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואָלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אַוועק צו מיין מוכר און האַפּ איהם און ברענג איהם אַריין גלייך צום קונה אין נומער אַריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאַלען אַ געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאַג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואָלד?“ מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואָלד?“ מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אַריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט אַרויף די קאָרטען און מע זעצט זיך אַוועק אַלע פיער מאַכען איין „אַקע“, און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אים ירצה השם מאַרנען, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אים ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שווער און שוועגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און אימליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

XIV.

שיינדישטינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-
מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען
ניט, ווי זאָגט די מאַמע: „איידער אזוי צו פּאָהרען, איז שוין גלייך
כער געהן צו פּום“... איך קאָן מיר פּאַרשטעלען, אז אָך און אז
וועה, ווער דייענע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען
פון אַ וואַלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאַסען“, וואַרפט מען
אזעק האַק און פּאַק און מע זעצט זיך אַנידער אויף אַ גאַנצער
נאַכט שפּיעלען אין „אַקע“, עס זאָל אייך אזוי אַקען אין קאַפּ, ווי
עס אַקעט מיר אין האַרצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט
קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב
מיך דערלעבט, אז מיין מאַן, וואָס האָט קיינמאַל ניט געוואוסט
קיין צורה פון קיין קאַרט, זאָל ער אַצינד רעדען פון קאַרטען! עס
געהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דייענע זיידענע קליידער, אז
דו אַליין זאָלסט נאָך ווערען אַ קאַרטיאַזשניק אויף דער עלטער!
נאָ דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האַסט דען
געזעהען אַמאַל, ווי אַ בוים וואַכסט? ווי זאָגט די מאַמע זאָל
לעבען: „ווי קומט אַ רב האַנדלען מיט חזירים?“... איך האָב
מורא, אז פון דייענע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען אַ בוידעם,

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עם ווינשט דיר
פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל.

די גאנצע וועלט טראַגט דרך אויפ'ן קאַפּ I יענע וואָך איז זיך
מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאר מיר,
און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מאַרק ביי די פיש
און הויבטאָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאַגען, אַ מכה איהר אַ
גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און
אַיין עק לאָז דאָס האָבען? מאַהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע
ניט גענאַרט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריענט,
ניט געזידעלט, נאָר גלאַט אזוי דערלאַנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן:
„דאָרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער
ניט מישען, און איידער אַ נייער שאַרבען, איז גלייכער איין אַלמער
טאָפּ... גוטע פריינד זענען ווי קראַפּיווע, וואַכסען אָהן רעגען...
פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף אַ נעהענטערען?... איט-
ליכער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאַבעל... איין אָבס האָט
אַ לאַנגע צונג און קאָן קיין שופּר ניט בלאָזען“... וכדומה אַזעלכע
ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אזוי לאַנג, ביז קריינדעל
איז אַוועק, עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם־מנדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעוועקע.

לונגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם כמו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז פונ'ם וואָלד האָט זיך אויסגעלאָזט
אַ סטעפּ; ס'איז לאַרביים ולאיער, ניט קיין וואָלד, ניט קיין וואָלד,
ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, אַ נעכטיגער טאָג! אומזיסט
געדולט אַ קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראַכען פּיס, נע-
ריסען שטיוועל. איך האָב אַרויסגעזעהן, זונתי היקרה, אז וועלדער
איז ניט פאַר מיר, און מיט אַזעלכע ליגנערס האַנדלען איז ניט פאַר
מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ'ן הימעל אַ יריד, און
מע קאָן דורך זיי אין דער שאַל תּהתיה אַרײַן! וואָס זשע האָב
איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אַיין
אַנדער געשעפט, צו זאָוואָדלעך (דאָס הייסט, פאַבריקען, וואָס מע
מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען;
אידען קויפען זאָוואָדען, און די מעקלערס פּערדיענען געלד, זענען
מאָסע ממון! פאַרהאַן דאָ אַ מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך
אַריינגעחאַפט צו די ראַדאָמיש לער און מאַכט זיי אַלע וואָך
אַ צוויי־דריי זאָוואָדלעך, חאַפט אַ צעהן־פּופּצעהן טויווענד און
פאַהרט אַוועק אויף שבת אַהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר —
משרתים, פאַקטוירים זענען; היינט געוואָרען מאַכערס פון זאָוואָ-

דען, טראָגען נילרענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען-קאָטאר“, שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אַרין, גע-
וואָרען מורא'דיגע סטיקראַטען | הכלל, איין געשעפט איז היינט
געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען | אַלע מעק-
לערס מאַכען זאָוואָדען, און איך אויך בתּוכם. וועסט דו דאָך
מסתּמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזא פּונדאָ-
מענטאַלנע געשעפט, וואָס איך ווייס גאָר ניט מיט וואָס מע עסט
דאָס? וועסט דו האָרבען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען:
שוין פון אַ צייט, אַז איך האָב אויפּגעהערט געהן צו סעמערדענין
(ניט, אַזוי ווי דו רופּסט איהם, סימעדינה | ס'איז גאָר אַ זכר,
ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו |). און אויפּגעהערט צו
געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריענט, נאָר
פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געוואָרען די קאָווע מיט די בולקע-
לעך, און אנב האָב איך טאַסי ניט ביי זיך קיין קליין-געלד, האָב
איך מיך אָנגעהויבען אַרומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער
נאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט
איינעם אַ מעקלער פון זאָוואָדען, ווייזט אויס, אַ גאַנץ עהרליכער
און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אַרין, זאָנט ער, צו אַלע
גרעסטע, אַפילו צו די בראַצקיס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר,
איז אַ איד?“ — פון כתּרילעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט
דאָס, אַ יאַמפּעלער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע,
אַיין איידעם בין איך פון כתּרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך
אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אָט דאָס
כתּרילעווקע, אַ דאָרף, צי אַ שטעדטעל?“ — וואָס איז שייך, זאָג
איך, אַ שטעדטעל? אַ גאַנצע שטאָרט | „מעגען דאָרטען אידען
וואָהנען?“ — נאָך אַ מין מענען | „נו, און אַ טייך, מאַכט ער,
איז ביי אַיך פאַרהאַן?“ — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטינקיילאָ
הייסט דער טייך. „נו און פון אַ באַהן, מאַכט ער, איז עפּיס
ווייט?“ — סך-הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זעבעציג.
וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פּרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת-כף, אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אָנוואַגען אַ בשורה, רב מנחם-מענדעל, אַז מיר וועלען, אַם ירצה השם, אין גיכען ביידע פּערדיענען געלד, און אַ סך, אַ פּולע היטעל! ס'איז מיר נאָרוואַס, זאָגט ער, אַרייַנגעפאַלען אַ מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כּפּי אַזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאוואָדען איז ניטאָ; וויפּיעל ס'איז געווען זאוואָדען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פּערקויפּען; לכן האָט זיך דער עולם אַ נעם געטהאָן צו בויען פּרישע צאַפּעלדיגע זאוואָדען, און מהמת אין די דערפּער טאַרען דאָך קיין אידען ניט אַריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קליינע שטעטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פּערשטעהט איהר שוין, אַז אייער כּתרילעווקע איז בעשאַפּען גע-וואָרען מששת ימי בראשית, אַז ס'זאָל דאָרט זיין אַ זאוואָדעל? און אַזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך גראַדע אַ קונה אויף צו בויען אַ זאוואָדעל אויף אַ האַלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטאָ: מע האָט פּערהאַפּט אַלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאַכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און אַ פּלאַץ אויף צו בויען אַ זאוואָדעל? — אָך, מאַך איך, מיט'ן גרעסטען כּבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויגענער, מיט אַ גאַנצער משפּחה. איך קאָן באַלד אוועקשרייבען אַהינצו אַ בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אַז מע וועט מיר תּיכּף ומיד אָפּענטפּערען מכלדבר-שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאַקי, זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאַשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פּריצים, לאָז ער אויסטאַפּען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען אַ פּלאַץ, און וויפּיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאַקי באַלד מיר אָפּענטפּערען דורך אַ בריוועל, כי נחויך מאד, מע קאָן דאָ, פּערשטעהסט דו מיר, האַפּען אַ גראַבס, טאַקי אַ צעהן-פּופּצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת-עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכתתי. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצ-טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר אַ הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע-נען צו זאוואַדלעך, עס מעג זיין אַ ווינד-מיהל, אַבי ס'איז מיט אַ קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אז דאָס געשעפט איז, אם ירצה השם, געוויס אַ געשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף געוויס פערדיענען געלד, האָטש אַפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט אַ גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין אַ גע-שעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אַץ להעשיר!

הנ"ל.

XVI.

שיינה שיינדעל פון כתיגעוועקע צו איהר סאז מנחם-מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאָנען איין וואָרט, וואָס דו ווילסט! דו פרענסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית-עולם איז פאַרהאַן גענוג, עס וועט קלעקען פאַר האַלב יעהופּעץ! און וואָס פרענסט דו זיך אלץ נאָך אויף בורעקעס? פאַר וואָס פרענסט דו זיך שוין ניט אָן אין איינזעענע אויף קרויט, אויף חרין און אויף פּאַסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דייע שותפים, וואָס פאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פּסט, טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אז דייע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאַך-גענס, זאַלען פּערזוכען אונזער וואַסער אַרום תּמוז... ניין, מענדעל, קאָזען זיי דיר קרענקען דאַרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אַזוי, אָהן זייערע זאַוואַדלעך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש-חודש אלול געהט אַוועק, און בעל-הבית בלייבט בעל-הבית"... שלאָג דיר אַרויס פון קאַפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואַדלעך, פונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ
 ביז פיס, וואָרום דו ביזט געווען אַ שלים-מזל און וועסט בלייבען
 אַ שלים-מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק
 דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

יא, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, וואָס מע
 רערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט, אין יעהופּעץ, פּער-
 שרייבט מען זיך שוין קיין ארץ-ישראל? ווער עס פּערשרייבט זיך
 פּערציג קאָפּיקעס, דער פּאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? ביי
 אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע
 לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסף משה-יאָס'ס און
 מע רעדט פון ארץ-ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושד, ווי זאָגט
 די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!“...

XVII.

מנחם-מערעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל איז כתרילעווקע.

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק
אָפגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי אַ קריזיס, ממש
עס וואַלגערען זיך זאוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער
עולם, פערשטעהסט דו מיר, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאוואָדען,
אַביסעל אַריבערגעחאָפט די מאָס, געלד איז טייער און צוקער איז
בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז
נישטאָ וואו זיך אַהינצוטהון מיט איהם, האָטש נעם וואַרף איהם
אַרויס! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס
שטאַרבען נאָך אַ גראָשען, די קאַפיטאַליסטען האַלטען זיך אַיין און
די מעקלערס געהען אַרום בטל, אָהן אַ שטאַך אַרבייט, און איך
אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אַוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט
זיך נאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופעץ איז
אַ שטאַרט. אַזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער-
פאַלען; אַררבה, איך האָב ערשט אַ האָפנונג, אז היינט, אם ירצה
השם, בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט
אַזא נעשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז אַ מאַה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן אַ צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז אַ סברא, אַז גאָלד אַליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפֿים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועקזילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין ניט! היינט געפירט נען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זחב, און ווילען וויל מען דערפאר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז אַ מציאה פון אַ גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אַביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אַזש אין סימביר, און פאַהרען בעדארף מען אַהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אַהין געהט נישט קיין באַהן, וועמען לעגט מען פיר אַזאַ גרויס געשעפט? געוויינטליך, בראַצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אַזוי דער ילאָגנט מען זיך צו בראַצקי'ן אין דער קאַנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר אַ שווייצער מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאַפּאַטע; ווי באַלד איין אַלטע קאַפּאַטע, אַזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אַז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצער, שטעהט מען אָפ אַ שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואַרט, טאָג־ מער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראַצקי'ן דורכ־ געהן, און אַז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פּויל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אַרום, זיצט ער שוין אין דער קאַרעטע — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאַט־ טע! קאָן מען ניט זיין אַזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך אַ מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; אַ קליי־ ניגקייט, אַ מענש האָט אַזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן ניט אַזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראַצקי'ן! נאָר צו גאָט אַ האַפּנונג, איך וועל מיך מסתמא אַ מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז גאָט גע־

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער און אלעמען בע-
זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ס - מ ע נ ד ע ל :

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ-
ישראל“, קעהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם“? דאָס איז זעהר אַ
הויכער ענין, האַטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האַלט מען עפּים
נישט דערפּון. איך בין געווען אַ פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען“
אויף די „זאַסעדאַניעס“ און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז,
האַט מען אָבער אַלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא אַ סך גערעדט.
דאַכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאַהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט
אידען אויף איריש? ... איך האָב אפּילו אַ פּאָר מאָל אַ רעד געטהאָן
מיט מיינע חברה-לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך
אויסגעלאַכט: „ווייס איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הער-על! אַ
אויך מיר אַ געשעפט!“ ...

ה נ ך

XVIII.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר פאן מנחם־מענדעל אין יעהוּפּעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז מוין גיטעל איז גע- בליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! געשטאַרבען איז דער שוואַגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון אַ צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אַפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר געדאַכט, גאַנץ אָפּטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטווע- גען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף געהט ער און נעמט זיך אַרויס אַ צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אַנידער און שטאַרבט אַוועק. ווי זאָגט די מאַמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאַרגען עס איז“... און דערווילע נעבאָד גיטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אַוודאי ווען חלילה פערקעהרט, מוין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטאַרבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אַלמן, וואָלט ער געוויס אזוי פיעל טרערען נישט פערגאַסען אין וואָלט מסתמא באַלד נאָך שלשים געבראַכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו אַ שטיפ־ מאַמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאַקי אַקעגען אַלע מאַנס־ בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע ווייבער. וואָרום וואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז אַ טאַטע פון קינדער זאָל זיך אַרײַנגע-
 נעמען אַ משוגעת אין קאַפּ אַרײַן — מיליאָנען! אַ גליק האָט איהם
 געטראָפּען: ער שטעהט בײַ בראַצקי'ן בײַ דער טהיר! איך האָב
 מורא, אַז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. אײַן עבירה
 די שטיינעל, כלעבען! אָט באַלד טאַקי האַפט בראַצקי אַרויס די
 מיליאָנען און פליהט אַוועק קײַן סימביר — וואָס איז? מנחם-
 מענדעל אַלײַן האָט געהערט, אַז דאָרטען ערגײַז אין אַלדי שוואַרצע
 יאָהר וואַלגערט זיך גאָלד מיט קוועק-זילבער! ווי זאָגט די מאַמע
 מײַנע: „אַ טויבער האָט געהערט, ווי אַ שטומער האָט דערצעהלט,
 אַז אַ בלינדער האָט געזעהן, ווי אַ קרומער איז געלאָפּען...“ נאָך
 איך ווייס פרייהער, אַז אײַנ'ם אַנדערען בריעה וועסט דו מיר גע-
 וויס שרייבען, אַז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט
 אַ בוידעם, עס וועט זיך אָבער געפינען אַ שלאַק מיט אַ נײַעם
 חלום און וועט דיר דערצעהלען, אַז אַ קוה איז געפּלויגען איבער'ן
 דאָך און געלעגט אײַן אײַ, וועסט דו צעלאָזען די פּאַלעס און וועסט
 וויעדער לױפּען, ווי אַ משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן
 קאַפּ, אַז דו האָסט אין דער היים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנ-
 ציג יאָהר מיט קלײַנע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אַרויס, ווי אויף
 משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלױסטען אַרומשלעפּען זיך איבער
 פרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אַזעלכע נאַרישקײַטען,
 וואָס עס שלאָגט צו דער גאַל הערענדיג! נאָך האָט דײַך ניט אָנגע-
 לערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פּײַער, ווי עס ווינטט
 דיר פּײַעל גוטס און אימער גליק

דײַן באַמת געטרייע פּרוי שײַנה-שײַנדעל.

אַ שענע מעשה, נאָך אַ קורצע: מאיר משול'ם געדענקסט דו?
 האָט ער אַ טאַכטער שפּרינצעל, געווען אַ געזונדע מויד אײַן אײַ-
 זערע, שוין אפילו אביסעל אײַן איבערגעוואַכסענע, נאָך זעהר אַ
 געראַטענע! האָט זיך צו איהר פּערנאָדעט אַ מוכרספּרײַם'ניק, וואָס

טראַגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראַמאַנסען אויף פּראַקאַט. האָט זיך נעבאָך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראַמאַנסען, ווי צו עפּים רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, אַ שטיקלעך הונדערט, און זי איז גע-וואָרען, ניט פאַר מיר געדאַכט, עפּים אזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט אַ משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פּערשטעהן; זי זאָגט, אַז מע רופּט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע“, און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אַז אַט־אַט קומט עפּים איינער, וואָס מע רופּט איהם „לאָרד“, איהר „בעשיצער“, און גנבֿה'ט זי אַרויס דורך אַ פענסטער, און פּערפּוהרט זי ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אַזש קיין לאַנדאָן, און פון לאַנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען אַיין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט גע-שטויגען, נישט געפּלויגען?...

XIX.

פנחס-מענדעל פון יערופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווסק.

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתהי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען אַ גרויסען נאָט. הער אַ מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אַריינגעהער צו די בראַצקיס, בין איך געוואָרען אַ גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל-דער און באַהנען און פאַראַהאָרען און פאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אַליץ פון בראַצקיס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע-נען פאַרהאָן אַ פאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראַגט אַ טענ-דעווערענדע מיט אַ הענגקאָלנער, און דער אַנדערער הייסט מיט אַ משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשריי-בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפאַסט איינמאָל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראַצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנגערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אַזוי: מיר האָבען געהאַרנט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראַצקיס, מהכתיתי, לאַז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?“ — אַם בן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מעקלער וויל, מיר ווי-
לען פּערדיענען, מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך גע-
שעפּטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַביסעל אין אייער זכות, אַביסעל
אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַ-
כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו“, ווינציגער פּערדיענט, אַבי
פּערדיענען, ווי זאָגט מען: פּון אַ קרווידע קאָכט מען וועטשע-
רע...“ — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע רבורים?
זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט
ער, געשעפּטען זעהר אַ סך מיט נאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען
אין פּאָלטאווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאָניעווער אר-
יעזר, מיר האָבען אַ מיהל איין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר
האָבען מאַשינעס אַזעלכע גאָר נייע, אַ פינסקער איד האָט זיי אויס-
געטראַכט, היינט האָבען מיר אַ פּרייז, וואָס וויל אויסבייטען אַ
וואַלד אויף אַ „גוראַלנע“, און אַ אירען האָבען מיר, וואָס וויל קויר-
פּען אַ גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעס! וועל-
דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעס,
אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעס, וועלען מיר אייך געבען
קונים.“ — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האַנט
דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך,
מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט,
אַז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד
אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אַלע
געשעפּטען זענען דען גלייך? אַט האָבען מיר איצט אַ אימעניע
אויף קאווקאַז, אַ אימעניע מיט נאַפּט, דאָס הייסט, אַזאַ מין ערד,
וואָס עס שפּריצט פּון דאָרט נאַפּט, עס שפּריצט און עס שפּריצט
און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז
די ערד קאָן דאָרט אַרויסוואַרפען אַ מיליאָן פּוד נאַפּט. אין איין
טאָג!“ — אויב אַזוי, זאָג איך, זענט איהר פּון מיינע מענשען;
אַט דאָס, זאָג איך, איז אַ געשעפּט! אַט דאָס ניט אַהער! און
מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאַטשע“ (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדענין, ווייל דאָרט טרייבט מען אַרויס, געה איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע“, פאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל). און דאָרט האָבען מיר אַרומגע־רעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט אַרכייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפען, דער אַנדערער אַ געלער, ער האַנדעלט מיט זייגע־רלעך, אַ מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט אַ רויטער נאָז מיט וויימ־פע־רלעך, אויך אַ ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אַפילו ניט אזוי געפֿעלען. טענדערווערענדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב געמוזט מוסכם ווע־רען, מיר זאָלען זיך אַלע צעשרייבען אויף פּאָפּיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונ־גען, אז איהם קומט אַ גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אזוי פּאַרטיג, ווי איך בין פּאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין נאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אַט אזא מיין געשעפט ווי אזוי פּערדיענט מען ניט האָטש אַ מיליאָן קאַרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, וואָרום בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באַלד אַ קאַנטאַרעל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הי־לף אַ גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ס אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט געזונד און מיט הצלחה. לאַז גרויסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פּריינרליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך האָב אין זינען געהאַט דיר שריי-
 בען עפּים זעהר אַ נויטיגס, האָב איך פּערגעסען וואָס. קאָז איך
 שוין, אַם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.
 חנ"ס .

XX.

שיינה'ש'נדעל פון כתרילעוומע צו איהר מאז מנחם'מענדעל אין יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין אַרבעט אין דער וואַנד. ווי זאָגט די מאַמע: „שפּיעל דעם חתן וויינענדיגס, ער האָט זיך זיינס אין זינען“... ביזט טאַקי אַוודאי אַ גרויסער חשוב אין יעהופּעז, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראַצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אַזוי גדול'דיג. די מיליאָנען זענען נאָך לעת-עתה ביי בראַצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען. אז די ערה, וואָס שפּריצט מיט שמן-זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים אחרונים-וואַסער“, און אז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויס-לאָזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דורך על כן איז מיינ עצה, אז דו זאָלסט זיך בעצייטענס אַרויסהאַפּען פון דיַצטען און קומען אַהיים. זאָלסט פּערגעסען, וואָס ס'איז געווען ביי אַהער, טאָמער האָב איך דורך אַמאָל אָנגעריהרט מיט אַ וואָרט. זיי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ פּאַטש פון אַ פּריינד, איידער אַ קוש פון אַ פּיינד“... און קלאָפּ אַ טעלעגראַם און קום צו פּאָהרען

וואָס גיכער, און לאָס איך פטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פיעל
גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה - שיינדעל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעם, וואָס ביי אונז האָט זיך
פערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר-
מאָטעל משה-מאיר'ס. האָט ער אַ טעכטערעל ראַצעל, איז דאָס אַ
ראַצעל פון גאָט, אַ גאַנצע געוירענע, אַ געבילבעטע מאַמועל, שיט
מיט פראַנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאַפּטשאַן, געהט זיך ניט צענויף
מיט קיינעם. אַ קלייניגקייט, זי קומט אַרויס אַזש פון קצבים! ווי
זאָגט די מאַמע: „זכות אַבות איז קיין קאַטאַוועס“... הכלל, מע
רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פערעבענדיוועט נאָך;
וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל אַ חתן דוקא מיט
אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שעה, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע-
לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים
און מע האָט איהר אַראָפּגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק, זאָגט מען,
אַ קאַרעפירער אַתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אַור-
ריטש! צענויפגעפאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אַריינגעלאָזט
חתן-כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך
אָן די כלל צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אַיך מכה דריי-
פוס'ען?“ מאַכט ער צו איהר: „מכה וואָסער דרייפוס'ען?“ רופט
זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס'ען?“ מאַכט
ער: „ניין, מיט וואָס האַנדעלט ער?“... איז זי באַלד אַרויסגע-
לאָפען פונ'ם חדר און איז געפאַלען חלשות, און דער חתן האָט
נעבאָך בהרפה געמוזט אַוועקפאַהרען צוריק קיין אַוורטיטש — אַ
מכה איהם, אַ מכה איהר, אַ מכה זיי ביידען! איך בעט דיר, מאַך
מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אַט דער דריי-
פוס, וואָס עס קאַכט מיט איהם אַזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראַצקי'ן האָב איך מיך צע-
גאַנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר
איך האָב אויפגעהערט געהן אַהין — וואָס איז מיר בראַצקי, אז איך
שפאַר שוין נאָר אָן צו רויטשילד'ען קיין פאַריזש? ! וועסט דו דאָך
מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אַזש
קיין פאַריזש? איז דער תירוץ טאַקי: וויעדער קאווקאַז און וויע-
דער נאַפט ! אַלע נאַפטען, וואָס אויף קאווקאַז, זענען זיינע, און
אַליין זיצט ער אין פאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די
קאַץ איבער'ן וואַסער? פאַלט מיר אַיין אַזא מין געדאַנק: פאַר-
האַן ביי אונז אויף דער בערזע א פויגעל, וואָס ער הייסט טודרום.
אַט דער טודרום איז געווען אַמאָל נאָר א גרויסער שפעגעלאַנט, א
הייסער, א פייעריגער שפעגעלאַנט. אז דער עולם האָט זיך אָפּ-
געשאַקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפעגע-
לאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרום
האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין פאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס-
טע געשעפטען אויף מיליאָנען ! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד
טודרום זיין היע אין יעהופעץ. האָב איך מיך נישט געפּוילט און

בין אוועקגעלאָפּען צו איהם אַהיים און האָב איהם גאַנץ פּיין איבער-געגעבען, אז איך האָב אָנגעשמעקט אַיין ערמעל אויף קאווקאָז, וואָס שפּריצט מיט נאַפּט, און ווערליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר אַ סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש. רופּט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב אַ קונה!" פרעג איך: ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד!" — איהר קענט זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט רויטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פּערמאַגען, וויפּיעל געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפּיעל געלד איך האָב ביי איהם פּערדיענט!" — האָט קיין פּאַראַיבעל ניט, זאָג איך, אפּשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אוועקשרייבען צו רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין קונץ ניט! אַך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעראַרף האָבען אַיין אָפּיס מיט אַ פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אוועק צו מייענע שותפים און האָב איהם געבראַכט פּון זיי אַיין אָפּיס מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפּעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אזוי מנחם-מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט? השם יתברך זאָל נאָר העלפּען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תּשובה פּון רויט-שילד'ען, פּערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר אַ פּנים עס וועלען דע-מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע פּעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל. זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך אַ קער-בעל! מע קוקט אַרויס אַלע טאָג אויף גרויסע אָנועצען. נאָר זאָרנ נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז אַ צייט; פאַר אונזער עגמת-נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אַנ-קומען די גוטע בשורה פּון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינחאַ-פּען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה השם, אי זיך, אי דרך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת-עתה לאָו גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדערלעך און איטליכען בעזונד דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פרענסט זיך נאָך אויף דריי-פוסען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אזוי איז געוועזען די גע-שיכטע : אין פאַריזש איז געווען דרייפוס אַ קאָפיטאַן, דאָס הייסט, ס'איז געווען אַ קאָפיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס-טערהאָזי איז געווען אַ מאַיאָר (אַ מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאָפי-טאַן, און אפשר, פערקעהרט, אַ קאָפיטאַן איז עלטער). איז ער גע-ווען, דאָס הייסט דרייפוס, אַ איד, און עסטערהאָזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באַרדעראַ. דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאָזי האָט אָנגעשריבען די באַרדעראַ, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באַר אויף איהם, אויף דרייפוס'ען. איז גע-גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע'משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפאַרט. איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז סטייטש, ער ווייסט פאַר קלאַר, אַז ס'איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באַר-דעראַ ; וואָס האָט איהר צו איהם, ס'איז גאָר דעם מאַיאָר'ס אַר-בייט, עסטערהאָזי'ס ! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע'-משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלאַ, און איז גאָר אַנטלאָפּען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פיקער, אַ פאָלקאָוויק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרעמען. איז אַרויסגעשפרונגען מערסי, דוקא אַ גענעראַל, און נאָך איינער ראַושע אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע ערות אויף דרייפּוס'ען. איז געוואָרען אַ געפילדער צווישען די פּראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָפּברענגען, טאַקי דריי-פּוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפּט. איז געקומען צו פּאַהרען איין אַדוואָקאַט פון פאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאַסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פּלעדערוויש. און דרייפּוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער אַ מאָל פּער'משפּט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יאָ שולדיג, און פּאַרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל! ... היינט פּער-שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפּוס'ען?

הנ"ל .5

XXII

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-
מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון
א משוגענעם, עס געהט דיר אָפּ נאָר איין זאָך — נעמען אַ שטער-
קען און לויפען איבער די גאַסען! האָסט דו געהערט אַביסעל אַ
גדולה: ער שפּריצט מיט גאַז, פליהט קיין פּאַריזש, וואַרפט מיט
מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָ-
בען קיין געלד ניט, און ער האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די
מאַמע: „בין איך מיר אויך אַ בהמה און פּגור אין דער טשערע-
דע“... געדענק מיין וואָרט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען
אַהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין אַ לייַלעך, אזוי ווי דו ביזט
ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אז דו האָסט אַ ווייב ביז הונד-
דערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פּערשטעהט מעהר פון דיר. און
פאַר דינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאַנק
איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אַזעלכע קונים אַ סך ווי דו
מיט דינע שותפים די לינגערס, וואָס פּערדיענען מיליאָליאַסען
און פּגראַען פאַר אַ גראַשען, הלאוי ווייטער ניט ערגער, ווי עס
ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליס

דיין באמת געטרייע פרוי שיינהשיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל
 איך אזוי וויסען ביז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי
 קומט אַ איד זיין אַ קאָפיטאַן, און וואָס פאַר אַ מין באַנדער אַ,
 וואָס איינער לעגט אַרויף אויף דעם אַנדערען? צו וואָס האָט דער
 זאָלע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט
 שיסען, און פאַר וואָס עפּים פון הינטען, נישט פון פאַרענט? ...
 ווי זאָגט די מאַמע: „ציעגען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע גערט-
 נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם“...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעוועק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס קאווקאז האָט געמעגט אַריין
אין דער ערד אַריין איידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך
נאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די
מעשה איז אַ פשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בערז
זע, געהט מיר אַקעגען טו דרום און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר,
רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?“ — קאווקאז, זאָג איך,
איז אויף קאווקאז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע-
דאַכט אויף דער לאַנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט,
לאָזט זיך אויס, אז די שטאָרט, וואָס איהר האָט דאָרטען אָנגעריר
פען, איז אַ נעכטיגער טאָג.“ — וואָס הייסט, זאָג איך, אַ נעכטיגער
טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס'איז נאָר אזא שטאָרט נישטאָ
אויף דער וועלט. עפּים אַ נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס
אַ איד, זאָגט ער, און לעגט פאָר אַ געשעפט, וואָס ניט געשטויגען,
ניט געפלויעגען? און נאָך וועמען? רויטשילד'ען! איהר ווייסט,
זאָגט ער, ווער רויטשילד איז?!“ — פאר וואָס, זאָג איך, זאל איך
ניט וויסען? איך ווייס זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט -
ש י ל ד א י ז , נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָב

מיר געזאָגט, האָב איך אַ ייך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפֿען זוכען די טענדערווערע און האָב איהם געפונען אין דער „אידישער מאָלאָטשנע“, דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, טענדערווערע סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'אָ משל, מאַכט ער, דאָס גע-שעפט איז דאָך ביי אַיך, אַי הַר האָט דאָך דעם קונה!“ — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופאָ, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אזוי פאַהרט מען אַהינצוצו, דורך וואָס פאַר אַ שטאָרט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד נישט, דאָס בעראַרף וויסען דער שותף מיינער“. זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אַז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער רויטער נאָז. און די רויטע נאָז זאָגט, אַז ער ווייסט ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפֿען, אַז די טענדערווערע טענדערהאַט אַ געשעפט אויף קאַוואַז, נאָר וואו קאַוואַז און וואָס קאַוואַז — ווייסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון וואָנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אַז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס געזאָגט, אַז אומעדום בין איך דאָס כפרה-היהנדעל! ... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען אַ לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פיין, אָט-אַט האַפ איך דאָס גליק, אָט-אַט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס דיעל אַ דרעה-איבער, און עס לאַזט זיך אויס אַ נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אַפנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־
 ריי, האַפען אַ גראָבס און אַנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־
 מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופעץ! אַלע
 טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־
 שעפטען און פּערדיענט געלד, און איך דרעה מיך אַרום, ווי אַ פּרעמד־
 דער. איך זעה פאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט
 חאַפען... איך בין שטענדיג עפּים ווי אין דרויסען... אַפנים, איך
 האָב מיך נאָך ניט אַרויפגעשלאָגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין
 מענש ווייסט ניט, וואו זיין מול געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג
 זוכען, און אז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר
 דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדע־
 רען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לאַז
 גריסען שווער און שוועגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּים
 אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און
 שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּים ביי אַיך אין כּתרילעווקע?

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט
 זיך אָן יענעמס צרות, ווערד אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט
 נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. גע־
 ווען אַמאָל אַ פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל־הבית פון הייר
 זער און קלויטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאָזנאַ“,
 ער האָפט אויפמאָנען אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער
 האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה
 ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט
 ער מיך, זאָגט ער, ניט פּערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט
 מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אַרעמאָן פון יענעם: ער איז אַ
 שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערווייל,
 ביז זיין בוך וועט פּאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אַמאָל א גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונד קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז — ווייס איך אַליין ניט: עפּיס אַ שטיקעל אַגענט, אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל זַקטיאַר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרויס מיין, — זעהר אַ פּרייליך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אויס ממש פאַר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פּערגעסט אָן די אייגענע! ... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאַלען געזונד זיין און פון שווער און שוועגער און פון איטליכען בעזונדער.

הַנ"ל.

XXIV.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר טאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס האב איך דיר געזאגט, דו אפגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאך די ווערטער מיי-נע, ווי זאגט די מאמע: "קוש דעם קאנטשיק, וואס שמייסט דיר!"... האסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דארטען, וואס טויג מיר גרויס, און האסט זיך צענויפגעסקאמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאדראטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאכערס, מיי-זענטרייבערס — ניטא ווער ס'זאל לאכען און גענוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף אין אכסניא און טרענצ-לען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, ווערען א מיליאנשטיק? ביזט נאך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאגען פון קאפ די דאזיגע נארישע געדאנקען. לאס איך שוין אזוי זיין בעוואהרענט פון אל-דאס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואהרענט פון מיליאנען! פערגעס, מענדעל, אן די מיליאנען, פערגעס, אז ס'איז נאר פאראהן ערגיץ א בראצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! "קוק ניט וואס העכער פון דיר, קוק וואס נידעריגער פון דיר". — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופעצער פיינע מענש-
לעך, וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען,
לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע
מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסטו דו זיך עפּים פּלוצים דערמאַנט, מיין
טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כּתרי־לעווקע? און
וואָס בין איך דיר עפּים געוואָרען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך
אזוי פאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאַקי פאַרט פּער-
בענגט נאָך אונז? ... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלכ לויפּען,
עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אַליין קומען אַהיים“... איך
וואַרט אויף אַ דעפּעש פּון דיר. אַז דו פּאַהרסט. שוין צייט, שוין
לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פּוּנִים דריטעז בּוּד.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם-מענדעל — א שרייבער.

געשריבען אין יאָהרען 1903—1909

א בכבוד'ע פרנסה

(מנחם-מענדעל — א שרייבער).

I.

מנחם-מענדעל פון יעהופעז צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כהילגעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אוועקגעוואָרפען
אלע געשעפטען, איין עק, אויס בערזע, אויס סעמערעני, אויס מעק-
לעריי — ס'איז גאַלע שווינדעל מיט האַפּעריי, מיט בזיונות, מיט
דער שוואַרציאַהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט אַ נייע
פרנסה, אַ שפּאַגעל-נייע פרנסה, אַביסעל אַ שענערע און אַ לייטי-
שערע פרנסה — איך בין געוואָרען למוז אַ שרייבער. איך שרייב!
וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? —
ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעה, האָב איך מיך דאָ
אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאָזעטען, און דערפון טאָקי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן אַ זאָך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה, וויפּיעל שורות, אזוי פּיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואָלד, רבונר-של-עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין אַ חדר, און אַ האַנד צום שרייבען האָב איך אַ שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך אַ פּרוּב טהון און געבען אַ שרייב-אַרײַן אין אַ אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און געה און שרייב אַוועק אַ בריעה גלייך אין דער רעד-דאָקציע אַרײַן, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מיין גאַנצ צע בעגריפּיע. ווי אזוי איך האָב אַמאָל געקנאַקט אויף דער בער-זע, אין אַדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה-זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאָן“ און מיט „פּאַפּיערלעך“ און מיט „יקנה“ זי אין די מיליאָנען אַרײַן, געווען זיעבען און זיעבען ציג מאָל אַט אַ נגיד און אַט אַ קבצן, אַט אַ גביר און אַט אַיין אכיון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אַלסדינג באַריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפּערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאָקציע אַיין ענטפּער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שריי-בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאַר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אַלע מיינע בעשרייבעכצען באַריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פּערגעניגען אַפּדרוקען אויפֿן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה. דו פּערשטעהסט? וויפּיעל שורות, אזוי פּיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלר געגעבען א האפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאָן איך אָנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איד, אז איך קאָן אין א לאנגען זומערדיגען טאָג אָנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאַכט דאָס ניט א צעהנערעל א טאָג? האָבען מיר א קיימאָלן, הייסט דאָס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשאַ-לאָוואַניע, זוי מיינסט דו? און נישט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאַפּיער און האָב מיך אוועק-געזעצט צו דער אַרבייט. און מחמת איך האַלט סאַמע אין רעכטען שרייבען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער-דיגע בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינד דערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוועגער, און אימליכען בע-זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך ווער פאַרטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאָס הייסט, מיט'ן נאָמען פונ'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האָב נאָך ניט קיין נאָמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אַהין אין דער רעדאַקציע, און בעט, מע זאָל דיר אַרויסשיקען אויף דיין נאָמען קיין כתרילעווקע עט-ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאָלסט אויך הנאה האָבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל ליי-טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס "קארטאָזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאָס "גאַנעראַר"... א זיס קערבעל אַט דאָס גאַנעראַר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בע־שערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיר קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואַנד אַריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פער־שרייבען: „א קראַנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, אַ שכור וועט זיך אויסניכטערען, אַ שוואַרצער וועט ווייס ווערען, און אַ נאַרר וועט בלייבען אַ נאַרר“... און זאָג אפשר, אז זי איז אומגע־רעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אָפגעטהאָן, זינט איך קען דיר פאַר אַ מאַן, אז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג־געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאַר אַ מאַרשע־ליק! אַ „רייבער“ געוואָרען און „רייבט“! און סע געפינען זיך נאָך אַזעלכע נאַראַנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאַר. ווער ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דייע בעשרייבעכצען אָנאַרבייטען חלילה. איך בין שוין אַ געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַר אַ יעשלאַגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען“... בראַש קלויבט ער זיך אויס אַלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאַנציע און וועט „רייבען“, און איך וועל זיך וואַלגערען דאָ אין כתרילעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע“! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך אריינגעחאפט צו אונז, די „פלענציע“, און וויל גאר נישט ארויס. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלד פון דינע שרייבעצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דינע יעהופעצער פינע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין ווארעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דאך טען אָננעמען „גאלענאר“. דו ביזט אליין א גאלענאר, דאס הייסט, פון אויבען ביז אראפ — נאָר... און אויב דו ווילסט, איך זאל ניט געהן יונגעהייד פון דער וועלט, און דינע קינדער זאלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלאָגן גען פונ'ם קאָפּ דינע לופטיגע פרנסות מיט דינע זיסע שרייב-בעכצען, און קומען צו פאָהרען אמאָל אַהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דינע שווער און שוועגער, וועסט דו זיין, אם ירצה שם, א גאסט, ווי די מאַמע זאָגט: „באָדיי דעם אויווען צעוואָל-נערען“... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

משה רוד דעם קאלעקטאָר געדענקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב געווען און האָט שוין לאַנג געוואָרפען איין אוס-הן אויף זיין ווייבעל, געוואָלט פטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט אוועק אין אמעריקע. האָט זי איהם געפאָקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאָס פערזאָגען אַ צעהנטען. א ליטוואק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!

III.

מנחם-מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרוו הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אמירצהדהשם, זיין
רעכט. איך שמעה שוין, דאַנקען גאָט, אָפגעדרוקט אויפ'ן בלאַט
גלייך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּים נאָר
אַיין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין
נאָמען אויפ'ן בלאַט אָפגעדרוקט: מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל — האָר-
בען זיך מיר אזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט,
מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אַזעל-
כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאָקי
די רעדאַקציע. על-פי שכל דאַרף מען פערשטעהן, אז איך בין
מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס
אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפּוילט און האָט
זיך אַוועקגעזעצט און האָט איבערגעליענט מיין כעשרייבעכץ, ווי
עס זעהט אויס, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט
זי מיר אין בלאַט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אז מיין
בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאָר ס'איז אַביסעל צו לאַנג — איז
נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט
אויסטראַכטען מעשיות פונ'ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאל איהר שילדערען (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָרט יעהופּעץ מיט אַלע איהרע טיפּען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך, וואָרום וואָס דען איז דער פּשט „טיפּען“? ... אַיאָ, אַיין אידעל־קייט פון אַ רעדאַקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אַפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאַפּאַטע און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין יעהר פּערנומען מיט מיין שריי־בען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוועגער, און אימליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּים מעות פון דער רעדאַקציע? מחמת איך האָב זי געבעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייל, עד לחשבון, עפּים אַזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענ־דעל אַרויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ " 5 .

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנהם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאָס דאָרטען גאָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאָפּאַטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פיער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סיס־סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דין האָניג און געב מיר ניט דין בים“... מאַהל דיר, דין רעדאַקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאום און מאום זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכ־צען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אַפילו ס'איז מיר שוין בעד שערט, אז מיינ מאַן זאָל זיין אַ שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתרילעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפיים אַ הינטער־פיסעל, אַ שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאַמע: „צעבייס דעם עפעל, וועסט דו געפינען אַ וואָרעם“... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעצען און קום צו פאָהרען אַהיים נאָר אָהן אַ שום תירוץ. וואָרום איך קאָן ניט צוועהן דעם צער פון די קינדער. זיי פּרעגען זיך נאָך אלע מאָל: ווען קומט דער טאַטע? לעג איך זיי אָפּ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה' הערשעלי, מיר זאל זיין וואָס פאַר אַ חכם דאָס איז, קליגער פונ'ם טאַטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה-שיינדעל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאָן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען אַ האַנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אַבי פטור ווערען פון אַ שלאָק. ווי זאָגט די מאמע: „בעסער אַ לויט מוזל איידער אַ פונט גאָר“... אונזער נאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרי־לעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות - אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען
צוויי פלעשלעך טינט, איך האַלט שוין ביי'ם דריטען. אַ קלייניג
קייט - בעשרייבען אזא שטאַרט, ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב
איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האַלט סטאַנציע,
און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט
דו דאָך פרעגען: וואָס עפּים צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז
ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר.
דער מאַן איהרער איז געווען אַ סאָלדאַט, און זי איז געווען ביי
איהם דאָס אַנדערע ווייב. גענומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו-
ליעב דעם, זי זאל מעגען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָהר
נען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, אַ לע-
בען - אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געווען
סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז גע-
ווען, זאָגט זי, אַ בילד־פאַרשוין מיידעל־ווייז; אַלע מאַנסבילען, אי-
דען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כפרה... און איצט
דאַרף זי אַרויסקוקען, טאַמער וועט זיך מנחם־מענדלען פּערגלום-
טען אַ מאָל עסען אַ באַרשט, אָדער אַ שטיקעל פלייש מיט חרין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאָכטער א גימנאזיסטקע, וואָס טהון טהוען זיי גאָרנישט, העלפען איהר ניט פון דאַנען אַהין, און מע קוקט אַרויס, אז די מאַמע זאָל צוטראַגען דאָס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאָס גלעזעל קאווע אין בעט אַרײַן, און שפעטער, געקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דאָ פאַר וואָס, צי ס'איז ניטאָ פאַר וואָס — דער אָנבײַסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָט אַזעלכע קינדער זענען דאָס. אַנומעלטען האָט זיך דאָס מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטאָ קיין זייה, און איז אַרײַנגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט'ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוב אַרײַן צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען בײַם טיש און געטרונקען טיי, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאָ סווינסטוועל!“ האָבען מיר זיך שוין ניט געקאַנט אַיינהאַלטען און האָבען זי גע-נומען שטראַפען: סטייטש, אָט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לאַדי, זאָג איך, וואָס די מאַמע דינע האַרעוועט אזוי, פּוצט דיר די שיקלעך בשעת דו שלאָפסט...“ אזוי רופ איך מיך אָן צו דער טאָכטער און ווײַל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אז סע פאַלט ניט אָן אויף מיר דאָס בחור'על: „א וואָס קאַקאיא די-על אָ!“... און האָט מיך גענומען באַדען, ווי אַ רעכטער עזות-פּנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פּערדראַסען און איך האָב אַרומגעשריבען די דאָזיגע אַלמנה נעבאָך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פּער-האַף, אז ס'וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז גענוג גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַזעלכע אַרעמע אַלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנאז-זיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פּערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה

לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוועגער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פרענסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאָקציע, האָסט דו, אָפנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. אַ רעדאָקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען-אַרויס אַלע אינאיינעם אַ גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטערט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אזוי ווי אַ גאַזעט דאַרף האָבען שטאַף, בעט אונז די רעדאָקציע, אַז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעחסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר אַ געשעפט?

הנ"ל .

VI.

שייגה'שיינדעל פון כתרילעווסע צו איהר מאז מנחם'מענדעל אין יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייט ענס שרייב איך דיר, אז איך האָב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען, אַ בייער חלום און גענוג. געפונען אַ נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האָט איהם גאָט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לענט אויף איהר רחמנות און מאַכט פון איהר אַ גאַנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין אָרט אין יעהופעז, וואָלט איך דאָס בחור'על אַנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאַקעמע פלייצעס וואָלט איך אַוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באַנק, לאָז זי שיי-לען קאַרטאַפּליס, ניט איך זאָל זיי זאָגען מוסר. אַ מוסר-זאָגער גע-וואָרען מיין מאן, אַ בעל-דרש'ער, און מע צאָהלט איהם, זאָנט ער, דערפאַר געלד, ווי זאָנט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַרהאַן אַלערליי משוגעים אויף דער וועלט“... מיר דאַכט, אז איידער אַריינקוקען אין פּרעמדע טעפּ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאָל דאַרען דער קאַפּ פאַר אייגענע. דו קעהרסט, דאַכט זיך, אָן דיינע קינדער אַ טאַטע, צי ניין? זאָלסט הערען, ווי משה'הער-שעלי לערענט שוין קמיו'אַף — מעג דיין יעהופעצער אַלמנה מיט דער רעדאַקציע אינאיינעם זיין פאַר איהם די כּפּרה. ס'זאָל מיר זיין נוט אויפ'ן האַרצען, וואָלט איך איהם אַראָפּגענומען אַ פּאַטאָ-

גראפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אוועקגעשיקט
 אהין, זאָלסט האָטש זעהן, וועמען דו האָסט פערביטען אויף אלמנות
 מיט רעדאָקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר
 פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

VII.

מנהג'מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה'שיינדעל אין כתרילעוועק.

לזונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה'שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען
אינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל-
הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער
אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אלע שלים-מזל'ען, וואָס שטע-
הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז
מיר, קיין עין-הרע, געראַטען. איין שלים-מזל גרעסער פונ'ם אַנ-
דערען. נאָר דער גרעסטער פון אלע איז דער, וואָס מע רופט איהם
ביי אונז "דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שריי-
בען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פאַפיער, ניט קיין טינט.
אַליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער גע-
ווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאָראַקער, בעזעצט האָט
ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאַהרען
מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס
הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו-
גענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט,
אז געהאַנדעלט האָט ער זאַמר. איז איהם געוואָרען שלעכט, האַטש

ווארף זיך א לעבעדיגער אין נייעפער אריון, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעמען, אַז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף, ס'האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפגעזוכט אַ שותף מיט אַיין אַיזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט'ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קרוואַראַג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אַלפּים אָפּ טרעטגעלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאַרניט. איז געוואָרען גאַרניט. האָט ער זיך אַ וואַרף געטהאָן צו ערד-קויהלען, דערטאַפט אַ אינזשינער אַ דייטש, דאָס הייסט, אַ איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט, גראַבען קויהלען. האָט זיך געעפּענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספאַמפען דאָס וואַסער. אָט פאַמפעט מען, אָט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן אַיין עק. האָט ער אַ שפּיי געטהאָן אויפ'ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט אַ אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאַגענע, ניט קיין פּרישע, און מאַכט פון די געלעכר לעך עפּים אַ מין זאך, איך האָב פּערגעסען ווי אַזוי מע רופּט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט אַ מאַשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער אַיינעם אַליין מיט די צע-שפּאַלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אַזאַ ריח, אַז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראַטאַקאָל. האָט ער געמוזט אַיינמאַל ביינאַכט אַרויס-שפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אַביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אַוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע-עפּענט מיט אַיינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס, בעדאַרף ער אַנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער לייעבהאַבער פון שאַך, און אַזוי ווי ער אַליין איז אויך אַ לייעבהאַבער פון שאַך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאַג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאָפּען, אַבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אַזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לעַ דינגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אַהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אַז איינער איין אַפּ-טייקער אין אַ קליין שטערטעל ניט ווייט פון קרעמענטשוק פּער-קויפּטאויס אַ גאַנצע קראָם מיט פּערשיעדענע סחורות בזיל הוול, טאַקי אַ כּשר'ע מציאה. איז ער אַוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי'חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך גענומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פּערדיענען אַ מטמון מיט גאַלד. דאַרף זיך טרעפּען איין אומגליק, אַז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען אַ קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פּאַהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט אַ שאָס און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ אַ פּוס דעם קאַנדוקטאָר — ער איז קוים אַרויס מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצ'לח“? ער זאָגט אַליין אויף זיך, אַז ער טהוט אַ קוק אַריין אין טייך אַריין — פּג'ר'ען אויס אַלע פּיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך אַ ווערטעל-זאָגער אויך. אַליין איז דאָס אַ קליינטשיקס און אַ ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאַפּעלישעל איז ביי איהם פּעררוקט אַהינטער, די הענד אין די קע-שעניס, און דער מוח אַרבייט — קאַנבינאַציעס, אָהן אַ שיעור קאַנ-בינאַציעס! ער זאָגט, אַז ער מוז „געפּרעמענאָן“ זיין אַ מיליאָנער, אַניט — הויבט ער זיך אויף און פּאַהרט אַוועק קיין אַמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פּאַהרען קיין אַמעריקע. ער זאָגט, אַז אַזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פּערפּאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אַוועקוואַרפּען אַזאַ בכבוד'ע פּרנסה, ווי דאָס שרייבעריי, און פּאַהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אַם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצ'לחה. גרים די

קינדערלעך, און שווער און שוויגענער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב
ניש קיין שום ענטפער פון דער רעדאקציע אויף מיינע ערשטע אַר-
בייט, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער,
נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך
וועכען, אסירצה-השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כהרילעווקע צו איהר טאן מנחם'מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו, למען-השט, קומען צו פאָהרען אַהיים, וואָרום מיין טאַטע געבאָך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין געווען אַ קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפֿור-נען, אז ער האָט, אז אָך און וועה, וואַסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוועהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאַמע זאָל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט אַ שכן אז מע איז אָפֿ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך אַ רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בע-שרייבסט שלים-מזל'ען, די כפרה זאָלען זיי זיין פאַר מיין טאַטענ'ס יאַרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיון באמת געטרייע פרוי שיינהשיינדעל

געדענק זשע, למען-השם, באַלד אַרויספאָהרען און קלאַפּען אַ רעפעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו
החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרְכֶען
איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות
ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעה איז געווען פאַר
מיר ווי אַ פּיסטויִל אין האַרצען. איך זאל האָבען פּליגלען, וואָלט
איך, ווי איין אַדלער, געפּלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע, האָב
איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון
דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. אַ
חויז וואָס איך האָב איהר אָפּגעגעסען דעם קאַפּ, האָב איך ביי
איהר נאָך אַלע מאָל איבערגעהאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט.
איך האָב אַלץ געמיינט — אָט־אָט. אַזוי פּיעל פּאַפּיער און טינט
אויסגענוצט, אַזוי פּיעל שענע זאַכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבען
זיך אַלע פינגער — און די רעדאַקציע זאל עס מיר אַפּילו ענטפּע־
רען! זי האָט אָנגענומען אַ פּול מויל מיט וואַסער און שווייגט.
זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפּעלט אייך ניט
מיין שרייבען, דאַרפּט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען
שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפּנים, בלאַטע. ס'זאל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאָפט אַ דעפעש: טוירט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם האַרצוועהטיג, מיט דעם אַראָפּפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר האָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האַקען האַלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פּערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אזוי מיט אנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנגען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מיס עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שווער אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . דער בריעה ליגט שוין ביי מיר דעם אנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אזאָ פרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא אַ איר אַ שדכן, און ווער־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסאָ ממון. און אַ פרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אָבער שענער פון מעק-
לעריי איז דאָס געוויס. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער ניט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

X.

שיינהשיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנהימענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-
מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס
צו שרייבען. איך האָב געוויזען דיין בריעף דער מאמען, זאָגט זי,
אז איך בין אליין שולדיג. ״ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי
ליגט מען... זאָלסט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם איך
בערשרייבען, מיט'ן שענעם, געניידעם,״ וואָלט איך איהם שוין לאָנג,
זאָגט זי, אַראָפגעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפּוילט, זאָגט זי,
און וואָלט אליין זיך דורכגעפּאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק,
זאָגט זי, זיאַרף דער טאַטע ליגען אויפ'ן טוידטען-בעט און מיר
ביידע דאַרפען זיך קוים האַלטען אויף די פיס״. דאָס געלד, וואָס
איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאמע'ס — און ווייס איהר גוטסקייט.
איך בעט גאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט
האַבען, און ווי-נאָר דו וועסט אַרויספּאָהרען פון יעהופּעץ, אזוי זאָל
זיך עפענען די ערד און אַיינגעוונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט.
אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאַלדענע געשעפטען, גליקען, מעק-
לערס, שדכנים, אַכסניות, בעלי-בית'טעם, רעדאַקציעס, ווי עס
ווינשט דיר פּיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל
דיין באמת געטרייע פרוי שיינהשיינדעל.

עם פיעדעלמ נישט

מנחם-מענדעל — א שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900-1909.

עם פיעדעלמ נישט

(מנחם-מענדעל — א שדכן).

מנחם-מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתריגעוועלע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עם פיעדעלמ נישט, עם געהט נישט, האַמטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע-צאָהלט אויף דער סטאַנציע און האָב מיך באַלד אָנגעהויבען פאַ-קעווען אין וועג אַריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געעסען אין וואַנאָן, גענומען אַ בילעט ביז חוואַסטעוו, און פון חוואַסטעוו האָב איך גערעכענט פאַהרען גלייך אַהיים, קיין כתריגעוועלע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער אַ שטאַרקען נאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אַנומעלטען האָב איך דיר געהאַט געשריבען, אז אויף דער אַכסניאַ, דאַרט וואו איך האָב געהאַלטען סטאַנציע, האָט זיך געפונען אַ איר אַ שדכן, לייבע לע-בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראַגט אַרום ביי זיך אין בוזעם די גאַנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער-ווייל האָט ער בעדאַרפט אָפּפאַהרען אויף אַ פאָר טעג מכא אַ גרוי-

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, אַ „סטראָטשנע רעפּעש“, ער זאָל ניט מעדליווען, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עם בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פּונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאַר'ן אַוועקפּאַהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פּאַהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אַיך דעם שדכן'ס פעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בעגעגענען ערניץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־ בעלסקין, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען“. זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פעקלעך?“ זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות“. כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פעקעל אויף אַ טשיקאַוועסט און טהו אַ קוק אַרײַן — אַ גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — אַ לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אַלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אַתּ כאַתּ:

אַ ו ר י צ — חוה בת הגביר רב לוי טאָנקינאָג... גרויסר
 מיוחס... אשתו מרים ניטל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס...
 קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאַנציטין...
 באַ ל ט י — פייטעל בן הגביר יוסף היטלמאַכיר... משכיל...
 ציניסט... ניקאַנציט בוכהאַלטירי... מפריזעו אַסלאַבאַרעט...
 דאַווינט אַלע טאָג... וויל מעות...
 ג ל ו כ י ו — יעפים באַלאַסני... אַפטייקיר גלוח... האָט ליב
 יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...
 ד ו ב נ א — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרוזיק... משפּחה...
 קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פּראַנצויז... יכול ליתן מעות...
 ה י י ס י ן — ליפע בראַש... שוואַגיר של איצי קוימין... בעל
 יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער
 יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ווינצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פאָרט
 בפאָטאָגראַפֿיר... גרויסר פאָרדיניר... שוה 10 אלפים...
 זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאַראַטייקי... ב' בתולות...
 קראַסאָוויצות פרימע... הקטנה מעט נישטופילט... פיאַנע דייץ
 פראַנצויז... רוצה נישטודירמע... דעפּלאַם לאו דוקא...
 חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקי... אלמנה וואַכירניצה...
 חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...
 טאַלני — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד
 בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...
 יאַמפעלי — משה ניסיל קימבאַק... נגיד חדש... אשתו
 מרת בייִלע לאה... ווילין אַ שידוך כלות הנפש... וויפּיל דער צד
 שכנגדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פעמים... רח"ש לשרכנים תיכף
 ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשרכן עקסטרי מצד
 המחנותנטי...
 כתריִלעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קירח... דבר
 אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טיִרגעניוו
 ודאָרווען... שטיליר וואָרים... מבקש אַנאָרימי יתומהלי... קראַסאַ
 וויצה שבקראַסאָוויצה... גיט חולה לשלוח על הוצאות... גותן
 בצימביל הולך בטעניס...
 ליפּאָוויץ — בן הגביר לייבוש קאַפּאַטי... פארברענטיר
 חסיד... נותן אַקואַמין על 8 קלאַסין... יושב באַדעם... שפּילט על
 הפידל ויכול לשון קודש... קראַסאָוויץ...
 מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן...
 האָט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האָבין...
 וויל גם בן בתולה...
 נעמערעוו — סמיציק... בערנאַרט מאַסעוויץ... פון די
 אמתי סמיציקעס... גרוש סאַמעסטאַיאַטעלני... שפּיליר מתמיד
 בפּרוויראַנץ... תקיף אצל נאַצאַלסטווי... מן היושר בתולה עם ה'
 אלפים אָדיר גרושה עם 10 אלפים...

ס מ י ל ע — פּעריִלי דאַמה... גרושה עם 10 אלפים... דאַרף
אַ משכיל קאַמעניר...

ענאַטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאָפּיטע... זקן
אַריביר שבעים... רק האַלטצעך קרעפּקי... מקבר גיווען ג' נשים...
וויל בתולה...

פּרילוק — הגומענאַזיסט פּרייטיג... בן הגביר מיכל פּריי-
טיג... טראַגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל ב' אלפים
לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צא וצען — רשימה מן גביר אלמן פּישיר... יושב
באַסטערעכאַן... צוגעזאַגט ב' וויגרעזני בילעטין פּערווע זאַיאָם...
חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה
רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מאַרקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה
קאַמיסים... חכם... חריף בשאָך... ש"ס בעל פה... קעניר ובעל
דברן... ווירטלזאַגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער
האַט שין חתונה גיהאַט...

ראַדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראַדימישליר... שייך
לסאַדיגערי... סאַכירני זאוואָד... גילדיני פּאַן... חצי הסיד חצי
דיין... קורצי פאה ולאנגליכי קאַפּאַטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר
יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאָנציק זאַצאַטני קוויטאַנציי... זוכט
קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר' אלפים פּאַרטיפּיאַן אַרנטלעך פּראַנ-
ציוז פּאַריק טאַנצן לעכטבענצן באַרעשני בלא קאוואַלירן...

שפּאַלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאַביל... יושב
ביהופּיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר
המפורסם באבישקע... בת יהירה... פּאַרלאַנגט טעלירל מן השמים...
קעניר יותר מדאָקטער... באַוואָרנט מפּריוועו... שייך כמו יוסף
הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים...
משפּחה בלא פּלעק... מעות אַהן אַ שיעור... עם כל המעלות... כמעט
בראַצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

תאמא שפאָץ — ה' בתולות... ג' קראסאוויות וב' פאָס-
קורניצות... און אלימען אָדיר אַ דאָקטער עם גאבינעט ומעביל
אָדיר אנארוויקאט עם פראַקטיקי ביהופיז... כתבתי כמה בריוולאך...

זיין איך מיר אזוי אין וואַגאָן, מיט'ן שדכן'ס פעקעל הייסט
עס, און לייען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל דאָס דאָזיגע לשון-
קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראַכט מיר: רבנו
של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האָט בעשאַפֿען אויף
דער וועלט פון זיינע אידענ'ס וועגען! אָט, אַשטייגער, דאָס
שדכנות. וואָס קאָן זיין, דאַכט מיר, פיינער און לייטישער, בע-
סער און גרינגער דערפון? וואָס איז דאָ פאַרהאַן וואָס צו טהון?
מע בעדאַרף נאָך האַבען אַ קלעפּקע אין קאָפּ און קאַנגז אַויסמאַר-
קירען מיט'ן שכל, ווער צו וועמען סע פאַסט. למשל: אַווריטש
האָט אַ מיידעל אַ קראַסאָוויצע מיט פיער טויזענד, וואָס וויל אַ
געקאַנטשעטען, האָט באלטע אַ ציוניסט אַ משכיל, וואָס האָט גע-
קאַנטשעט בוכהאַלטעריע און וויל געלד — איז דאָך דאָס אָנגע-
מאַסטען! אָדער לאַמיר נעמען טאַלנע: זיצט אַ איד איין אַלמן,
וואָס זוכט איין אַלמנה מיט אַ געשעפט — פאַר וואָס זאָל ער זיך
ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אַלמנה בתיה פלעקעל, וואָס
זוכט איין אַלמן אַהן געלד, אַבי אַ למדן? הערסט דו, זונתי היקרה,
מע דאַרף נאָך קאַנען מאַכען קאַנבינאַציעס. ווען איך זאָל געווען
געבוירען ווערען אַ שדכן, וואָלט איך אַוועקגעשטעלט דאָס געשעפט
גאָר אַנדערש. איך וואָלט זיך אויפגעשריבען מיט אַלע שדכנים פון
דער גאַנצער וועלט, צענויפגענומען אַלע זייערע רשימות און וואָלט
זיך אַוועקגעזעצט צענויפפאַרען, פריהער אויף פאַפיער, געוויינט-
ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און
אין יעדער שטאָרט וואָלט איך מיר געהאַט אַ שותף, וויפיעל שטערט,
אזוי פיעל שותפים. ממהינפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען
זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עם וואָלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעיץ, אָדער אין אַרעם, האַלטען מענ-
שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאַפּען
דעפעשען — און איך אליין טהו נאָר ניט, נאָר איך זיי מיר און
פאָר און מאַך קאָנבינאַציעס!

אַט אַזעלכע מחשבות, פאַנטאַזיעס, קאָנבינאַציעס פליהען ביי
מיר אין קאָפּ. טראַגטאָן דער נומער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן
אַריין א נפש, אַ בעוואַכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אַראָפּ,
שלעפט מיט זיך אַ זאָק און סאַפעט ווי אַ גאַנז און רופט זיך אָן
צו מיר מיט אַ מאַרנע בעימות'דיג לשון, נאָר ניט ווי געוויינטליך:
„יונגערמאַן, זאָגט ער, אפּשר וואָלט געווען אַ סברא, איהר זאָלט
זיך מיט אַיער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, אַ רוק טהון זיך
בשעת הדחק אַ ביסעלע אַראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אַז אַזא איר, ווי
איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעזעצען זיך אויף אַ רנע מיט
אַיך בהרחבה אין שכנות?“ — „פאַר וואָס ניט? אָך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!“ — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך
איהם אַיין אָרט און טהו איהם אַ פרעג נלאַט אַזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואַנעט איז אַ איר?“ — „מאַין באתי, הייסט עס? פון
קאָרעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אַשר, און רופען
רופט מען מיך רב אַשר שרכן. איך בין שוין פאַוואָלינקע, זאָגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט'ן אויבערשטענס הילף, כמעט
פערציג יאָהר אַ שרכן.“ — „אַזוי? — זאָג איר. — זענט איהר.
הייסט עס, אויך אַ שרכן?“ — „על כן, דאַרפען מיר, זאָגט ער.
לערנען דעם פּשט, אַז איהר זענט מסתמא אַוודאי אַ שרכן, הייסט
דאָס — אַחינו אַתה, קומט דאָך אַיך, זאָגט ער, על־פּידין שלום-
עליכם!“ — אַזוי מאַכט צו מיר דער דאָזיגער שרכן און רוקט מיר
אַריין אַ מגושמ'דיגע ווייכע האָריגע האַנד און טהוט מיך אַ פרעג,
אַפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?“ — זאָג איר: „מנחם-
מענדעל...“ אַ קענטליכער נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגיץ האָב
איך געהערט, נאָר איך ווייס ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אַיך זאָגען. וויבאַלד,

זאָגט ער, אַז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרויס, דאָס הייסט, אַז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אַז מיר, צוויי שרכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מורמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אַז מיר זאָלען טאָקי אַט־דאָ־אָ, פּאָהרענדיג מיט אַיך אין איין וואָג-נאָך, עפּים מתקן זיין? ... „דהיינו, זאָג אַיך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין? ... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען וויין אין אַ שלעכטער כלי? ... „דהיינו, זאָג אַיך, וואָס ווערד ביי אַיך אָנגערופען גוטער וויין אין אַ שלעכטער כלי? ... „לאָזט אַיך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל אַיך אַיך מסביר זיין, וועט אַיך דער פּסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס דען? איהר דאַרפט צולעגען קאַפּ. אַיך האָב, זאָגט ער, אין יאַרמעלינעץ אַ שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאָקי פון די אַנטיקען, רב איציקעל טאַשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, אַיינגעטונקען אין יחוס. וואָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאַר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אַז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אזוי פיעל“... „שאַט, זאָג אַיך, מיר דאַכט, אַז ס'איז פאַרהאַן פּונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דאַרפט“. און אַיך טהו מיך אַ נעם צו מיין פעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שרדן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפעלי און טהו איהם אַ ווייז: „אַט איז ער, זאָג אַיך, אַט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה נישעל קימבאק, נגיד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַ שידוך כּלֹת הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פעמים — צוויי מאָל אזוי פיעל הייסט עס. פּונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!“...

דערהערט אַזעלכע דבורים און דערוועגן ביי מיר, אַז אָט דער משה-ניסעל קימבאַק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער-ברעכען, און אַ הויז אַ מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אָשר אַ הויב-אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאַכט צו מיר: „מזל-טוב, רב מנחם-מענדעל, מיר האָבען געמאַכט אַ געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אַייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער-קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט גע-שאַרט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווילע מאַכען מזונות, און אס-ירצה-השם, אַז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואַסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואַסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אַייך אַ טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאַנציע אַ ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראַדאָווער, וועלען מיר שוין אין איינוועגנס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יאַרמעלינעצער מיוחס מיט אַיער יאַמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָס חלש'ט אַ שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל-דינער“. „אַמן, זאָג איך, פון אַיער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אַזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיך איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אַייך דיענען, רב מנחם-מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט אַ וועלט-שדכן, וואָס מע רופט איהם רב אָשר און וואָס האָט ניט אַזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאַגען די מאות, וויפיעל פּאַר-פּאַלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגע'גט און נאָך אַ מאָל חתונה געהאַט און וויערער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אַז איך טהו אַ קוק אַ רשימה, טאַפּ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אַיער משה-ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט אַ סרחה, וואָרום לאָמיר

קארשט פערשטעהן, זאגט ער, וואָס איז ער אזוי להוט נאָך אַ שידוך און וואָס ברענט אזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשרכן? די משמעות, זאָגט ער, אַז דאָרט ליגט אַ וואָרעם. אַ ווערעמדיגער עפעל הייסט עס" — "וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — "די עצה, זאָגט ער, איז דאָ אַ פשוט'ע עצה: מיר ביידע דארפֿען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יארמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאָשראָץ, און איהר קיין יאַמפעלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאַק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דארפֿען אַרבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצרכם וועט זיך דארפֿען משתדל זיין, אַז אַט דער ווערעמדיגער עפעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצד, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעווען, אַז מיין טאָשראָץ זאָל טאָקי געבען כנגד די גאַנצע העלפֿט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ אירען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאָועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַסטעוו, האָבען מיר קורם געטרונקען טיי, פיינטשיק פערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אַפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שרכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אַז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען אַ טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פערלד-גולן, וואָס איך זאָל פערלאָנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אַז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אַריין, ער קיין יארמעלינעץ, איך קיין יאַמפעלי.

אָפּגעשמועסט האָבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אָט דער משה-ניסעל קימבאק יאָגט זיך אזוי אַ שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראַכטען די שטוב, און דאָס קרן וועט מיר געפעלען, זאָל איך איהם קלאָפּען אַ דעפעש קיין יארמעלינעז כּך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאָפּען אַ דעפעש כּך וכך, וועט מען זיך צענויפּפּאָהרען מסתמא קיין זשעמעריןקע אָנקוקען זיך, און אויב ס'איז אַ זיווג, וועט זיין אַ שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפט איהר זעהן, רב מנחם-מענדעל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאָפּען דעפעשען, וואָרום ביי אַ שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... אַ מהותן, זאָגט ער, אז ער דערועהט אַ דעפעש, האַפט איהם אַוועק דער רוח“... ס'איז געקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאָזט זיך אויס, אז מיין לאַנד-שדכן רב אָשר'ען פּעהלט-אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פּער-דיענען, זאָגט ער, אלע חודש, וואָס מיך קאָסט-אַפּ אַ וואָך דעפּע-שען מיט טעלעגראַמעס“. דו פּערשטעהסט? אָט אזא פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאָיעזר דערווייל שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואָרום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האָבען זיך געביטען מיט די אַדרייסים, נאָנץ פיין זיך אָפּגעזעגענט און צעפּאָהרען זיך, ער קיין יארמעלינעז, און איך קיין יאַמפּעלי.

געקומען קיין יאַמפּעלי, האָב איך, ראשית חכמה, אָנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אָט דער משה-ניסעל קימבאק?“ זאָגט מען מיר: „חויז זיין שאַדען אויף אלע אירען געזאָגט געוואָרען“... — „האָט ער עפּים אַ סך קינדער?“ זאָגט מען מיר: „אַ סך קינדער האָט אַיין אָרעמאָן, און אַ נגיד האָט מעהר נישט ווי אַיין קינד“... — „וואָס פאַר אַ קינד?“ זאָגט מען מיר: „אַ טאָכטער“. — „עפּים

א היבשע טאכטער? זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי... — „גיט ער עפּים א סך נדן?“ זאגט מען מיר: „וויפּיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאָל אזוי פּיעל“... הויב איך אָן טאפּען: „פאר וואָס?“ טאפּ אַהין, טאפּ אַהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אָן די שבת'דיגע קאפּאטע און לאָז מיך געהן גלייך צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען אַ שטוב, איז ניט שייך. אַ נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בין און וואָס איך בין געקומען, האָט מען מיך אויפגע- נומען כּיד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער-לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים-איינגעמאַכטס, און גוטען ווישניק אַ פּלעשעל אַוועקגעשטעלט. דער מחותן אַליין, משה-ניסעל הייסט עס, איז מיר געפּעלען ער אין לשער: אַ צונעלאָזטער מענש, אַ מזג-טוב, מע קאָן זאָגען — אַ מענש אָהן אַ נאַל. אויך די מחותנת' טע, ביילה'לאה הייסט עס, איז מיר געפּעלען געוואָרען פּונ'ם ער שטען קוק. אַ שענע אירינע מיט אַ גיירער, אַ שטילע, אַ צדיקית. ביידע האָבען זיך גענומען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּים אַ וואָהלען זוהן, און וואָס קען ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אז איך ווייס אַליין אויך ניט? נאָר אַ איר אַ למדן גיט זיך אַיין עצה. רוף איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פּאַרטיג ווערען מיט אַיין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פּונ'ם אַנדערען צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אַקוראַט, וויפּיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן.“ דער- הערט אַזעלכע דבורים, רופּט זיך אָן דער מחותן, משה-ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס: „וואו איז ערגיץ סאָניטשקע? רוף זי נאָר אַריין.“ — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן“, — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אַוועק אין צווייטען חדר אַריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה-ניסעלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאַפּלעך ווישניק, פּערביסען מיט אתרוגים-

אינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָך מיך אזוי וויסען ביז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל אַ ירד. „שוין לאנג אז איהר זענט אַ שדכן?“ — מאַכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך אַ גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער התונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז אַ איד אַ שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך געווען אַ שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפּחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים“... אַט אזוי האַק איך איהם איין ליגען נאָכ'ן אַני דערען און פּערקרים מיך אַפילו נישט, נאָר איך פיהל, אז עס פּלאַמט מיר דאָס פנים. איך ווייס אַליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר גענומען אזוי פיעל שקרים! אַ ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אז מע קריכט אַריין אין אַ בלאַטע, קריכט מען ווייטער“... גע'פּוועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אַט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פּערדיענסט, אַם־ירצה־השם, גאָר אָהן אַ שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פּערגעסען אויף דער אַכסניא זיין פּעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? אַיי, על־פי יושר קאָן מען אפּשר צו'פּסק'ענען, אז מיין חלק רח"ש געהער אינגאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, אייגענטליך, דער גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאַרניט ווערטאָ? און האַקען שקרים פון יענעם וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט, אפּשר האָט גאָט אזוי געפיהרט, אז ער זאָל פּערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פּערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין די מחותנת'מע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכּף נאָך איהר — סאַניטשקע, די כלה הייסט עס. אַ שענע, אַ הויכע, אַ געזונדע

און איין אסאָבע, אזוי ווי די מאַמע איהרע. „נו, אַ וואַכס, און ברייט, קיין עין־הרע! — טראַכט איך מיר. — ניט קיין סאָניטש קע, נאָר טאַקי אַ גאַנצער סאָניטשניק!“ ... אָנגעטהאָן געהט זי, די כּלה הייסט עס, עפּיס מאָרנע, אין אַ לאַנגען קאַפּאַט, אַ בונדע אַזעלכע, זעהט אויס מעהר ווי אַ ווייבעל, נישט מחמת אַלטיקייט, נאָר מחמת ברייטקייט, סכּנת נפּשות! מע וואָלט בעדאַרפּט מיט איהר עפּיס אַ שמועס טהון, זעהן, וואָס ס'איז פאַר אַ חיה, — לאָזט ער נישט, דער פּאָטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פאַר אַ שטאַרט דאָס איז, אַ שטאַרט פון בערע־דערס, ניט קיין פּערגינערס, שונאים אין לעבען אַרײן, איינער רעם אַנדערען וואָלט דערטרונקען אין אַ לעפעל וואָסער! וכרומה אַזעלכע פּוסטע רעד. אַ דאַנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אַרײן און טהוט אַ זאָג צום מאַן: „משה־ניסעל, אפּשר וואָלט געווען גענוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאָניטשקע אַביסעל שפּיעלען אויפ'ן פּערטיפּיאַן“. „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט“, — ענטפּערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט אַ וואונק צו דער טאַכטער. געהט־צו די טאַכטער צום פּערטיפּיאַן, זעצט זיך אַוועק, עפּענט־אויף אַ גרויס בוך און קלאָפּט מיט די פינגער אויף וואָס די וועלט שטעהט. רופּט זיך אָן צו איהר די מאַמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאָניטשקע, וואָס טויג דיר טיורען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאַל קאַזאַק זאַ דונאַיעם“, „הייסע באַבקע־לעך“, אָדער נאָר „המבריל“... „פּאַזשאַלעסטע, מעשאיע ניט“, — ענטפּערט איהר סאָניטשקע און מאַכט מיט די פינגער איבער'ן פּערטיפּיאַן אזוי גיך, אז דאָס אויג איז גאַרניט אימשטאַנד צו האַפּען, און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט נישט אַראָפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?“ ... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך אַרויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אַליין מיט דער כּלה, מיט סאָניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פּיער אויגען.

„אצינד איז אַ צייט, טראַכט איך מיר, מאַכען מיט איהר אַ שמועס; לאַמיר האַטש הערען, צי זי קאָן רעדען“. נאָר פון וואָס הויבט מען אָן? לאַז מיר אזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון אָרט און געהיצו און שטעל זיך אַוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיר אָן צו איהר: „האַט קיין פאַראיבעל ניט, סאָניטשקע, וואָס איך שלאָג אַיך איבער אינמיטען דער שפּיעל. איך האָב אַיך געוואָלט עפּיס פרעגען“... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר ביזו און מאַכט צו מיר אויף רוסיש: „נאַפּרימער?“... „נאַפּרימער, זאָג איד, איך האָב אַיך געוואָלט פרעגען, וואָס איז אַייער בעגעהר? דאָס הייסט, וואָס פאַר אַ מין חתן, אַשטייגער, וואָלט איהר געוואָלט, מע זאָל אַיך געבען?“ „ווידיטיע, — מאַכט זי צו מיר שוין אַביסעל ווייכער און לאָזט אַראָפּ די אויגען, — סאָבסטוועננאָ וואָלט איך געוואָלט אַ געקאָנר טשעמען, נאָר איך ווייס, אז סע איז פאַנאַפּראַסנאָ, וואָלט איך וועלען, פאַ קראַינעי מערע, ער זאָל זיין אַיין אַבראַזאַוועטער, וואָר רום האַטש אונזער יאַמפעלי סטיטאַיעט זיך אַ פאַנאַטישעסקי שטאָרט, פון דעסטוועגען האָבען מיר ניעסמאָטריאַ אַלע פאַלומשעט רוסישע אַבראַזאַוואַניע, און כאַטיאַ מיר פאַסיעשטשאַיען ניט קיין אוטשעבנע זאַוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט געד פינען ביי אונז אַיין באַרישניע, וואָס זאָל ניט זיין זנאַקאַמע מיט עמיל זאָליאַ, מיט פּוישקינ'ען און אַפילו דאַזשע מיט גאָרקין“... אזוי מאַכט צו מיר די דאָזיגע יפהפיה, סאָניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האַלב אויף אידיש, האַלב אויף רוסיש, דאָס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט-אָן די מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס, רופט אַוועק די כלה, ווי אַייער רעדט: „אַלסדינג דאַרף זיין מיט אַ מאָס“... און עס קומט אַריין דער מחותן, משה-ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אַוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכה'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאָל מען זיך צענויפפאָהרען מאַכען אַיין אַנקוקעניש, אויף ווען זאָל מען אַפּשטעלען די חתונה, וכדומה אַוועל-

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף
 און וויל געהן אויף דער סטאַנציע קלאַפּען אַ טעלעגראַם, נעמט
 ער מיך, משה-ניסעל הייסט עס, פאַר אַ האַנד און מאַכט צו מיר:
 „איהר וועט נישט געהן, רב מנחם-מענדעל! איהר וועט פריהער
 עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אַוודאי זיין הונגריג.“
 און מע געהט זיך וואַשען און מע זעצט זיך אַוועק עסען און מע
 נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די
 גאַנצע צייט — דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו: יאַמפעלי,
 יאַמפעלי און יאַמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאָגט ער, וואָס פאַר
 אַ שטאָרט דאָס איז! אַ שטאָרט פון לעדינגעהערס און בערערערס.
 איהר זאָלט מיך פאַלגען, זאָגט ער, וואָלט איהר זיך געהאַלטען פון
 דערווייטען, נישט גערעדט מיט קיינעם אַ וואָרט. איהר זאָלט
 זיי, זאָגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און
 פון וואַנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דאָ, און מיין נאָמען
 זאָלט איהר זיי אַפילו גאָרניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט
 מיך גאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם-מענדעל? איהר
 קענט מיך גאָרניט!“ — אזוי זאָגט ער מיר אָן אַפּשר אַ
 מאָל צעהן, און איך געה אַוועק, קלאַפּ אַ דעפּעש צו מיין שותף
 קיין יאַרמעלינען, אזוי ווי מיר האָבען אָפּגערעדט, און שרייבען
 שרייב איך איהם גאַנץ דייטליך, בזה הלשון: „טאָו אַר
 אַסמאָטרעל. פּעררוי סאַרט. שעסטטי-
 סיאַטיש. טעלעגראַמירויטע סקאַלקאָנאַ-
 פראַטיוו. גריעסיעכאַיעמסיאַ.“ קומט מיר אָן
 פון מיין שותף אויף מאָרגען אַ תשובה, מאָדנע פערשטעלט:
 „אופיראַסיאַ דעסיאַט. נאַפראַטיוו פאַ-
 לאַווינעשעסט. ראַבאַטאַטייע נאַבאַווקע.
 סאַגלאַסען זשמעדינקע. טאָוואַר פרימע.
 טעלעגראַמירויטע.“ לויף איך אַוועק צו מיין מחותן,
 צו משה-ניסעל'ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפּעש און בעט
 איהם. ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פּסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פּערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָוונע ויאָסנע. ער וויל, פּערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אַקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפּיעל ער ניט, לעג איך אַקעגען צוויי מאָל אזוי פּיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מעדליווען, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערשאַפּען אַיין אַנדערער.“ פּאָלג איך איהם און קלאָפּ אַוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאַראַט קי סלאָוואַ. סקאַלקאַדאַיאַט קלאַדוואַפּראַי טיוו דוואַראַזאַבלעיע. נע מעדליוואַט. פאַדחווואַטיסיאַדרונאַי.“ — בעקום איך פון מיין אַשר'ען אַ תשובה, וויעדער פּערשטעלט: „סאַגלאַסען דוואַראַזאַמעניע וויגאַוואַראַם טיסיאַ-טשאַנאַד. טאַוואַרנאַהאַדקאַ.“ לויף איך וויעדער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער אַ מאָל: „ס'איז יאָוונע ויאָסנע. אַייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאָר מיט אַ תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אַפּ-ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך געב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פּיער. אַ איד אַ חכם, זאָגט ער, אַייער מחותן; ער וויל מיך אַפּשווינדלען פון קאַפּ ביז פּיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, אַ סוחר און פּערשטעה אַ געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פּיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אַקעגען זעבען; וועט ער געבען פּיער, לעג איך נייען; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאָגט ער, צעקויעט? געהט זשע, זאָגט ער, טאָקי באַלד און שרייבט איהם אוועק אַ סטראַטשנע, ער זאָל ניט פּערציהען אין דער לאַנגער באַנק, און לאָז ער אײך, זאָגט ער, ענטפּערען אויך מיט אַ סטראַטשנע, אז מע פּאָהרט זיך צענויף — און אײן עק לאָז עס האָבען!

לויף איך אוועק און קלאַפּ מיין אָשר'ען אַ סטראַטשנע דעפּעש:
 „דאָסט טרי קלאַדיאָט סעם. דאָסט טשיטע-
 רע קלאַדיאָט דעוויאַט. דאָסט פּיאַט קלאַ-
 דיאָט אַדינאַצאַט. נעטיאַנוט דלינע סקאַ-
 מייקע. סטראַטשיטע וועיעכאַיעם.“ — קומט
 מיר אָן צוריק אַ סטראַטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער:
 „וועיעכאַיעם. וועיעכאַיעם.“

ווען קומט אָן אזא וואַזשנע דעפּעש? — מסתּמא ביי־נאַכט.
 און דו דאַרפסט שוין אַליין פּערשטעהן, אז שלאַפּען האָב איך די
 נאַכט נישט געקאַנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפּיעל, אַשטיי-
 גער, וועט זיך אַקאָרשט אָננעמען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער
 אויבערשטער העלפט מיר, איך פּיהר אויס דאָס גאַנצע צעטעל מיט
 שידוכים, וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פּערלאָרען? ביי גאָט
 איז דען ניט מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אס-
 ירצה־השם, אז איך פּיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט
 מיין אָשר'ען אַ שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפּעלט מיר פאַר
 זעהר אַ בראַווען מענשען, און טאָקי אַ מוצלח אויך. און פּער-
 שטעהט זיך, אז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע-
 קרוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבאָך אויך אַ איד אײן
 אַרעמאַן און אַ מטופּל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב
 איך אָפּגעדאַווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען
 די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאווע מיט פּוטער-
 געבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאָקי דעם אייגענעם טאָג פּאָה-

רען מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאָר בכדי יאַמפעלי זאָל ניט זיין קשה, וואָס פּאָהרען מיר עפּים אלע פּיער אינאיינעם, — האָבען מיר געמאַכט אַזוי, אַז איך זאָל אַרויספּאָהרען מיט אַ פּאָיעוד פּריהער, און זיי — מיט אַ פּאָיעוד שפּעטער; און דערווייל זאָל איך פּון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּים אַ רעכטע סטאַנציע, הייסען מאַכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כּך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פּריהער פּאַר אַלעמען, פּער-פּאָהרען אויף דער שענסטער אַכסניא, טאַקי די איינציגע אין זשמע-רינקע, מיט'ן נאָמען „אַרעסקי גאָסטינעץ“, זיך בעקענט, ראַשית חכמה, מיט דער בעל-הבית'טע, זעהר אַ וואָהלע אירינע, אַ מכניס-אורח'טע, און איך טהו זי אַ פרעג: „וואָס איז ביי אַיך דאָ וואָס צו עסען?“ — זאָגט זי: „וואָס ווילט איהר?“ — זאָג איך: „פּיש איז ביי אַיך דאָ?“ — זאָגט זי: „מע קאָן קויפּען“. — זאָג איך: „נו, און אַ יויך?“ — זאָגט זי: „מע קאָן צושטעלען אַ יויך אויך“. — זאָג איך: „מיט וואָס? מיט לאַקשען, צי מיט ריין?“ — זאָגט זי: „אַפּילו מיט מאַנדלען“. — זאָג איך: „נו, און אַשטיי-גער, כּדומה למשל, געבראַטענע קאַטשקעס?“ — זאָגט זי: „פּאַר געלד קרינט מען קאַטשקעס אויך“. — זאָג איך: „נו, און טריינ קען?“ — זאָגט זי: „וואָס טריינט איהר?“ — זאָג איך: „ביער איז דאָ?“ — זאָגט זי: „פּאַר וואָס זאָל ניט זיין?“ — זאָג איך: „נו, און וויין?“ — זאָגט זי: „אַבי געלד“. — „אויב אַזוי, זאָג איך, טאָ זייט זיך מטריה, מיין ליעבע אירינע, און קאָכט וועטשערע אַזוי גרויס ווי אויף אַכט פּאַרשוין“. — זאָגט זי: „פּון וואַנען האָבען זיך ביי אַיך גענומען אַכט, אַז איהר זענט בסך-הכל איינער?“ — זאָג איך: „אַ מאַדנע אירינע! וואָס געהט אַיך אָן? מע זאָגט אַיך אַכט, איז אַכט“. און אַזוי ווי מיר רעדען, קומט-אָן מיין שותף, רב אָשר הייסט עס, און פּאַלט אַרום קושען מיך און האַלזען, ווי אַיין אייגענער טאַטע: „דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, זאָגט ער, אַז איך וועל אַיך טרעפען דאָ, אינ'ם „אַרעסקי גאָסטי-נעץ“! געפּינט זך דאָ עפּים, זאָגט ער, וואָס צו נעמען אין מויל

אריין? — „אָט נאַרוואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט אַ ווער-
 טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אַכט פאַרשוין.“ — „וואָס איז
 שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר
 ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אַמאָל זיך אויסקראַצען
 קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערוויילע צו פאַסטען.
 איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ אַ היימישער, הייסט
 זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז
 געבען אַביסעל בראַנפּען מיט עפּיס פּליישיגס צו פּערבייסען. עס
 חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס האַרץ מסוכן נפשׁ! — אזוי זאָגט צו
 מיר רב אָשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אַריין
 זיך וואַשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום
 טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אַוועק ביידע צו דער סעודה
 גאַנץ ברייטליך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים
 ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראַטען, ער האָט געשפּאַלטען דעם
 ים, קוים גע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די
 ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען
 דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?“ — „לאָזט
 איך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך ווייס, וואָס איך
 האָב צו טהון. איך הייס רב אָשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט
 ער, אַז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו גאָר
 נישט מיט גאָרנישט, וואָרום ער איז אַליין אַ גרויסער מיוחס, זאָגט
 ער, און האָט אַ ווייב נאָך אַ גרעסערע. און אַז ער זאָל וועלען,
 זאָגט ער, אַ שידוך טהון מיט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך,
 זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אַריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט
 ער, גענוג געהאַרעוועט, געהאַקט האַלץ, און קוים מיט צרות, מיט
 אַנגסטען, גע'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפחות ב' אלפים.“ „וואָס
 הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאַרוואָס, זאָג איך,
 געזאָגט ג' אלפים?“ — זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט אייך דיעד
 נען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און
 איך הייס רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפאַרען, איי

חתך-כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אמירצה-השם אלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אזעלכע טויענער קראַפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר מיד, רב אָשר! איין פרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פארהאן, וואָס סע קוועטשט מיד". — "רהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אַיך?" — "מיד קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב אַיינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אַייער משה-ניסל'ען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראַשען, שוין גע'פטר'ט דעם פּריזיוו"... "וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיד אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאַקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויעדער אַ מאָל: "לאָזט אַיך דיענען, רב מנחם-מענדעל, איך הייס רב אָשר!"... "איהר מעגט אַיך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבע-טשעט איהר מיר: "פּריזיוו", "שמזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה-ניסל'ען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: "וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז אַייער משה-ניסעל'ס בחור?"... "פון וואַ-נען, זאָג איך, האָט זיך גענומען צו משה-ניסל'ען אַ בחור, אז ער פערמאָגט בסך-הכל זיין אַייגענס אַ טאַכטער אַ בת יחידה, איין און אַיינציגע הייסט עס?" — "איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אַיך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... "אורדאי, זאָג איך, אַ חתן! איך האָב אָבער גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... "פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... "פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... "פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אַיך איז אַ בתולה?"... "זאָג איך: "נה, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אז ביי אַיך איז אַ בתולה?"... ווערד ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל איך זאָגען, מנחם-מענדעל? איהר זענט אזוי אַ שדכן, ווי איך בין אַ רב!“ זאָג איך: „און איהר זענט אזוי אַ שדכן, ווי איך בין אַ רביצין!“ אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט — ער מיר: „מלמד!“ איך איהם: „שקרן!“ ער מיר: „שלים-מול!“ איך איהם: „זולל-וסוכא-ניק!“ ער מיר: „מנחם-מענדעל!“ איך איהם: „שכור-ניק!“... פערדריסט דאָס איהם, געהט ער און לאָזט מיר אַראָפּ אַ פאַטש, געה איך און פאַהר איהם אַרײַן אין באָרד — אַ שקאַנדאַל, זאָל גאָט שומר ומציל זײַן!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפּען אָנקוקען די דאָזיגע שדכנים, וואָס האָבען בעוויזען אַ בריה'שאַפט צענויפפאַרען צוויי מיידלעך. איז אָבער אָט דער אָשר, פּערהאַפּט זאָל ער ווערען, באַלד אַנטרונען געוואָרען, און מיך האָט ער איר בערגעלאָזט איינעם אַליין זיך צערעכענען מיט דער בעל-הבית'טע פאַר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אַכט פאַרשױן. אַ גליק, וואָס איך האָב מיך האָטש בעצייטענס אַרויסגעמאַכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אָנגעקומען קיין זשמערינקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אָפּגעטאַן — ווייס איך ניט. נאָר איך שטעל מיר פאַר די בזיונות!... היינט געה זיי אַ נביא, אַז אָט דער שדכן, ימח שמו זאָל ער ווערען, איז אזאַ פּוסטע זאַך, אַ ווינדמיהל, צו אַלרי שוואַרצע יאַהר, וואָס רערט און פאַהרט און פליהט און קלאָפּט דעפּעשען — און וואָס לאָזט זיך אויס? צוויי בתולות!... איין מאָל פאַר אַלע מאָל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, האָטש וואָרף זיך אַ לעבעדיגער אין וואַסער אַרײַן! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען פּונ'ם דאָר-זיגען שידוך, מאַך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אַנ-דערען בריעה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעתי-עתה לאָז גאָט געבען טימ געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ-

דערלעך זאָלען לעבען, וואָס איך בענג נאָך זיי שטאַרק, און שווער
און שוועגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פרוינדליך.

ממני בעלך מנהם - מענדעל.

עיקר שכתתי. גאָט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה.
פאָהרענדיג פון זשמערינקע, האָב איך געמיינט, אז דער הימעל איז
שוין אויף מיר געפאלען. נעחאיבי וואָלט איך געהאַט גענוג אויף
הוצאות, וואָלט איך שוין וויעס-איז דערשלעפט זיך אַהיים, קיין
כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אז
איך וועל מווען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, האָטש נעם, אל
תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז, דאָך
אָבער פאָרהאָן אַ גאָט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואַנאָן
מיט עפּים איינעם אַ שלאָק, איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר, וואָס
שטראַפּירט מענשען פּונ'ם טוידט, און ער הויבט מיך אָן צורעדען און
זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען איין אַגענט. וואָס
איז דאָס אַזעלכעס איין אַגענט און ווי אזוי שטראַפּירט מען מענשען
פּונ'ם טוידט — איז אַ סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס
מאָל אזוי אויך איבערגעהאַפט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף
איין אַנדערש מאָל.

הנ"ל.

שלים-שלים-מזל

מנחם-מענדל — איין אגענט.

געשריבען אין יאָהרען 1909-1900.

שְׁלִיִּם-שְׁלִיִּם-מִזֶּל

(מ נ ח מ - מ ע נ ד ר ע ל - א י י ן א ג ע נ ט) .

מנחם-מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעוועקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת ב י ן א י ך ד י ר מ ו ר י ע , א ז א י ך ב י ן ב ר ו ך ה ש ם ב ק ו
ה ח י י ם ו ה ש ל ו ם . ה ש ם י ת ב ר ך ז אָל ה ע ל פ ע ן , מ ע ז אָל ת מ י ר ה אָר כ ע ן
א י י ן פ ו ן ' א נ ד ע ר ע ן נ אָר ג ו ט ם מ י ט ב ש ו ר ו ת ט ו ב ו ת , י ש ו ע ו ת
ו נ ח מ ו ת — אָ מ ן .

ו ה ש נ י ת ה נ ה ז יי ו ו י ס ע ן , ז ו ג ת י ה י ק ר ה , א ז א י ך ה אָב ג ע מ ו ז ט
ע ו ק ר ז י י ן , א נ ט ל ו י פ ע ן ה י י ס ט ע ם . א י ך ה אָב מ י ך נ אָר - ו ו אָ ם א ר ו י ן -
ג ע ח א פ ט פ ו ן א י י ן א ו מ ג ל י ק , פ ו ן א ג ר ו י ס ע ן א ו מ ג ל י ק ! א י ך מ ע ג
ב ע נ ש ע ן ג ו מ ל . ש י ע ר - ש י ע ר ב י ן א י ך א ר י י ן א י ן ח ר - ג ר י א א ר י י ן , א ו ן
ג אָט ו ו י י ס ן , מ י ט ו ו אָ ם א י ך ו ו אָל ט אָ פ ג ע ש נ י ט ע ן . פ ו ן ר ע ס ט א נ ס ק י
ר אָט ע א י ז ג אָר נ י ט אָ ו ו אָ ם צ ו ר ע ד ע ן , א ו ן א פ ש ר נ אָך ק א ט א ר ז ש נ ע
ס י ב י ר , ה אָט ש א י ך ב י ן א י ן ד ע ם ש ו ל ד י ג ג ל י י ך מ י ט ד י ר . ו ו י ז אָג ט
ד י מ אָמ ע ד י י נ ע : „ ש ל י ן - ש ל י ן - מ ז ל ד ו ר ך ט י ר א ו ן ד ו ר ך ט ו י ע ר ...
א י צ ט . א ז ד ע ר א ו י ב ע ר ש ט ע ר ה אָט מ י ר ג ע ה אָל פ ע ן , א י ך ה אָב מ י ך
ב ע צ י י ט ע ן ן א ר ו י ס נ ע ח א פ ט ו ו י פ ו ן א ש ר פ ה , ה אָב א י ך מ י ך א ו ו ע ק -

געזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריעף אלסדינג באריכות, פונ'ם אנהויב ביז'ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריעף געדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואָס פאַר אַ פּאָלאָזשעניע איך בין געווען נאָך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט געדאַכט. איך האָב דעמאָלט גערעכענט, ס'איז איין עק. אויס מנחם-מענדעל. בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם אַ פאַרשוין, איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר פון „אַקוויטעבל“, וואָס שטראַפּירט מענשען פונ'ם טויט און האָט דערפון פרנסה מיט'ן פּולען מויל. ער האָט מיר אַרויסגענומען אַ ביכעל און האָט מיר בעוווּזען, וויפּיעל מענשען ער האָט שוין פּערשטראַפּירט פונ'ם טויט און וויפּיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטאַרבען. און דאָס איז אזאָ געשעפט, וואָס, אַדרבה, וואָס מעהר מע שטאַרבט, איז אַלץ בעסער, סאַי פאַר די טוירטע, סאַי פאַר די לעבעדיגע. וועסט דו דאָך פּרעגען: וואָס איז דער שכל? דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל. אַשטויגער, נאַפּרימער, „אַקוויטעבל“ האָט גענומען און האָט מיך אָפּגעשטראַפּירט פונ'ם טויט אויף צעהנטויענד קאַרבען. דאַרף איך צאָהלען פאַר דעם סך-הכל אַזעלכע צוויי-דריי הונדערטער אַ יאָהר ביז'ן טויט. איז ממנהפּשך, שטאַרב איך אַוועק, חלילה, דאָס ערשטע יאָהר — איז דיין גליק: צעהנטויענד קאַרבען איז אַ מטבע. אלא וואָס דען, איך לעב? איז „אַקוויטעבל'ס“ גליק. דאַרטען דיענען אָהן אַ שיעור מענשען, אַגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואָס האָבען אויך ווייב-און-קינדער און דאַרפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואָס זשע אַוורט דאָס מיך? דער חסרון איז, וואָס ניט אַ יעדער קאָן זיין איין אַגענט. איין אַגענט דאַרף, ראשית חכמה, געהן אָנְ געטהאָן פיין, אָבער טאַקי וואָס פיין הייסט: אַ שענעם גאַרניטער, אַ קאַלנער מיט מאַנקעמען, מעג זיין פאַפּיערענע אַבי ווויסע, אַ שניפּס אַ שענעם, נו און אַ קאַפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אָבער איז — שפּראַך. איין אַגענט מוז קאָנען שפּראַך דאָס הייסט, ער דאַרף קאָנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבעררעדען

און פעררעדען, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאָל זיך שוין מוזען שטראַפֿירען פֿונ'ם טוידט — און מעהר דאַרף מען ניט. הקיצור, מיין פֿאַרשוין דער אַגענט־אינספּעקטאָר האָט אַרויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדאַרף זיין אַ גוטער אַגענט, איין אויסגעצייכענטער אינ־קוויטאָר.

איצט, זוגתי היקרה, דאַרף מען דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פֿער־שטעהן דעם הילוק צווישען איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר און איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר. איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר הייסט גלאַט איין אַגענט, וואָס שטראַפֿירט מענשען פֿונ'ם טוידט, און איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר הייסט שוין איין עלטערער אַגענט, וואָס מאַכט אַגענטען. היינט איז פֿאַרהאַן אַ „קרוזשנאָי“ אַגענט־אינ־ספּעקטאָר, וואָס מאַכט אַגענטען־אינספּעקטאָרעס, און איבער די אלע אַגענטען, אינקוויזיטאָרעס, אינספּעקטאָרעס און „קרוזשנאָי“ אינספּעקטאָרעס איז פֿאַרהאַן איינער, איין אויבערהאַר איבער אלע, וואָס מע רופֿט איהם גענעראַל־אינספּעקטאָר. קיין עלטערער פֿון איהם איז שוין נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. פֿערשטעהט זיך, אז צו ווערען אַ גענעראַל מוז מען פֿריהער זיין אַ אינקוויזיטאָר, נאָכדעם אַ אינספּעקטאָר, נאָכדעם אַ „קרוזשנאָי“ אינספּעקטאָר, און אזוי ווייטער. און אז גאָט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד אַ גענעראַל — איז מען שוין בעוואָהרענט מיט פֿרנסה אויפֿ'ן גאַנצען לעבען. עס איז פֿאַרהאַן, זאָגט מיין פֿאַרשוין, גענעראַלען אַזעלכע, וואָס פֿערלעבען אַ יאָהר ניט וועניגער פֿון דרייסיג טויזענדר. הכלל, ער האָט מיך אָנגעהויבען צורעדען, איך זאָל ווערען איין אַגענט. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס האָב איך דאָ איינצורשטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאָגט ער, לעג איך ניט אַרײַן. אַדרבה, איך בעקום נאָך, זאָגט ער, איין אַוואָנץ, דאָס הייסט, מע גיט מיר איין אַדערויף פֿאַר מיין אַרבייט עטליכע קערבלעך, איך זאָל האָבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפֿען זיך אַ פֿאַרטעפל. אויב אזוי, איז דאָך עס טאַסי

גאָר נישקשה פון אַ קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט איר בערעדען און בין געוואָרען למול אַיין אַגענט.

גאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רערט זיך. ווערען אַיין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום בין דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספּעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אַרעס צו זייער גענעראַל אין „אַקוויטעבל“, וואָס האָט צו שאַפען אויף עס ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אַכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פונ'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אַזאַ גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפע אויגען, און אַ פּנימ'על אַ ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעו-זערעל. דעם גענעראַל'ס קאַנטאָר פערנעמט אַ גאַנצע שטוב, חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּיערען, און אַגענטען דרעהען זיך אַרום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געווען, אַז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעו-זערעל, האָטש אַפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראַס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך געגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי איך בין געפּאַהרען קיין קעשענעו און פערבלאָנזעט קיין אַרעס, גע- האַנדעלט מיט „לאַנדאָן“, און פון דאָרטען קיין יעהופּע, זיך גע- דרעהט אַרום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה“ און „פּוטיוויל“ און „ליכעפּוטען“ און אַנדערע „פּאַפּיערלעך“ אין די מיליאָנען אַריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון נעלה, פון ווייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואָדלעך, און ווי אזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אַפילו אַ שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאָג איך איהם, נישט גוט—שליס-שליס-מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט-אויף דער גענעראל, יעוועזערעל הייסט עס, לענט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אַיך זאָגען, נאָספּאָרין מנחס-מענדעל? איהר געפעלט מיר; אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאָנט איהר. איך זאָג אַיך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אַגענט, טאַקי נאָר אַ גרויסער! דערווייל בעקומט איהר אַיין אַוואַנז, פּאָהרט אַרויס אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אַיך אויסגעבונדען, און וייט מצליח“...

און כך הוה. איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערב-לעך, אזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בנדי-מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאַרטעפעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפאַקט אַהין ביכ-לעך מיט פּאַפּיערען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך גע-לאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פּרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען ועשעפטלעך, שטראַ-פירען און שטראַפּירען. דאָרף זיך מאַכען אזוי, אַז איך האָב יאָהר-צייט, האַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאָיעזר לפּאָיעזר אין אַ קליין שטעט-טעל, עפּים אַ העק צו אַרדי שוואַרצע יאָהר. איך האָב נאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות-פּנימ'ער, מוסרים און יאַבערניקעס. פּער-ברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַז סע איז בעשערט אַיין אומגליק — דאָרף איך אַקוראַט אַט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט, און פאַל אַריין אין אַ בלאַטע, זאָל דער אויבערשטער שומד ומציל זיין! דאָס האַרץ האָט

מיר אָבער טאָקי געוואָגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אָפּשניידען. נאָר אז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּים אַ תּירוץ? בין איך אוועק גלייך אין בית-מדרש אַרײַן און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגע-דאווענט מעריב, געהט-צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצײט?“ — זאָג איך: „יאָהרצײט.“ — מאַכט ער צו מיר: „פּון וואַנעט איז אַ איד?“ — זאָג איך: „פּון דער גאַרער וועלט.“ — „מה שמכּם?“ — זאָג איך: „מנחם-מענדעל.“ — „קומט דאָך אײך שלום!“ — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום-עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערט אַרום מיר אַ רעדעל, און מע הויבט אָן אויסטאַפּען בײַ מיר, ווער איך בין און פּון וואַנען איך בין און וואָס איז מײַן טהוועכץ? זאָג איך זײ: „איך בין אײַן אַגענט.“ — פרעגען זײ: „פּון וואָס אײַן אַגענט? פּון מאַשינעס?“ — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין אײַן אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פּון „אַקוויטעבל.“ — זאָגען זײ: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?“ — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט.“ און איך געב זײ צו פּערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראַפּירט מענשען פּונ'ם טוידט. שטעהען זײ אַרום מיר מיט אָפּענע מײלער, גלייך ווי מע וואָלט זײ דערצעהלט — אויפ'ן הימעל אַ יריד. נאָר צוויי חברה-לײט האָב איך בעמערקט צווישען זײ, אײנער אַ הויכער, אַ דאַרער, אײַן אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך אײַן אויסגעבויגענער און אַ גלאַנצענדיגער; אַ טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופּט ער די האָר פּונ'ם בערדעל אײַנ-צינווייז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ צײַניגער, מיט אײַן אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט בײַ איהם קײן פּצון זײט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייעלט. די דאָזיגע צוויי חברה-לײט האָבען, אַפּנים, יאָ פּערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפּירען מענשען פּונ'ם טוידט, מחמת זײ האָבען זיך עפּים מאַדנע איבערנעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהאָן אײַנס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג...“ איך האָב באַלד פּערשטאַנען אָן די צוויי פּאַר-

שווינען, אז זיי זענען ניט גלייך געווארען; זיי פערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּים מאַכען. און כּך הוה. איך בין נאָר אַרויס פּון בית-מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה-לייט, פּון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַזוי, רב מנחם-מענדעל? שטעהט אַ וויילע, מיר ווילען אייך עפּים פרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאַטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?“ — זאָג איך: „פאַר וואָס ניט?“ — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אַחינו בני-ישראל?“ — און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: „מיט אירען איז גוט קוגעל עסען.“ — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?“ — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט אַ פּריץ.“ — „לעבען זאָלען די גוים“... — העלפט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אַזוי געהען מיר און רעדען, און אַז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז אָט די צוויי חברה-לייט האָבען זייער אייגענס אַ פּריץ אַ מאָל-דאוואַן, אַ רייכען בעל-הגוף, וואָס זיי פּערדיענען ביי איהם אָפט אַ קערבעל. מיינען זיי, אַז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פּער-שטראַפּירען... זאָג איך: „אָך, פאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כּבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אַץ להעשיר“... און עס איז געבליבען, אַז מאָרגען, אסירצה-השם, אין בית-מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תּשובה פּון זייער פּריץ דעם מאָל-דאוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאָך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין כּסוד-סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אַכסניא, אַז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אַז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכה אַ געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע-פּעדערט אין בית-מדרש אַריין דאוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ געדאווענט — נישטאָ מיינע חברה-לייט. איבערגעוואַרט דעם אַנ-דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשונינען. פאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרעגט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי'ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און אַ פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס'זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אַלע היום'ס האָבען זיי זיך בעוויווען מיט די טליתות־פילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר אַ טיאָך געטהאָן דאָס האַרץ פאַר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאַלטען, ס'איז נישט מעשה מענש. אָפּגעראַווענט פאַר זיך אויף איין פּוס, האַפּען זיי די טליתות־פילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?“ — מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר'ט נישט אויף דער גאַס, איהר קענט נישט אונזער שטאַדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און און קומט צו אונז אַהיים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועגס עפּים צובייסען“... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויענער נאָז און טהוט אַ וואונק צו דעם וואָס מיט'ן אויגעל, און יענער וואָס מיט'ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע הושב'־דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז גאָט האָט געהאַלפּען, מיר זענען בשלום געקומען. אַריינגעקומען אין אַ קליין פינסטער פּעררויכערט שטיבעל מיט אַ סך פליעגען אויף די ווענד און אויף דער סטעלי, מיט אַ געד־מאָהלטען מזרח, אַ רויטען טישטוך אויפ'ן טיש און מיט אַ לאָמפּ, פּערהאַנגען מיט פּאַפּיערענע אָפּגעבליאַקעוועטע קווייטען, האָבען מיר געטראָפּען ביי'ם אויווען אַ קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט אַ בלייך־איבערגעשראַקען פנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט אַ קוק געטהאָן מיט'ן איבערגעשראַקען פנים אויפ'ן מאַן, און דער מאַן האָט אַ זאָג געטהאָן צו איהר פאַרבייגעהענדיג: „עסען!“ — און ס'איז בעשאַפּען געוואָרען אין איין כּהרף־עין אַ טישטוך מיט אַ בולקע, מיט בראַנפּען און מיט פּערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און יענער וואָס מיט'ן אויגעל איז אַריינגעקומען, און

נאך איהם האָט זיך אַריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פּוּר צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז. מיט פעטע האָריגע הענר און מיט צוויי מאָרנע פיס; וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער געהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזאַ גרויסען, אַזאַ שווערען גוף. אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאוואָן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפ'ן טיש, האָט ער אַרויסגע-לאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גוייש: „אַצע דאָרע דילאָ!" ... גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאוואָן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה-לייט פּערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכה ווייץ און מכה קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפ'ן אויחער: „דער אָרון איז אָנגעשטאַפט!" ... האָט אפשר טוויזענדר טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אַרעם געקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער" ... און יענער, דער לאַנגער, ניט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פּערקויפּען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אַצע דאָרע די-לאָ!" — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאוואָן, האַקט אַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פּערבייסט מיט אַפעטיט, ווי נאָך אַ תּענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופּט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָרון מכה אייער עסק" ... האָב איך מיך אַוועקגע-זעצט מיט'ן אָרון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אַני-דערנגעלעגט אַ דרשה, איך ווייס ניט, פון וואָנען עס האָט זיך צו מיר גענומען! איך האָב איהם געגעבען צו פּערשמעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראַפּירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורב; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פּערשמראַפּירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער ווערט-אָן דאָס געלד אויף די על-

טערע יאהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערנער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איד, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איד, אַז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז ערנער ווי געשטאַרבֿען. „יאָק נאַפּיסאַנאַ או נאַס — זאָג איד צו איהם — עני חשוב כמת, זנאַטשיטסאַ, ביעדני הוושע יאַק מערטווי. אַ פאַטאַמו, זאָג איד, וואַשע בלאַהאַראַדיע, זאָג איד, זאַשטראַפּיראַי טי סובי, זאָג איד, אַט סמערטי טשרעו סטאַ דוואַדצאַט ליעט, זאָג איד, נאַ דעסיאַט טיסיאַטשי“... „אַצע דאָברע דילאַ!“ — מאַכט צו מיר דער אָרֿון און בלאָזט מיט ביידע ליפּען, ווי אַ בלאָזזאַק. איד פיהל, אַז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, וויל איד רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „גענונג אייך צו דבר'ען; נעמט אַרויס דעם נייר און כתב'עט'אָן וואָס מע בעדאַרף“... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראַגט מיר אונטער אַ טינט און פּעדער, און איד טהראַפּ אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאַלדאָוואַן זעכאַך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאַטען“. נאָכדעם געה איד מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכט טען, איד נעם איין אַרערויף, געב אַרויס אַ קוויטאַנציע — און דאָס געשעפט איז געמאַכט.

געקומען פאַר־נאַכט אויף דער אַכסניאַ פּרייליך און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אַכסניאַ: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?“ — „וואָס זאָל זיך הערען?“ — זאָג איד. — „מען מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?“ — „וואָס פאַר אַ מזל־טוב?“ — פּרעג איד איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט“... — „וואָסער געשעפטעל?“ — זאָג איד און מאַך מיך תמ'עוואַטע. — „מיט'ן פּריץ“, — מאַכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?“ — „מיט'ן גראָבען פּריץ“. — „פון וואַנען ווייכט איהר, זאָג איד, אַז איד האָב געמאַכט אַ געשעפטעל מיט אַ פּריץ?“... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ. ווי איד ביז אַ רביצין“... — „וואָס זשע דען איז ער?“ —

„ער איז א פיפערנאָטער“, — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פנים אַרײַן. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פיפערנאָטער“ און פון וואָנען ווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אפנים, אַרויסגעזעהן פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעזונדער אין אַ חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אַזעלכע זאַכען, אַזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפּויר. לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אז די צוויי חבר־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מוזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אַזעלכע קרימינאַל־זאַכען, וואָס ווען מע האַפט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אַוועק ווייט... זייער טרפּה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי אַרויס אַ דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּרײַץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אַיך איהם אַרויסגעשטעלט פאַר זעהר אַ רייכען מאָלדאַוואַן, איז בסך־הכל אַ פּראָסטער לאַ-פּאַצאַן, זאָגט ער, אַ שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פּערשטראַפּירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין אַ שוכן־עפר... איהר פּערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?“... דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמת־י געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אַרײַנחאַפען אויף אַ מינוט אין אַ טורמע אַרײַן! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט גע- וואַלט אַפּילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חבר־לייט, לאָזען זיי געהן כּה־קלע מיט זייער מאָלדאַוואַן און מיט דער שטאָרט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ'ם טוירט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומד-גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ'ן אָרט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פּאָהויען אַ ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון זאמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת-עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ-דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פּריויליגע הערצער. גרים שווער און שוויגענער און איטליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם - מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פּערגעסען שרייבען, וואוהין איך פּאָהר. זוגתי היקרה, איך פּאָהר קיין אַמעריקע. נישט אַליין — אַ נאַנצע קאָמפּאַניע פּאָהרען מיר. דאָס הייסט, פּאָהרען פּאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האַמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּים קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואַלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאַלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — אַ רענדעל אַ מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אז אין אַמעריקע וועל איך, אים-ירצה-השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די נאַנצע וועלט פּאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפטען. היינט וויבאלד אז די וועלט פּאָהרט, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט פּאָהרען? וואָס האָב איך איינצושטעלען? ... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיר, חס ושלום, נישט פּערגעסען, נישט דיר, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל אַרבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאָך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העל-
 פען, איך וועל, אס-ירצה-השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך
 געוויס, דאָס איז ביי מיר זיכער, ווי ס'איז טאָג אויף דער גאַנצער
 וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די
 קינדער, און וועל דיר אַרויסנעמען אַהין, און וועסט ביי מיר לעבען
 בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעס-
 טען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאלען.
 און עס איז שוין טאָקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען
 פון אַ וועלט צו זאָגען! רק נישט געזאָרגט און נישט גענומען זיך
 צום האַרצען — מיר האָבען אַ שטאַרקען גאָט! ...

הנ"ס.

סוף פונ'ם ועכטען בוך.

